ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ASSOS BATI NEKROPOLÜ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ (M.Ö. 7.-M.Ö. 1. Yüzyıl)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Erdinç BURULDAĞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nurettin ARSLAN

Çanakkale - 2009

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Assos Batı Nekropolü Ölü Gömme Gelenekleri (M.Ö. 7-M.Ö. 1. Yüzyıl)" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/12/2009

Erdinç BURULDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Erdinç BURULDAĞ' a ait "Assos Batı Nekropolü ölü gömme gelenekleri (M.Ö. 7-M.Ö. 1.Yüzyıl) adlı çalışma, jürimiz tarafından Arkeoloji Anabilim Dalında, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üye Prof. Dr. Nurettin ARSLAN

(Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Göksel SAZCI

Üye Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih YAVUZ

Üye Yrd. Doç. Dr. Sencan ALTINOLUK

Üye Yrd. Doç. Dr. Cumhur ASLAN

Tez No : 355188
Tez Savunma Tarihi : 06.11.2009

O N A Y

Doç. Dr. Yücel ACER
Enstitü Müdürü
..../..../20....

ÖZET

Batı Anadolu'nun en uç noktasına yakınlığı ile dikkat çeken Assos, yaklaşık 2700 yıllık tarihsel akışı kesintisiz olarak günümüze taşımıştır. İlk yerleşim ile başlayan ve bu süreçle ortaya çıkan, ölüler için yerleşimde bir alanın ayrılması ihtiyacı doğrultusunda en uygun yerin-tıpkı diğer Grek kentlerinde olduğu gibi-ana giriş kapılarının ön kısımları olabileceğine karar kılınmıştır.

Biri doğuda olmak üzere kentin iki nekropolünden biri olan batı nekropolü, Assos'un Grek ve Romalı sakinleri tarafından yaklaşık olarak 1000 yıl bir kullanım görmüştür. Bu süreç içerisinde yakma yani "kremasyon" ve doğrudan defin yani "inhumasyon" adı altında iki ana gömü geleneğinden farklı gömü biçimlerinin varlığı bilinmektedir. Bazen farklı tiplerin yan yana görüldüğü ve kimi zaman çağın modasına göre birinin daha baskın olduğu mezar tiplerinde, belirleyici unsurların en başında ailenin maddi durumu gelmelidir.

Eğimli arazinin teraslandırılan kesimlerine paralel olarak uzanan mezar caddeleri boyunca konumlandırılmış bu mezar tipleri, ağırlıklı olarak urne ve lahit mezarlardan oluşmaktadır. Batı kapısı önünde ilerleyen ve ilk mezar caddesi olan taş döşeli yolun üst terasında saptanmış olan Grek mezarlarından anlaşıldığı kadarıyla, terasın üst kesimi Hellenistik, orta bölümü Arkaik ve caddeye yakın kenarı, Klasik Dönemler'de kullanılmıştır. Bu dönemler içerisinde, bölgenin diğer antik kentleri ile paralellik gösteren gömü tiplerinde devamlılık ve değişim görülmektedir.

ABSTRACT

Assos which is attention grabbing for its nearness to border of West Anatolia has brought approximately 2700 year long historical transit to our age continuously. The most suitable place because of necessity of separating places for death people in settlement and began with the first settlement and appeared during this age was decided on front places of the main entrance doors as they were in other Grek cities.

West Necropolis which was one of the two necropolises of the city one of which was in the east was used about 1000 years by Assos' Grek and Rome citizens. It is known that there were different styles of burying came from two main burying customs which were burning namely called "cremation" and direct funeral namely "inhumation". The most decisive element should be family's wealth in grave types in which sometimes different types seen side tos ide and sometimes one of them was more dominant as to age's fashion.

These grave types which were positioned along grave roads lied in paralel with terraced parts of the curved lands consist of mainly urn and sarcophagus graves. Top of the terace was used in Hellenistic Age middle of it was used in Archaic Age and the part near the road was used in Classic Age as it has been understood from Grek graves which were determined on the top terrace of the stony road which was in front of the West door and the firs grave road. In these ages there were continuity and changing in grave types which were paralel with region's other antique cities.

ÖNSÖZ

Çalışmanın her aşamasında, yardımlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Nurettin Arslan'a minnet duyarım. Assos kazılarında görev alan tüm ekip elemanlarına, göstermiş oldukları özverili çalışmalarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Ömrünün son 25 yılını Assos'un gün ışığına çıkartılmasına adayan Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu'nu ve yine Assos için uğraş verirken talihsiz şekilde hayatlarını kaybeden arkeolog Yıldıray Özkan ağabeyim ve Uzman Ahmet Sipahioğlu hocamızı saygı ve rahmetle anarken, kendileri ile tanışmış ve çalışma fırsatı bulmuş biri olarak duyduğum gururu da belirtmek isterim.

Öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET…… i
ABSTRACT…… ii
ÖNSÖZ…… iii
İÇİNDEKİLER……..... iv
KISALTMALAR LİSTESİ…… vi
RESİMLER LİSTESİ…… vii
PLANLAR LİSTESİ……..... xi
LEVHALAR LİSTESİ……..... xii
1. GİRİŞ……..... 1
2. ASSOS……..……... 3
2.1. Coğrafi Konumu..... 3
2.2. Tarihçesi…… 4
2.3. Araştırma ve Kazı Tarihçesi……..... 8
3. ASSOS BATI NEKROPOLÜ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ
(M.Ö. 7.-M.Ö. 1. Yüzyıl)……... 11
3.1. Arkaik Dönem Mezarları……..... 17
3.1.1 Kremasyon……..... 17
3.1.1.1. Birincil Kremasyon Mezarlar……..... 19
3.1.1.2. Kül Dökme Mezarları……..... 26
3.1.1.2.1. Merkezi Kremasyon Alanları..... 29
3.1.1.3. Urne Mezarlar……. 32
3.1.1.3.1. Mezar Taşları……..... 40
3.1.2. İnhumasyon……..... 44
3.1.2.1. Taş Sanduka Mezarlar…….... 46
3.1.2.2. Amphora Mezarlar……..... 50
3.1.2.3. Pithos Mezarlar…….... 55
3.1.2.4. Lahit Mezarlar……..……. 68
3.2. Klasik Dönem Mezarları……. 77
3.2.1. Kremasyon……..... 77
3.2.1.1. Urne Mezarlar…….. 78
3.2.2. İnhumasyon……..... 80

3.2.2.1. Lahit Mezarlar……..... 82
3.2.2.1.1. Pişmiş Toprak Lahitler……. 83
3.2.2.1.2. Taş Plaka Lahitler……..……..... 84
3.2.2.1.3. Monolitik Lahitler……..... 88
3.2.2.1.4. İsim Blokları……..... 100
3.2.2.2. Taş Sanduka Mezarlar……..... 101
3.3. Hellenistik Dönem Mezarları……..... 107
3.3.1. Kremasyon……..... 107
3.3.1.1. Urne Mezarlar…..……..... 108
3.3.1.2. Ostothek Mezarlar……..... 116
3.3.2. İnhumasyon……..... 120
3.3.2.1. Lahit Mezarlar……..... 121
3.3.2.1.1. İsim Blokları…….. 129
3.3.2.2. Mezar Alanları……..... 131
3.3.2.3. Kiremit Mezarlar……..... 137
4. SONUÇ……..... 142
5. KAYNAKÇA……... 148
PLANLAR
LEVHALAR

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.	Bakınız
cm.	Santimetre
çev.	Çeviren
fig.	Figür
har.	Harita
kat.	Katalog
km.	Kilometre
lev.	Levha
m.	Metre
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
res.	Resim
no.	Numara
vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Assos'un Batı Anadolu'daki konumu ve Yunan dünyasındaki Antik Kentler (Will 1972)……. 1

Resim 2. Assos antik kenti ve günümüz coğrafyasını gösteren hava fotoğrafı (Google Earth)…….. 6

Resim 3. Texier'den batı nekropünün güneyden bir görünümü (Texier 2002)……..... 9

Resim 4. Antik kentin genel planı ve her iki nekropolün konumları (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)……... 11

Resim 5. Batı nekropolünün genel görünümü (Assos kazı arşivi)……. 12

Resim 6. C IX açması ve 11 nolu mezarın konumu (Stupperich 2006)……... 20

Resim 7. 11 nolu birincil kremasyon gömünün konumu (Utili 1999)……... 21

Resim 8. Kandil (Stupperich 1996)……... 22

Resim 9. Mezarların dağılımı (Stupperich 1993)…….. 27

Resim 10. Merkezi yakma yerinin kesitten görünümü (Stupperich 1990)…… 29

Resim 11. Merkezi kremasyon alanı (Assos Kazı Arşivi)……. 30

Resim 12. Urne mezarlar (Utili 1999)……... 32

Resim 13. D X açması (Stupperich 1990)……..... 33

Resim 14. Hydria (Arslan 2008)…… 36

Resim 15. S 3 açmasının planı (Assos Kazı Arşivi)……..... 37

Resim 16. 28 nolu urne mezar (Assos Kazı Arşivi)……... 38

Resim 17. Steller ve oval taşlar (Stupperich 1994)…… 41

Resim 18 Stel başı (Assos kazı arşivi)……... 42

Resim 19. 18 nolu pithos mezar (Assos kazı arşivi)…….. 43

Resim 20. Yazıtlı stunun konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)……..... 44

Resim 21. Stunlu anıt (Clarke 1886)……..... 45

Resim 22. 17 nolu taş sanduka mezar (Stupperich 1994)……..... 47

Resim 23. 57 nolu taş sanduka mezar (Stupperich 1994)……..... 47

Resim 24. 11 nolu taş sanduka mezar (Assos kazı arşivi)……..... 48

Resim 25. Asine'den taş sanduka mezar (Rafn 1979)……... 49

Resim 26. 5 nolu amphora mezar (Utili 1999)…….. 50

Resim 27. 19, 20 ve 21 nolu mezarların konumları (Utili 1999)……... 51

Resim 28. 19, 20 ve 21 nolu amphora mezarlar (Utili 1999)…… 52

Resim 29. 13 ve 14 nolu amphora mezarlar (Özkan 1993)……... 54

Resim 30. Pithos mezarlar (Serdaroğlu 1996)……... 56

Resim 31. Mezarların konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)……..... 57

Resim 32. 2 nolu pithos mezar (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)…….. 57

Resim 33. 7 nolu pithos mezarı (Stupperich 2006)…… 58

Resim 34. 7 nolu pithos mezarı (Stupperich 2006)…… 60

Resim 35. 9 nolu pithos mezarı (Stupperich 2006)…… 61

Resim 36. C X açmasının 13 ve 17 nolu pithos mezarları ile 9 ve 12 nolu lahit mezarlarının kesitten görünümleri (Stupperich 1992)…… 62

Resim 37. 54 nolu pithos mezarın konumu (Stupperich 1992)……..... 63

Resim 38. D X açmasının 22 nolu pithos mezarı (Stupperich 1990)……. 64

Resim 39. 17, 18 ve 11 nolu mezarların mevcut durumu (Assos Kazı Arşivi)……..... 65

Resim 40. 8 nolu pithos mezar (Özkan 1993) ……... 67

Resim 41. 13 nolu lahit mezar (Stupperich 1996) …… 70

Resim 42. 13 nolu lahit mezarın buluntuları (Utili 1999) ……. 71

Resim 43. Buluntuların mezar içerisindeki dağılımı (Stupperich 1990) …….. 74

Resim 44. Antandros'tan urne mezar (Yağız 2005) ……..... 79

Resim 45. 4 nolu mezar (Stupperich 1993) …….. 82

Resim 46. 4 nolu mezarın iç kısmı (Stupperich 1993) ……..... 83

Resim 47. B IX açmasının 2 nolu lahit mezarı (Stupperich 1993) ……... 85

Resim 48. 6 nolu lahit mezar (Stupperich 2006) …….. 86

Resim 49. 5 nolu lahit mezar (Stupperich 2006) …….. 86

Resim 50. 12 nolu lahit mezar (Stupperich 1996) …… 89

Resim 51. 7 nolu lahit mezar (Stupperich 1996) …….. 90

Resim 52. 19 nolu lahit mezarı (Stupperich 1996) ……... 92

Resim 53. 12 nolu lahit mezar (Stupperich 1992) …… 96

Resim 54. Klasik Dönem lahitlerinin dizilimi (Assos Kazı Arşivi) ……..... 98

Resim 55. İsim bloklarının ilk örneklerinden biri (Assos Kazı Arşivi) …….. 100

Resim 56. Üzerinde çok sayıda yazıt bulunan isim bloğu (Stupperich 1993) ……..... 101

Resim 57. Gömü hediyelerinin dağılımı (Stupperich 1993) ……... 102

Resim 58. 8 nolu taş sanduka mezar (Stupperich 1996) ……..... 103

Resim 59. 7 nolu taş sanduka mezar (Özkan 1993) ……..... 105

Resim 60. F ve G IV açmaları (Utili 1999) …… 109

Resim 61. 3 nolu urne mezar (Stupperich 1993) ……..... 110

Resim 62. C IX açmasının 7 nolu lahit mezarı (Stupperich 1993) …… 111

Resim 63. Urne mezar (Stupperich 1993) ……... 112

Resim 64. Urne mezarın konumu (Stupperich 1993) ……..... 113

Resim 65. Urne mezar (Sevinç 1994) ……..... 115

Resim 66. Ostothek mezarlar (Assos Kazı Arşivi) …… 116

Resim 67. Mezarın mevcut durumu (Assos Kazı Arşivi) ……... 117

Resim 68. Mezarın konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902) ……... 118

Resim 69. Rodos'tan ostothek mezar (Fraser 1977) ……... 119

Resim 70. 1 nolu lahit mezar (Stupperich 1993) ……..... 121

Resim 71. Rölyefli megara kâsesi (Stupperich 1993) ……..... 123

Resim 72. 16 nolu lahit mezar (Stupperich 1996) ……..... 127

Resim 73. İsim bloğu (Stupperich 2006) ……..... 130

Resim 74. Mezarlığın konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902) ……... 131

Resim 75. Kesitten görünümü (Clarke-Bacon-Koldewey 1902) ……..... 132

Resim 76. 9 ve 10 nolu lahitler (Clarke-Bacon-Koldewey 1902) …….. 132

Resim 77. Mezarlığın olası görünümü (Clarke-Bacon-Koldewey 1902) ……... 133

Resim 78. Alanın mevcut görünümü (Assos Kazı Arşivi) ……..... 134

Resim 79. CBK XXVII- XXVIII nolu mezar alanları
(Clarke-Bacon-Koldewey 1902) ……..... 135

Resim 80. İsim bloğunun konumu (Stupperich 1996) ……..... 136

Resim 81. Kiremit mezar (Assos Kazı Arşivi) ……... 138

Resim 82. Unguentarium (Assos Kazı Arşivi) ……... 138

Resim 83. Kiremit mezar (Assos Kazı Arşivi) …….. 139

Resim 84. Kiremit mezar (Assos Kazı Arşivi) ……... 140

PLANLAR LİSTESİ

Plan 1: Assos batı nekropolü

Plan 2: Taban kısmının sol tarafında bir kül dökme ve sağ tarafında da geç Arkaik Dönem'e ait bir lahit mezarın bulunduğu D X, D I açmalarının kesitten görünümü

Plan 3: D X, D I ve E X, E I açmaları

Plan 4: Taş döşeli yolun üst kısmındaki pithos mezarların dağılımı

Plan 5: Arkaik Dönem'e ait birincil kremasyon mezarın, pithos ve lahit mezarların dağılımı

Plan 6: Klasik Dönem'e ait lahit mezarların dağılımı

Plan 7: Hellenistik Dönem'e ait lahit mezarların dağılımı

Plan 8: Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem lahit ve pithos mezarların dağılımı

Plan 9: Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem lahit ve pithos mezarların dağılımı

LEVHALAR LİSTESİ

Levha 1
Resim 1. Louvre müzesinden bir loutrophoros üzerindeki ölünün hazırlanışını gösteren tasvir
Resim 2. Atina ulusal arkeoloji müzesinde bulunan siyah figürlü bir pyksis üzerindeki Aktaion'un yıkanmasını gösteren tasvir

Levha 2
Resim 1. Atina Akropolis müzesinden siyah figürlü bir loutrophoros üzerindeki "prothesis" sahnesi
Resim 2. Attik siyah figürlü bir plaka üzerinde prothesis sahnesi ve acılı insanların tasvirleri

Levha 3
Resim 1. Vari'den ekphora sahnesinin tasvir edildiği terrakotta cenaze arabası üzerinde ağlaya kadınlar ve arkada atlı bir çocuk figürini
Resim 2. M.Ö. 6. yy'a tarihlenen siyah figürlü bir kantharos üzerinde ölünün, siyah olarak betimlenmiş olan taşıyıcılar tarafından mezara getirilişi

Levha 4
Resim 1. M.Ö. 6. yy'a tarihlenen siyah figürlü bir kantharos üzerinde ölünün, atlı bir araba ve saçlarını yolarak açılarını gösteren kadın ve erkekler tarafından mezara getirilişi
Resim 2. M.Ö. 5. yy'a tarihlenen Attik siyah figürlü bir loutrophoros üzerinde ölünün, tabutla mezara yerleştirildiğini gösteren tasvir

Levha 5
Resim 1. M.Ö. 7. yy ortalarına ait birincil bir kremasyon gömünün planı
Resim 2. C X açmasının 10 nolu kül dökme mezarının buluntuları

Levha 6
Resim 1. D X açmasının 40 nolu kül dökme mezarında bulunmuş olan parçalara ayrılmış kuşlu kâse
Resim 2. D X açmasının 50 nolu kül dökme mezarının buluntuları
Resim 3. D X açmasının 36 nolu kül dökme mezarının buluntularına ait keramik parçaları

Levha 7
Resim 1. E I açmasının 8 nolu kül dökme mezarının buluntularına ait keramik parçaları
Resim 2. C X açmasının 15 nolu kül dökme mezarının buluntuları
Resim 3. D X açmasının 45 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap ve Frig fibulasının parçası

Levha 8
Resim 1. D X açmasının 53 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap ve Frig fibulası
Resim 2. E I açmasının 11 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap
Resim 3. E X açmasının 1 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap ve aryballos

Levha 9
Resim 1. D X açmasının 52 nolu kül dökme mezarının buluntuları
Resim 2. Parion nekropolünde saptanmış olan merkezi kremasyon alanı

Levha 10
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarın dağılım alanları

Levha 11
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan, büyüklüğü 0.35 cm. ve genişliği 0.25 cm. olan fayans boncuklar
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan boncuklar

Levha 12
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan değişik biçimlerdeki lekythoi

Levha 13
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan boya bezemeli tabaklara ait parçalar
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan altın küpeler

Levha 14
Resim 1. Bir iğnenin altından başlığı
Resim 2. Bronzdan yüzükler
Resim 3. Yarım ay şeklinde bronz küpeler
Resim 4. Aynı bileziğe ait olan parçalar

Levha 15
Resim 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan Frig fibulaları
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan küçük boyutlu kemik diskler

Levha 16
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan metal bir kap ve diğer bir kabın varlığına işaret eden parça
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan şeritli kâselerden biri

Levha 17
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan bir yarım olmak üzere üç farklı lekanise ait parçalar

Levha 18
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan köşeli kâseler
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan şerit bezemeli küçük lekythos

Levha 19
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan sürahi formlu kaplara ait parçalar
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan sığ tabak
Resim 3. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan skyphoi

Levha 20
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan bir alabastron ve farklı bir örneğe ait parça
Resim 2. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan ve Berlin F 1090 ressamına ait aryballos

Levha 21
Resim 1. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan aryballoi ve farklı örneklere ait parçalar
Resim 2. C IX açmasının 11 nolu mezarında birincil kremasyon saptanan vekottabos taşı olduğu düşünülen pişmiş toprak obje
Resim 3. C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan bir kanthariskosa ait seramik parçaları

Levha 22
Resim 1. Parion nekropolündeki M80 ve M82 nolu mezarlarda belirlenen kremasyon izleri
Resim 2. Parion nekropolündeki M80 ve M81 nolu mezarlarda belirlenen kremasyon izleri

Levha 23
Resim 1. Akpınar nekropolünde belirlenmiş olan 188 nolu birincil kremasyon gömü
Resim 2. Akpınar nekropolünde belirlenmiş olan 188 nolu birincil kremasyon gömünün planı

Levha 24
Resim 1. Akpınar nekropolünde belirlenmiş olan 219 nolu birincil kremasyon gömü
Resim 2. Rodos'ta Vroulia'da belirlenmiş olan birincil kremasyon gömülere ait çukur

Levha 25
Resim 1. D I açmasında saptanmış olan merkezi yakma yerinin alandaki konumu
Resim 2. D I açmasında saptanmış olan merkezi yakma yerinin görünümü

Levha 26
Resim 1. E II açmasında saptanmış olan antropomorfik stelin önden ve yandan görünümü
Resim 2. S 3 açmasında saptanmış olan bir urne mezarın taştan kapağı ve güneybatıya doğru uzanan mezar stel sırası

Levha 27
Resim 1. D X açmasının görünümü
Resim 2. D X açmasında belirlenen ve 17, 35, 38, 43 ve 44 nolu urne mezarların bulunduğu stel sırası

Levha 28
Resim 1. D X açmasında belirlenen 38 nolu urne mezarın konumu

Resim 2. Thera adasındaki Sellada nekropolünde saptanan stel örneklerinden biri

Levha 29
Resim 1. C VIII açmasının iki ayrı mezar numarası verilmesine karşın, tek bir urne mezara ait olduğu düşünülen buluntu grubu
Resim 2. D X açmasının 25 nolu urne mezarı ve boyalı bir kâseden oluşan kapağı
Resim 3. D X açmasının 31 nolu urne mezarı

Levha 30
Resim 1. Üst kısmı brozdan bir omphalos ile kapatılan E I açmasının 13 nolu urne mezarı
Resim 2. F IV açmasının 7 nolu urne mezarı
Resim 3. E I açmasının 19 nolu urne mezarı

Levha 31
Resim 1. D I açmasının 3 nolu urne mezarı
Resim 2. D I açmasının 2 nolu urne mezarı
Resim 3. E I açmasının 2 nolu urne mezarı

Levha 32
Resim 1. D X açmasının 31 nolu urne mezarı
Resim 2. E I açmasının 7 nolu urne mezarı

Levha 33
Resim 1. S 3 açmasında saptanmış olan hydria urne mezar ve aryballostan kapağı
Resim 2. urne mezarın belirlendiği andaki mevcut durumu

Levha 34
Resim 1. S 3 açmasının görünümü
Resim 2. S 3 açmasının 28 nolu urne mezarın çizimi

Levha 35
Resim 1. S 3 açmasındaki 28 nolu urne mezarın kapağı
Resim 2. Antandros nekropolünde belirlenmiş olan ve ağız kısmına kapak olarak düz bir şekilde oturtulan kuşlu kâsenin üzerine de taş konulan 76 nolu urne mezar

Levha 36
Resim 1. Antandros nekropolünde saptanan podyum
Resim 2. Antandros nekropolünde saptanan podyumun batısındaki 45 ve 42 nolu urne mezarlar

Levha 37
Resim 1. Atina'da Kerameikos'ta belirlenmiş olan M.Ö. 480 li yıllara tarihlenen bir çocuğa ait kilden lahit
Resim 2. Atina'dan, üzerinde "mne(ma)" yazıtı bulunan amphora

Levha 38
Resim 1. E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarı
Resim 2. E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarında belirlenen kuşlu kâseler

Levha 39
Resim 1. E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarında belirlenen kurşun yüzük, amphoriskos
Resim 2. D X açmasının 57 nolu taş sanduka mezarı

Levha 40
Resim 1. D X açmasının 57 nolu taş sanduka mezarının buluntu grubu
Resim 2. D X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarı

Levha 41
Resim 1. A 1 açmasının 11 nolu taş sanduka mezarı
Resim 2. A 1 açmasının 11 nolu taş sanduka mezarın buluntu grubu

Levha 42
Resim 1. C X açmasının 5 nolu amphora mezarında saptamış olan skyphos
Resim 2. C X açmasının 19 nolu amphora mezarında saptamış olan kâse
Resim 3. C X açmasının 20 nolu amphora mezarının buluntu grubu

Levha 43
Resim 1. C X açmasının 21 nolu amphora mezarının buluntu grubu
Resim 2. C X açmasının 14 nolu küçük pithos mezarı ve içerisinde saptanan bronz küpe
Resim 3. C X açmasının 19-20 ve 21 nolu amphora mezarları yakınında belirlenen kap

Levha 44
Resim 1. A VII açmasının 7 nolu pithos mezarının görünümü
Resim 2. A VII açmasının 7 nolu pithos mezarında saptanan buluntular
Resim 3. A VII açmasının 9 nolu pithos mezarının buluntuları

Levha 45
Resim 1. A VII açmasının 10 nolu pithos mezarı ve bu mezarın kapağı
Resim 2. A VII açmasının 15 nolu pithos mezarı ve buluntuları
Resim 3. A VII açmasının 17 nolu pithos mezarı ve buluntuları

Levha 46
Resim 1. A VII açmasının 18 nolu pithos mezarı
Resim 2. B VIII açmasının 7 nolu pithos mezarında saptanan buluntular

Levha 47
Resim 1. B VIII açmasının 9 nolu pithos mezarının iç kısmı
Resim 2. C X açmasının 11 nolu pithos mezarının mevcut ve kesitten görünümleri ile içerisinde saptanmış olan buluntuları

Levha 48
Resim 1. C X açmasının 13 nolu pithos mezarı
Resim 2. C X açmasının 17 nolu pithos mezarı
Resim 3. C X açmasının 18 nolu pithos mezarı ve buluntuları
Resim 4. D X açmasının 54 nolu pithos mezarının konumu

Levha 49
Resim 1. K VII açmasının 3 nolu pithos mezarı ve buluntusu
Resim 2. Amerikan kazılarında saptanan bir pithos mezardan fayans aryballos

Levha 50
Resim 1. K VII açmasının 5 nolu pithos mezarı ve buluntusu
Resim 2. Parion nekropolü F3-c açmasında saptanan pithos mezar

Levha 51
Resim 1. Antandros Melis nekropolünde saptanan 183 nolu pithos mezar
Resim 2. 87 nolu lahit mezarın terrakotta buluntuları

Levha 52
Resim 1. A VII açmasının 4 nolu lahit mezarında saptanan lekythos ve aryballos parçası
Resim 2. A VII açmasının 6 nolu lahit mezarı

Levha 53
Resim 1. A VII açmasının 6 nolu lahit mezarında saptanan aryballos
Resim 2. B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarında saptanan amphoriskos ve lekythos

Levha 54
Resim 1. C IX açmasındaki 13 nolu lahit mezar
Resim 2. C IX açmasının 13 nolu lahit mezarında saptanan aryballos
Resim 3. C X açmasının 1 nolu lahit mezarında saptanan sürahi formlu kap

Levha 55
Resim 1. C X açmasının 2 nolu lahit mezarının buluntuları
Resim 2. Antandros Melis nekropolünden 30 nolu pişmiş toprak lahit

Levha 56
Resim 1. Tenedos nekropolünden 6 nolu lahit mezarın seramik buluntuları

Levha 57
Resim 1. içerisinde kumaş kalıntıları belirlenen bronz urne
Resim 2. Atina agorasında, yanık tortular içerisindeki seramik grupları

Levha 58
Resim 1. C IX açmasının 4 nolu lahit mezarının görünümü
Resim 2. Mezar üzerindeki isim blokları

Levha 59
Resim 1. C IX açmasının 4 nolu lahit mezarı
Resim 2. C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında bulunan iki alabastron

Levha 60
Resim 1. C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen kadın protomu
Resim 2. C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen lekythos

Levha 61
Resim 1. C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen metal objeler
Resim 2. B VIII açmasının 10 nolu lahit mezarı

Levha 62
Resim 1. B VIII açmasının 10 nolu lahit mezarında saptanan siyah glazürlü lekythos
Resim 2. B VIII açmasının 10 nolu lahit mezarında saptanan palmetli lekythos

Levha 63
Resim 1. B VIII açmasının 11 nolu lahit mezarı
Resim 2. B VIII açmasının 11 nolu lahit mezarında saptanan palmetli lekythos

Levha 64
Resim 1. B VIII açmasının 6 nolu lahit mezarında saptanan seramik buluntuları
Resim 2. B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarı

Levha 65
Resim 1. B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarında belirlenen amphoriskos ve lekythos formlu kap
Resim 2. B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarında saptanan aryballos

Levha 66
Resim 1. B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarında belirlenen karınlı lekythoi
Resim 2. B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarında belirlenen omuzdan kulplu lekythoi

Levha 67
Resim 1. B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarında belirlenen hydria
Resim 2. B VIII açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen lekythos
Resim 3. B VIII açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen olpe
Resim 4. C X açmasının 9 nolu lahit mezarında belirlenen bronz ayna

Levha 68
Resim 1. C X açmasının 9 nolu lahit mezarında belirlenen figürinler
Resim 2. C X açmasının 22 nolu lahit mezarında belirlenen karınlı lekythos
Resim 3. B IX açmasının iyi işçilik gösteren 7 nolu lahit mezarı

Levha 69
Resim 1. isim bloklarından oluşturulmuş geç döneme ait duvar ve B IX açmasının 7 nolu lahit mezarının görünümleri
Resim 2. B IX açmasının 7 nolu lahit mezarında belirlenen bronz ayna
Resim 3. C X açmasının 4 nolu lahit mezarından lekythoi

Levha 70
Resim 1. C X açmasının 7 nolu lahit mezarı
Resim 2. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından skyphos
Resim 3. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından lekythoi

Levha 71
Resim 1. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından amphoriskoi

Resim 2. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından at figürini
Resim 3. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından atlı binici
Resim 4. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından maymun figürini
Resim 5. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından silen figürini

Levha 72
Resim 1. C X açmasının 7 nolu lahit mezarından kurşun obje
Resim 2. D X açmasının 55 nolu lahit mezarının konumu
Resim 3. D X açmasının 55 nolu lahit mezarı

Levha 73
Resim 1. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından maske protomu
Resim 2. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından kadın protomu
Resim 3. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından terrakottalar
Resim 4. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından peploslu kadın figürini

Levha 74
Resim 1. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından sürahi formlu bir kap
Resim 2. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından lekythos
Resim 3. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından lekythos
Resim 4. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından lekythos
Resim 5. D X açmasının 55 nolu lahit mezarından cam alabastronlar

Levha 75
Resim 1. C X açmasının 8 nolu lahit mezarından siyah glazürlü kâseler
Resim 2. C X açmasının 8 nolu lahit mezarından lekythos
Resim 3. C X açmasının 8 nolu lahit mezarından demir bıçak
Resim 4. C X açmasının 12 nolu lahit mezarından iki demir iğne
Resim 5. B IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lebes

Levha 76
Resim 1. B IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lekythos formlu kap
Resim 2. B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından lekythos
Resim 3. B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından amphoriskos
Resim 4. B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından olpe

Levha 77
Resim 1. B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından lekythoi
Resim 2. Antandros nekropolündeki 107 nolu lahit mezar
Resim 3. Tenedos nekropolündeki 7 nolu lahit mezar

Levha 78
Resim 1. 71 nolu taş sanduka mezardan atlı binici figürini
Resim 2. C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından atlı figürin
Resim 3. C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından kadın protomları
Resim 4. C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından kadın figürini
Resim 5. C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından terrakotta kline

Levha 79
Resim 1. C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından figürin başı
Resim 2. C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından lekythoi
Resim 3. B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından boncuk
Resim 4. B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından üç kristal obje
Resim 5. B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarının ortasında yer alan buluntuların dağılımı

Levha 80
Resim 1. B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından bir çift güvercin figürini **Resim 2.** B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından maymun figürini
Resim 3. Atina'da bir ostothek içerisinde saptanan altın çelenk

Levha 81
Resim 1. C IX açmasının 3 nolu urne mezarının alandaki konumu
Resim 2. C IX açmasının 3 nolu urne mezarında belirlenen demir yüzük
Resim 3. C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı içerisindeki iki urne mezar

Levha 82
Resim 1. C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı içerisindeki sürahi formlu urne mezarda belirlenen fibula
Resim 2. B IX açmasının 3 nolu lahit mezarında belirlenen urne mezarın konumu
Resim 3. Antandros nekropolünden 62 nolu urne mezar

Levha 83
Resim 1. Sardis'ten ostothek mezar
Resim 2. C IX açmasının 1 nolu lahit mezarı
Resim 3. C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından kurşun ağırlık

Levha 84
Resim 1. C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından bronz kadın figürini
Resim 2. C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lekythos
Resim 3. C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lekythos formlu kap
Resim 4. C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı

Levha 85
Resim 1. C IX açmasının 8 nolu lahit mezarından demir yüzükler
Resim 2. C IX açmasının 18 nolu taş sanduka mezarı üzerindeki isim bloğu
Resim 3. C IX açmasının 14 nolu lahit mezarından cam alabastron
Resim 4. C IX açmasının 14 nolu lahit mezarından siyah glazürlü bir kylixin parçaları

Levha 86
Resim 1. Attika'dan bir mezar alanı

1. GİRİŞ

Ölüm, hayatın öteki dünyada da devam etmesi gibi bir umudu ya da bir teselliyi kendi içerisinde barındıran bir kavramdır[1]. İçgüdüsel olmasa da en azından bireyin gelişim evresinde, aklının bu olguyu kavramaya başladığı andan itibaren zihnini meşgul eden doğal bir süreçtir. Çoğu zaman engellenmesi için önlemler düşünülmüş, bazen de ölüm bir kurtuluş olarak yorumlanmıştır. Defin, yas tutma ve anma törenleriyle uzayıp giden bu olgu, yaşayan insanlarla ölenler arasındaki birtakım ilişkileri de kapsamaktadır[2]. Bu bağlamda bir mezar, ait olduğu çağı ve toplumu ifade eden ipuçlarını yansıtır. Ve bu yüzdendir ki toplumları anlamanın yolu, mezarlarına bakmaktan geçer.

Mezar geleneğine bağlılık, tarihin her devrinde görülen bir durumdur. Bu geleneğin ortaya çıkışında ve sürdürülmesindeki en önemli etken şüphesiz insanoğlunun kaçınılmaz sonu olan ölüme karşı gösterdiği tepki, korku ve isyandır. Bu bağlamda ölüm ve ölüm sonrasında yaşam inancı Greklerin de yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur. Dolayısıyla ölü kültü ve gömü törenleri yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak sürdürülmüştür. Günümüzde olduğu gibi Grek inancına göre de insan, vücut yani soma[3] ve ruh yani psyche[4]'den oluşmaktadır[5].

Troas bölgesinin önemli Grek kentlerinden biri olan Assos da şüphesiz bu inanç ve kültürle yoğurulmuştur. Arkaik Dönem'in başından Roma Dönemi sonuna değin varlığını sürdürmüş olan Assos batı nekropolü içerisinde, bu çalışmanın kapsamı Grek mezarları ile sınırlandırılmıştır. Bu kültüre ait mezarların nekropol içerisindeki konumları, tipolojisi, diğer antik kentler arasında özellikle bu coğrafyadaki komşu nekropollerle karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkların saptanması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda kazı yayınları ve konu ile ilgili çalışmalar taranmıştır. Bu kaynaklar içerisinde Assos antik kentinde ilk dönem kazı çalışmalarını yürütmüş olan Amerikan ekibin "Investigations at Assos" ve sonraki dönem kazılarını üstlenen Alman ekibin "Asia Minor Studien" çalışmalarının sayıları ile Kurtz ve Boardman'ın "Greek Burial Customs"

---

[1] Jean Paul Roux, *Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm,* (çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999, s. 11.
[2] Salahaddin Bekki, "Türk Halk Anlatılarında Ölüm Ruhu Motifi", Milli Folklor Dergisi, Sayı: 9, 2005, s. 34.
[3] Kelimenin Grekçe yazılışı "σώμα" şeklindedir.
[4] Kelimenin Grekçe yazılışı "ψύχη" şeklindedir.
[5] Vermule, Emily. *Aspects of Death in Early Greek Art and Poetry,* University of California Press, London 1979, s. 2.

adlı çalışmaları esas alınmıştır. Bu kaynakların yanı sıra yeni dönem kazı çalışmalarının raporları da incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Assos antik kentinin coğrafyası, tarihi, araştırma ve kazı tarihçesine değinilmiştir. Bir sonraki bölümde, nekropolün konumu, yayılım alanı ve Grek dünyasında gömü geleneğinden bahsedilmiştir. Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler'de, iki ana gömü geleneği olan "kremasyon" ve "inhumasyon" tipi gömülerin genel olarak Grek kentlerindeki uygulamalarına değinildikten sonra Assos batı nekropolündeki mezar tipleri örnekler ile açıklanıp, diğer antik kentler ile karşılaştırılarak sınıflandırılmıştır. Mezarlardaki buluntu grupları incelenerek, gömü ritüelleri ve mezar sahipleri hakkında pek çok değerlendirme yapılmıştır. Sonuç bölümünde, önceki bölümlerde açıklanan mezar tipleri değerlendirilerek nekropol hakkında genel bir yorumda bulunulmuştur.

2. ASSOS

2.1. Coğrafi Konumu

Assos Antik kenti, Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinin 17 km. güneyinde, Asya'nın batıdaki son noktası olarak bilinen Babakale'ye (Lekton) 20 km. uzaklıkta, Edremit ve Ayvalık körfezinin kuzeyinde, Midilli Adası'nın karşısında yer almaktadır (Res. 1). Kuzeyde Gönen Çayı (Aisopos), güneyde ise Edremit körfezi ile sınırlanan bu bölgede, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultularında uzanan İda (Kaz) Dağı silsilesi bulunmaktadır. Kent, deniz seviyesinden yüksekliği 234 m. olan koni biçimli sarp ve kayalık bir volkanik tepe üzerine ve eteklerine kurulmuştur[1] (Res. 2).

Res. 1: *Assos'un Batı Anadolu'daki konumu ve Yunan dünyasındaki Antik Kentler (Will 1972)*

[1] Ümit Serdaroğlu,"Zur Geschichte der Stadt Assos und ihrer Ausgrabungen." Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, s. 1.

2.2. Tarihçesi

Assos, İlk iskân edildiği M.Ö. 2000'li yıllardan bu yana şüphesiz pek çok değişiklik geçirmiş, ancak kesintisiz olarak sürekliliğini korumuştur[2]. İlk sakinlerinin kim olduğu konusunda tam olarak fikir birliğine varılamasa da Antik kaynaklarda bu bölgede yaşamış olan halkların varlığından bahsedilir. Homeros, İlyada destanında Satnioeis (Tuzla Çayı) kıyısında yaşayan halkın Lelegler olduğunu[3] ve Troia savaşları sırasında bu bölgedeki hâkimiyetini belirtir[4]. Strabon, Geographika'da Homeros'un bilgilerini doğrular ve bu halkın hüküm sürdüğü bölgenin Lekton'dan İda Dağı'na kadar uzandığını ifade eder[5]. Ayrıca Strabon gezip görmüş olduğu Assos ile ilgili olarak "*Myrsilos, Assos'un Methymnalılar tarafından kurulduğunu söyler, Hellenikos da onu bir Aiolia kenti olarak adlandırır*" demektedir[6]. Coğrafi konumu için ise "*Lekton'dan sonra, kırk stadyalık uzaklıkta bulunan Polymedion'a gelinir, sonra buradan seksen stadyalık uzaklıkta, denizden biraz yüksekte bulunan Assos'a ve yüz yirmi stadya sonra Adramyttenos Körfezi'ni oluşturan bir burun üzerindeki Gargara'ya gelinir*" ve "*Assos doğal ve yapay olarak iyi tahkim edilmiştir. Ona deniz tarafından, limandan çok dik ve uzun bir yolla ulaşılır. Liman büyük bir mendirekle kurulmuştur*" der[7]. Plinius ise Naturalis Historia'da kentin Apollonia ismi ile de adlandırıldığından bahseder[8].

Homeros'un İlyada'da Assos'tan bahsetmemiş olması, ilk dönem kazılarını yürüten kişilerden biri olan Clarke'ın dikkatini çekmiş ve bu durumu coğrafi olarak Leleglerin baş şehri olan Pedasos'un tasvirlerini değerlendirmekte bulmuştur. Bu tasvirlerde, Elatos'un Satronioeis yakınında, sarp Pedasos'ta yaşadığından[9] ve bir diğer dizede, Priamos'un babası (kayınbabası), Leleglerin kralı Altes'in Satronieois'in üstünde yüksek Pedasos'da yaşadığından bahsedilmiş olması[10] ve Pedasos ile Assos isimleri arasındaki benzerlik ile kentin eski adının Pedasos olduğunu düşünmüştür[11]. Fakat Strabon'un Troas bölgesinde yapmış olduğu gezide aldığı notlarla Clarke'ın bu düşüncesi çelişir, zira Strabon Assos'u

---

[2] Ümit Serdaroğlu, *Assos,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1996, s. 9.
[3] Homeros XXI, 86.
[4] Homeros X, 428.
[5] Strabon XIII-I, 2.
[6] Strabon XIII-I, 58.
[7] Strabon XIII-I, 51.
[8] Plinius V, 123.
[9] Homeros VI, 34.
[10] Homeros XXI, 87.
[11] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at Assos,* Expedition of the Archaeological Institute of America, London 1902, s. 1.

gezip gördüğünden ama Pedasos'un bir harabe olduğundan söz eder[12]. Yine Strabon'un Pedasos için kendi çağında terk edilmiş olduğunu ve artık var olmadığını[13] ve Assos topraklarının bir zamanlar Lelegler tarafından işkâl edildiğini söylemesi[14], muhtemelen, Assos ismini daha sonraki dönemlerde almış olan kent ile aynı yer olamayacağını kanıtlamaktadır.

Strabon'un "*Myrsilos, Assos'un Methymnalılar tarafından kurulduğunu söyler, Hellenikos da onu bir Aiolia kenti olarak adlandırır*" sözleri[15] ile, bir zamanlar Lelegler ve Thrakyalı Mysialıların yerleştiği Güney Troas'ın, M.Ö. 7. yy'da Assos'tan yalnızca 10 km uzakta olan Lesbos'tan gelen Aiolis kolonileri ile "Helenleşmeye" başladığı ve Assos'un buradan gelen Methymnalı göçmenler tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır. Kent bu tarihten sonra gelişmiş ve yaklaşık 20 km. doğusunda yer alan Gargara'yı bir koloni olarak kurmuştur[16].

Kent, bölgenin önemli güçlerinden biriyken M.Ö. 560 yılında Lydialılar'ın himayesine girmiştir. Bu durum M.Ö. 546 ya dek devam etmiş ve bu tarihten sonra Lydia egemenliği Perslerin eline geçmiştir. Bu tarihten sonra bölge Persler tarafından "Hellespontos Phrygiası" adı altında satraplık haline getirilmiştir[17].

Salamis, Plataia ve Mykale yenilgilerinden sonra Persler, Ege kıyılarını boşaltmak zorunda kalmıştır. Bu durumla kısmen özgürleşmiş olan Assos M.Ö. 478 yılında kurulan Attika-Delos Deniz Birliği'ne birkaç kıyı kentleriyle birlikte kurucu üye olarak katılmış ve yılda bir talent vergi ödemiştir[18]. M.Ö. 405 yılındaki Aigospotamos yenilgisi sonrasında ise bölge, M.Ö. 387'deki Antalkidas Barışı'na değin yeniden Pers egemenliğine girmiştir. Barıştan sonra Eubolos isimli bir banker kendisini Assos ve Atarneus'un hâkimi ilan etmiş ancak daha sonra eski hizmetlisi Hermeias, onu öldürerek yönetimi ele geçirmiştir[19]. M.Ö. 345 yılına kadar devam eden hükümdarlığı bir aldatmaca sonucu Perslere geçmiştir. Pers generali, Hermeias'ı görüşmeye davet etmiş ve görüşme için giden Hermeias'ı bir tutuklu olarak Pers ülkesinin başkentine göndermiş ve Hermeias orada çarmıha gerilmiştir. Bunun

[12] Strabon XIII-I, 36.
[13] Strabon XIII-I, 50.
[14] Strabon XIII-I, 56.
[15] Strabon XIII-I, 58.
[16] Strabon XIII-I, 58.
[17] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…,* s. 1.
[18] Ümit Serdaroğlu, *Assos…,* s. 14.
[19] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 2.

üzerine general, talihsiz Hermeias'ın mührünün basılı olduğu, egemenliğin dostane bir şekilde Artakserkses'in eline bırakıldığını belirten bir mektubu bağlılıklarını sürdüren şehirlere göndermiş ve böylece Assos, hiçbir çaba harcanmadan Persler'in eline geçmiştir[20].

Res. 2: *Kentin konumu ve günümüz coğrafrasını gösteren hava fotoğrafı (Google Earth)*

1)Athena tapınağı, 2) Antik kentin yerleşim ve kamu yapılarının bulunduğu alanlar, 3) Batı kapısı, 4) Batı nekropolü, 5)Behramkale köyü, 6) Kazı evi, 7) Antik ve modern liman

Kent, giderek güç kaybeden Perslerin elinde uzun süre kalmamıştır. Hermeias öldüğü zaman, Büyük İskender henüz Aristotales'in öğretilerini izlediği yaşlarda iken sadece yedi yıl sonra bütün Mysia bölgesi, Granikos (MÖ 334) savaşıyla özgürlüğüne kavuşmuştur. İskender sonrasında ise Troas ve Mysia bölgesi, haleflerin mücadeleleri ile elden ele geçmiştir. Diadoklar döneminde Assos, Troas'ı işgal eden Galyalılar'ın egemenliğine girmiştir. M.Ö. 241 yılında ise Bergama krallığının güçlenerek Galyalılar'ı bölgeden uzaklaştırması ile kent, bu krallığın himayesine girerek vergi ödemeye başlamıştır. Eumenes ve Attalos ile birleşen Assos, haraç ödemeyi reddeden Galyalıları M.Ö. 216

[20] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…,* s. 2.

yılındaki Arisbe Savaşında yenerek bölgeden çıkarmıştır. Bergama krallığının güçlü egemenliğin altında bulunan Assos, MÖ 133 yılında 3. Attalos'un vasiyeti üzerine Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir.

Bu dönem ile kent asıl gelişim sürecine girmiş ve Pax Romana Dönemi ile ticaretteki başarıları kentin zenginleşmesini sağlamıştır. Günümüze dek ulaşmış olan kalıntıların büyük bir çoğunluğu bu dönemde inşa edilmiştir.

Assos'un erken tarihlerde Hıristiyanlaşmaya başladığı görülmüştür ki belki de bu sebepten St. Paulos ve St. Luke'nin Aleksandreia Troas'dan Mytilene'e doğru yaptıkları seyahat sırasında şehri ziyaret etmiştir. St. Peter veya St. John'un öğrencisi olan St. İgnatius bir süre için Troas bölgesinde yaşamıştır. Troas bölgesinin piskopos'u Marinus, M.S. 325 yılında Nikaia'daki birinci konseye katılmış ve M.S. 431 yılında da Efes'deki üçüncü konseyde Assos piskopos'u olan Maximus'un adı görülmüştür[21].

Assos, Roma Dönemi ile geniş imar faaliyetlerinin yürütülmesinden sonra Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde talihsiz dönem yaşayan pek çok Anadolu kentinden biri olmuştur. Konstantinus'un teşvikiyle saldırganlaşan kilise, ülkenin her yanında yer alan erken yunan kültürünün anıtlarını tahrip etmiştir. M.S. 381-390 yılları arasında İmparatorluk fermanları, bütün tapınakların kapanmasını emretmiş ve onlardan çıkan ve parçalanan taşların kilise ve konut inşa etmek için alınmasına ve taşınmasına izin vermiştir. Bu devirde Assos'ta kireçli harç, metal kenetler ve tahta çiviler olmaksızın eski yöntemler kullanılarak bina inşa etmek artık tamamıyla son bulmuştur. Antik heykeller ve mermer sütunlar, Bizans kiliseleri ve yapıları için kireçli harç üretmek için kırılmış ve kireçle birlikte yakılmıştır. Böyle birçok kireç fırını agora civarında saptanmıştır. Bu da kazı çalışmaları sırasında mermer parçaların neden az sayıda bulunduğunu açıklamaktadır[22].

Korunmasız olan Troas bölgesi düşüşe geçen Doğu Roma imparatorluğu'nun maruz kaldığı her olaydan hemen hemen etkilenmiştir. Latinler, Bizanslılar, Franklar, Selçuklular ve Osmanlılar Dönemi'nde Assos akropolisi birçok saldırılara maruz kalmıştır. Bu yüzden kalıntılardan da anlaşılacağı üzere şehrin tahkimatının yeniden ve yeniden yapılması şaşırtıcı değildir. Assos da zamanla bölgedeki diğer şehirler gibi perişan bir hale gelmiştir.

---

[21] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 2.
[22] a.e.

Bizans Dönemi'nde piskoposluk merkezi olan Assos'ta, 1080 yılında Anadolu Selçuklu hakanı Süleyman Şah'ın bütün Troas şehirlerini işgal etmesi ile Bizans hâkimiyeti sona ermiştir. Bu 17 yıllık hâkimiyetten sonra I. Haçlı ordusu komutanlarından Hermit Peter, Türkleri bölgeden uzaklaştırıp Assos'ta tekrar 1330 yılına kadar Bizans egemenliğinin devam etmesini sağlamıştır[23].

Bu tarihten sonra az bir süre Karesi Beyliği'nin himayesinde olan Assos, tüm Çanakkale bölgesi ile birlikte 1359 yılında Sultan I. Murat'a satılarak Osmanlı idaresine girer. Günümüzde yaşamın devam ettiği ve ismini Assos'a görev için gelen Bizanslı subay Makhram'dan alan Behram Köy, antik kentin kuzey yamacında yer almaktadır.

2.3. Araştırma ve Kazı Tarihçesi

Troas bölgesi, Homeros'un destansı anlatımının geçtiği coğrafya olarak pek çok gezgin ve seyyahın uğrak yeri olmuştur. Antik kent ile ilgili izlenimlerini ilk olarak kaleme almış olan Strabon'dan 15 asır sonra, 1521'de antik kentin mevcut durumunu Piri Reis belirtmiştir[24]. Sartiaux'un aktardığına göre, 1692'de John Covel, 1785'deki ziyaretine dayanarak 1809'da "Picturesque Voyage" adlı eseri yazmış olan Choiseul-Gouffier kentin ilk seyyahlarıdır[25]. Daha sonra 1800 yılında W.M. Leake, E.D. Clarke, 1801'de Dr. Hunt, 1816'da O.F. Richer, 1818'de Hugot, 1819'da P.Barker Webb ve E. Raczynski, 1826'da P. Von Osten, 1830'da ise Poujoulat, Assos'u gezen seyyahları takip etmişlerdir. 1835'de C. Texier, Anadolu'yu ve Assos'u gezerek kentler hakkındaki gözlemlerini üç ciltlik kitabında yayınlamıştır. Texier Assos'un kapsamlı bir planı ile birlikte tapınak frizlerinin çizimlerini yapmıştır[26] (Res. 3). Bu yayın üzerine Sultan II. Mahmut, Assos tapınağının yüzeyde görülen heykeltıraşlık eserlerin büyük bir kısmını Kral Louis-Phlippe'e hediye etmiştir[27]. Aynı yıl kenti C. Fellous da ziyaret etmiştir. 1847'de P. Tchihatcheff, 1891'de Phréaritis, 1865'de R.P. Pullan ve 1878-1881 yıllarında Schliemann kente ziyarette bulunmuştur[28].

---

[23] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 2.
[24] Bonna Daix Wescoat, "Assos ", The Oxford Encyclopedia of Archaeology in Near East, 1994, s. 223.
[25] Félix Sartiaux, *Les Sculptures et la Restauration du Temple d'Assos en Troade,* E. Leroux, Paris 1915, s. 5.
[26] Texier, Charles. Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, IC. III, (çev. Ali Suat), Ankara 2002, s. 343-359.
[27] Félix Sartiaux, *Les Sculptures et…*, s. 7.
[28] a.g.e., s. 8.

Res. 3: *Texier'den batı nekropünün güneyden bir görünümü (Texier 2002)*

1879 yılında Clarke ve Bacon'un Assos'u ziyareti 1881'de Osmanlı devletinden alınan izinle kazılara başlanması ile sonuçlanmıştır. 1884 yılına kadar süren çalışmalarda, Athena Tapınağı, nekropol, agora ve tiyatro alanında yoğunlaştırılmış ve gerek buluntular gerekse kalıntılar belgelenmiştir. 1884 yılında devletten alınan izinle kazılarda çıkan mimari parçalar ile nekropol buluntuları paylaştırılmış ve Amerikan kazı heyetinin payına düşenler Boston Müzesi'ne taşınmıştır. Böylece Andolu'daki ilk Amerikan kazısı sona ermiştir. Kazıların sonuçları ise 1902 yılında "Investigations at Assos" adlı eserle yayınlanmıştır.

İlk kazı çalışmalarının ardından, 1980 yılında Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu başkanlığında tekrar kazı ve restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Batı nekropolü ve tiyatro ağırlıklı kazı çalışmalarında, ilk dönem kazılarında ortaya çıkartılan kamu yapılarının yeniden gün yüzüne çıkartılması hedeflenmiş, Athena tapınağının bir kısmı başta olmak üzere pek çok yapı ve öğenin yeniden canlandırılması için uğraş verilmiştir.

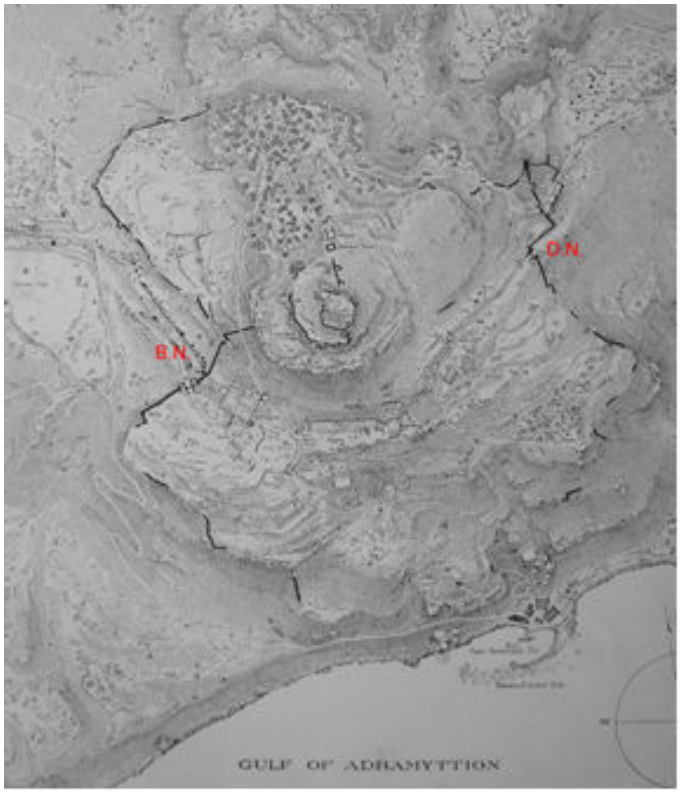
2005 yılına değin sürdürülen bu ikinci dönem kazıları Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu'nun ani ölümü ile son bulmuş ve aynı kazı dönemi içinde Prof. Dr. Nurettin Arslan vekâleten kazıyı sürdürmüştür. 2006 yılında ise Prof. Dr. Nurettin Arslan başkanlığında Assos'un üçüncü dönem kazıları başlamıştır. Halen sürdürülen kazı çalışmalarında öncelikle batı

nekropolünün en erken tarihli mezar caddesinin yarım kalan kısmı kazılarak tamamlanmıştır. Yine nekropoldeki kazılara paralel olarak aynı kazı sezonlarında, stoa, ayazma kilisesi ve Bizans mahallesi gibi kentin farklı dönemlere ait alanlarında da kazı çalışmaları sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra Athena tapınağının yeniden restore edilmesi için çalışmalara başlanmıştır.

3. ASSOS BATI NEKROPOLÜ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

(M.Ö. 7.-M.Ö. 1. Yüzyıl)

Kentin doğu ve batısında, iki ana giriş kapısının ön kısmında uzanan ve isimlerini bu kapılardan alan iki nekropol alanı bulunmaktadır (Res. 4). Nekropollerin bu alanlarda konumlandırılmalarındaki temel sebep, kentin ne çok dışında ne de kent yaşamının devam ettiği alanlarda olmaları gerektiği düşüncesinden ileri gelmektedir. Bu durumda nekropol için ayrılabilecek en uygun alan, kente girecek yerli ve yabancılara korku ile birlikte saygı hislerini uyandıracak yer olan ana giriş kapılarının ön kısımları olmalıdır.

Res. 4: *Antik kentin genel planı ve her iki nekropolün konumları (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

Doğu nekropolü, kentin doğu kapısının ön kısmından başlayarak İda (Kaz) Dağı'na dek devam eden yol boyunca uzanır[1]. Nekropol ile ilgili elimizdeki veriler, alanda henüz bir

[1] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at Assos,* Expedition of the Archaeological Institute of America, London 1902, s. 225.

kazı çalışması yapılmadığı için yüzeyde görünen dağılmış kalıntıların ötesine geçmez. Batı nekropolü ise günümüze kadar yapılmış olan ve halen devam eden kazı çalışmalarının en yoğun olarak sürdürüldüğü alandır.

Res. 5: *Batı nekropolünün genel görünümünü (Assos kazı arşivi)*

Batı nekropolü, kentin batı kapısının ön kısmından başlayarak kuzeybatıya doğru kenti çevreleyen savunma duvarı boyunca devam eder[2] (Res. 5). Bu hat boyunca ilerleyen üç caddeye sahip olan nekropolün eğimli olan arazisi, caddelere paralel olarak teraslandırılıp kullanılmıştır[3]. Taş döşeli ana yol, bu caddeler içerisinde en eski olandır ve kentin içinden, batı kapısının dışına çıkarak Alexandrea Troas'a dek uzanır[4]. Nekropol, tarihsel süreç içerisinde Arkaik Dönem'den başlayıp bu taş döşeli yolun iki tarafında genişleyerek varlığını sürdürmüştür. Günümüzde halen devam eden kazı çalışmaları, nekropolün M.Ö. 7. yy'dan Roma Dönemi sonuna kadar kesintisiz kullanım gördüğünü ortaya koymuştur[5].

---

[2] Ümit Serdaroğlu, "Assos kent surlarının 1992 yılı kazı ve restorasyon çalışmaları", Bergama Belleten, Sayı: 4, 1993, s. 53.
[3] Bkz. Plan 1.
[4] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…,* s. 225.
[5] Ümit Serdaroğlu, *Assos,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1996, s. 47.

Nekropolün ilk sahipleri olan Greklerde, genel olarak bakıldığında, inançlar gereği cenaze törenlerinin dört aşamalı olarak gerçekleştirildiği görülür. İlk aşama, somanın yani cesedin cenaze işlemine hazırlanmasıdır. Öncelikle tıpkı günümüzdeki gibi ölünün gözleri kapatılıp[6], çenesi "othonai" denen ince bir bezle bağlanırdı (Lev. 1, Res. 1). Bu iş, ölünün en yakın akrabasına düşerdi[7]. Daha sonra Homeros'un sıkça bahsettiği, ölüyü yıkama işlemine geçilirdi[8]. İlyada'da, yaralanma sonucu ölen kişinin vücudunun kanlı olması durumunda, cesedin pis olduğu kabul edilerek yakılmadan önce yıkandığı belirtilmiş ancak bu durumun her ölü için geçerli olup olmadığı anlaşılamamıştır[9]. Daha sonraki dönemlerde ölünün yıkanması geleneği kesin olarak yaygın bir uygulama olmuştur. Bu işlemi gerçekleştiren kişi, ölünün yakını olan 60 yaşın üzerindeki kadınlardır[10] (Lev. 1, Res. 2). Yıkanan ölü daha sonra, lekythoi içerisindeki kokulu yağlarla ovulup parfümlenerek hazırlık aşaması tamamlanırdı[11].

İkinci aşama, ölünün sergilenmesinden (prothesis) oluşurdu. Ölü giydirildikten sonra çiçeklerle süslenmekteydi[12]. İnce ayaklı bir kline veya sedir şeklinde bir yataktan oluşan cenaze yatağı (lekhos) üzerine kalın bir örtü serilmekte ve daha sonra ölü, yün bir kefene başı açıkta kalacak şekilde sarılmaktaydı[13] (Lev. 2, Res. 1-2). Bu sergileme sürecinde, ölülerin yüzlerinin açık olarak sergilenmesi yasalarda belirtilmiş olan önemli bir unsurdu[14]. Bu işlemden sonra, yatak üzerine bir origan dalı ya da sarmaşık dalı konup, ölü bunlar üzerine gelecek şekilde yatırılır ve daha sonra üzeri epiblema isimli bir örtü ile örtülürdü[15]. Bu örtünün üzerine genellikle kırmızı, siyah ve mor renkli yas kurdeleleri konmaktaydı. Bunun dışında ölünün baş kısmının daha iyi görülmesi için altına bir yastık ve ölüyü onurlandırmak için üzerine bir çelenk yerleştirilmekteydi. Ev içerisinde gerçekleştirilen bu gelenek, kesin yapılması gereken bir işlem olup, ülke dışında ölen kişilerin bile kimi zaman kemikleri getirilip sergilenirdi[16].

---

[6] Homeros İlyada X, 453.
[7] Homeros Odysseia XI, 426.
[8] John Ferguson, *Among the Gods: an Archaeological Exploration of Ancient Greek Religion,* St Edmundsbury Press, New York 1989, s. 127.
[9] Homeros XVIII, 350.
[10] Horst Blanck, *Einführung In Das Privatleben Der Griechen und Römer,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1996, s. 110.
[11] John Davidson Beazley, *Attic White Lekythoi,* Oxford University Press, London 1938, s. 5.
[12] Horst Blanck, *Einführung In Das. . . ,* s. 110.
[13] Ilias Arnaoutohlou, *Ancient Greek laws: A Sourcebook,* Routledge, London and New York 1998, s. 142.
[14] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des Antiquités. Grecques et Romaines,* Graz 1963, s. 1371.
[15] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial Customs,* The Cameot Press, London 1971, s. 144.
[16] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des…*, s. 1372.

Ölünün sergilenmesi, kişinin sosyal durumuna göre değişmekteydi. Örneğin Aristokratların sergilenme süreci, halktan birine kıyasla daha uzundu[17]. Bu süreçte, ölü yakınlarının acılarını ifadelerindeki aşırı tepki, para ile tutulan profesyonel ağıtçılar ve ölenler için yas tutma geleneği Solon tarafından yasaklanmıştı[18]. Yine bu dönemde erkekler için prothesise katılma konusunda herhangi bir sınırlama olmamakla birlikte kadınlar için 60 yaşın üzeri ve bu yaşın altındakiler için de dördüncü dereceye kadar akrabalık bağı olması şartı vardı[19]. Ölüden korkanlar için bir evde ölü olduğu, kapıya asılan servi dalı ile belirtilmekteydi[20]. Yine Solon döneminde, ölü evden çıkarılmadan önce kurban kesme ve libasyon yapma gibi eski alışkanlıklara da sınırlama getirilmişti[21].

Prothesisin ertesi günü sabahı, güneş doğmadan önce ölü, sergilendiği evden çıkartılmaktaydı. Bu aşama yani ekphora, cenazenin mezara götürülüşüyle tamamlanmaktaydı[22]. Sergilendiği evden çıkartılan ölü, ya yakınları ya da köleleri tarafından yatağı ile birlikte eller üstünde veya genellikle iki at tarafından çekilen bir arabanın üzerinde taşınmaktaydı[23] (Lev. 3, Res. 1-2). Bu taşıma sırasında, cenaze alayının önünde, libasyon için kullanılan kutsal bir kabı taşıyan bir kadın bulunmakta ve onu erkekler ve kadınlar takip etmekteydi (Lev. 4, Res. 1). Atina'nın Klasik Dönemki yasalarında bu alayın, kentin ara sokaklarından geçirilmesi gerektiği ve bu esnada ağıt yakılmaması gerektiği belirtilmiştir[24].

Attika bölgesine özgü bir geleneğe göre, eğer kişi eceliyle ölmemiş ve bir kişi tarafından öldürülmüşse, cenaze alayının önünde bir mızrak taşınıyor ve bu, gömü işleminden sonra ölü yakınlarının duydukları kinin bir göstergesi olarak mezara saplanıyordu. Daha sonra ölünün yakınları üç gün boyunca mezarın yanı başında nöbet tutuyorlardı. Atina'da ise savaşta ölen halktan askerlerin kemikleri toplanmakta ve bu kemikler büyük bir çadırda sergilenip libasyonları yapıldıktan sonra on adet lahdin içerisine konarak her bir lahit bir

[17] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des…*, s. 1373.
[18] Emily Vermule, *Aspects of Death in Early Greek Art and Poetry,* University of California Press, London 1979, s. 3.
[19] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des…*, s. 1372.
[20] Erwin Rohde, *Psyché*, *le culte de l'ame chez les Grecs*, Paris 1928, s. 181.
[21] John Ferguson, *Among the Gods…,* s. 128.
[22] Jon D. Mikalson, *Ancient Greek Religion,* Blackwell Publishing, Oxford 2005, s. 145.
[23] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des…*, s. 1374.
[24] Horst Blanck, *Einführung In Das…*, s. 110.

araba ile taşınmaktaydı. Bu durumda her bir lahit bir kabileyi temsil etmekteydi. Onbirinci araba ise savaşta kaybolmuş askerleri simgeleyen boş bir lahdi taşımaktaydı[25].

Ölülerin gömüleceği yere getirilmesiyle ekphora tamamlanarak son aşama olan defin işlemine geçilmekteydi (Lev. 4, Res. 2). Ailenin inançları ve inisiyatiflerine göre değişkenlik gösteren mezarlar, yasa gereği ölünün en yakın akrabası tarafından yaptırılmaktaydı. Genel olarak şehrin dışındaki nekropol alanlarında defnedilen ölülerin, yıldırım çarpması gibi istisnai durumlarda olayın olduğu yerde defnedildiği de bilinmektedir. Aynı zamanda savaş ve benzeri durumlarda cesedine ulaşılamayan kişiler için de ölünün yakınları tarafından nekropol alanında "kenotaphion" yani boş, sembolik bir mezar yaptırma zorunluluğu bulunmaktaydı. İnanç gereği, mezarı, yalnızca katiller ve vatan hainleri hak etmemekteydi ve bu kişilerin cesetleri şehrin sınırları dışına atılmaktaydı. Atina'da intihar eden kişiler,-tıpkı günümüzde cenaze namazının kılınmaması gibi–cesetlerinin sağ elleri kesilerek cezalandırılmakta ve gömü alanlarından farklı yerlere gömülmekteydi[26].

Mezar kültüne özgü kurallar arasında, aile mezarına bir yabancını gömülmemesi de bulunmaktaydı. Bir mezarın tekrar kullanılabilmesi için inançlar gereği, lanetlere ve cezalara karşı, defin işlemini gerçekleştirecek kişiler tarafından, asıl mezar sahibi ya da sahiplerinin başucunda dua edildikten sonra define geçilmekteydi. Bu uygulama, tanrıların öç alacağı inancıyla gelenek haline gelmiştir. Mezar sahipleri hiçbir şekilde mezardan kaldırılmıyor veya başka bir yere taşınamıyordu[27]. Böyle bir ihlali kim uyguluyorsa aileye veya kent hazinesine veya her ikisine belirli bir miktarda para ödemekte ve ödenecek paranın miktarı genellikle mezar yazıtlarında belirtilmekteydi. Bundan başka ihlalcilerin aleyhine, tüm kanunların kapsamında dava açma hakkının da bulunduğu kent arşivlerinde belirtilmiştir[28].

Defin işleminin ardından sunuya geçilmekteydi. Bu, sepetlere konmuş meyve ve çörekler veya libasyon olarak iki şekilde yapılmaktaydı. Çörekler genellikle ballıydı ve bu çöreklerle Kerberos'un yumuşatıldığına inanılırdı. Libasyon için ise genellikle şarap, zeytinyağı, bal ya da su kullanılırdı. Sulu libasyonun en bilineni süt ve bal karıştırılarak

[25] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des…*, s. 1375.
[26] Erwin Rohde, *Psyché*…, s. 179.
[27] Jon D. Mikalson, *Ancient Greek…*, s. 191.
[28] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 282.

yapılandı[29]. Homeros'un anlatımlarından yola çıkarak onun çağında ölüler için en iyi sununun insan ve hayvan kanı olduğu anlaşılmaktadır. Akhilleus'un Patroklos'un mezarı başında 12 Troialı geç, 4 at, 2 köpek, birçok sığır ve koyun kurban etmiş olması[30] ve Odysseus'un da Hades'de ölülere kanlı sunu yapmış olması bu durumun önemli örnekleridir[31].

Cenazeye katılan kadınların hiçbir şekilde erkeklerden önce mezardan ayrılma hakkı bulunmamaktaydı ve sunuların ardından cenazeye katılan kişiler yıkanarak temizlenmekteydi[32]. Bunun ardından ölünün onuruna "perideipnon" denen bir ziyafet verilirdi. Ölünün ardından dokuzuncu günde kurbanlardan sonra yine bir yemek verilmekteydi[33]. Ölünün ardından yas tutma süresi, Atina'da olduğu gibi genellikle 30 gündü. Bunun dışında ölüler için yıl boyunca sıklıkla anma törenleri düzenlenmekteydi[34].

[29] John Ferguson, *Among the Gods…*, s. 128.
[30] Homeros İlyada, XXIII, 166-179.
[31] Homeros Odysseia, IX, 23-50.
[32] Mary Lefkowitz, Maureen Fant, *Women's Life in Greece and Rome,* Gerald Duckworth Press, London 1982, s. 35.
[33] Horst Blanck, *Einführung In Das…*, s. 110.
[34] Charles Daremberg, Edmond Saglio, *Dictionnaire des…*, s. 1381.

3.1. ARKAİK DÖNEM MEZARLARI

Assos batı nekropolünün Arkaik Dönem mezarları, genel olarak batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun üst kesimindeki teraslandırılmış alana dağılmıştır. Kremasyon ve inhumasyon tipi gömülerin bulunduğu bu alan dışında, taş döşeli yolun aşağı kesiminde Larichos aile mezarlığının hemen yanındaki S 3 açması ve nekropolün yukarısına doğru ilerleyen Roma Dönemi'ne mezar caddesinde de bu döneme ait mezar örnekleri ile karşılaşılmıştır. Kül dökme, birincil kremasyon ve urne mezarların temsil ettiği kremasyon geleneği, ağırlıklı olarak nekropolün D X- I, E- I ve S 3 açmalarında saptanmıştır. İnhumasyon geleneğinin mezar tiplerini ise taş sanduka, amphora, pithos ve lahit mezarlar oluşturmaktadır. Bu mezarlar, taş döşeli yolun üst kesimindeki alanın daha çok ortasında uzanmaktadır. İlk dönem kazılarında Roma mezar caddesinde saptanan iki pithos mezar, Arkaik Dönem'de nekropolün üst teraslarının da kullanılmış olduğunu kanıtlamaktadır.

3.1.1. Kremasyon

Kremasyon, genel olarak iskeletin içeriğindeki yaklaşık % 30 oranında organik materyal de dahil vücudun organik yapısının yanması ve su kaybı olarak tanımlanmaktadır[35]. Bu yakma işleminin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için en az 2 m³ lük bir odun yığını gerekmektedir[36].

Yunan dünyasında M.Ö. 1350 li yıllardan itibaren, standart olan inhumasyon gömü geleneğine alternatif olarak ortaya çıkan kremasyon gömüler, bu dönemle birlikte tüm kıta Yunanistan'da yaygınlaşan bir gömü geleneği halini almıştır[37]. Pritchertt'e göre bu gömü geleneğinin benimsenmesindeki en önemli etken, Antik Dönem'de et ve kasların, "psyche"yi (ruhu) yaşayanların dünyasına ve ruhların arasına girmesine engel olduğu düşüncesidir. Dolayısıyla et ve kasları yok ederek ruhu serbest bırakma düşüncesiyle uygulanmış olan bir gömü biçimidir[38].

---

[35] Yılmaz Selim Erdal, "Bakla Tepe Geç Tunç Çağı Mezarlarından Gün Işığına Çıkarılan Yanmış İnsan İskelet Kalıntılarının Antropolojik Analizi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, 2002, s. 116.
[36] Metin Akyurt, *M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s. 6..
[37] Robert Garland, *The Greek Way of Death,* Cornell University Press, New York 1985, s. 124.
[38] William Kendrick Pritchett, *The Greek State at War. Part IV,* Oxford University Press, Los Angeles 1985, s. 100.

Kremasyon gömü tipinin neden tercih edilmiş olduğu sorusu, genel olarak kremasyonun, yakılan bedenin ruhuna duyulan saygının göstergesi ve kahramanlara yakışır bir gömü biçimi olduğu şeklinde cevaplandırılmaktadır[39]. Aynı dönemlerde kremasyon ve inhumasyon gömülerin uygulanmış olması, gömü biçiminin ve mezar tipinin aileler tarafından olasılıkla ekonomik ve sosyal yapılarıyla bağlantılı olarak tercih edildiğini düşündürmektedir. Vermule de her iki gömü geleneğinin ölümden sonraki yaşama ilişkin görüşü etkilemediğini savunmaktadır[40]. Farklı gömü tiplerinin varlığı da bu görüşü desteklemektedir.

Attika'da Arkaik Dönem ile kremasyon mezarların karakteristik tipinde çeşitlilik görülmektedir. Protogeometrik Dönem'den beri ikincil kremasyon en yaygın uygulamayken M.Ö. geç 8. yy veya erken 7. yy'dan itibaren birincil kremasyon geleneği daha ağır basmaya başlar[41]. Bu gömü geleneğinde, ölü, defin için toprak içerisine açılan çukurda yani diğer bir değişle ölü defnedileceği mezarın içerisinde yakılmaktadır. Bazı mezarların içerisinde, mezara çapraz şekilde yerleştirilmiş olan odunların kömürleşmiş kalıntıları insitü olarak bulunmuştur.

Birincil kremasyon mezarlarda, ölü için açılan mezar çukurları normal insan boyutlarından biraz daha büyüktür. Derinlikleri değişmekle birlikte 2 metreye kadar ulaşan mezar çukurlarına rastlanmaktadır. Mezarların içerisine, ateşin yeterli miktarda güçlü ve etkili olmasını sağlamak amacıyla hava sirkülasyonunu gerçekleştiren havalandırma kanalları açılmıştır.

Mezar çukurundaki boşluklar, odun parçaları, dallar, asma parçaları ve reçineli ağaç parçaları ile düzenli olarak doldurulmuştur (Lev. 5, Res. 1). Bazı mezarlarda, mezar boşluklarında bulunmuş olan metal tutaçlar, bükülmüş parçalar ve yanmış ip parçaları, zemine yerleştirilen yakacakların üzerine, ölünün bir kline ile yerleştirildiğini kanıtlar. Mezar zeminlerindeki küçük dairesel boşluklarda belirlenen karbonlaşmış ahşap parçaları, bazı klinelerin olasılıkla ayaklı olduğuna işaret eder.

---

[39] Walter Burkert, *Homo Necans. Interpretationen altgriechischer Opferriten und Mythen*, De Gruyter, Berlin 1972, s. 64.
[40] Emily Vermule, *Aspects of Death…*, s. 2.
[41] Robert Garland, *The Greek Way…*, s. 124.

Mezar çukurlarının yanmış zeminleri ve duvarları, kremasyon için mezara yerleştirilmiş olan odun yığınlarının ve ısının ne denli yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Kimi zaman sıvanmış olan mezarların zeminlerinde düzenli olarak yaklaşık 25 cm. kalınlığında, kavrulmuş ağaç, bazen kırık seramik parçaları ve hayvan kemikleri içeren kül tabakaları belirlenmektedir.

Kremasyon işlemi tamamlandıktan sonra mezar çukuru toprak ile doldurularak defin işlemi tamamlanmıştır. Ölen kişilere sunulan mezar hediyeleri ise sıklıkla özel çukurlara veya mezar yakınlarındaki hendeklere yerleştirilmiştir.

Genel olarak bakıldığında Yunan dünyasında, Arkaik Dönem'de ikincil kremasyonlar, birincil kremasyonlara oranla sayıca daha azdır. Merkezi kremasyon alanlarında ya da ölünün gömüleceği alana yakın bir yerde gerçekleştirilen kremasyon işlemi ardından geriye kalan küllerin belli bir kısmının gömü hediyeleri ile birlikte bir kaba konarak toprağa ya da kaya oyuklarına konduğu ikincil kremasyon mezar örneklerine daha ziyade Geç Geometrik Dönem'de rastlanılmaktadır. Urne olarak isimlendirilen ölü küllerinin konduğu bu kap için Arkaik Dönem'de genellikle Burgon Aphoraları'nın tercih edildiği bilinmektedir.

Sadece yetişkinler için tercih edilen birincil ve ikincil kremasyon gömülerde bebeklerin ve küçük çocukların kremasyonu kabul gören bir gömü şekli değildir. Ancak kabuk görmese de bu türden mezarların varlığı saptanan örnekler ile kanıtlanmıştır.

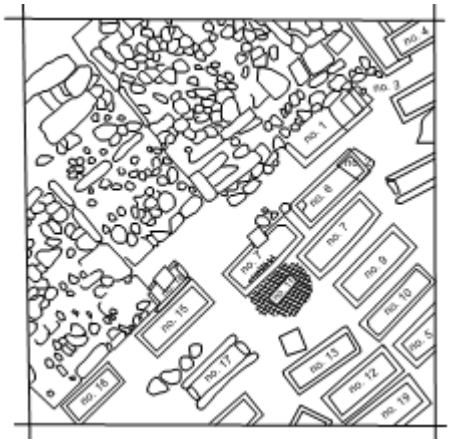
3.1.1.1. Birincil Kremasyon Mezarlar

Assos batı nekropolündeki kremasyon mezarlardan ilki, birincil kremasyon mezarlardır. Bu tür mezarları, diğer kremasyon mezarlardan ayıran en önemli fark, ölünün defnedileceği yerde yakılmış olmasıdır[42].

Nekropol alanının C IX açmasında belirlenmiş olan 11 nolu mezar,[43] şimdiye kadarki kazı çalışmalarında belirlenmiş olan ve bu gömü geleneğinin varlığını kanıtlayan tek örnek olması açısından önem taşımaktadır (Res. 6). Gömüldüğü yerde yakılmış olan ölü, mezara,

[42] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu Gräbern und Grabsitten in der Nekropole von Assos", Laverna, Cilt: 5, 1994, s. 71. Kül dökme ve urne mezarlarda olduğu gibi ölü merkezi bir kremasyon yerinde yakılıp daha sonra küllerinin belli bir kısmı defnedilmemiştir.
[43] Bkz. Plan 5.

baş kısmı batı kapısına doğru gelecek şekilde yatırılmıştır[44]. Genç bir kadına ait olduğu düşünülen mezarın buluntuları, 4-5 metrekarelik geniş bir alana yayıldığı için ilk önce bu alanda, üç farklı mezarın olduğu zannedilip bu mezarlara 11, 17 ve 20 numaraları verilmiştir[45] (Res. 7). Aynı zamanda, D I açmasında yer alan ölü yakma yeri ile benzerliği, bu alanın da aynı türden bir yer olabileceğini de akla getirmiştir[46].

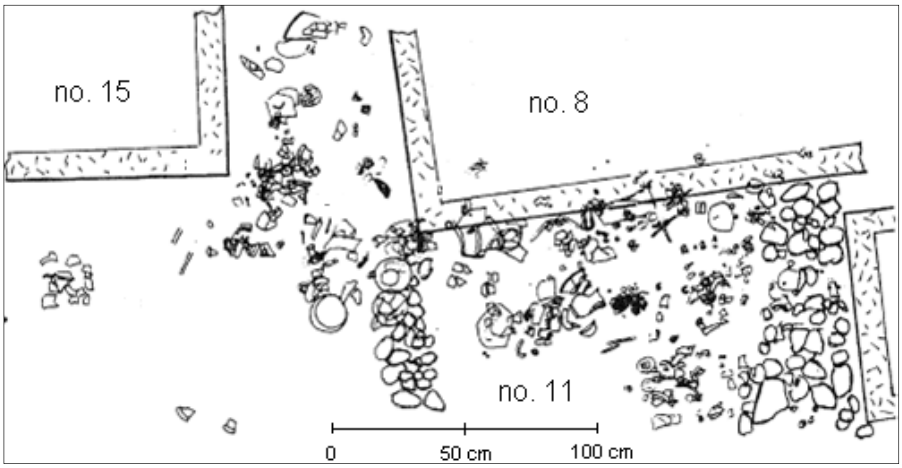
Res. 6: *C IX açması ve 11 nolu mezarın konumu (Stupperich 2006)*

Yapılan antropolojik incelemeler, alanda sadece 17–20 yaşlarında genç bir kadına ait kemiklerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Mezar numarası verilen diğer iki mezar ise bu mezarın buluntu yerleri olmalıdır. Mezarın etrafında iki küçük taş sırası tespit edilmiştir[47]. Bu taşlar ya yakma işlemi için gerekli olan hava dolaşımını sağlamak ya da mezar üzerindeki küçük toprak tepeciği korumak için kullanılmış olmalıdır[48].

Buluntuların geniş bir alana yayılması, mezarın, Hellenistik Dönem'de yerleştirilmiş olan 8 nolu lahit tarafından tahribata uğramış olmasıyla ya da yakma işlemi sırasında mezar çevresinde büyük bir seremoninin yapılmış olmasıyla açıklanabilir[49]. Mezar çevresinde bugün bu uygulamanın yapıldığı yerde 6,10,13,15 ve 18 nolu lahitler bulunmaktadır. Cenaze törenine katılan kişiler, ölünün yakıldığı ateşe, bir kısmı kırılan ve bir kısmı da ateşin dışına düşerek parçalanan mezar hediyelerini atmış olmalıdırlar. Bu sebeple bazı

[44] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1992", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996b, s. 28.
[45] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1993", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, s. 22.
[46] Reinhard Stupperich "Grabungen in der Westtor-Nekropole von Assos 1989-1994", Thetis, Cilt: 3, 1996a, s. 58.
[47] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 26.
[48] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 71.
[49] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 57.

seramik parçalarında diğerlerine oranla ikincil yakmanın izleri daha az görülmektedir. Diğer mezar hediyeleri ise ölünün yanına yerleştirilmiş ve ölü ile birlikte yakılmıştır (Lev. 10, Res. 1). Bu durum da hediyelerin kadına ait kişisel eşyalar olabileceğini akla getirmektedir.

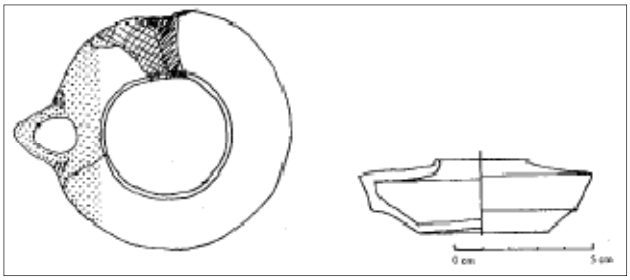

Res. 7: *11 nolu birincil kremasyon gömünün konumu (Utili 1999)*

Dönemin egemen gömü geleneği olan urne mezarlar ile karşılaştırıldığında, bu birincil yakma mezarın Assos için istisnai bir gömü biçimi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mezarda kısmen ateşten etkilenmiş olan çok miktarda fayans boncuk, ölünün, üzerinde muhtemelen küçük boncuklarla kaplı bir kumaş taşıdığına işaret etmektedir[50] (Lev. 11, Res. 1-2). Bunun dışına mezarda kadın büstü, maymun, horoz, güvercin, ördek ve satyr şeklinde 6 adet lekythos[51] (Lev. 12, Res. 1), 19 adet boya bezemeli tabak[52] (Lev. 13, Res. 1), 3 adet altın küpe[53] (Lev. 13, Res. 2), bir iğnenin altından başlığı[54] (Lev. 14, Res. 1), 3 adet yüzük[55] (Lev. 14, Res. 2), aralarında zengin dekore edilmiş 12 adet yarım ay şeklinde bronz küpe[56] (Lev. 14, Res. 3), 1 adet bilezik[57]

[50] Dieter Bischop, "Gläser aus griechischer und römischer Zeit", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, s. 219.
[51] Federico Utili, *Die archaische Nekropole von Assos*, Asia Minor Studien, Cilt: 31, Bonn 1999, s. 228-230, kat. no. 516, 518-522, 524-525.
[52] a.g.e, s. 169-170, 175-176, 183, kat. no. 136, 149, 187, 195-196, 253.
[53] Ellen Reiblich, "Ringe und Ohrringe aus der Westtor-Nekropole von Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, s. 134, kat. no. 22; Federico Utili, *Die archaische*..., s.271, kat. no. 897-899.
[54] Federico Utili, *Die archaische...,* s. 271, kat. no. 900.
[55] Ellen Reiblich, "Ringe und Ohrringe…, s. 130-131, kat. no. 11-13; Federico Utili, *Die archaische…* , s. 267-268, kat. no. 835, 837, 843.
[56] a.g.e., s. 131-132, 135-136, kat. no. 14-15, 23-24, 26-27; Federico Utili, *Die archaische…*, s. 269, kat. no. 854-860, 872-875.
[57] a.g.e., s. 135, kat. no. 23; Federico Utili, *Die archaische*..., s. 269, kat. no. 852-853.

(Lev. 14, Res. 4), 16 adet kısmen altın kısmen gümüş ve bronz Frig fibulası[58] (Lev. 15, Res. 1), çok sayıda kemik diskler[59] (Lev. 15, Res. 2), en az 2 adet bronz kâse[60] (Lev. 16, Res. 1), 2 adet şeritli kâse[61] (Lev. 16, Res. 2), 3 adet lekanis[62] (Lev. 17, Res. 1), 8 adet köşeli kâse[63] (Lev. 18, Res. 1), 1 adet şerit bezemeli küçük lekythos[64] (Lev. 18, Res. 2), 2 adet sürahi formlu küçük kap[65] (Lev. 19, Res. 1), 1 adet sığ tabak[66] (Lev. 19, Res. 2), 2 adet skyphos[67] (Lev. 19, Res. 3), 3 adet alabastron[68] (Lev. 20, Res. 1), Utili'ye göre bir tanesi Berlin F 1090 ressamına[69] (Lev. 20, Res. 2) ait olan en az 10 adet aryballos[70] (Lev. 21, Res. 1), 1 adet pişmiş topraktan kottabos taşı[71] (Lev. 21, Res. 2), bir kanthoriskosa ait seramik parçaları[72] (Lev. 21, Res. 3) yanı sıra çok sayıda seramik parçası ve 2 adet pişmiş topraktan yapılmış yuvarlak formlu kandil (Res. 8) bulunmuştur[73].

Res. 8: *kandil (Stupperich 1996)*

Bunun yanı sıra bu alanda zeytin çekirdeği, salyangoz kabuğu, domuz ve tavuk kemiklerine de rastlanmıştır[74]. Mezar buluntuları bir bütün içinde ele alındığında mezar,

[58] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen bis römischen Zeit in Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, s. 147-153, 156, kat. no. 16-18, 21, 23, 29, 34-40, 51.
[59] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 283, kat. no. 1023-1026.
[60] Dieter Bischop, "Gefäße aus Metall", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, s. 217, 221, kat. no. 4, 16; Federico Utili, *Die archaische*..., s. 280, kat. no. 984, 992.
[61] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 149, kat. no. 18.
[62] Federico Utili, "Archaische ostgriechische Lekanai". Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996b, s. 66-67, kat. no. 14-15, 17; Federico Utili, *Die archaische*..., s. 185-186, kat. no. 259, 266-267.
[63] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 158-159, 162, kat. no. 70, 72, 97-98.
[64] a.g.e, s. 194, kat. no. 307.
[65] a.g.e, s. 193, kat. no. 300-301.
[66] a.g.e, s. 154, kat. no. 53.
[67] a.g.e, s. 213, kat. no. 404, 407.
[68] a.g.e, s. 210-211, kat. no. 388, 397.
[69] Federico Utili, "Ein Aryballos des Malers von Berlin F 1090." Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006b, s. 65–68.
[70] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 201, 203, 209, kat. no. 346, 355, 387.
[71] a.g.e, s. 259, kat. no. 768.
[72] Thorsten Dreßler, "Die äolisch-assische archaische Keramik", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, s. 39, kat. no. 12.
[73] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 28.
[74] a.g.e., s. 29.

M.Ö. 600-580 yılları arasına tarihlenmelidir. Buluntulardan yola çıkılarak mezar sahibinin önemli bir kişi ya da çok zengin bir ailenin ferdi olduğu düşünülebilir.

Üzeri küçük bir toprak tepecikle işaretlenmiş, yan kısımları da küçük taşlarla çevrilmiş olan mezarın bir stele sahip olup olmadığı daha geç dönem lahtinin tahribatı nedeni ile anlaşılamamıştır.

Troas Bölgesinde yer alan komşu antik kentlerin nekropollerinde de bu türden kremasyon gömülerle karşılaşılmıştır. Antandros'ta Arkaik Dönem'e tarihlenen 23 birincil kremasyon mezar tespit edilmiştir[75]. Hellenistik Dönemle birlikte tekrar artış gösteren kremasyon gömülerin, revaçta olan urne mezarından sonra gelen bu tip mezar örneklerinde, ölü yine gömüleceği yerde yakılmış ve dönemin mezar hediyeleri (khytridion, strigilis, sikke ve bazı metal objeler gibi) ölünün yanına konulduktan sonra bir veya birkaç çatı kiremiti ile üzeri yatay olarak kapatılmıştır. Nekropol alanının 12 nolu mezarında ise çatı kiremitlerinin üzeri, yaklaşık 120x136 cm. boyutlarındaki kareye yakın formda tek sıra taşla düzgün bir şekilde sınırlandırılarak kapatılmıştır[76]. Parion nekropolünde de belirlenen mezar çukurlarının kremasyon işlemi nedeniyle kırmızı bir renk almış olması, ölülerin merkezi yakma alanları dışında kimi zaman mezar çukurlarında da yakılarak defnedildiklerini kanıtlamaktadır[77]. Hellenistik ve Roma Dönemler'ine ait olan bu mezarlarda, cesedin yakılması için öncelikle 100-120 cm. derinliğinde 200-220 x 90-100 cm. ölçülerinde bir çukur kazılmıştır. Kremasyon için hava sirkülasyonunu sağlamak amacıyla mezar çukurunun tabanına doğru inildikçe daralarak 50- 60 cm. lik genişlikte bir taban bırakılmış ve daha sonra bu çukura kalın ağaç dalları ve tutuşturmayı sağlayacak çalı çırpı yerleştirilmiştir. Bu yığının üzerine yerleştirilen cesedin yakılmasının ardından küller mezarın ortasında toplanarak ölü hediyeleri konulmuş ve iki kiremidin uzun kenarları çatılarak semerdam şekilli bir örtü oluşturulmuştur[78] (Lev. 22, Res. 1-2). Baş ve ayak açıklıkları birer kiremit veya düz bir plaka taşla kapatılan mezarın üzeri de toprakla örtülüp hafif bir tümsek yapılmıştır[79].

---

[75] Kahraman Yağız, Antandros Urneleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 25.
[76] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü Ölü Gömme Gelenekleri", III- IV. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu Ek 2, 2008, s. 277.
[77] Hasan Kasapoğlu, "Parion Nekropolü Mezar Tipleri", Doğudan Yükselen Işık-Arkeoloji Yazıları. Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, 2006, s. 483.
[78] a.g.e, 2006, s. 488.
[79] Zerrin Aydın Tavukçu, Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, s. 158.

Sardis'te bu mezarın benzer bir örneğine rastlanmıştır. Zengin mezar buluntularının belirlendiği mezarın sahibi, yaklaşık 17 yaşlarındaki bir kızdır. Mücevher, yüzük ve küpe gibi kişisel eşyalarıyla gömülmüş olan ölü yakılmamıştır[80].

Klazomenai Akpınar nekropolünde birincil kremasyon gömüler, yaklaşık 3x4 m. genişliğinde ve 20 ya da 30 cm. derinliğinde, oval ya da daire formlu bir mezar çukurunun içerisinde gerçekleştirilmiştir[81] (Lev. 23, Res. 1-2). Mezar çukurunun duvarlarının ve tabanının kırmızı renk almış ve sertleşmiş olması, kremasyon işlemindeki yüksek ısıyı kanıtlar niteliktedir[82]. Kremasyon işleminin tamamlanmasıyla ateş, kum ve çakıl taşlarıyla söndürülmüştür. Bu durum, mezarlardaki 15-20 cm. kalınlığındaki tabakalarla anlaşılmıştır[83] (Lev. 24, Res. 2). Akpınar nekropolünde şimdiye kadar 19 tane birincil kremasyon mezar tespit edilmiş ve bu geleneğin, nekropolün ilk kullanım evresinden yani yaklaşık olarak M.Ö. 700-670 li yıllardan M.Ö. 6. yy başlarına kadar sadece erişkinler için uygulanmış olduğu anlaşılmıştır[84].

Rodos'ta yer alan Exochi'de de birincil kremasyon mezar örneklerine rastlanmıştır. Ancak bu mezarlar 19. yy başlarında mezar soyguncuları tarafından yağmalanmıştır. Mezar için açılan çukurun köşelerinde bulunmuş olan boşluklardan anlaşıldığı üzere yakma işlemi esnasında hava dolaşımının sağlanması için ahşap bir konstrüksiyon oluşturulmuş ve ölü onun üzerine yatırılmıştır[85]. Exochi mezarlarında belirlenmiş olan kül tabakalar, yaklaşık olarak 40 cm kalınlığındadır. Gates, bu mezarlarda birden çok kişinin gömülü olabileceğini savunur[86].

Jalyssos ve Kamiros'ta 148 yakma mezar bulunmuş ve bunlardan 47 tanesinde mezar buluntularına rastlanamadığından tarihlenememiştir. 45 tanesi ise Arkaik Dönem'e

---

[80] George Maxim Anossov Hanfmann ve diğerleri, *Sardis from Prehistoric to Roman Times: Results of the Archaeological Exploration of Sardis, 1958-1975,* Harvard University Press, Cambridge 1983, s. 64. Lidya'da ölü yakma geleneği sadece krallara özgü olduğu için genel gömü şekli inhumasyondur.

[81] Bilge Hürmüzlü, Klazomenai-Akpınar Nekropolisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 241.

[82] Güven Bakır, Yaşar Ersoy, "1997 Yılı Klazomenai Çalışmaları", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 1999, s. 69.

[83] Bilge Hürmüzlü, Klazomenai-Akpınar…, s. 244.

[84] a.g.e, 241.

[85] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial Customs,* The Cameot Press, London 1971, s. 174.

[86] Charles Warner Gates, *Burial at Ialysos and Kameiros (Rhodes) in the Mid-Archaic Period, ca. 625-525 B.C.,* Los Angeles 1979, s. 250.

tarihlenmiştir[87]. Tümünde birincil yakma işleminin gerçekleştirildiği mezar çukurlarında Exochi'de olduğu gibi boşlukların olması[88], bu mezarlarda da ahşap bir iskeleye sahip olabileceğini düşündürür. Kamiros'taki Cheraci nekropolünde ölü yakma işlemi ya da mezar hediyeleri için açılmış düzgün dairesel çukurlar bulunmuştur. Bu alanda belirlenen pek çok buluntuda kısmen, kuvvetli ateşin izleri görülmekle birlikte, yakma işlemi sırasında atılan ve ateşin dışına düşen buluntularda ateşin izlerinde farklılıklar görülür. Birincil yakma işleminde, Assos örneğinde olduğu gibi, mezar hediyeleri ölü yakılmadan önce doğrudan ölünün yanına konur ya da sonradan ateşe atılırdı. Bu yüzden mezar buluntularında görüleceği gibi seramiklerin yanıklık dereceleri farklılık göstermektedir[89]. Kamiros'taki mezarlar, genel olarak ölünün ayakucuna dikilen bir taş ile işaretlenmiştir[90].

Jalysos nekropolünde bulunmuş olan 45 nolu mezar da Assos'taki örnekle benzerlik göstermektedir. Genel olarak kremasyon mezarlarda yaş ve cinsiyetin belirlenmesi ender bir durum olsa da Assos'taki mezarda olduğu gibi, bu mezarda iki unsurun belirlenmesi için gerekli veriler kül tabakadan elde edilebilmiştir. Mezar 20 li yaşlardan daha genç bir kıza ait olduğu belirlenmiştir. İçinde hayvan kemiklerinin de bulunduğu mezarın kül tabakası yaklaşık 10 cm. kalınlığındadır[91].

Vroulia'da M.Ö. geç 7.yy'da genel olarak yetişkinler için inhumasyon pithos mezarlar yanı sıra birincil yakma mezarlara da rastlanmıştır. Bu mezarlarda belirlenmiş olan kül tabaklar ortalama 10 cm. kalınlığındadır[92]. Tıpkı diğer örneklerde olduğu gibi çukurun köşelerinde farkedilen boşluklar, kremasyonun sırasında hava dolaşımının sağlanması için ahşaptan bir konstrüksiyonun varlığına işaret eder[93] (Lev. 24, Res. 2).

Lefkandi'de toprağa kazılmış çukurlar içinde yaklaşık olarak 80 tane birincil yakma mezar tespit edilmiştir. Ölünün tamamen yakılması için gerekli hava dolaşımı, çukurlar içine konmuş olan taşlarla sağlanmıştır. Belirlenmiş olan kalın kül tabakaları, kavrulmuş kemikler ve mezar hediyelerinin kırılmış parçalarını içermektedir. Aynı zamanda Lefkandi mezarlarının çevresinde büyük bir çoğunluğunu amphoraların oluşturduğu kırık kap

[87] Charles Warner Gates, *Burial at Ialysos*…., s. 242.
[88] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial*…, s. 174.
[89] Bu durum özellikle buluntuları karşılaştırarak ateşin şiddeti konusunda fikir yürütmemize yardımcı olur.
[90] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial*…, s. 175.
[91] Federico Utili, *Die archaische*…, s. 126.
[92] Karl Frederik Kinch, *Fouilles de Vroulia (Rhodes),* Berlin 1914, s. 55.
[93] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial*…, s. 174.

parçaları ve yenilebilen türde midyelerin kabuklarına rastlanmıştır. Bu buluntular da mezarın etrafında bir cenaze töreninin yapıldığa işaret etmektedir[94].

Atina'da da birincil yakma mezar örneklerine rastlanmıştır. Küçük bir toprak tepecikle işaretlenmiş olan mezarlar M.Ö. geç 7. yy'a tarihlenmektedir[95]. Ancak Atina agorasında da görülen mezarlardan anlaşılacağı üzere Geç Geometrik Dönem'den beri Atina'da egemen olan gömü şekli inhumasyondur[96].

Assos'taki tek örnek olan bu birincil yakma mezar, batı nekropolündeki diğer tüm mezarlarla karşılaştırıldığında, yoğun mezar buluntuları ile zengin bir adamın kızı ya da eşi olabileceğini düşündürmektedir. Bu buluntuların büyük bir çoğunluğunu Rodos'tan gelen figürlü lekythos, muhtemelen İtalya'dan gelen içerisinde Korint özellikleri taşıyan seramikler gibi ithal mallar oluşturur. İthal malların dağılımına bakıldığında, malların sadece Doğu Yunanistan'ın batı kolonilerinden gelmediği, İtalya'dan getirilen İtalo-Korinth malların varlığıyla ispatlanmıştır. Mezarda bulunan inciler, Sappho'nun aktardığı gibi Aolisli kadınların giysilerinin bir unsuru olan başörtüsünün (ποικίλη μίτρα) bu mezarda da olabileceğine işaret edebilir. Utili'ye göre belki de bu kadın Sappho'nun çevresinden biri bile olabilir[97]. Mezar içerisinde belirlenen Kottabos taşı ise bir hetaira[98] düşüncesine izin verebilir, çünkü kottabos oyunu sadece symposium sırasında oynanan erotik değişime sahip bir oyundur[99].

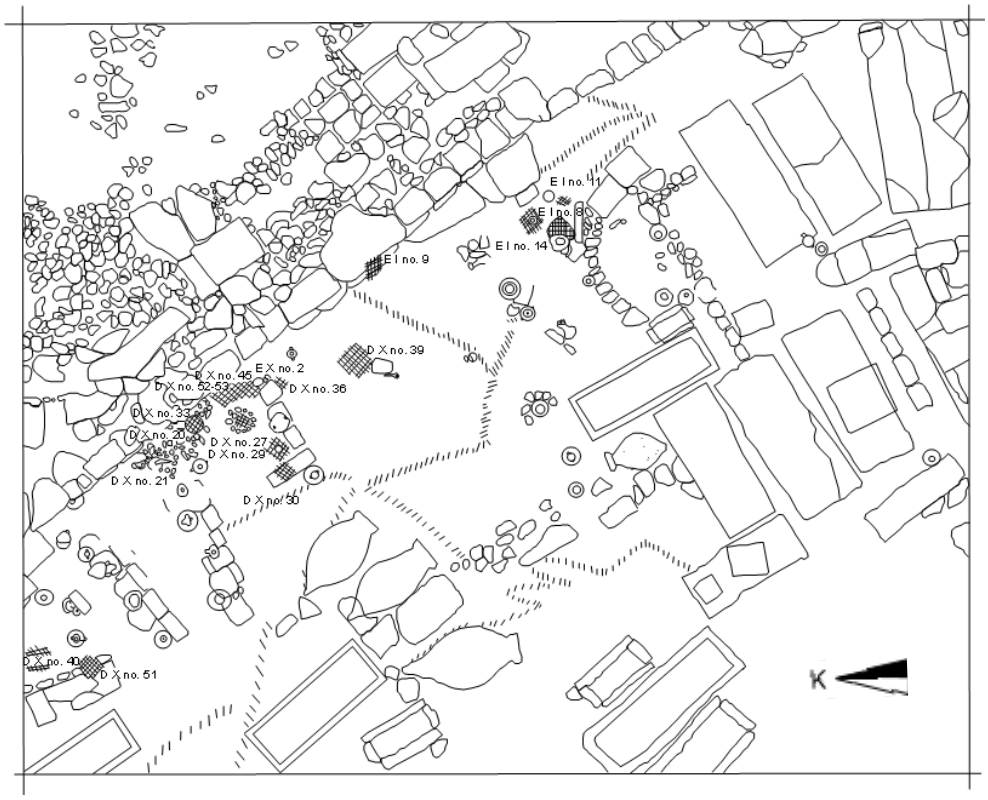
3.1.1.2. Kül Dökme Mezarları

Kül dökme mezarları, isminden de anlaşılacağı üzere kremasyon işlemi tamamlandıktan sonra ölü küllerinin bir kısmının, toprağa açılan çukurlara mezar hediyeleriyle birlikte konularak kapatılması ile oluşturulmuştur[100]. Bu tür mezarların çoğu üzerine, tıpkı D X açmasının 27 nolu mezarında olduğu gibi mezarı sağlamlaştırmak için ya da mezar işareti

---

[94] Popham, Mervyn R. *Lefkandi I. The Iron Age. The Settlement and Cemeteries,* The Annual of British School at Athens Suppl. 11, London1979, s. 215.
[95] Karl Kübler, *Die Nekropolen des späten 8. Bis frühen 6. Jahrhunderts, Kerameikos. Ergebnisse der Ausgrabungen.* Kerameikos VI. Cilt: II, Walter de Gruyter Verlag, Berlin 1970, s. 83.
[96] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 55.
[97] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 126.
[98] Hetäre antik çağda para karşılığında cinsel ilişkiye giren kadınlar için kullanılan bir terimdir. Hayat kadınlığının aksine hetairalarda eğitim ve sosyal tanınmışlık dikkate alınmıştır.
[99] Kottabos oyunu, çevrilen içki kâsesini oyun taşı ile vurarak şarap sıçratmaktan ibarettir. Böylelikle erkekler eşleşecekleri hetairaları belirlerler.
[100] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 70.

olarak tasarlanmış, öbekler halinde küçük taş parçaları yerleştirilmiştir[101]. Batı nekropolünde devam eden kazı çalışmalarında şimdiye kadar toplam olarak 27 adet kül dökme mezarla karşılaşılmıştır (Res. 9). Bu rakam, urne mezarlar ile kıyaslandığında urne mezarların yarısından daha az olduğu söylenebilir[102]. Bunun yanı sıra kazı çalışmalarında tam olarak saptanamamış olan mezar kalıntıları içerisindeki buluntular da yine tahribata uğramış kül dökme mezarlarının varlığını kanıtlamaktadır[103].

Res. 9: *Mezarların dağılımı (Stupperich 1993)*

Kül dökme mezarlarındaki buluntular, genellikle koku kapları ve Frig fibulalarından oluşmaktadır[104]. Bu mezarlar için en eskiye tarihli buluntular, C X açmasının 10 nolu ve D X açmasının 40 ile 50 nolu kül dökme mezarlarında bulunmuş olan kuşlu kâselerdir (Lev. 5, Res. 2; Lev. 6, Res. 1-2). D X açmasının 36 nolu mezarında ise bir bucchero kâse yanı sıra bir kuşlu kâsenin ve bir koku kabının parçaları belirlenmiştir (Lev. 6, Res. 3). E I

[101] Reinhard Stupperich, "Grabungen in der…", s. 57.
[102] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 111.
[103] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1990", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, s. 29.
[104] Reinhard Stupperich, "Grabungen in der…", s. 57.

açmasının 8 nolu mezarında iki bucchero-kantharos mezar hediyesi olarak sunulmuştur (Lev. 7, Res. 1). C X açmasının 10 ve 15 (Lev. 5, Res. 2; Lev. 7, Res. 2), D X açmasının 45 ve 53 (Lev. 7, Res. 3; Lev. 8, Res. 1), E I açmasının 11 (Lev. 8 Res. 2) ve E X açmasının 1 nolu mezarlarında (Lev. 8 Res. 3) birer aryballos ve ikişer fibula yanı sıra kulplu tencereler belirlenmiştir[105]. Mezarlarda saptanan fibulalar, muhtemelen ölü giysilerinin bir parçasıdır ve yakılmadan önce ölülerin üzerinde olmalıdır.

D X açmasının 50 nolu mezarı, aralarında bucchero malların da bulunduğu 6 farklı kaba ait seramik parçaları içeren tek örnektir (Lev. 6, Res. 2). Belirlenen mezarlar içerisinde yanlızca iki örnekte ölü küllerinin bucchero tabaklar ile örtülmüş olması dikkat çekicidir. Bu türden bir örnekle Spina nekropolünde karşılaşılmış ve mezar M.Ö. 5. yy ikinci yarısına tarihlendirilmiştir. Ancak Assos'ta belirlenmiş iki örnekten biri olan D X açmasının 52 nolu mezarı, rozetli bir kâse ve demirden bir nesne ile bu mezardan daha erken bir tarihe, M.Ö. 6. yy ikinci çeyreğine tarihlenmiştir (Lev. 9, Res. 1). Mezar içerisinde saptanmış olan bu demirden yapılmış uzun nesne, kül dökme mezarları için tek örnek olması açısından önemlidir[106]. Bu nesnenin bir bıçak olduğu varsayıldığında mezar sahibine ait bir silahtan ya da mezar sahibinin erkek olabileceğinden bahsetmek mümkün olabilir. Söz konusu olan nesne kısa bir bıçak ise o zaman bunun bir kült aleti, ev aleti ya da bir kadına ait şahsi bir bıçak olduğu da söylenebilir.

Troas bölgesi antik kentlerinden Parion'da, merkezi yakma yerine ahşap bir sanduka yardımıyla getirilen ölü, çalı çırpı, çam reçinesi ve şarap posası gibi malzemelerle yakıldıktan sonra, kül ve kemik parçaları toplanarak mezar çukuru içerisine boşaltılmış olmalıdır (Lev. 9, Res. 2). Son dönem kazılarında belirlenen bu tür mezarların büyük bir çoğunluğunun oval şekilli olduğu saptanmış ve bu çukurlar içerisindeki çalı çırpı, yanmış odun parçaları, kömür ve küller kremasyon işlemi hakkında fikir vermiştir[107]. Nekropol alanında saptanan çok sayıda metal çivi ise ölülerin ahşap bir tabut yardımıyla getirildiğine işaret eder[108].

Fibulalar, frig mezarlarında da sıkça bulunan buluntuların başındadır. Genellikle Frigler, ölü küllerini urnelere koyup yanına da mezar hediyesi olarak bir veya birden fazla fibula ve

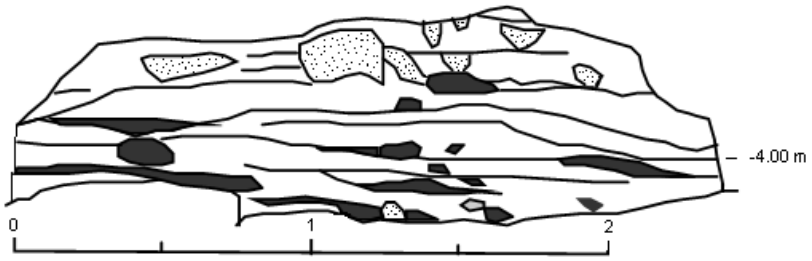
[105] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 112.
[106] a.e.
[107] Kahraman Yağız, Antandros…, s. 17.
[108] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 164.

kişisel eşyalar yerleştirmekteydiler. Frigya'da kremasyon işlemi ise Assos'takinden farklı olarak ölünün defnedileceği yerin hemen yanında gerçekleştirilmekteydi[109]. Assos'ta kül dökme mezarları, küçük toprak tepecikler veya toprak öbekleri ile örtülmüştür. Mezarlarda, takip edilmiş bir yerleştirme düzenine rastlanılmamasına rağmen urne mezarlar tarafından da tahrip edilmemiş olduğu görülür ancak büyük bir bölümü hemen hemen polygonal duvarın altında kalmıştır[110]. Bu mezarların bazıları tıpkı DX açmasının 19, 20, 21 ve 33 nolu mezarları gibi yan yana sıkışık bir şekilde uzanır ve bu durum da küçük toprak yığınlarıyla kapatılmış olan mezarların bir aile mezarlığına ait olabileceğini akla getirir (Res. 15). Kül dökme mezarları ile urne mezarların farklı etnik guruplara ait olup olmadıkları tam olarak bilinmemekle birlikte olasılıkla benzer gruplara aittir[111].

Kül dökme mezarları, tespit edilen buluntulardan yola çıkılarak M.Ö. 7. yy ikinci yarısından M.Ö. 6.yy'ın ilk yarısına kadar tarihlendirilmektedir. Olasılıkla bu tür mezarların büyük çoğunluğu M.Ö. 6.yy'ın ilk çeyreğine aittir.

3.1.1.2.1. Merkezi Kremasyon Alanları

Kül dökme ve urne mezarların ölüleri, gömüldükleri yerde yakılmadıkları için bu yakma işleminin yapıldığı bir yerin var olması gerekir. Böyle bir yer, nekropol alanının D I nolu açmasında tespit edilmiştir (Res. 10; Lev. 25, Res. 1). Burada çok miktarda kömür, kemik ve küçük seramik parçalarına rastlanmıştır[112] (Lev. 25, Res. 2).

Res.10: *merkezi kremasyon yerinin kesitten görünümü (Stupperich 1990)*

[109] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 112.
[110] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1991", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, s. 27.
[111] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1989", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990a, s. 22.
[112] a.g.e, s. 18.

2006 yılı kazı çalışmalarında, taş döşeli yolun üst kesiminde, Larichos aile mezarlığının karşısında yer alan A 2 açmasında, uzun kenarının her iki ucunda urne mezar sıralarındaki kullanımı anımsatan, yarım daire şekilli oval taşlar yerleştirilmiş olan iki parça halinde bir podyum bulunmuştur (Res. 11). Konumu ve görünümü itibariyle ortak bir kullanıma hizmet ettiği açık olan bu podyumun, etrafındaki ve alt kısmındaki kırmızı renkli, yanmış kemik ve kül kalıntıları içeren toprak, bir kremasyon alanın varlığına işaret eder[113]. Tam karşısındaki alanda, ilk dönem ve son dönem kazılarında tespit edilen urne mezarların yoğunluğu da yine bu görüşü destekler. Olasılıkla bu mezarların sahipleri de bu alanda yakılmış ve ölü küllerinin bir kısmı urnelere konarak defnedilmiştir. Daha sonra bu alan taşlar konularak bir altara dönüştürülmüş olmalıdır[114].

Res.11: *merkezi kremasyon alanı (Assos Kazı Arşivi)*

Yakma işlemi, muhtemelen ölünün ve ona sunulan mezar hediyelerinin, alana yerleştirilen odun yığınları üzerine konmasıyla başlar ve bu işlem tamamlandıktan sonra ölü küllerinin ve mezar hediyelerinin bir kısmı toplanarak kül dökme mezarlarına dökülür veya urnelere konarak defnedilirdi. Urnelerin içerisinde genellikle az sayıda kemik parçalarının bulunması da külün, ölünün belli bir bölgesinden alınmış olabileceğine işaret eder. Örneğin

[113] Nurettin Arslan, "2006 Yılı Assos Kazı Çalışmaları", Türk Arkeoloji ve Etnografya dergisi, Sayı: 8, 2008b, s. 52.
[114] a.e.

kalbin bulunduğu kısımdan alınan küller içerisinde daha az kemik parçaları bulunabilir ve muhtemelen de bu bölgeden alınan küller urnelere konulmuş olabilir.

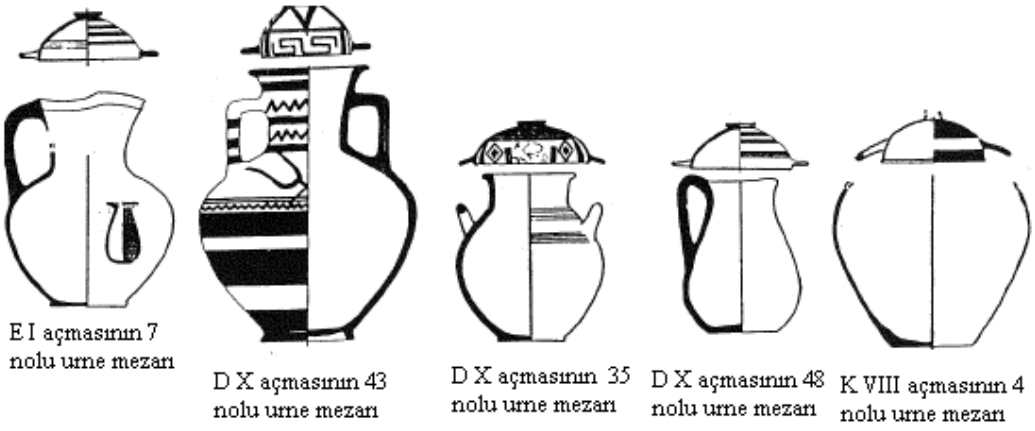
Homeros Patroklos'un cenaze törenini tasvir ederken, bir ölünün yakıldıktan sonra küllerinin altından bir urneye (φιάλη) konarak defnedilmesinin, bir kahraman için en onurlu bir defin şekli olduğundan bahseder[115]. Yakma işleminin yapıldığı yerde belirlenen seramiklerin büyük bir çoğunluğunu bucchero tipi parçalar oluşturmaktadır. Kül dökme mezarlarında, sadece birkaç istisnai durumda ele geçen seramik parçaları tümlenebilmiştir. Bu durum da seramik parçalarının büyük bir kısmının ölünün yakıldığı yerde kaldığını kanıtlamaktadır[116].

Kül dökme mezarları ve urne mezarlar için cenaze töreni önce ölünün yakıldığı yerde ve daha sonra da mezarlarda yapılıyor olmalıydı. Paros'un Arkaik Nekropolünde bu cenaze törenlerinin varlığını ispatlayacak bulgulara rastlanmıştır. M.Ö. 7. yy'da yaygın olan gömü şeklinde ölüye sunulan mezar hediyeleri için yakma yerleri oluşturulmuş ve hediyeler bu yere atılarak yakılmıştır. Samothrake'nin güney nekropolünde, genellikle M.Ö. 5. yy'ın sonuna tarihli mezarlar, ölülerin yakıldıkları alanlara yakın olduğu ve bu yakma işlemi sırasında içecek olarak sunulan şarap, kan ve süt gibi sıvılar ateşe döküldükten sonra kaplarının kırıldıkları düşünülmektedir[117]. Antik kaynaklarda bu cenaze törenleri hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir. Homeros, İlyada destanındaki anlatımında, geniş kapsamlı cenaze törenlerinde, ölünün yakılma işlemi sırasında ateşe şarap dökme gibi bir törenin varlığından bahsetmektedir ve bu tören olasılıkla daha eski tarihlere dayanmaktadır[118]. Şüphesiz ki cenaze törenlerinde yapılan uygulamalar, süregelen farklı düşünce ve inançların birer ürünüdür. Burkert'e göre süt, şarap, bal, su ve yağın mezara dökülerek libasyon yapılmasındaki temel neden, ölünün bu şekilde yumuşatılarak yaşayanlara zarar vermeyeceği inancıdır[119].

[115] Homeros II. XXIII 109–256.
[116] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 113.
[117] Iris Love, "Kantharos or Karchesion? A Samothracian Contribution", Essays in Memory of Karl Lehmann, 1964, s. 222.
[118] Homeros II. XXIII 165-254.
[119] Walter Burkert, *Homo Necans…,* s. 65.

3.1.1.3. Urne Mezarlar

Merkezi bir kremasyon alanında yakılan ölüden artakalan küllerin birkısmının konduğu urneler, genellikle ağız kısmı kapatılmış olan amphoralar veya sıvıları servis etmekte kullanılan kaplardan oluşmaktadır[120]. Alman ekibin yaptığı kazı çalışmalarında belirlenmiş olan 63 urne mezarın üçte ikisini amphoralar oluşturmaktadır. Bu amphoraların 33 tanesi bucchero[121] amporaları ve 9 tanesi de küçük, boyalı amporalardır. Urnelerin 18 tanesi de sürahi şeklinde sıvı servisinde kullanılan kaplardır ve bunların 6 tanesi boya bezemelidir. Bu urneler dışında üç urne ise çok fazla tahribata uğradığı için tanımlanamamıştır[122]. Assos'un Amerikalılar tarafından yürütülmüş olan ilk dönem kazılarında belirlenen 8 urne ile toplam olarak 71 tane urnenin yanı sıra son dönem kazılarıyla bu sayı daha da artmıştır.

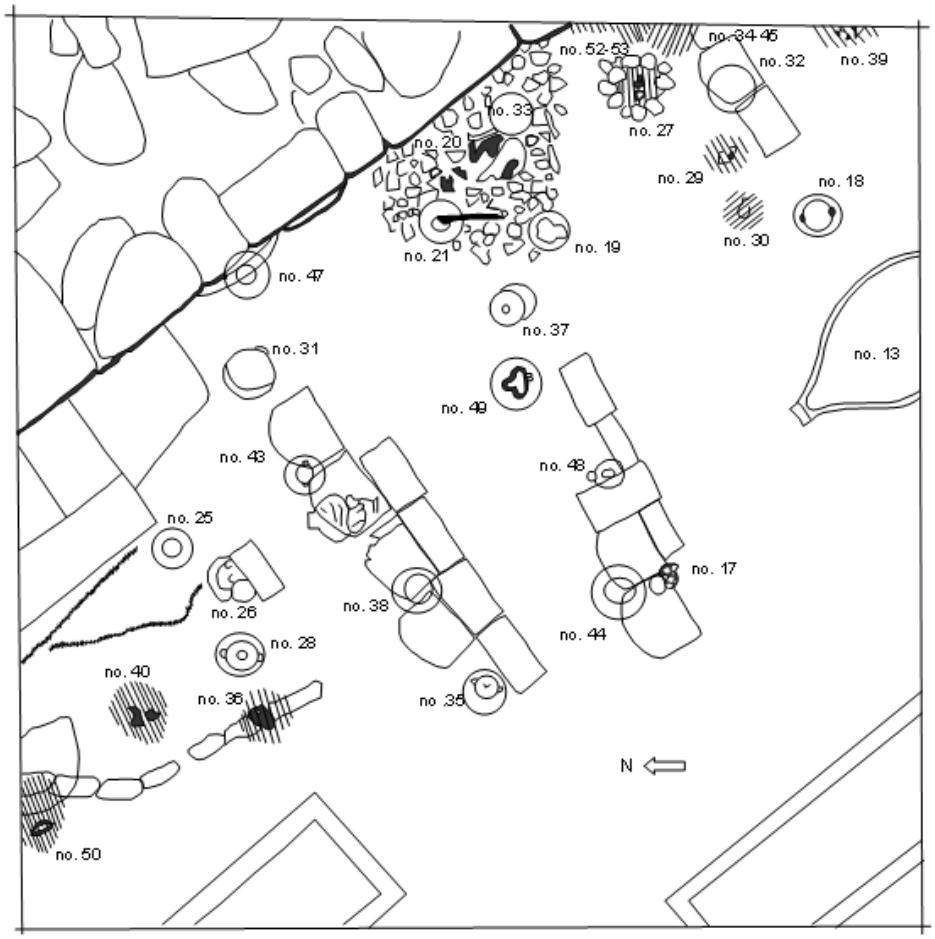

Res. 12: *urne mezarlar (Utili 1999)*

Urne mezarların kapakları genellikle boyalı tabaklar, kuş, şerit ya da rozet bezemeli kâselerden, meander motifli skyphoi veya kâselerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra kuş figürlü lekanai ve bucchero kâseler de urneler üzerine kapak olarak konulmuştur[123]. Sadece bir örnekte kapağın amphora ile üretildiği belirlenmiştir. Mezarların yaklaşık olarak %15 inde kapak olarak basit bronz omphaloi kullanılmıştır. Yine bir örnekte kapak olarak

[120] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 68.
[121] Tam indirgemeli pişirme sırasında, toprağı işleme yoluyla derinliğine karartılmış, etrüsk atölyelerine özgü siyah ve parlak seramik (İ.Ö. VII.-IV. yy.), iki türü vardır: daha çok Chiusi'de görülen kabartma bezekli ve kalın kenarlı "bucehero pesante" ile kazıma tekniğiyle bezenmiş ince kenarlı "bucehero sottile".
[122] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 114.
[123] Reinhard Stupperich, "Grabungen in der…", s. 54.

kullanılmış olan omphalos pişmiş topraktan yapılmıştır[124]. İstisna olarak 1988 yılındaki kazı çalışmalarında tespit edilen depas amphikypellon'un bir urne mezarın üzerine kapatılmış olabileceği düşünülmektedir zira bu kap urne mezarın dışında bulunmuştur. Kronolojik olarak bakıldığında da erken tarihli örneklerine Troia'da[125] rastlanılan bu kaplar, süreç içerisinde yerel bir geleneğin devamı şeklinde Assos'ta da varlığını sürdürmüş olmalıdır[126].

Res. 13: *D X açması (Stupperich 1990)*

Assos'ta urneler genellikle yerleştirilecekleri alanlarda küçük taş parçaları ile sabitlenmiştir[127]. Bu işlemin ardından mezarlar, yarım daire şeklinde, oval formlu taşlar ile kapatılmış ve dikdörtgen mezar stelleri ile işaretlenmiştir.

[124] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 114.
[125] Troas bölgesindeki en erken depas amphikypellon örnekleri Troia'nın II. yapı evresinde görülmektedir.
[126] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 22.
[127] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 68.

C VIII açmasının 1 ve 3 nolu mezar kalıntıları, muhtemelen bir urne mezara aittir ve bu mezar Roma dönemi CBK XIX numaralı mezar yapısının inşasında tahribata uğramıştır (Lev. 29, Res. 1). Bu mezar yapısı için toprak yaklaşık olarak 2 metrekare kazılmış ve çıkan toprak yine bu alan çevresine boşaltılmıştır. Bu mezar ve diğer birkaç urne mezar, kül dökme mezarlarında rastlanmamış olan mezar hediyelerine sahiptir. E I açmasının sürahi formlu 7 nolu urne mezarın içinde bir alabastron[128] (Res. 12); D X açmasının 25 ve 31 (Lev. 29, Res. 2-3), E I açmasının 13 ve F IV açmasının 7 nolu urne mezarları içlerinde bir aryballos veya aryballoi parçaları (Lev. 30, Res. 1-2) bulunmuştur. Bu aryballosların hepsi urnelerin üzerine konmuş olarak tespit edilmiş sadece D X açmasının 25 nolu urne mezarında bir ağız parçası urnenin içinde bulunmuştur[129]. İçinde yağ veya parfüm olabilen aryballoi, doğrudan cenaze törenlerinde kullanılmış olabilir. Böyle bir aryballosun sıvıların sunumu ile ilgili olması çok muhtemeldir.

E I açmasının 19 nolu urne mezarının üzerine kapak olarak konmuş olan düz tabak üzerinde bir fibula parçası ve onun üzerinde de yüksek kaideli tabak tespit edilmiştir (Lev. 30, Res. 3). Yine aynı şekilde D I açmasının 3 nolu urne mezarı üzerine bir bucchero kâse ve onun üzerine de kilden yapılmış omphalos konmuştur (Lev. 31, Res. 1). Aynı açmanın amphora olan 2 nolu urne mezarı üzerinde ise kâse ya da bir kapak bulunmamıştır (Lev. 31, Res. 2). Ancak sürahi biçimli kaba ait parçaların belirlenmiş olması ve bu parçaların da hem tahribata uğramış bir urne mezardan hem de mezar hediyesi olarak bırakılmış olan kırılmış bir kaptan gelmiş olma ihtimalini de akla getirmektedir[130]. E I açmasının 2 nolu urnesini ise omuzdan kulplu bir amphora oluşturur. Urnenin ağız kısmı ise ters çevrilmiş bronzdan bir kâse ile kapatılmıştır[131] (Lev. 31, Res. 3).

D X açmasının sürahi biçimli bir kap olan 31 nolu urne mezarı üzerine konmuş olan rozetli kâsenin de üzerinde boya bezemeli bir tabak bulunmaktadır (Lev. 32, Res. 1). Tüm arazide geniş bir alana yayılmış olan pek çok Arkaik Dönem mezarlarında tespit edilmiş boyalı ve boyasız seramik parçaları, tamamen ya tahribata uğramış kül dökme ve urne mezarlar ya da bu mezarların cenaze törenlerindeki ritüeller ile ilgili olmalıdır[132]. Bunun yanında ölen

---

[128] Ümit Serdaroğlu, ""Assos 1990 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 13. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 1992, s. 46.
[129] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 118.
[130] a.e.
[131] Ümit Serdaroğlu, ""Assos 1990…", s. 46.
[132] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Thanathos: Tod und Jenseits bei den Griechen,* (çev. Maria Buchholz), Philipp von Zabern Verlag, Mainz 1985, s. 238.

kişi için adak olarak sunulan yiyecek ve içecekler de mezar veya mezar yakınında tüketilmiş ve kaplar tekrar kullanılmamaları için kırılmış ve alanda bırakılmıştır[133]. Ölünün defnedilmesinden sonra yakınları tarafından cenazeye katılanlara yemek verilmesi geleneği, günümüzün farklı dini inançlarında, benzer şekilde uygulanmaktadır.

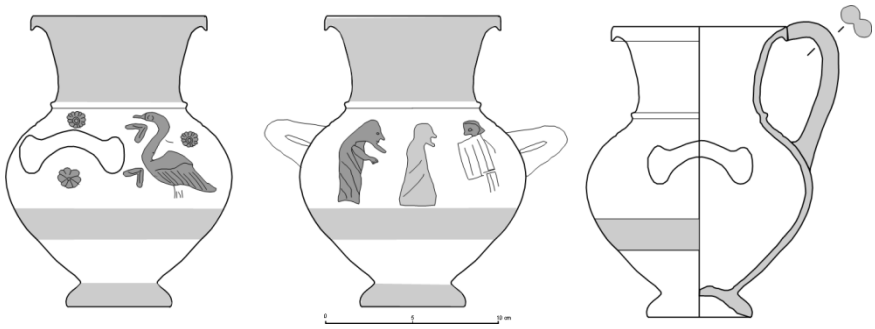
E I açmasının 7 nolu sürahi formlı urne mezarının içinde bulunan alabastron, ölün kişinin cinsiyeti konusunda fikir yürütmemize yardımcı olmaktadır[134] (Lev. 32, Res. 2). Kurtz ve Boardman'ın tespitlerinden yola çıkarak, bu kap türünün kadınlara özgü olduğu varsayıldığında, bu urne mezar içindeki küllerin bir kadına ait olabileceği düşünebilir[135]. Ancak bir kadına ait olduğu belirlenmiş olan C IX açmasının 11 nolu[136] kremasyon mezarda çok sayıda aryballos ve alabastron yan yana bulunmuştur[137]. Bu durumda Assos'ta aryballos formunun sadece erkekler tarafından kullanılmamış olduğu düşünülebilir.

Nekropol alanındaki taş döşeli yolunun aşağı yamacında, Larichos mezar alanının güney batısında yer alan ve ilk kez Amerikalılar tarafından kazılarak "small burial jars" olarak adlandırılan urnelerin bulunduğu sondajda[138], 2006 yılındaki kazı çalışmalarında siyah figürlü küçük bir hydria belirlenmiştir (Res. 17; Lev. 33, Res. 1-2). Kremasyon işleminin ardından tek kişiye ait ölü külleri, ağız kısmı kırık olan bu hydria içerisine konulmuş ve üzeri de, ters çevrilmiş olan bir Korint aryballosu ile dikkatlice kapatılmıştır. Üzerindeki figürlü dekorasyon ve formu ile urne, Assos batı nekropolünün ünik bir örneğidir. İnce bir tabaka halinde bezenmiş olan figürlerin büyük bir kısmı günümüze kadar ulaşmamıştır. Karın bölgesinde, yatay olarak uzanan kulpların arasında betimlenen figürlü sahne yatay bir bant ile sınırlandırılmıştır (Res. 14). Bu bant üzerindeki üç figürden ikisi sola doğru yürür durumda, diğeri ise sağa doğru dönmüş olarak betimlenmiştir. Bu figür olasılıkla Athena'dır ve diğer iki figür ona adaklarını sunmaktadır. Assos'ta genellikle sikkeler üzerinde karşılaşılan bu betimlemenin kimi zaman kaplar üzerinde de tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Kap üzerindeki bu sahnenin diğer kısmında ise bir kuşun ön kısmında "V" şekilli iki motif ve birkaç rozet motifi görülmektedir[139].

---

[133] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 115.
[134] Ümit Serdaroğlu, ""Assos 1990…", s. 46.
[135] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Thanathos…,* s. 247.
[136] Bkz. sayfa 19.
[137] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 28.
[138] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 221.
[139] Nurettin Arslan, "Zwei figürliche Vasen aus Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 65, Sayı 1, 2008a, s. 15.

Urne içerindeki ölü küllerinden mezar sahibinin cinsiyeti hakkında bir saptama yapılamamış olsa da Myken Çağı'ndan beri gömü gelenekleri içerisinde gerek urne olarak gerekse mezar hediyesi olarak kullanılmış olan hydriaların, Arkaik Dönem'de Assos'ta genel olarak kadın gömüleri için tercih edilmiş olması, bu mezarın da bir kadına ait olabileceğini düşündürmektedir[140].

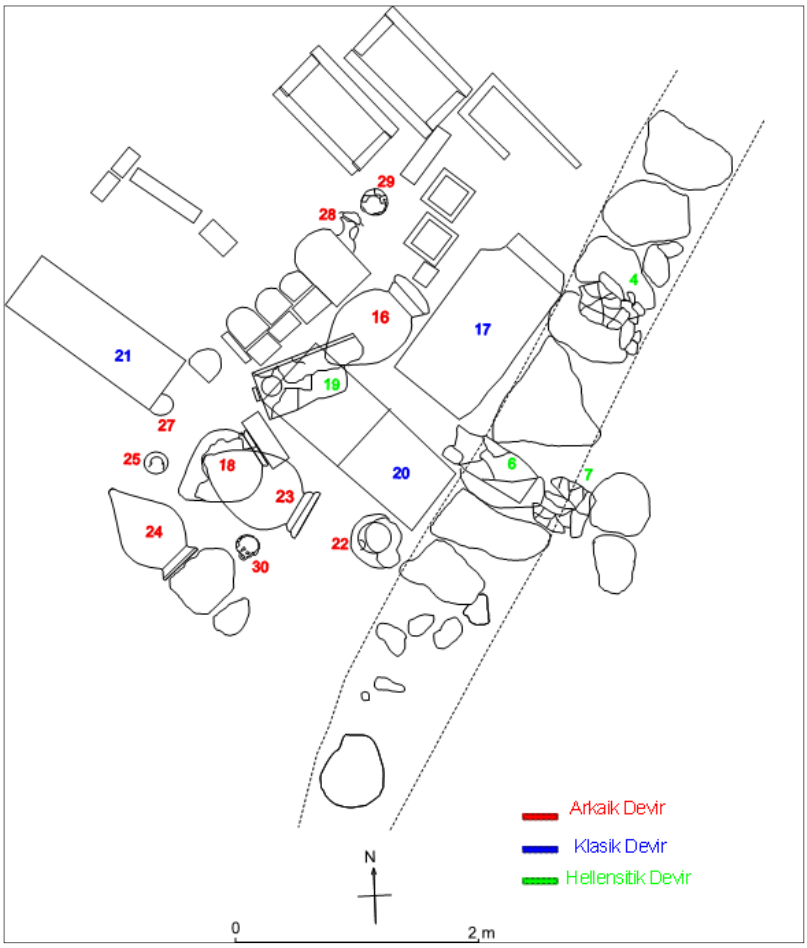

Res. 14: *Hydria (Arslan 2008)*

Kapak olarak kullanılmış olan aryballosun Orta Korint Dönemi'ne ait olması ile hydria üzerindeki figür ve motiflerin attik kökenli olmadığının anlaşılması ve daha çok korint özellikleri göstermesi, her iki kabın da M.Ö. 680-600 lü yıllara tarihlenebileceği şeklinde değerlendirilmiştir[141].

Aynı alan, 2007 yılı kazı çalışmalarında biraz daha genişletilerek "S 3" açması olarak isimlendirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, alanın Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler'de kullanıldığı anlaşılmıştır (Res. 15; Lev. 34, Res. 1). Önceki örneklerde olduğu gibi bu alanda da Arkaik Dönem'e ait bazı urne mezarların taş kapaklar ile örtülüp steller ile işaretlendiği saptanmış ve böyle bir stel sırası ile karşılaşılmıştır (Lev. 26 Res. 2). Bu stel sırasının kuzeybatı ucunda saptanan 28 nolu urne mezar, bucchero bir oinochoeden oluşmaktadır (Res. 16; Lev. 34, Res. 2). Tıpkı önceki dönem kazılarında saptanmış olan birçok örnekte olduğu gibi bu urne mezarın üst kısmı da rozetli bir kâsenin ters çevrilip kapatılmasıyla örtülmüştür (Lev. 35, Res. 1).

[140] Nurettin Arslan, "Zwei figürliche…", s. 16.
[141] a.e.

Res. 15: *S 3 açmasının planı (Assos kazı arşivi)*

Assos'un Lesbos (Midilli) adasındaki ana kenti Methymna'daki mezarlar incelendiğinde, inhumasyon ağırlıklı bir gömü geleneğinin varlığından söz edilebilir. Bu bölgede genel olarak M.Ö. 6.yy'a tarihlenen pişmiş topraktan Klazomenai tipindeki lahitler tercih edilmiştir[142]. Lesbos adasındaki diğer yerleşim yeri Mytilene'de ise, M.Ö. 6. yy ilk yarısına tarihlenen bucchero amphoralarından iki urne kalıntısına rastlanmıştır[143].

Assos'un komşuları olan Troas bölgesindeki diğer antik kentlerin nekropollerinde de ikincil kremasyon olarak adlandırılan urne mezarlar ile karşılaşılmaktadır. Antandros'ta Arkaik Dönem'e ait olan 18 urnenin büyük bir çoğunluğunu amphoralar oluştumaktadır.

[142] Hans Günter Buchholz, Peter Robert Franke, *Methymna: archäologische Beiträge zur Topographie und Geschichte von Nordlesbos,* Philipp von Zabern Verlag, Mainz 1975, s. 60.
[143] Nigel Spencer, "Early Lesbos Between East and West: A Grey Areaof Aegean Arcaeology", The Annual of The British School at Athens, 90, 1993, s. 269.

Bu urnelerin üzerlerine tıpkı Assos'taki örneklerde olduğu gibi hem kapak hem de mezar hediyesi olarak bir kabın yerleştirildiği görülmektedir. Ancak aradaki tek fark, Assos urnelerinde kapak olarak kullanılmış olan kapların ters olarak urne üzerine konmuş olmasıdır (Lev. 35, Res.2). Antandros'ta ise bu uygulama kabın düz olarak, kaidesinin urnenin ağız kısmı içerisine gireceği şekilde yerleştirilmiştir. Bu kaplarda bir homojenlik görülmemekle birlikte kuşlu kâse, ionia kâsesi, phiale benzeri kaplar bu görevi üstlemiştir. Bu döneme ait urne mezarlarda yön birliği saptanamamıştır[144]. Antandros urneleri, Assos örneklerinden farklı olarak stellerle işaretlenmemiştir.

Res. 16: *28 nolu urne mezar (Assos Kazı Arşivi)*

Antandros nekropolünde M.Ö. erken 6. yy'a ait kaba taşlarla sınırlandırılarak iç kısmı deniz kenarından alınmış olan çakıl taşlarıyla doldurulmuş ve üst kısmında oldukça yoğun yanık izlerine rastlanmış basit bir podyum belirlenmiştir (Lev. 36, Res. 1). Orta kısmı, M.Ö. 4. yy a ait bir pithos gömü tarafından tahrip edilmiş olan bu podyumun batı bölümü üzerine birbirine yakın olarak 42, 44 ve 45 nolu yetişkinlere ait urne mezarlar yerleştirilmiştir (Lev. 36, Res. 2). Üzerinde urnelerin belirlendiği bu basit podyum yapısı, tıpkı Assos'taki toplu şekilde bulunan urnelerin kremasyon alanları gibi bir alan

[144] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 274.

olabileceği ya da birincil bir kremasyon mezarın üzerinin taş ve çakıllarla örtülmüş olabileceği düşünülmüştür[145].

Assos'un biraz güneyinde yer alan Çandarlı-Pitane'de benzer şekilde ölüler, kendilerine sunulan hediyelerle birlikte yakılmış ve daha sonra urnelere konarak defnedilmiştir. Ağızları ve etrafı taşlarla kapatılmış olan bu urneler, Assos'takilere oranla daha büyük olup şekil olarak pithos mezarlara benzemektedir[146]. Urnelerin etrafının taşlarla çevrilmesinin muhtemel nedeni, bir aile mezarlığı olduğunu belirtme ihtiyacından ileri gelmektedir. Geç Geometrik ve Erken Arkaik Dönem urnelerinin dikdörtgen prizma şeklinde, üzerinde yazıt bulunmayan kaba taş bloklarla işaretlendiği de bilinmektedir[147].

Assos'un urne mezarlarıyla paralellik gösteren bir başka yer de Lemnos'taki Hephaistaia nekropolüdür. M.Ö. 8. yy sonundan M.Ö. 7.yy sonuna kadar tarihlenen bu nekropolün urne mezarları, Assos'taki örneklerden daha büyüktür. Birbirine çok yakın duran urnelerin ağızları bazen bir taş ile kapatılmıştır. Mezarların buluntuları arasında yer alan küçük amphoralar şekil olarak huni ağızlı bucchero amphoralarını anımsatır. Lefkandi nekropolünde bulunan amphoradan üç urne mezarın ağzı, benzer şekilde taş plakalar ile kapatılmıştır[148].

Thera adasında daha çok Arkaik Dönem'de kullanılmış olan iki nekropol bulunmaktadır. Bu nekropollerin ilki kentin dışında yer almaktadır ve burası genellikle yetişkinlere ait kremasyon mezarın bulunduğu bir alandır. Bu nekropolde ölülerin yakıldığı iki merkezi yakma yeri bulunmaktadır. Yakma işlemi tamamlandıktan sonra ölü külleri urnelere konup oda mezarlara yerleştirilmiştir. Kişisel oda mezarlar, adak çukurları da dikkate alınarak inşa edilmiştir. Ancak oda mezarın içine yanmış mezar hediyelerine ait kalıntıların bırakıldığı da belirlenmiştir. Yaklaşık olarak 50 cm. kalınlığında olan kül tabakada diğer buluntuların yanı sıra kavrulmuş hayvan kemikleri bulunmuştur. Bu kül tabakada belirlenen hayvan kemikleri urneler içinde de tespit edilmiştir. Bu durum yine ölünün, sunulan hediyeler ile birlikte yakıldığını ispatlar. Aynı zamanda mezar buluntuları cenaze

[145] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 273.
[146] Ekrem Akurgal, "Çandarlı (Pitane) Kazısı", Türk Arkeoloji Dergisi, X-1, 1960, s. 5.
[147] Şehrazat Karagöz, *Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik-Greko Pers-Hellenistik-Roma- Bizans Çağları,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1984, s. 7.
[148] Ölü küllerini kaplara koyarak defnetme yönteminin, Yunanistan'ın güneyindeki Theselia bölgesi çevresinde Neolitik Dönem'de dahi var olduğu bulunan örneklerle kanıtlanmıştır.

törenlerindeki ritüellerle ilgili önemli ipuçları sağlar[149]. Thera adasındaki ikinci nekropol ise Sellada'dadır. Nekropolde yer alan mezarlar, Geometrik Dönem'den 3. yy'a kadar kullanım görmüştür. Ancak mezarların büyük bir çoğunluğu Arkaik Dönem'e aittir. Bu nekropolde de diğer nekropol gibi yetişkinlere ait kremasyon mezarlar sayıca fazladır. Merkezi bir yakma yerinin bulunmadığı Sellada nekropolünde muhtemelen yakma işlemi defin işleminin yapıldığı yerin yakınlarında yapılıyor olmalıydı. Bu yakma işleminden sonra ölü küllerinin konduğu urneler, kaya oyuklarına yerleştirilerek üzerleri bir taş ile kapatılmıştır. Assos urneleri ile karşılaştırıldığında Sellada urneleri, boyut olarak daha büyüktür. Genel olarak bu urneleri, pithos ve amphoralar oluşturmaktadır. Bazı urnelerin altında kül kalıntıları bulunmuştur. Thera'da mezarların yanında mezarlarla bağlantılı olarak genel bir adak yeri de bulunmuştur. Bu depo buluntularını çok sayıda seramik parçaları, terrakottalar, kemikler, midye kabukları ve kül kalıntıları yanı sıra tek kişinin defnedildiği mezarlarda mezar hediyesi olarak görülen terra sigillata dragendorff tipi oluşturur. Sellada nekropolünde aynı zamanda Arkaik Dönem'e ait mezar taşları[150] da belirlenmiştir[151] (Lev. 28, Res. 2).

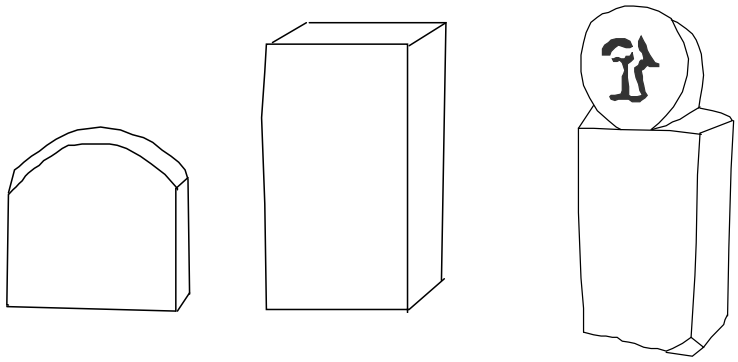
Sonuç itibariyle Assos'un Arkaik Dönem urne mezarları, yapılan kazı çalışmaları neticesinde elde edilen veriler değerlendirilerek M.Ö. 7. yy son çeyreğinden M.Ö.6. yy ortasına kadar olan zaman dilimine tarihlendirilmiştir.

3.1.1.3.1. Mezar Taşları

Assos'ta urneler genellikle yerleştirilecekleri alanlarda küçük taş parçaları ile sabitlenmiştir[152]. Kül dökme mezarlarının aksine sistematik olarak tek sıra halinde defnedilmiş ve yaklaşık olarak 60 cm. uzunlugunda, 10–15 cm. genişliğinde dikdörtgen şekilli yerel andesit taşından yapılmış olan stellerle belirtilmiştir[153] (Res. 17). Bu tür mezar stellerinin büyük bir çoğunluğu in situ olarak bulunmuştur. Nekropol alanının D X ve E I açmalarında yokuş aşağı dizilmiş olan birbirine paralel yedi sıra stel buna en iyi örnektir[154] (Res. 9-13).

---

[149] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 120.
[150] Bkz. sayfa 42.
[151] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 219.
[152] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 68.
[153] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 114.
[154] Bkz. Plan 3.

Res. 17: *Steller ve oval taşlar (Stupperich 1994)*

E II açmasında 1988 yılında yürütülen kazı çalışmalarında İmparatorluk çağına ait mezarların yakınında belirlenmiş olan stel, diğer örneklerle karşılaştırıldığında farklılık göstermektedir[155]. Yaklaşık olarak diğer stellerle aynı ölçülere sahip ve andezit taşından yapılmış olan stel, dikdörtgen gövdesinin üst kısmında yuvarlak bir levhaya sahiptir. Yekpare olan stelin üst kısmındaki bu yuvarlak levhaya dikkatlice bakıldığında iki göz ve bir burun açıkça görülmektedir (Res. 17; Lev. 26, Res. 1). Bir yüzün tasvir edildiği taşın arka kısmı da yuvarlatılarak insan başı şeklinde yapılmıştır. Stel, in situ olarak bulunmamış olmasına rağmen orijinal yerinin nekropol alanında olabileceği ve muhtemelen imparatorluk çağı mezarları yakınında bulunduğu için bu yapıların inşasında kullanılmış olabileceği düşünülmektedir[156]. Hangi çağa ait olduğu konusunda kesin bir yargıya varılamayan stel, benzer örneklerle karşılaştırıldığında Arkaik Dönem'e ait olma ihtimali yüksektir. Bu stelin oldukça benzer bir örneğine 2007 yılı kazı çalışmaları sırasında, yüzeyde rastlantı sonucu belirlenmiştir. Yanlızca boyun kısmından kırılmış olan oval başın oluşturduğu bu parçanın gövdesine ise ulaşılamamıştır (Res. 18). Diger örneğe oranla yüz hatlarının, yani gözlerin ve ağzın oldukça belirgin bir biçimde betimlendiği bu stel de olasılıkla aynı döneme ait bir geleneğin ürünüdür.

[155] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 29.
[156] a.e.

Res. 18: *stel başı (Assos kazı arşivi)*

Urne mezarların bazıları tıpkı D X açmasının 17, 35, 38, 43 ve 44 nolu urne mezarları gibi, kenarları yuvarlatılmış olan taştan kapaklara[157] sahiptir[158] (Res. 13; Lev. 27, Res. 1-2). Çoğunlukla şekillendirilmiş olan kapaklar ve steller bir bütünlük içinde olsalar bile urnelerin bu taştan kapağın tam altına gelmesine çok fazla özen gösterilmemiştir[159] (Lev. 28, Res. 1). İber yarımadasında urne mezarların ve bu taş kapakların benzerlerine rastlanmaktadır ve buradaki mezarlar M.Ö. 6. ve 4. yy'lara tarihlendirilmektedir. Stellerle işaretlenmiş olan mezarlar, Geç Geometrik Dönem'de Kerameikos'ta[160] ve Paros'un Arkaik Dönem nekropolünde de görülür. M.Ö. 7 yy'a tarihlenen Paros'taki mezar stelleri işlenmemiş taşlardan oluşturulmuştur[161]. Thera adasındaki Arkaik Dönem Sellada nekropolünde benzer steller görülmekle birlikte bu steller kısmen diktörtgen formda ve üzerlerinde muhtemelen mezar sahibinin ismini taşımaktadır[162] (Lev. 28, Res. 2).

Assosta bulunan bazı stel ve taş kapakların benzer veya daha sonraki dönemlerde ikinci kez kullanım gördükleri belirlenmiştir (Res. 19). Bu taşlar pithosların ağızlarını kapatmada ya da devşirme malzeme olarak duvarlarda kullanılmış ve özellikle bu durum taş döşeli ana yolun iki yanındaki istinat duvarlarında belirgin bir şekilde görülmektedir. Buna göre mezar sıralarındaki eksikliklerin temel sebebi stellerin çok amaçlı kullanılabilirliğidir.

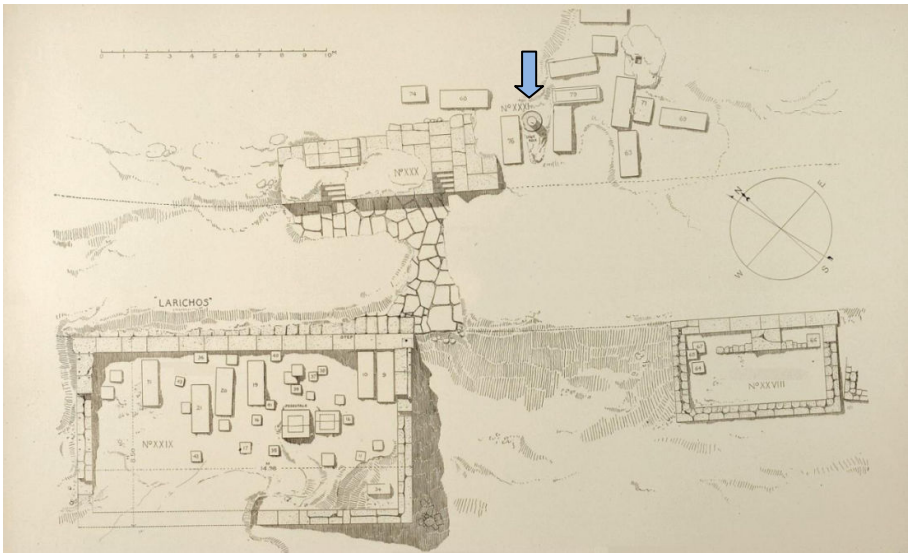
---

[157] Aynı türden örneklerle S 3 açmasında da karşılaşılmıştır. Bkz. Resim 15; Levha 26, Resim 2.
[158] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 54.
[159] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 115.
[160] Karl Kübler, *Die Nekropolen…*, s. 407.
[161] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 179.
[162] a.g.e., s. 219.

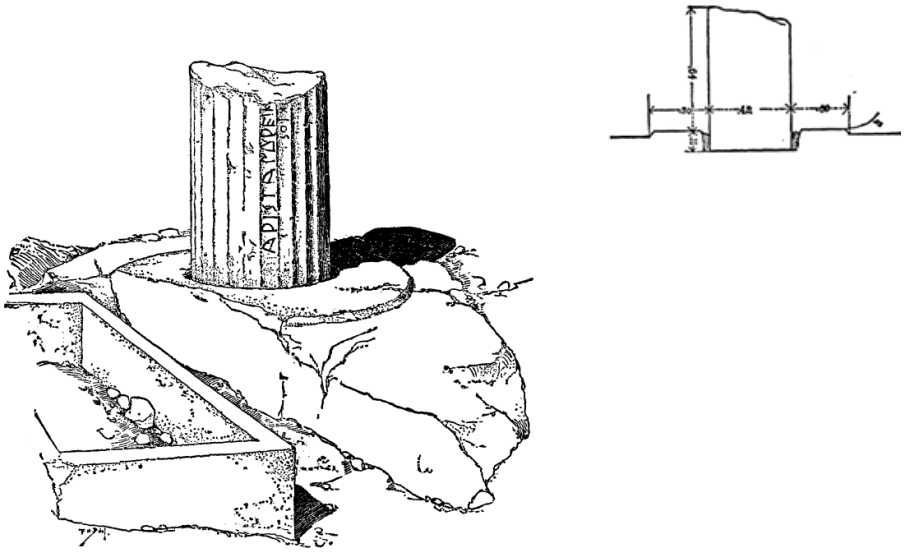
Res. 19: *18 nolu pithos mezar (Assos kazı arşivi)*

Amerikan kazılarında, Batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun yukarı kısmında, Larichos mezar alanının tam karşısında, dikdörtgen şekilli yüksekçe, iki platformdan oluşan XXX nolu mezar alanı saptanmıştır (Res. 20). Taş döşeli yoldan basamaklarla üzerine çıkılan alan düzgün blok taşlarıyla oluşturulmuştur. Bu alan üzerinde muhtemelen lahit mezarlar yerleştirilmişti. Ancak alan üzerindeki lahitlerden günümüze sadece bir lahit için oluşturulmuş olan kaide ulaşabilmiştir. Bu mezar alanının hemen doğusunda yer alan XXXI nolu yapı Arkaik yazıtlı bir stundan oluşur (Res. 20). Caddenin en ilginç anıtlarından biri olan Arkaik Çağ'ın dorik stunu üzerinde, alt kısımdan başlayan bir boustrophedon yazıt bulunmaktadır.

Res. 20: *Yazıtlı stunun konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

Stun, düz bir kaya tabakası üzerine, 3 cm. kadar yontulmuş olan halka içerisine açılan 11 cm. derinliğindeki oyuğa yerleştirilmiş ve kurşunla doldurularak sabitlenmiştir[163] (Res. 21). 25 yiv bulunan stunda, yalnızca ikisi üzerinde aşağı kısımdan başlayan ΑΡΙΣΤΑΝΔΡΕΙ (Α?) ve yukarıdan dönerek aşağı yivde devam eden "–ΚΙΟΣ" yazıtın bu bölümü günümüze dek ulaşabilmiştir. Kırık olan stunun diğer parçaları ise bulunamamıştır. Şekil itibariyle bu anıtla kıyaslanabilecek oldukça benzer bir örnek, Mısır'da Beni Hassan'da bulunmaktadır[164].

Res. 21: *stunlu anıt (Clarke 1886)*

Assos batı nekropolünün en erken tarihli mezar caddesinde bulunan bu anıt, stun özellikleri ve yazıtı ile M.Ö. 6.yy'a tarihlenmiş ve "epsilon" ve "nu" harflerinin yazılış biçimleri ile M.Ö. 550 li yıllardan çok sonraya ait olmayacağı sonucuna varılmıştır[165] .

3.1.2. İnhumasyon

Yunan dünyasında Arkaik Dönem'in inhumasyon mezarları, kremasyon mezarlara oranla sayıca daha azdır. En basit şekilde inhumasyon gömüler, toprak, kaya veya kum zemine, ölünün uzunluğuna bağlı olarak kazılan mezar çukuruna, cesedin konulmasıyla oluşturulmuştur. Bazı mezar çukurlarının kenarları boyunca ahşap hatıllar veya taştan

[163] Joseph Thacher Clarke, "A Doric Shaft and Base Found at Assos", The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts, Cilt: 2, 1886, 268.
[164] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 282.
[165] Reinhold Merkelbach, *Die Inschriften von Assos,* Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1976, s. 1.

oluşturulmuş kaplama plakalarla ya da tuğlalar ile desteklenmiş olduğu bilinmektedir. Pek çok mezarda ahşap tabutların varlığına işaret eden kalıntılara rastlanmıştır.

Mezar çukurunun dörtkenarının ya da sadece iki uzun kenarının şist ya da poros taşından plaka taşlar ile oluşturulmuş ve üst kısmı da aynı şekilde kapatılmış mezar örnekleri çok yaygın bir gömü şekli olmamakla birlikte daha çok Geç Geometrik ve Erken Arkaik Dönemler'de rastlanılmıştır. Bu mezarların daha sonraki süreçte yaygınlaşan lahit mezarların öncüsü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu dönemde yetişkinler için uygulanan diğer bir inhumasyon gömü tipi, kaba maldan geniş pithos mezarlardır. Ölü, bu mezarlar içerisine genel olarak hocker pozisyonunda, anne karnındaki bir cenin gibi büzülmüştür. Bu pozisyonun yanı sıra sırt üstü yatırılmış örnekler de yaygın olarak görülmektedir. Mezarların yönleri, görünüşe göre oldukça farklıdır ve nekropol alanının arazisi ve nekropol yolunun gidişatına göre bu duruma karar verilmiştir. İnhumasyon mezarlarda gömü hediyeleri doğal olarak mezarların iç kısımlarına bırakılmıştır. Bu hediyeler, düzensiz olarak mezar sahibinin yan taraflarına, ayak veya baş kısımları etrafına kümelenmiştir. Bazı mezar hediyeleri ise mezar dışında özel hendeklere veya sığ çukurlara konmuştur.

Çocuklar, genel olarak yetişkinlerin yanına ya da çocuklara ayrılmış bir alana gömülmektedir. Bebeklere ya da çocuklara ait bu türden mezarlıklara, Eleusis, Anavyssos, Thorikos, Phaleron gibi pek çok antik şehirde rastlanmaktadır. Gömü tipleri ise yetişkinlerinkinden pek farklı değildir. Toprağa açılmış basit çukurlardan oluşan yaygın gömü tipinde, kimi zaman çocukların mezar çukurlarına ahşap tabutlar ile gömülmüş olduğu görülmektedir. Arkaik Çağ'ın sonuna doğru bu tabutlar yerini pişmiş topraktan tekne veya küvet şeklindeki lahitlere bırakmıştır (Lev. 37, Res. 1). Bebek ve küçük çocuklar için en yaygın gömü tipi kuşkusuz kaplar içerisine yapılmış olanlardır. Kaplar genellikle toprağa açılmış olan basit çukurlar içerisine, ya çukurların kenar kısmına yatay olarak uzatılmış, ya da çukurun ortasına dik olarak konulmuştur. Bu gömü kaplarının kenarlarına ise koruma amaçlı az sayıda taş veya seramik parçaları yerleştirilmiştir. Kapların ağız kısımları genellikle bir seramik parçası, bir plaka veya bir küçük kap ile kapatılmıştır ya da açık bırakılmıştır. Kerameikos'ta belirlenmiş olan bir pithos mezarın ağız kısmı ahşap bir kapak ile kapatılmış ve sıvanarak mühürlenmiştir. İnhumasyon gömüler için standart kap biçimi, Amphorae-sıklıkla "SOS" tipi-ve pithoi dir. Bazıları kaba

ve dekore edilmemiş olan kaplar, basit günlük kullanım kaplarından oluşur. Bazı örnekler ise itina ile oluşturulmuş, iyi bir şekilde dekore edilmiştir. Kerameikos'taki Kriezi Caddesi mezarları arasında çocuklar için kullanılmış olan bir amphora mezar, omuz kısmındaki yazıtla dikkati çekmiştir. Bu amphoranın üzerinde "MNE" harfleri çok belirgin bir şekilde okunmaktadır. Yazıt muhtemelen "MNEMA" yani "mezar" kelimesinin kısaltmasıdır (Lev. 37, Res. 2). Mezar hediyeleri genel olarak minyatür şekilde yapılmıştır ve gömü kaplarının içlerine veya dışlarına yerleştirilmiştir. Bebek mezarlarına benzeyen ve içleri tamamen toprakla dolmuş olan bazı kaplarda mezara işaret eden bulgulara rastlanmamıştır. Kuşkusuz bunlar gömü hediyeleridir ve mezarlara minyatür kapların yanında normal boyutlardaki kapların da mezar hediyesi olarak sunulduğunu ortaya koyar.

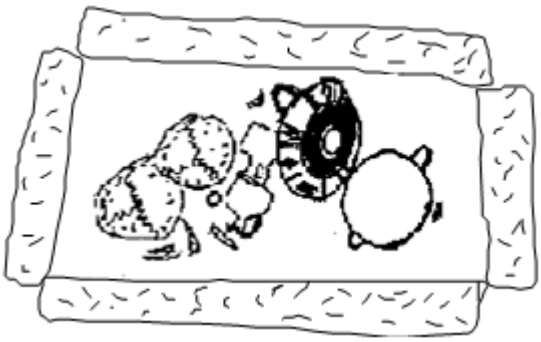
3.1.2.1. Taş Sanduka Mezarlar

Assos batı nekropolünde, bölgenin yerel taşı olan andezitten, plakalar ile oluşturulmuş mezarlar "taş sanduka mezar" olarak adlandırılmıştır. Dikdörtgen formlu bu mezarlar, 5 düzgün plaka taşın sanduka şeklinde, biri tabana ve diğer dördünün, kısa ve uzun kenarlara yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Mezarların üst kısmı da yine düzgün bir plaka taş ile kapatılmıştır. Arkaik Dönem'in kül dökme ve urne mezarlarının bulunduğu alanda bu türden iki mezara rastlanmış ve ikisinin içinde de bebeklerin defnedildiği anlaşılmıştır[166].

Mezarlardan ilki E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarıdır (Res. 22; Lev. 38, Res. 1). Yeni doğmuş iki bebeğin defnedildiği mezardaki buluntılar, iki kuşlu kâse[167], bir kurşun yüzük[168], bir amphoriskos[169] ve küçük bir lekythostan[170] oluşmaktadır (Lev. 38, 2; Lev. 39, Res. 1). Bu amphora, boyutları itibariyle minyatür bir kap olması açısından, çocuk mezarları için uygun bir hediye olarak görünür. Buna karşılık kuşlu kâseler ise normal boyutlardadır[171]. Bu durumda çocuk mezarlarında sadece minyatür kapların hediye olarak konmadığı düşünülebilir. Bu mezar, buluntular içerisindeki kuşlu kâselerden yola çıkılarak M.Ö. 640–625 yıllarına tarihlenmelidir. Bu tarihleme ile mezar, Assos'un en erken çocuk mezarlarından biri olarak kabul edilebilir[172].

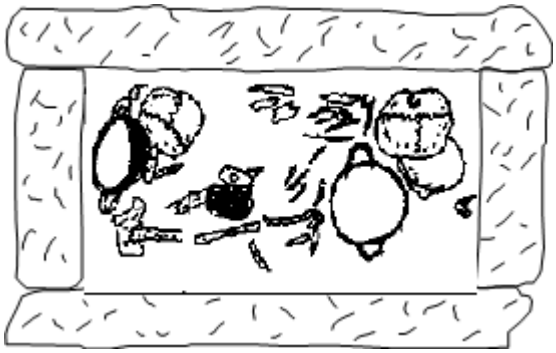
---

[166] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 77.
[167] Federico Utili, "Früh und hocharchaische bemalte Schalen", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, s. 41-42, kat. no. 2-3.
[168] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 267, kat. no. 829.
[169] a.g.e., s. 227, kat. no. 509.
[170] a.g.e., s. 227, kat. no. 510.
[171] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 28.
[172] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 127.

Res 22: *17 nolu taş sanduka mezar (Stupperich 1994)*

İkinci taş sanduka mezar, D X açmasında yer alan CBK XX nolu mezar konstrüksiyonunun altında bulunmuş olan 57 nolu mezardır (Res. 23; Lev. 39, Res. 2). Belirlenen kemik kalıntıları, bu mezarda biri kız, diğeri erkek olan 3–4 aylık iki bebeğin defnedilmiş olduğunu ortaya koyar. Mezar buluntularını, bir şeritli kâse[173], bir güney İyon kâsesi[174], bir aryballos[175], yarım ay şeklinde iki küpe[176] oluşturur (Res. 23; Lev. 40, Res. 1). Bu buluntulardan İyon kâsesinin erkeğe, şeritli kâse ve küpelerin kıza ait olduğu düşünülmektedir[177]. Bu buluntular ışığında mezar, M.Ö. 600'lere tarihlendirilmiştir[178].

Res 23: *57 nolu taş sanduka mezar (Stupperich 1994)*

D X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarı da diğer iki örnekte olduğu gibi bir çocuğa aittir (Lev. 40, Res. 1). Mezar içerisinde dağılmış olan kemiklerin etrafında oyun için kullanılan

[173] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 153, kat. no. 44.
[174] a.g.e., s. 156, kat. no. 59.
[175] a.g.e., s. 103, kat. no. 59.
[176] Ellen Reiblich, "Ringe und Ohrringe…, s. 173, kat. no. 25.
[177] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 29.
[178] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 128.

9 adet aşık kemiği ve yine pişmiş topraktan bir oyun taşı belirlenmiştir[179]. Ancak bu buluntular ile mezarın tarihlendirilmesi konusunda yorum yapmak oldukça güçtür.

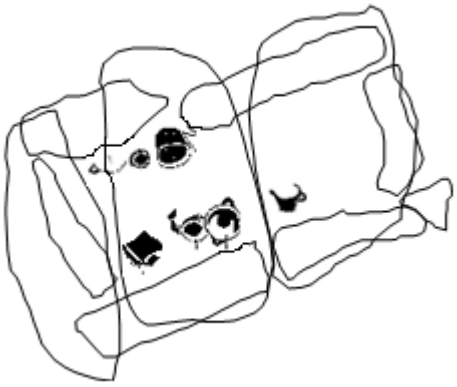

Res. 24: *11 nolu taş sanduka mezar (Assos kazı arşivi)*

2007 yılı kazı çalışmalarında, Larichos mezar alanının karşısında, taş döşeli yolun yukarı kesiminde yer alan A1 açmasında saptanmış olan 11 nolu taş sanduka mezar, diğer örnekler ile büyük bir benzerlik göstermektedir (Res. 24; Lev. 41, Res. 1). Ana kaya üzerine oturtulmuş olan mezar, 95 x 40 cm. ölçülerinde ve yaklaşık olarak 20 cm. derinliğindedir. Boyutları ile bir bebeğe ait olması gereken mezarda, bir adet protokorint aryballos, gri hamurlu, duvara asma deliği olan bir tabak, turuncu renkli yayvan bir tabak, bir adet fincan ve bir adet emzikli oinochoe, ayrıca bir adet bronzdan Frig fibulası ve olasılıkla başka bir fibulaya ait bronzdan iğne saptanmıştır. Bu buluntuların yanı sıra mezar sahibine ait kemikler de ele geçmiştir (Lev. 41, Res. 2).

Buluntu grubu değerlendirildiğinde, mezarın Arkaik Dönem'e ait olduğu açıktır ve mezar olasılıkla M.Ö. 7. yy'ın ikinci yarısına ait olmalıdır.

[179] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 16.

Res. 25: *Asine'den taş sanduka mezar (Rafn 1979)*

Kıta Yunanistan'daki Argolis'de yer alan Asine Antik kentinde yürütülen kazı çalışmalarında kentin doğusunda bu türden benzer mezar örnekleriyle karşılaşılmıştır. 1971 yılında, bu alanda belirlenmiş olan 8 nolu sanduka mezar, çakıl taşlarıyla döşeli bir zemin üzerine farklı büyüklüklerdeki kireçtaşından 6 taşın yan yana yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Res. 25). Üst kısmı üç plaka taş ile kapatılmış olan mezar, 0.60 x 0.24 x 0.20 m. lik ölçüleri ve içerisinde belirlenmiş olan oldukça az sayıdaki kemik kalıntıları ile bir çocuğa ait olduğunu kanıtlamaktadır. Mezarın güneybatı köşesinde bir pyksis, kuzeybatı köşesinde bir kotyle, kuzey kenarı boyunca minyatür bir krater ve ondan daha küçük bir kap, güney kenar boyunca ise iki kotyle ve bir pyksis belirlenmiştir[180]. Tüm bu mezar hediyelerinin stil özellikleri değerlendirildiğinde mezarın M.Ö. 490–480 yıllarına tarihlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır[181].

M.Ö. 6 yy ile inhumasyon gömü geleneğinin daha yaygın bir uygulama olarak görüldüğü Rodos'ta bu türden mezarlar ile karşılaştırılabilecek mezar örnekleri bulunmaktadır[182]. Rodos'un taş sanduka mezarlarında taban döşemesi yoktur, mezarlar üçgen çatılı kapaklar ile kapatılmıştır ve mezarlar M.Ö. 550–525 yıllarına tarihlenmektedir. Bunun dışında Rodos'un taş sanduka mezarlarına, çocuklar dışında yetişkin ve yaşlı insanlar da defnedilmiştir[183]. Assos'ta ise M.Ö. 6. yy son çeyreğinden itibaren yetişkinlerin inhumasyon gömüleri için lahitler kullanılmıştır.

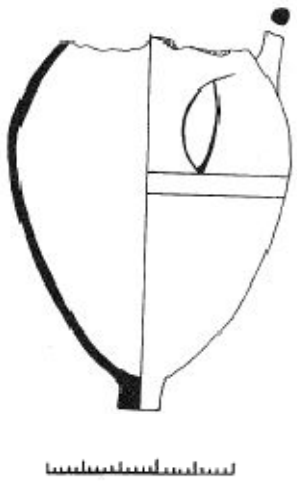
[180] Birgitte Rafn, *The Post-Geometric Periods Part 1: The Graves of Early Fifth Century B.C.*, Asine II, Paul Aströms Förlag, Stockholm 1979, s. 11.
[181] a.g.e., s. 27
[182] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 175.
[183] Charles Warner Gates, *Burial at Ialysos…*, s. 265.

Mezarların bulundukları yerlerin, kremasyon gömülere oldukça yakın olması, ölen bebeklerin anne ya da babalarının yakılarak defnedildiklerini, yani diğer bir değişle, ölen bebeklerin kremasyon gömülerle bir bağlantısının olabileceğini akla getirmektedir. Bu durumda, bebekler veya belli bir yaştaki çocukların Arkaik Dönem'de yalnızca inhumasyon gömü geleneği ile defnedilmiş oldukları düşünülebilir. Zira komşu antik kentlerden Antandros nekropolünde de M.Ö. 7. ve erken 6. yy'a ait amphora, pithos ve hydriadan oluşan çocuk mezarlarında yalnızca inhumasyon gömü geleneğinin uygulanmış olması, bu dönem için çocukların yakılmadan defnedilmiş olabileceğine işaret eder[184].

Sonuç olarak Assos'un Arkaik Dönem taş sanduka mezarlarının, mevcut veriler değerlendirildiğinde M.Ö. 7. yy ikinci yarısından M.Ö. 6. yy ilk yarısına kadar tarihlendirilmesi gerektiğini savunmak yanlış olmayacaktır.

3.1.2.2. Amphora Mezarlar

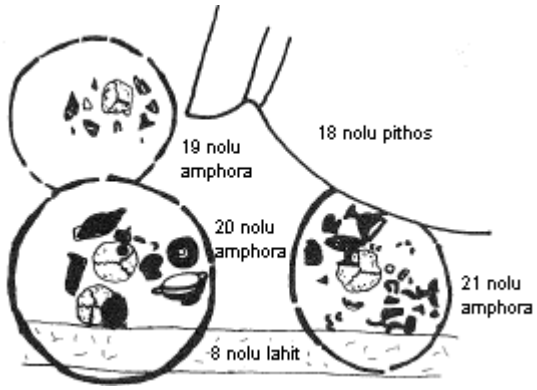
Assos batı nekropolünde, sadece çocukların defnedildiği bir başka gömü tipi de amphora mezarlardır[185]. Genellikle sivri dipli bucchero amphoralarının tercih edildiği bu mezarlara, 0-5 yaş arasındaki çocuklar defnedilmiştir. Bu mezar örnekleri ile nekropol alanının C X açmasında yoğun olarak karşılaşılmıştır. Nekropolün ilk ve son dönem kazı çalışmalarında da yine bu tip çocuk mezarlarına rastlanılmıştır.

Res. 26: *5 nolu amphora mezar (Utili 1999)*

[184] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 273.
[185] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 79.

Bu alanın 5 nolu mezarı, küçük bir pithosu andıran kırmızı kili üzerinde boya bezemeler taşıyan sivri dipli bucchero amphorasıdır (Res. 26). Mezar, önünde yer alan 2 nolu Geç Arkaik Dönem'e ait lahitle çapraz bir şekilde yan yana konumlandırılmış ve bu sayede iyi bir şekilde korunmuştur. Dikkati çeken bir nokta, mezarın diğer mezarlardan farklı olarak yatay bir şekilde toprağa yerleştirilmiş olmasıdır. Mezar içerinde yalnızca küçük bir korint skyphosu[186] tespit edilmiştir (Lev. 42, Res. 1). Bu amphora mezar ve 2 nolu lahit mezar[187], alandaki kazı çalışmalarını yürüten ekip tarafından M.Ö. 500'lere tarihlenmiştir[188]. Ancak Utili'ye göre amphora mezar M.Ö. 6. yy ikinci yarısına tarihlendirilmelidir[189].

Res. 27: *19, 20 ve 21 nolu mezarların konumları (Utili 1999)*

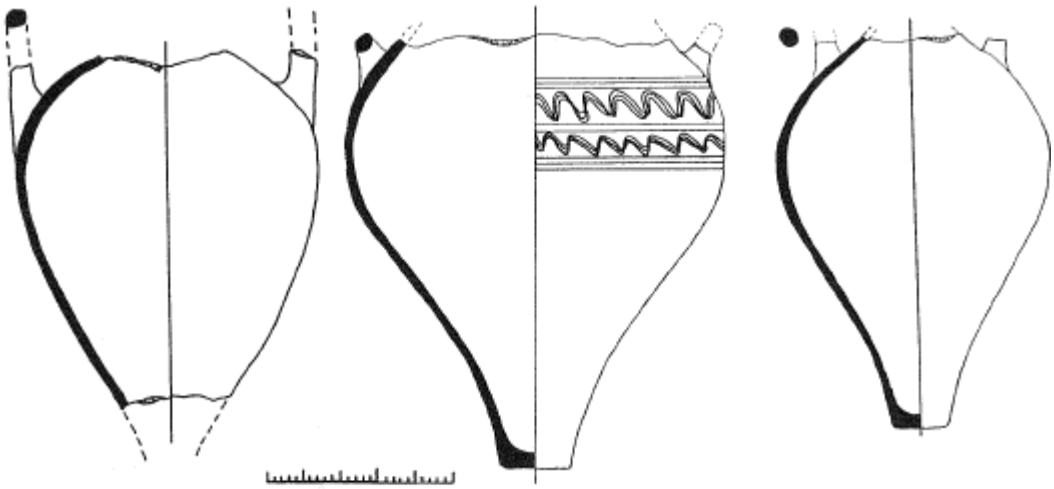
5 nolu amphora mezarın yaklaşık 3 metre kadar batısında 8 nolu lahit ile 18 nolu pithosun arasında 19, 20 ve 21 nolu amphora mezarlar yer almaktadır (Res. 27). Tüm bu amphora mezarları, yakılmamış çocuk cesetlerinin defnedildiği, toprağa dikey olarak yerleştirilmiş sivri dipli bucchero amporaları oluşturmaktadır (Res. 28).

Mezar buluntularını, bir İyon kâsesi[190] (Lev. 42, Res. 2) ve boya bezemeli bir kâsenin ayak parçasının oluşturduğu 19 nolu amphora mezarın içerisinde[191] bulunmuş olan kemik kalıntılarından yola çıkılarak, 4-5 yaşlarında bir erkek çocuğa ait olduğu belirlenmiştir[192].

---

[186] Christian Ellinghaus, "Korinthische und attische Keramik", Asia Minor Studien, cilt: 2, 1990a, s. 64, kat. no. 6.
[187] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 16.
[188] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 12.
[189] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 129.
[190] a.g.e., s. 164, kat. no. 108.
[191] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 25.
[192] Wanda Wolska, Wladimir Wolski, "Hyperostosis porotica bei Kindern in der Nekropole von Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, s. 170; Wanda Wolska, "Die archaischen Körpergräber in der Nekropole von Assos", Asia Minor Studien, cilt: 57, 2006, s. 260.

20 nolu amphora mezarda[193] belirlenmiş olan iki iskelet kalıntısı, burada biri 1-2 yaşlarına bir kız ile 2,5-3 yaşlarında erkek çocuğun var olduğuna işaret eder[194]. Mezar hediyelerini ise iki aryballos[195], güvercin biçimli iki lekythos[196], satyr biçimli bir lekythos[197], şeritli bir pyxis kapağı[198], iki skyphos[199], geniş karınlı bir kâse[200], yarım ay şekilli iki küpe[201], kuşlarla bezeli bir lekanis[202] ve yanmış bir skyphos kaidesi[203] oluşturur[204] (Lev. 42, Res. 3). Bu seramik buluntuların büyük bir çoğunluğu, M.Ö. 6. yy'ın ikinci çeyreğine işaret eder[205].

Res. 28: *19, 20 ve 21 nolu amphora mezarlar (Utili 1999)*

Kurtz ve Boardman, çocuk mezarlarında genel olarak buluntu gruplarının çok az olması gerektiğini savunmaktadır[206]. Ancak C X açmasının 21 nolu mezarı[207], zengin mezar

[193] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 225, kat. no. 500.
[194] Wanda Wolska, Wladimir Wolski, "Hyperostosis porotica…", s. 171; Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 260.
[195] Axel Filges, "Korinthische und attische Keramik der archaischen und klassischen Zeit", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, s. 111,113, kat. no. 4, 10.
[196] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 228, kat. no. 514-515.
[197] a.g.e., s. 229, kat. no. 523.
[198] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 117, kat. no. 20.
[199] a.g.e., s. 114, kat. no. 14.
[200] Federico Utili, "Früh und hocharchaische…", s. 54, kat. no. 31.
[201] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe aus der Westtor-Nekropole von Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, s. 171, kat. no. 18.
[202] Federico Utili, "Archaische ostgriechische…", s. 63, kat. no. 6.
[203] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 225, kat. no. 500.
[204] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 25.
[205] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 138.
[206] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial*..., s. 175.
[207] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 241, kat. no. 625.

buluntularıyla bu görüşü desteklemez. 1,5-3 yaşları arasındaki küçük bir çocuğa[208] ait olduğu düşünülen mezarın buluntuları, üç adet İyon kâsesi[209], bir adet aryballos[210], bir adet yüksek kaideli küçük tabak[211], bir adet güvercin biçimli lekythos[212], yedi adet yarım ay şekilli bronz küpe[213], bir adet bronz küpe[214], bir adet bronz yüzük[215] ve bir adet fibula iğnesinden[216] oluşmaktadır[217] (Lev. 43, Res. 1). Özellikle küre formlu aryballos ışığında buluntular değerlendirildiğinde mezarın M.Ö. 6. yy ilk yarısına ait olduğu söylenebilir[218].

14 nolu mezar[219] ise muhtemelen 1–2 aylık bir bebeğe aittir[220]. Bu mezar içerisinde oyuncak bebeğe ait bir kol, yarım ay şeklinde bronz bir küpe[221], oyuncak olarak kullanılan bir aşık kemiği ve siyah parlak açkılı bir kâsenin kaidesi bulunmuştur[222] (Lev. 43, Res. 2). 8 nolu lahit mezarın kısa kenarının tam yanında yer alan bu mezar, boyut olarak olmasa da şekil itibariyle bir pithosa benzemektedir[223]. Bu küçük pithos, çevresindeki diğer büyük pithoi gibi aynı yöne konumlandırılmamış olmasına rağmen, muhtemelen onlar gibi M.Ö. 6.yy ikinci yarısına tarihlenmelidir[224].

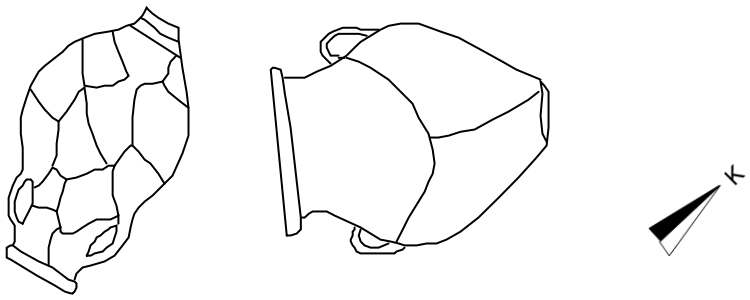
Troas bölgesinde komşu antik kentlerde de bu türden çocuk mezarları ile karşılaşılmaktadır. Antandros nekropolünde M.Ö. geç 7. yy erken 6. yy'a ait olan amphora ve hydria gibi kapalı kaplar içerisinde kremasyona işaret eden yanmış kemik veya herhangi bir mezar buluntularına rastlanılmamış olması ve kapların da küçük boyutlarda olması, bunların bebek mezarları olabileceğini düşündürmüştür. Olasılıkla bebeklere ait olan bu

---

[208] Wanda Wolska, Wladimir Wolski, "Hyperostosis porotica…", s. 171; Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 262.
[209] Federico Utili, "Früh und hocharchaische…", s. 55-56, kat. no. 33-34-35.
[210] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 110, kat. no. 2.
[211] Federico Utili, "Ostgriechische Teller", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, s. 61, kat. no. 16.
[212] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 228, kat. no. 517.
[213] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 171, kat. no. 20.
[214] a.g.e., s. 171, kat. no. 19.
[215] a.g.e., s. 169, kat. no. 15.
[216] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen…", s. 155, kat. no. 47.
[217] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 25.
[218] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 138.
[219] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den Grabpithoi der Westtor-Nekropole", Asia Minor Studien, Cilt: 5. 1992, s. 106, kat. no. 3.
[220] Wanda Wolska, Wladimir Wolski, "Hyperostosis porotica…", s. 170; Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 256.
[221] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 170, kat. no. 17.
[222] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 24.
[223] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den…", s. 106.
[224] a.g.e., s. 105.

inhumasyon gömülerin kemik kalıntıları, tıpkı büyük oranda erimiş olarak ele geçen yetişkin gömülerinde olduğu gibi tamamen erimiş olmalıdır[225].

Tenedos nekropolünde de bu türden amphora mezar örnekleri bulunmaktadır. Buluntu vermeyen ve aşırı şekilde tahrip olan mezarların ağız kısımları, taşlarla kapatılmıştır. Özellikle 1990 yılı kazı çalışmalarında, 2 nolu açmada, birbirine yakın durumda saptanmış olan amphora mezarlar içerisinde herhangi buluntu ve iskelet kalıntılarına rastlanılmamıştır[226]. Şimdiye kadar Tenedos nekropolünde kremasyon gömülere rastlanılmamış olması ve inhumasyon gömülerin de Arkaik ve Klasik Dönem'e ait olduğu düşünüldüğünde bu amphora mezarların çocuklara ait olduğu savunulabilir. Arkaik Dönem'de yoğun olarak karşılaşılan amphora mezarların, Tenedos örneklerinin de olasılıkla bu döneme ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Res. 29: *13 ve 14 nolu amphora mezarlar (Özkan 1993)*

Atina başta olmak üzere kıta Yunanistan'daki pek çok antik kentte de amphora mezar örnekleri mevcuttur[227]. Polychrono'da (Chalkiclike) böyle bir mezarın benzerine rastlanmıştır. Bu mezarda da amphora içine konmuş olan çocuk cesedinin yanına mezar hediyesi olarak sadece minyatür bir skyphos yerleştirilmiştir[228].

Thera adasındaki çocuk mezarları, Assos amphora mezarları ile gerek zamansal, gerekse minyatür kapların mezar hediyesi olarak sunulmuş olması ile büyük benzerlik gösterir. Aynı zamanda Fortetsa, Lemnos, Rodos ve Vroulia amphoraları da Assos'taki örneklerle

[225] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 273.
[226] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik ve Klasik Nekropolü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1993, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 199.
[227] Bkz. sayfa 46.
[228] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 129.

benzerlikler göstermektedir[229]. Assos'un dikey olarak toprağa yerleştirilmiş olan amphora ve küçük pithos mezarlarından farklı olarak Sirakuza nekropolünde bu mezarlar toprağa yatay olarak konmuştur[230]. Atina'da Geç Geometrik Dönem'den Arkaik Dönem'e kadar uygulanmış olan amphora çocuk mezarları da Assos örnekleri ile karşılaştırılabilir[231].

C X açmasında 18 nolu pithos mezar ve 8 nolu lahit mezarın arasında, bitişik durumda yer alan 19, 20 ve 21 nolu üç amphora mezarın yanında saptanan bir bucchero-guttusun[232], Hangi mezara ait olduğu belirlenemese de bu kap, emzikli formuyla[233] kuşkusuz bir çocuk mezarı ile bağlantılıdır ki Stupperich de bu kabın bir mezar hediyesi olduğunu düşünmektedir[234] (Lev. 43, Res. 3). Bu alanda bulunmuş olan bir diğer buluntu da yonca ağızlı bir buchero kabın parçalarıdır. Bu iki buluntu da büyük olasılıkla tahribata uğramış olan bir mezarın buluntularıdır[235].

Sonuç olarak Assos'un küçük pithos ve amphora mezarları genel itibariyle M.Ö. 560-540 yılları arasına tarihlendiği savunulabilir.

3.1.2.3. Pithos Mezarlar

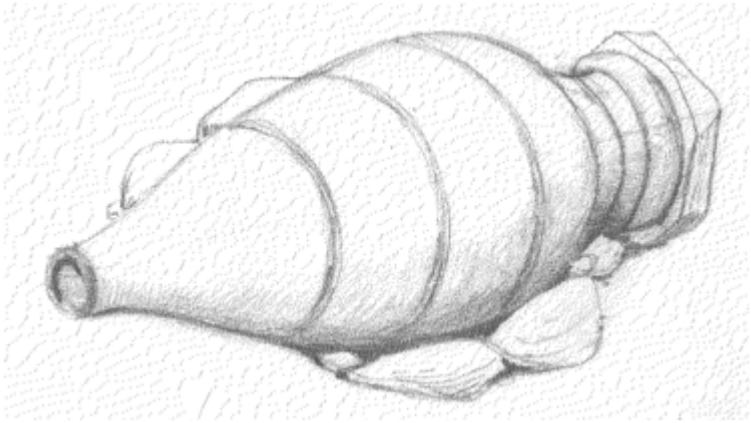
Assos batı nekropolünün Arkaik Dönem inhumasyon gömü tiplerinden biri de pithos mezarlardır. Nekropol alanında 1988–1994 yılları arasındaki kazı çalışmalarında bu türden 22 adet mezar tespit edilmiştir[236]. Amerikalıların yapmış olduğu kazı çalışmalarında da 7 tane pithos mezar belirlenmiş, son dönem kazılarında, S 3 açmasında saptanan 4 pithos mezar ile nekropoldeki toplam pithos mezar sayısı 33'e yükselmiştir.

Kırmızı hamurlu, kaba mallardan oluşan pithosların tamamı, ağız kısımları batı kapısına doğru, kuzeybatı-güneydoğu yönünde, kısmen küçük taş parçaları ile kaplı zeminlerin

---

[229] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 174.
[230] a.g.e., s. 308-310.
[231] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 55. Çocukların bir kap içine konarak defnedilmesi, ilk Tunç çağından beri doğu Anadolu yerleşimlerinde görülen bir gömü geleneğidir. Işıktepe yerleşiminde bu türden mezar örneklerine sıkça rastlanmaktadır.
[232] Jörg Gebauer, "Die archaische geglättete graue Keramik", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, s. 86, kat. no. 51.
[233] 2007 yılı kazı çalışmalarında, A 1 açmasının 11 nolu taş sanduka mezarında da benzer şekilde emzikli bir oinochoe ile karşılaşılmıştır. Bu kapların, birer sembol ya da libasyon kabı olmaları yanısıra belki de günümüzde bebekler için kullanılan biberonların işlevlerine de sahip oldukları düşünülebilir.
[234] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 26.
[235] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 131.
[236] Bkz. Plan 4-5, 8-9.

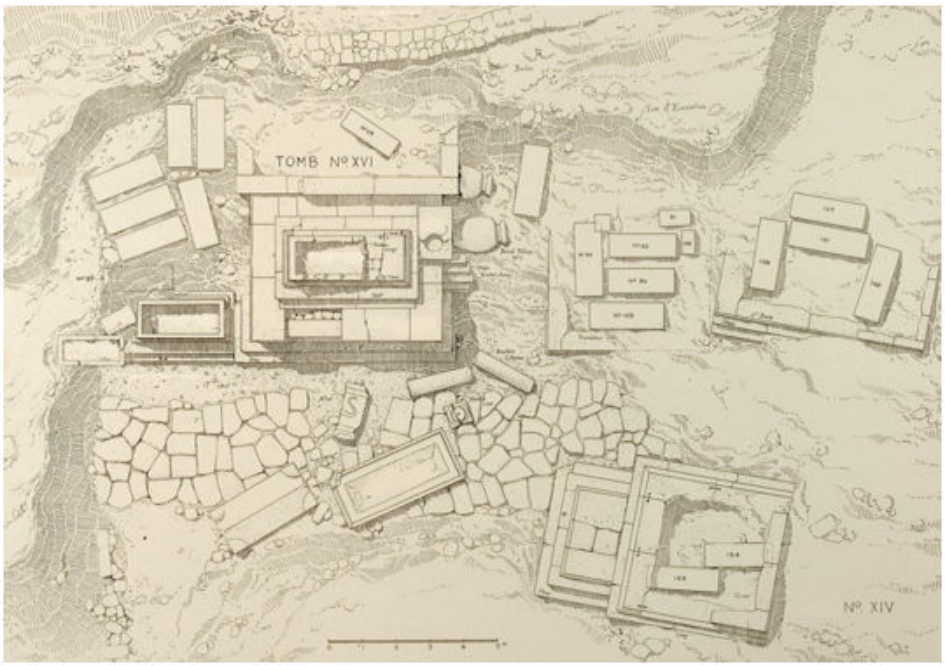
üzerine yerleştirilmiştir[237] (Res. 30). Mezarların bir kısmının bulundukları yerde büyük tahribata uğramış oldukları belirlenmiş ve restorasyonları yapılamamıştır. Geç dönem mezar yapıları tarafından tahribata uğramış olan bu mezarları, A VII açmasındaki 9 nolu mezar, B VIII açmasındaki 16 nolu mezar, D X açmasındaki 20 nolu mezar oluşturur. Bu mezarların yanı sıra A VII açmasındaki 7 nolu mezar ve D X açmasındaki 54 nolu mezar da lahitler tarafından tahribata uğramıştır[238].

Res. 30: *pithos mezarlar (Serdaroğlu 1996)*

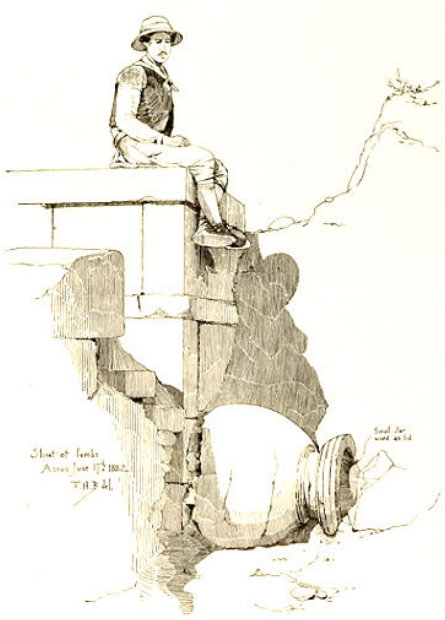
Amerikan kazılarında saptanmış olan ilk pithos mezarlar, taş döşeli yolun yukarısında bulunan iki mezar yolunun kesiştiği noktanın biraz yukarısında, üst yol kenarındaki XVI nolu Roma lahdinin yükseldiği podyumunun kuzeydoğu kenarında yer almıştır (Res. 31). 1 nolu pithos, koyu kırmızı hamurlu, 1.10 m. çapında ve 1.50 m. uzunluğundadır. Dip kısmı podyumla bitişik hatta biraz da bu yapıyla tahrip olmuş olan pithos, zamanla toprağın ağırlığı ve üzerindeki taşlar nedeni ile çökmüştür. İçerisi, bu yığınla dolmuş olan pithosta, parçalanmış insan kemikleri ve kilden bir kap ele geçmiştir. Bu pithosun hemen yanında podyumla bitişik olan koruma duvarının temellerinde 2 nolu pithos belirlenmiştir. Yarıya yakın bölümü bu duvarın inşası ile tahribata uğramış olan pithos, 0.96 m. çapındadır (Res. 32). İçerisinde bir kişiye ait kemiklerin yarısı bulunan pithosun ağız kısmı, daha küçük bir kap ile kapatılmıştır[239].

[237] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 72.
[238] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 131.
[239] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 261.

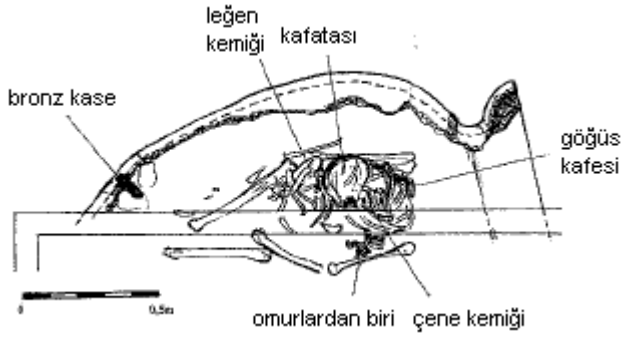
Res. 31: *Mezarların konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

İki pithos gömü de kesinlikle daha erken dönemlere aittir ve mezar yapısı inşa edilmeden önce bu alanda yer almıştır. Muhtemelen mezar inşasında çalışanlar, yapının temellerini atarken bu gömüleri fark ettiler ancak ikisini de kaldırıp kaldırmamakta tereddütte bulundular ve kaldırmak istemedikleri pithosları, yapının planı doğrultusunda üst kısımlarına dokunmadan dikkatlice kırmak zorunda kaldılar.

Res. 32: *2 nolu pithos mezar (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

Bu ilk kazı çalışmalarında saptanmış olan örnekleri, batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun üst kesimindeki pithos mezarlar takip etmiştir. Bunlardan ilki A VII açmasında yer alan 5 nolu lahit mezar tarafından tahribata uğramış olan 7 nolu pithos mezardır (Res. 33; Lev. 44, Res. 1). Pithos içerisinde sırtüstü pozisyonda 23-26 yaşlarında, genç bir erkeğe ait iskelet[240], Arkaik Dönem'e ait bir tabak parçası[241] ve pithosun dip kısmında yarım bir bronz kap[242] belirlenmiştir (Lev. 44, Res. 2). Bu bronz kap parçası, kesin olarak daha geç döneme ait olan tahrip edilmiş bir mezardan pithosun içine düşmüştür[243].

Res. 33: *7 nolu pithos mezarı (Stupperich 2006)*

Büyük bir tahribata uğramış olan A VII açmasının 38-40 yaşlarında bir erkeğe ait olan[244] 9 nolu pithos mezarı içerisinde, yarım ay şeklinde bir küpe[245], bir yüzük[246] ve bir aryballosun taban parçası bulunmuştur[247] (Lev. 44, Res. 3). Bu aryballos parçası, teorik olarak mezar içinde kırılmış bir mezar hediyesine işaret edebilir. Ancak daha yakın bir olasılık da parçanın pithosa ait olmadığı ve içine düştüğüdür.

A VII açmasının 10 nolu pithos mezarında, muhtemelen terrakotta kadın figürine ait bir parça ve bronz bir iğnenin topuz kısmı bulunmuştur. Bu her iki buluntu da olasılıkla bu mezar içerisine düşmüştür. 40-45 yaşlarında bir erkeğe ait olan iskelet kalıntıları da mezar

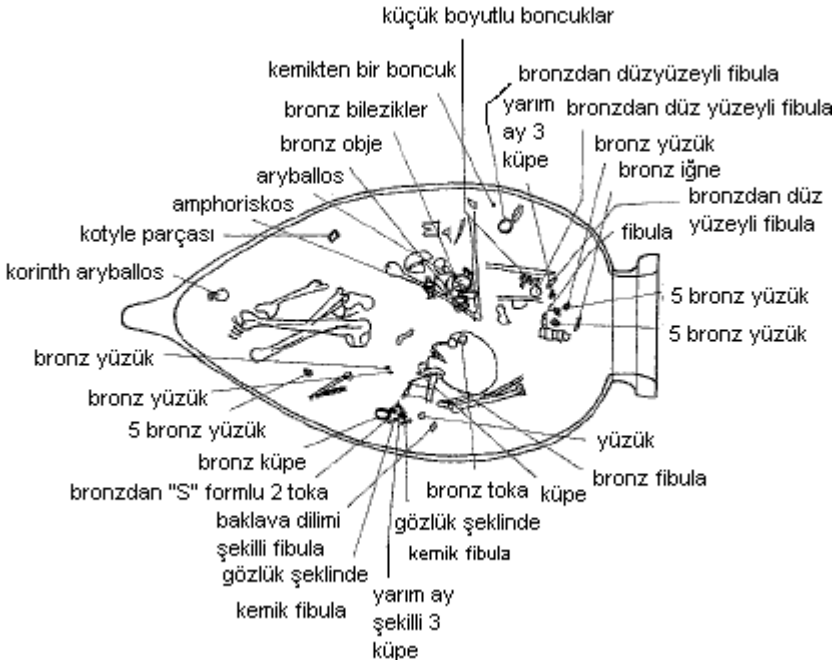
[240] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 263.
[241] Thorsten Dreßler, "Die äolisch-assische…", s. 42, kat. no. 18.
[242] Dieter Bischop, "Gefäße aus…", s. 222, kat. no. 20.
[243] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1993", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, s. 19.
[244] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 264.
[245] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 269, kat. no. 876.
[246] a.g.e., s. 267, kat. no. 830.
[247] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 19.

içerisinde oldukça dağınık bir biçimde tespit edilmiştir[248]. Mezarın ağız kısmı, gri bir amphoranın dip kısmı[249] ile kapatılmıştır (Lev. 45, Res. 1). Bununla birlikte mezarın, büyük tahribata uğramış olan bir amphora mezar ile bağlantısı olmalıdır. Mevcut amphora mezarların tamamının M.Ö. 560-540 yılları arasına tarihlenmesi, mezar buluntularından yola çıkılarak tarihleme yapılamayan bu pithos mezarın tarihlendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Sadece ağız kısmının bir amphora ile kapatılmış olmasından yola çıkılarak pithos mezarın M.Ö. 6.yy ikinci yarısına tarihlenmesi gerektiği söylenebilir[250].

A VII açmasında yer alan 15 nolu pithos mezarın ağız kısmı kırılmış ve bu kırık kısım muhtemelen daha eski olan bir pithos parçası ile kapatılmıştır. Mezarda, 40-45 yaşlarında bir erkeğe ait sırt üstü pozisyonda iskelet kalıntıları[251] ve mezar hediyesi olarak da yarım ay şekilli bir küpe[252] ile bir kolye parçası[253] belirlenmiştir (Lev. 45, Res. 2). Bunun dışında kırılmış olan pithos içerisinde Arkaik Dönem'e ait boya bezemeli kap parçalarının yanı sıra Klasik ve Hellenistik Dönemler'e de ait parçalara rastlanmıştır. Ancak bunların hiçbiri pithos mezara ait değildir[254]. Aynı alanın 17 nolu pithos mezarında ise 48-53 yaşlarında bir erkeğe ait olan hocker pozisyonunda iskelet kalıntıları[255] ve oval bir bronz parçası-belki de bir sikke-ile bir yüzük parçası[256] ve boya bezemeli tabağın küçük bir parçası[257] bulunmuştur (Lev. 45, Res. 3). Pithos mezarın ağız kısmı ise muhtemelen daha eski olan gri renkli geniş bir leğen ile kapatılmıştır. Mezar içerinde belirlenmiş olan tabak parçası da yine daha eski olan bir kaba aittir ve kırılmış olan pithosun içine düşmüştür[258]. 18 nolu pithos mezarda ise 50 yaşlarında bir erkeğe ait olan oldukça dağınık bir durumda bulunan iskelet kalıntıları[259] yanında demir bir strigilis tespit edilmiştir (Lev. 46, Res. 1). Mezarın üzerinde ve çevresinde bulunmuş olan pek çok Arkaik seramik parçaları, olasılıkla mezar yakınlarında belirlenmiş olan tahribata uğramış eski mezarlara aittir[260].

---

[248] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 267.
[249] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 242, kat. no. 630.
[250] a.g.e., s. 132.
[251] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 268.
[252] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 270, kat. no. 887.
[253] a.g.e., s. 269, kat. no. 851.
[254] a.g.e., s. 132.
[255] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 269.
[256] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 268, kat. no. 846.
[257] a.g.e., s. 256, kat. no. 742.
[258] a.g.e., s.132.
[259] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 269.
[260] Federico Utili, *Die archaische*..., s. 133.

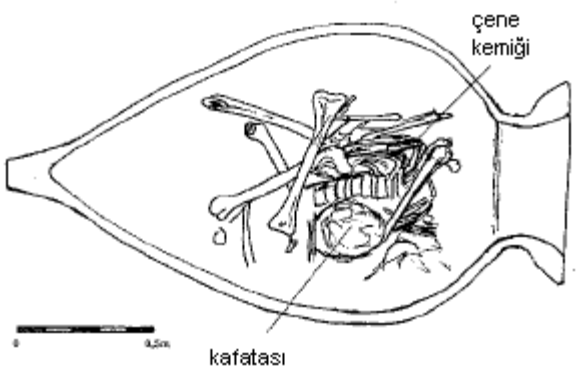
Res. 34: *7 nolu pithos mezarı (Stupperich 2006)*

Assos batı nekropolündeki pithos mezarların büyük bir çoğunluğunda mezar buluntularının azlığı dikkati çekmektedir. Sadece B VIII açmasının 7 nolu pithos mezarı, zengin mezar buluntularını içermektedir[261] (Res. 34). Biri 1-1,5 yaşlarında bir kız, diğeri ise 10 yaşlarında bir erkek çocuğa ait iki iskelet kalıntısına rastlanılmş olan mezarın buluntuları tüm mezara dağılmış durumdadır[262]. Bunları, iki adet aryballos[263], bir adet skyphos[264], bir adet amphoriskos[265], yarım ay şeklinde yedi adet küpe[266], dört adet kemik fibula[267], dokuz adet yüzük[268], iki adet bilezik[269], en az üç adet bronzdan levhalı fibula[270], iki adet "S" formlu küpe[271], çok sayıda inci[272], bir adet kemer tokası[273] ve muhtemelen iğnelere sahip

[261] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 20.
[262] Wanda Wolska, Wladimir Wolski, "Hyperostosis porotica…", s. 168.
[263] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und einheimische Keramik der archaischen und klassischen Zeit", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, s. 73, kat. no. 5.
[264] a.g.e., s. 76, kat. no. 13.
[265] a.g.e., s. 77, kat. no. 14.
[266] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 270, kat. no. 878-884.
[267] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen…", s. 141-142, kat. no. 2-5.
[268] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 267-268, kat. no. 831-834, 838, 840, 842, 847-848.
[269] a.g.e., s. 268, kat. no. 849-850.
[270] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen…", s. 154, kat. no. 45.; Federico Utili, *Die archaische…*, s. 278, kat. no. 974-975.
[271] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 270, kat. no. 892-893.
[272] a.g.e., s. 271, 273, kat. no. 901-919.
[273] a.g.e., s. 281, kat. no. 1001.

olan dört adet fayans skarabe[274] oluşturur (Lev. 46, Res. 2). Ayrıca mezarın hemen yanında tespit edilen koyun kemikleri, ölü için verilmiş olan cenaze yemeğine işaret eder[275]. Mezar buluntuları değerlendirildiğinde, mezarın M.Ö. 540–520 yılları arasına tarihlendirilmesi gerekir[276].

B VIII açmasının 9 nolu pithos mezarında muhtemelen hocker pozisyonunda yerleştirilmiş olan 33-36 yaşlarında bir erkeğe ait iskelet[277] dışında bronzdan yarım ay şekilli bir takı ele geçmiştir[278] (Res. 35; Lev. 47, Res. 1). Aynı açmanın 16 nolu pithos mezarı, yoğun tahribata uğradığı için, yalnızca kırık parçalarının bir kısmı arasında mezar sahibine ait uzun bir kemik ve diş bulunmuştur[279]. Bunun dışında herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

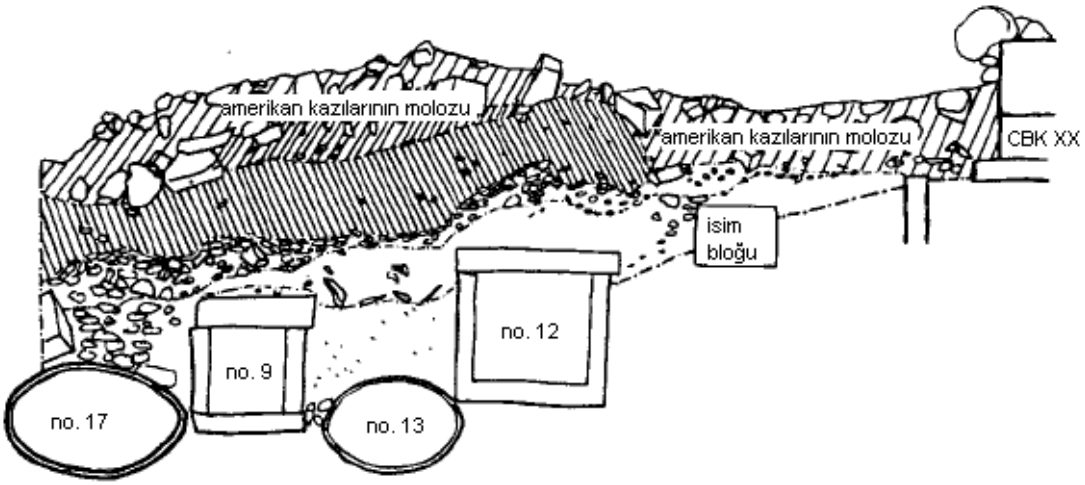

Res. 35: *9 nolu pithos mezar (Stupperich 2006)*

C X açmasının kırılmış olan 11 nolu pithos mezarında[280] sırt üstü pozisyonda 25-30 yaşlarında bir erkeğe ait iskelet[281] ve bunun yanında iki bronz yüzükle[282] yine bronzdan küçük oval bir levha bulunmuştur[283] (Lev. 47, Res. 2). Bu bronzdan oval levhanın Kharon sikkesi olarak konulmuş olabileceği düşünülmüş[284] ancak bronz sikkelerin basımına M.Ö. 5. yy da başlanması, bu düşüncenin doğru olamayacağını ispatlamıştır. Olasılıkla daha geç

[274] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 282, kat. no. 1016-1019. Skarabe yani dışkı böcekleri, Antik Mısır'daki en yaygın sembollerden biridir.
[275] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 20.
[276] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 133.
[277] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 266.
[278] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 19.
[279] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 133.
[280] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den…", s. 105, kat. no. 1. Bkz. Resim 39, en ilerideki pithos mezar.
[281] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 254.
[282] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 268, kat. no. 836-841.
[283] Ümit Serdaroğlu, ""Assos 1990…", s. 44.
[284] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 25.

dönemlere ait olan bu sikke mezara ait değildir ve kırık olan pithosun içine düşmüştür. Ölünün başının altına yastık olarak küçük çakıl taşları konmuştur. Pithos duvarındaki kırılmış olan açıklık, bir urne mezarın steli ile kapatılmıştır[285] (Lev. 47, Res. 2). Aynı açmada yer alan 13 nolu pithos mezarın ağız kısmı[286] kabaca yuvarlatılmış bir taş ile kapatılmıştır (Res. 36; Lev. 48, Res. 1). Mezarın içinde hocker pozisyonunda 45-50 yaşlarında bir erkeğe ait olan iskelet kalıntıları uzanmaktadır[287]. Bu iskeletin yanında ise mezar buluntuları olarak aryballos parçaları[288], M.Ö. geç 7, erken 6. yy'a ait bir rozetli kâse, M.Ö. 3.-1. yy'lara ait siyah glazürlü, ışın motifleri ile dekore edilmiş bir kabın kaide parçası belirlenmiş ve tıpkı Arkaik seramiklerin küçük bir benzeri gibi mezar hediyesi olarak değerlendirilmiştir[289].

Res. 36: *C X açmasının 13 ve 17 nolu pithos mezarları ile 9 ve 12 nolu lahit mezarlarının kesitten görünümleri (Stupperich 1992)*

Aynı şekilde siyah glazürlü kapların kaidelerine C X açmasının, çok sayıda kurşun klipsler ile birleştirilmiş olan 17 nolu pithos mezarında da rastlanılmıştır[290] (Res. 36; Lev. 48, Res. 2). Bu mezar da aynı şekilde kabaca yuvarlatılmış bir taş[291] ile kapatılmıştır[292]. Mezarda sırt üstü pozisyonda yatırılmış 50-55 yaşlarında bir erkeğe ait olan iskeletin[293] yanı sıra

[285] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 23.
[286] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den…", s. 105, kat. no. 2.
[287] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 255.
[288] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 24.
[289] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 133.
[290] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den…", s. 106.
[291] Bkz. Resim 39, en gerideki pithos mezar.
[292] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 24.
[293] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 257.

mezara hediye olarak konmuş bir at veya eşeğe ait baş bulunmuştur. Bu at veya eşek kafatası uzak bir örnek olan İskit kurganlarını anımsatır[294]. Attika'da Marathon'da Bronz çağı sonlarına tarihlenen dromoslu bir tholos mezarda, tholos kısmında iki erkek, tholos kısmında ise iki at dikkatli bir şekilde defnedilmiştir. Bu mezardaki uygulama Attika için ünik bir örnektir[295].

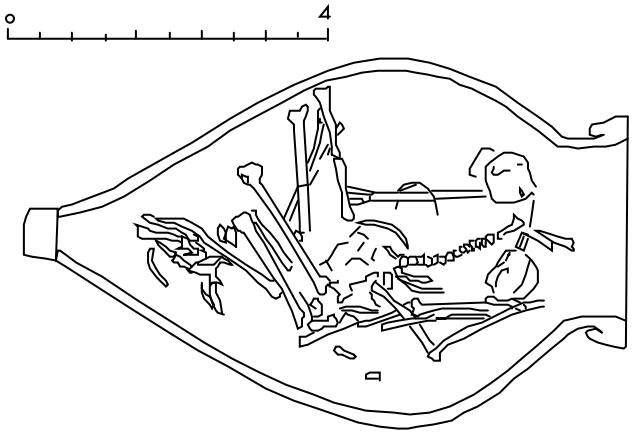
C X açmasının kabaca yuvarlatılmış bir taş ile kapatılmış olan 18 nolu pithos mezarı[296] içerisinde 30-40 yaşlarında bir erkeğe ait olan iskelet[297] yanı sıra bir aryballos[298] ve yarım ay şekilli iki küpe[299], üzerinde ise aryballos parçaları belirlenmiştir (Lev. 48, Res. 3). İçerisindeki aryballos ile mezar Orta Korint Dönemi'ne tarihlenmiştir[300]. Bu tarihle Assos'un en erken pithos mezarlarından biri olabilir. Ancak mezar M.Ö. 6. yy ortalarından daha geç bir tarihe de tarihlenebilir. Mantıksal olarak bu mezar, M.Ö. 6. yy ikinci yarısına bile tarihlenebilir ki bunun karşılaştırmalı bir gerekçesi vardır; B VIII açmasının 7 nolu pithos mezarı ile B VII açmasının 3 nolu lahit mezarı içerisinde de bu aryballosun çok benzer bir örneğine rastlanılmış ve bu örnek ile mezarlar M.Ö. 6. yy sonlarına tarihlenmiştir. Stupperich de C X açmasının 18 nolu pithos mezarında bulunan aryballostan yola çıkarak mezarı Geç Korint Dönemi'ne tarihlemiştir[301].

Res. 37: *54 nolu pithos mezarın konumu (Stupperich 1992)*

[294] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 134.
[295] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 30.
[296] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den…", s. 106, kat. no. 5. Bkz. Resim 39, ortadaki pithos mezar.
[297] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 259.
[298] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 110, kat. no. 1.
[299] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 170, kat. no. 16.
[300] Ümit Serdaroğlu, ""Assos 1990…", s. 46.
[301] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 24.

D X açmasının hem Roma mezar konstrüksiyonları, hem de lahitler ve Erken Klasik Dönem'in polygonal duvarı ile tahribata uğramış olan 20, 22[302] ve 54[303] nolu pithos mezarlarında herhangi bir mezar hediyesine rastlanılmamıştır[304]. Yalnızca 54 nolu mezarla birlikte, aralarında Khios kâse parçalarının bulunduğu Arkaik seramik parçaları belirlenmiştir. 11 nolu lahit mezar tarafından tamamıyla ezilmiş olan bu mezarın buluntuları da olasılıkla tahrip edilmiş olan daha eski mezarlara aittir (Res. 37; Lev. 48, Res. 4). Buluntuların lahit mezarın yanındaki dolgu toprağından geldiği açıktır[305].

Res. 38: *D X açmasının 22 nolu pithos mezarı (Stupperich 1990)*

K VII açmasının 3 nolu pithos mezarı içinde sırt üstü pozisyonda 50-55 yaşlarında bir erkeğe ait olan iskelet kalıntıları belirlenmiştir. Ağız kısımları kırık olan pithos mezarın gövdesi de üzerindeki toprağın basıncı ile kırılmıştır. Bu yüzden mezar içerisinde bulunan Arkaik ve Hellenistik Dönem'e ait seramikler muhtemelen dolgu toprağındaki parçalardır ve mezarın içine düşmüştür. Ancak Wolska'ya göre bu buluntular, konumları ile mezarın içine düşmemiş ve Arkaik Dönem'e ait olanların mezar hediyesi olma ihtimali bulunmaktadır[306]. Bunun dışında mezara ait olduğu kesin olan tek buluntu, küçük bir fayans aryballostur[307] (Lev. 49, Res. 1). Bu tür aryballoi genel olarak M.Ö. 6. yy sonlarına kadar tarihlenmektedir.

---

[302] Bkz. resim 38.
[303] Tido Janßen, "Bemerkungen zu den…", s. 106, kat. no. 6.
[304] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 134.
[305] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 23.
[306] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 271.
[307] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 226, kat. no. 506. Bu aryballosun çok benzer bir örneği Amerikalıların yaptığı kazılarda belirlenmiş ve Amerika'ya götürülmüştür. Bugün Boston müzesinin güzel sanatlar bölümünde 84.146 envanter nolu eser olarak sergilenmektedir. Bkz. Lev. 49, res. 2.

K VII açmasının 5 nolu pithos mezarları basitçe yontulmuş bir taş ile kapatılmıştır (Lev. 50, Res. 1). Mezarın içinde hocker pozisyonunda 50 yaşlarında bir erkeğe ait olan iskelet kalıtıları bulunmuştur. Mezar hediyesi olarak da ölünün yanına bir Lakonya kâsesi[308] konulmuştur[309] (Lev. 50, Res. 1). Bu kâse M.Ö. 570-560 yılları arasına tarihlenmiş ve dolayısıyla mezarın da bu yıllar arasına tarihlenmesini sağlamıştır[310]. Bu tarih ile pithos, Assos'un en erken pithos mezarlarından biri sayılmalıdır.

Res. 39: *17, 18 ve 11 nolu mezarların mevcut durumu (Assos Kazı Arşivi)*

C X açmasının 17 nolu mezarında çok sayıda kurşundan yapılmış klipslerle yama yapıldığı görülmektedir. Bu alışılmadık bir uygulama değildir. Rodos'ta bu türden pithos mezarların varlığı, Salzmann ve Billotti arasındaki yazışmalardan anlaşılmaktadır[311]. Bu uygulamadan, belki de pithosların mezar olarak kullanılmadan önce günlük yaşamda

[308] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 165, kat. no. 119.
[309] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 272.
[310] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 134.
[311] Charles Warner Gates, *Burial at Ialysos…,* s. 338.

depolama amaçlı kullanım gördükleri anlaşılabilir. Ya da bu düşüncenin altında ölünün yeniden geri dönebilme ihtimalinin olması yatabilir ki bu yüzden pithos üzerindeki tahribatlar yapılmış ve muhtemelen daha sonra bu açıklıklar ve ağız kısmı taş ya da başka pithos parçaları ile kapatılmıştır[312]. Atina'daki pithos mezarların açıklıkları da taşlar ile kapatılmıştır[313]. Bir başka olasılık da ölünün rahat bir şekilde pithos içerisine yerleştirilmesi için kırılmış ve daha sonra kurşun kenetlerle birleştirilmiş olduğudur.

Parion nekropolünün F3-c açmasında da böyle bir pithos ile karşılaşılmıştır. Mezar tabanına döşenmiş olan çakıl üzerine ölü, başucu pithosun ağız kenarına denk gelecek şekilde yatırılmıştır. Mezar içerisinde iskelet kalıntılarından başka bir buluntu saptanamamıştır. Ağız kısmı bir taşla kapatılmış olan pithos, tıpkı Assos'taki örnekte olduğu gibi kenetlerle birleştirilmiştir (Lev. 50, Res. 2). Bu durum, pithosun antik çağda kırılıp kenetlerle birleştirildiği şeklinde yorumlanmıştır[314].

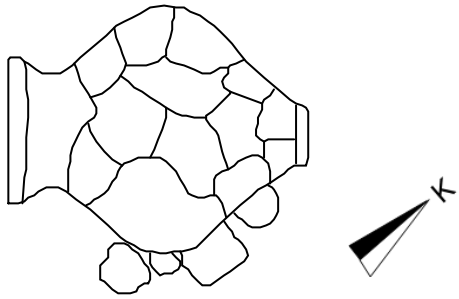
Antandros antik kentinin Melis nekropolünde de Assos örnekleriyle çağdaş olan pithos mezarlar bulunmaktadır. Çevresi moloz taşlara örülmüş bir istinat duvarına sahip olan 183 nolu pithos mezar, dikkat çekici bir örnektir (Lev. 51, Res. 1). Mezar içerisinde bir adet Lesbos amphorası ve parçalar halinde iki adet bodur lekythos M.Ö. 6. yy'a işaret etmektedir[315]. Aynı alanın 185 nolu pithos mezarı ise içerisindeki parçalar halinde pithos ile diğerine göre daha erkene M.Ö. 7. yy ikinci yarısına tarihlendirilmiştir[316]. Bu iki örneğin yanı sıra Antandros Melis nekropolünde, yine aynı boyutlardaki pithoi, çocukların defnedilmesinde de kullanılmıştır. Bu mezarlar içerisinde tıpkı diğer çocuk mezarlarındaki gibi küçük baş hayvanlara ait aşık kemikleri belirlenmiştir[317].

Tenedos nekropolündeki pithos mezarların etrafları, düzgün olmayan taşlarla çevrelenmiş, ağızları ise düzgün plaka veya düzgün olmayan kaba taşlarla kapatılmıştır. Bu mezarlar içerisindeki buluntuları tamamen pişmiş toprak figürinler oluşturmaktadır[318]. Pithosların içerisinde ve dışarısında bulunan bu buluntulardan anlaşıldığı kadarıyla hediyeler mezarın

---

[312] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 135.
[313] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 55.
[314] Cevat Başaran, Ali Yalçın Tavukçu, "Parion Kazısı 2005", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 1, 2007, s. 618.
[315] Gürcan Polat, Yasemin Polat ve diğerleri, "Antandros 2005 Yılı Kazıları", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2007, s. 53.
[316] a.g.e., s. 52.
[317] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 273.
[318] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 199.

dışına ağız kısmı kenarına yerleştirilmekteydi[319]. 1990 yılı kazı çalışmalarında saptanmış olan 8 nolu pithos mezar içerisindeki yoğun şekilde erimiş olan kemik kalıntıları ile mezarın bir çocuğa ait olduğu belirlenmiştir (Res. 40). Ağız kısmı kübik bir blok taş ile kapatılmış olan bu mezarın buluntuları ise oturan bir kadın ve ayakta duran bir kadın figürini ile oturan bir kadına ait figürin parçasından oluşmaktadır[320]. Bu buluntular ile pithos mezar, Geç Arkaik Dönem'e tarihlendirilmiştir[321].

Res. 40: *8 nolu pithos mezar (Özkan 1993)*

Kısmen küçük taş parçaları ile kaplı zeminlerin üzerine yerleştirilmiş olan pithos mezarların hemen hepsinin ağızlarının kapatılmış olması, mezarların içine toprak girmesi ve ölülerin tekrar dışarı çıkmasını engellemek için olmalıdır. Diğer taraftan ölünün geri dönebileceği korkusuyla da kapatılmış olabilir. Pithos gömü geleneğinin çok eskiye dayandığı bilinmektedir. Anadolu'da Bronz çağına tarihlenen çok sayıda pithos mezar örneklerine rastlanılmıştır. Bu tür pithosların da hepsi ya düz bir taşla ya da başka bir kapla kapatılmıştır.

Antropolog Wolska, Assos pithos mezarlarının çoğunu mezarların içine seramik buluntulardan yola çıkarak M.Ö. 6. yy ilk yarısına tarihlendirmiştir[322]. Ancak C X açmasının 18 nolu ve K VII açmasının 5 nolu pithos mezarları, M.Ö. 6 yy ortalarından biraz daha erkene, diğer tüm pithoslar ise M.Ö. 6. yy ortalarına tarihlendirilmelidir[323]. Wolska, bütün pithoslarda erkeklerin gömüldüğünü belirlemiş ve kadınlar için yakma geleneğinin erkeklerden daha sonraya dayandığı sonucuna varmıştır. Ancak seramiklerin

[319] Turhan Özkan, "1990 Yılı Tenedos Nekropol Çalışmaları." Müze Kurtarma Kazıları Semineri, II, 1992, s. 2.
[320] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 23.
[321] a.g.e., s. 221.
[322] Wanda Wolska, "Die archaischen…", s. 277.
[323] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 135.

değerlendirilmesinden sonra bu görüş reddedilmiştir çünkü kadınlara ait gömüler olarak sayılabilecek M.Ö. 6. yy ikinci yarısına tarihli herhangi bir kül dökme veya urne mezar örneklerine rastlanılmamıştır. Bu durumda şu soru ortaya çıkmaktadır; kadınlar nerede ve nasıl defnedilmiştir? Çünkü aksi takdirde M.Ö. 6. yy ikinci yarısında herhangi bir kadın mezarı ile karşılaşılırdı. Muhtemel bir çözüm, nekropol alanındaki kazı çalışmalarında bulunmuş olan 20 pithos mezarda tesadüfen yalnızca erkeklere ya da bir mezarda kadına ait iskelet kalıntılarının bulunmuş olmasıdır[324]. Mezarların tümü değerlendirildiğinde sadece üç pithosta (A VII açmasının 17, B VIII açmasının 16 ve C X açmasının 11 nolu mezarlarında) bronz sikke belirlenmiş ancak hepsi korozyona uğramıştır. Bu sikkelerin defin işlemi sırasında Kharon parası olarak mezara konmuş olduğu ya da daha sonra mezar içerisine düşüp düşmediği konusunda tam bir görüş bildirilemez[325]. Eğer bu sikkeler pithos mezarlara ait olsaydı, o zaman mezarların Arkaik Dönem'in sonuna tarihlendirilmesi gerekirdi. Zira Arkaik Dönem'in bitiminden önce Assos'ta bronz sikke basılmamıştır.

Sonuç olarak Assos Batı nekropolündeki pithos mezarlar, urne mezarların M.Ö. 6. yy ortalarından daha geç bir tarihe tarihlenmeyişi ve en erken lahitlerin de geç Arkaik, erken Klasik Dönemler'e tarihlenmesi göz önünde bulundurularak M.Ö. 6 yy ikinci yarısına tarihlenmelidir.

3.1.2.4. Lahit Mezarlar

Antik Yunanca'da et yiyen anlamına gelen "sarkophagus" kelimesi, antik kaynaklardan özellikle Plinius'un aktardığı kadarıyla et tüketen özelliği sebebi ile bu isimle adlandırılmış olan Assos'un taşından ileri gelmektedir[326]. Plinius, bu taştan yapılmış bir mezar içerisinde defnedilen bir ölünün, dişleri hariç kırk gün içerisinde çürüyerek yok olduğundan ve bu taşın aynı zamanda bir çeşit ilaç olarak da kullanıldığından bahseder[327].

Yapılan kazı çalışmaları, Assos taşının normal lahitlerde andezit veya trakitten oluştuğunu ortaya koymuştur. Roma İmparatorluk Çağı'nda Assos taşının ünü, görünüşe göre oldukça yetersiz hazırlanmış olan girland tipi lahitlerin ihracatını yükseltmiştir[328].

---

[324] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 135.
[325] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 23.
[326] Hitzl Ingrid. *Die Griechischen Sarkophage der Archaischen und Klassichen Zeit,* Studies in Mediterranean Archaeology and Literature Press 1991, s. 6.
[327] Plinius II: 211, XXXVI: 131- 132, XXXVIII: 96.
[328] Andrew Wilson, "Large-Scale Manufacturing, Standardization, and Trade", The Oxford Handbook of Engineering and Technology in the Classical World. J.P. Oleson (ed.), 2006, s. 403.

Gerçekte bu taş, özelliklerinden yola çıkılarak "sarkophagus" olarak adlandırılmış olsa da daha sonra olasılıkla gayri ihtiyari, bu kelime taştan mezar kutuları için kullanılmaya ve mezar olarak anlaşılmaya başlamıştır. Ancak eti aşındırıcı ve yok edici özelliğin bu taştan gelmediği ve ölü üzerine defin işleminin ardından bir madde serpildiği düşünülmektedir. Lahit mezarlar içerisinde ölünün üstüne bir madde serpildiği sonucuna *"Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra XL diem, exceptis dentibus"* bu Latince cümleden varılmış ve Plinius, bu maddenin etkisinin canlı ette de çok aşındırıcı olabileceğinden bahsetmiştir[329]. Yerel bir madde olan sönmemiş kireç (şap) büyük olasılıkla bu muammanın çözümü için ipucu oluşturur.

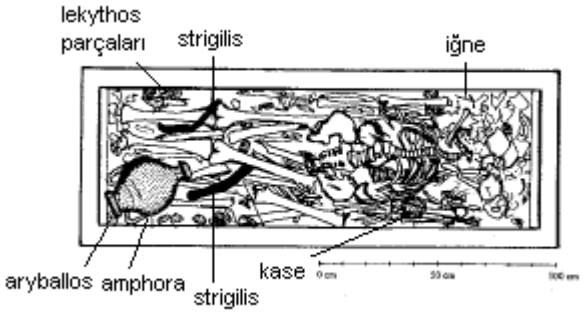
Nekropol alanında yer alan taş döşeli ana yolun daha ziyade teraslandırılmış olan üst kısımlarında yer alan ait lahit mezarlar, genel olarak kısmen düzensiz, birbirine paralel sıralar halinde bulunmaktadır[330]. Lahitler muhtemelen, taş döşeli yolun kullanıma girmesiyle teraslandırılmış alanlara büyük zaman aralıkları geçmeksizin yoğun bir şekilde ard arda veya yan yana yerleştirilmiştir[331].

Batı nekropolünün üst mezar caddesinde bulunan XVI nolu mezar yapısı yakınında yer alan ve yekpare taştan yapılmış olon 87 nolu lahit mezar, Arkaik Dönem'e tarihlenen ilk örnektir. İlk dönem kazılarında saptanan bu lahit mezarla ilgili kazı yayınlarında sadece mezar hediyeleri belirtilmiş, iskelet ya da iskeletlerle ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Belirlenen buluntular ise 13 adet terrakotta kadın figürini, 8 adet kabaca boyanmış siyah figürlü küçük lekythos, 1 adet köpek figürini, 3 adet üzeri sarı zig zaglar ile dekore edilmiş mavi renkli camdan alabastron ve birkaç bronz parçasından oluşmaktadır. 13 figürün içerisinde yer alan oturan figürlerin Didyma'daki kutsal yolda duran heykellerle benzerlik gösterdiği belirtilmiştir (Lev. 51, Res. 2). 3 figürinde ise ayakta flüt çalan kadınlar betimlenmiştir. Tüm bu terrakotta figürinlerin gerek saç tipleri, gerekse gözleri ve gülümsemesiyle kesin olarak Arkaik Dönem'in heykel sanatını yansıttığı vurgulanmıştır[332]. Dolayısıyla lahit mezarın Arkaik Dönem'in sonlarına değin tarihlenebileceğini savunmak yanlış olmayacaktır.

---

[329] Plinius XXXVI: 131.
[330] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über …", s. 13.
[331] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 61.
[332] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 290.

A VII açmasının yekpare taştan oluşturulmuş 4 nolu lahit mezarı içerisinde çok az sayıdaki kemik buluntuların yanı sıra bir göbekli lekythos ve Arkaik Dönem'e ait seramik parçaları, kuş biçimli bir kâsenin kenar parçası ve bir aryballos parçası[333] bulunmuştur. Bu parçalar büyük ihtimalle, tahrip edilmiş eski bir mezara aittir ve lahit mezarın içine düşmüştür[334]. Basit çizgiler ile bezeli göbekli lekythos[335] tam olarak M.Ö. 5. yy'a tarihlenebilmiştir[336]. Aynı açmadaki 6 nolu lahit mezarda (Lev. 52, Res. 2) genç bir kıza ait olan iskelet kalıntılarının yanı sıra küçük bir fayans aryballos[337] bulunmuş ve ilk bakışta şekil itibariyle Arkaik bir aryballosu anımsatmıştır[338] (Lev. 53, Res. 1). Ancak bu buluntu da Erken Klasik Dönem'e aittir[339]. B VIII alanının 3 nolu lahit mezarında (Lev. 65, Res. 2) bulunmuş olan bir aryballosun[340] yapılan karşılaştırmalar sonucunda, tıpkı önceki bölümde değinilen C X açmasının 18 nolu pithos mezarında[341] olduğu gibi, Orta Korint Dönemi'ne tarihlenmesi gerekmektedir. Ancak şekil itibariyle uzun olan ve unguanteriumları anımsatan amphoriskos ve lekythos da mezar içerinde bulunmuştur (Lev. 65, Res. 1). Bu buluntular M.Ö. 5.yy'a ait olmalıdır[342].

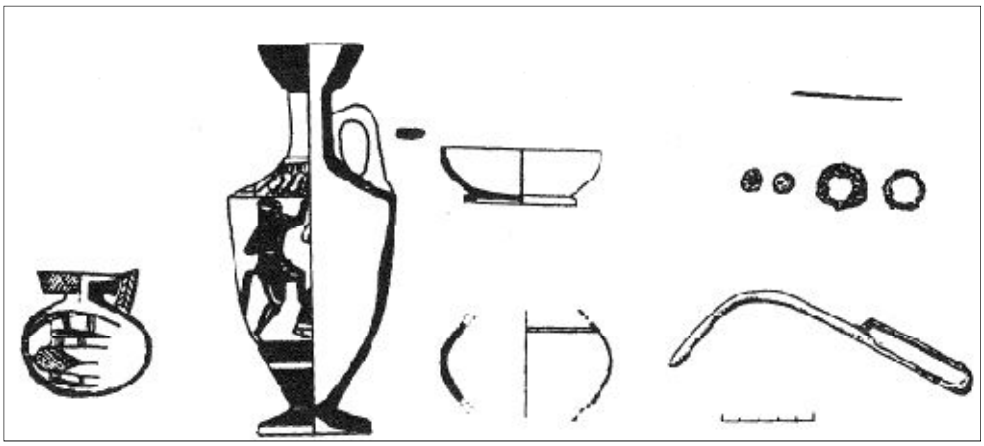

Res. 41: *13 nolu lahit mezar (Stupperich 1996)*

[333] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 75, kat. no. 10.
[334] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht …", s. 8.
[335] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 93, kat. no. 50; Federico Utili, *Die archaische…*, s. 194, kat. no. 306.
[336] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 93.
[337] a.g.e., s. 94 kat. no. 52.
[338] a.g.e., s. 94.
[339] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht …", s. 8.
[340] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 72, kat. no. 3; Federico Utili, *Die archaische…*, s.201, kat. no. 348.
[341] Bkz. sayfa 63; Levha 48, Resim 3.
[342] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht …", s. 18.

C IX açmasının 13 nolu lahit mezarı[343], aynı alanın 10 nolu lahit mezarı arkasında ve 12 nolu lahit mezarın da hemen yanında yer almaktadır. Aynı sırada yer alan 10 nolu lahit mezarda olduğu gibi bu lahit de oldukça derinde belirlenmiştir. Yekpare taştan oluşturulmuş mezarın üstü kalın bir kapak ile kapatılmıştır[344].

Muhtemelen lahit içerisindeki son gömü, genç bir kadının yakılarak küllerinin Klasik bir amphora içerisine konduğu ve daha sonra lahitin ayakucuna yerleştirildiği kremasyon gömüdür (Res. 41; Lev. 54, res. 1). Bu amphora üstüne kapak olarak konmuş, çok iyi kalitede üzerinde palmet motifleri olan Geç Korint Dönemi'ne ait bir aryballos[345] mezarın köşesinde belirlenmiştir[346] (Res. 41; Lev. 54, Res. 2).

Res. 42: *13 nolu lahit mezarın buluntuları (Utili 1999)*

Mezar içerisinde yer alan en üstteki iskelete ait kemikler oldukça iyi korunmuştur. Bu durum yerini, sırayla aşağı doğru inildikçe daha kötü olan örneklere bırakır. Mezarın en alt kısmında yer alan iskelet kalıntılarıyla birlikte mezar içerisinde tüm alana yayılmış, dokuz iskelete ait oldukça tahrip olmuş kemikler açıkça görülmektedir. Mezarın en üst kısmındaki üç iskeletin yaşlı erkeklere ait olduğu belirlenmiş, ikinci ve üçüncü iskeletin diz bölgesinde birer strigilis saptanmıştır. Genç bir kadına ait, dördüncü iskeletin sağ kolu yanında küçük, alçak bir tabak belirlenmiştir. Yaşlı bir erkeğe ait beşinci iskeletle birlikte

[343] Bkz. Plan 5, 8-9.
[344] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 17.
[345] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 202, kat. no. 353.
[346] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 17.

mezarın ayakucuna bırakılmış olan M.Ö. 5. yy ilk çeyreğinin sonlarına tarihli, üzerinde satyr ve maenadlar arasında Dionysos betimlenmiş olan bir frizin bulunduğu siyah figürlü attik bir lekythosa ait parçalar, her iki kenarda ve mezarın orta kısmında bulunmuştur (Res. 42). Mezardaki altıncı gömü ise oldukça genç bir kadına aittir. Antropolojik incelemeler sonucunda tanımlanamamış olan yedinci iskeletin sağ omzunda ve başının altında olasılıkla bir saç ağına ait mor renkli parçacıklar[347] ve üç cam boncuk bulunmuştur. Tamamen aşağıda olan genç bir erkek ve kadına ait sekizinci ve dokuzuncu gömülerin omuz bölgesinde yalnızca ince bir metal iğne tespit edilmiştir. İki sikke ile iki demir yüzüğün[348] hangi gömüye ya da gömülere ait olduğu ise belirlenememiştir[349]. Bir korint aryballosu[350] da olasılıkla eski bir mezarın buluntusudur (Res. 42). Muhtemelen mezarın en aşağısındaki gömüye ait olan bu buluntu, belki de daha sonraki gömülerle yukarıya taşınmış ve lahitin üst yüzeyine yerleştirilmiştir. Ancak şimdiye kadar M.Ö. 500 lü yıllardan daha önceye ait bir lahit mezar bulunmamış olması, onun kökeninin tahribata uğramış başka bir gömüden gelmiş olabileceğini düşündürür.

Bu eski mezarlar, olasılıkla lahitlerin altında bulunuyordu ve alanın tümü bir aileye ait mezarlık alanıydı ya da bu erken döneme tarihli korinth seramiği (aryballos) daha uzun süreli üretilmişti. Bu durumda bu aryballoi karşılaştırıldıkları parçalardan daha yenidir. Aynı şekilde daha geç bir döneme tarihlenmiş olan aryballoi de normal olarak daha erken bir tarihte üretilmiş olabilir[351].

Diğer örneklerle karşılaştırılarak geç döneme tarihlenen aryballoi, aynı zamanda önceki bölümlerde ele alınan C IX açmasının 11 nolu birincil kremasyon mezarında[352] da, mezara konulmadan önce bir jenerasyondan fazla kullanılmamış olan, M.Ö. 600-580 yılları arasına tarihlenen çok sayıda kap ile birlikte bulunmuştur. Sonuç olarak bu birincil kremasyon mezarda bulunmuş olan aryballoi, kabul edilen tarihten daha erkene ait olabilir. Elde edilen buluntulardan yola çıkarak aryballosların, özellikle de dört yaprak motiflerindeki boyama tekniği ile erken dönemlerden itibaren benzer örneklerle uzun süre aynı anda üretilmesine devam edilmiş olabileceği düşünülmektedir[353].

---

[347] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 136, kat. no. 29.
[348] a.g.e., s. 129, kat. no. 6.
[349] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 17.
[350] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 259, kat. no. 764.
[351] a.g.e., s. 136.
[352] Bkz. sayfa19.
[353] Federico Utili, *Die archaische…*, s. 137.

C IX açmasının 13 nolu lahit mezarında bulunan bucchero kabın parçası, bir aile mezarlığına işaret etmektedir. Bütün lahitler içerisinde yalnızca bu lahit mezarda bulunan bucchero kabın yanı sıra C X açmasının 1 nolu lahit mezarında da sürahi formlu bir kap bulunmuştur[354] (Lev. 54, Res. 3). Bu 1 nolu lahit mezar kesin olarak Klasik Dönem'e tarihlenmiştir[355]. Aynı zamanda bu kap form olarak da Klasik Dönem'le uyuşmaktadır. Bunların dışında lahitlerde iki adet bucchero seramiğe ait küçük parça bulunmuştur. Ancak bu seramik parçaları, mezarlara ait değildir ve olasılıkla da mezarların içine düşmüştür.

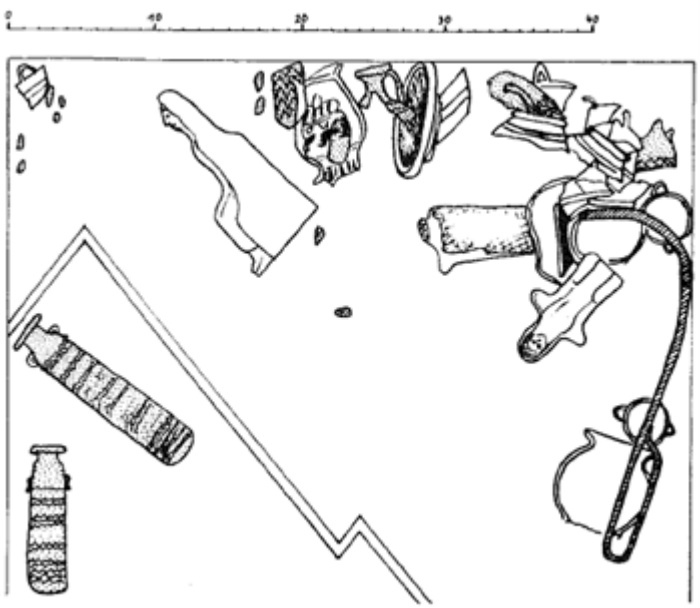
Aslında C IX açmasının 13 nolu lahit mezarında bulunan bucchero kabın da daha eski bir pithos mezara ait olduğu düşünülebilirdi ancak bu durum da olanak dışıdır. Çünkü yukarıda belirtilmiş olan bu mezarın buluntuları, bucchero kabın dışında tüm parçalar, kapağına kadar kesinlikle eski bir amphora mezara aittir. C IX açmasının bu 13 nolu mezarı, M.Ö. 520-500 yılları arasına tarihlenebilir[356].

C X açmasının 2 nolu lahit mezarı[357] zengin mezar buluntularıyla alanın diğer lahitlerinden ayrılır. Mezar içerisindeki iskelet kalıntılarından mezar sahibi hakkında tam olarak bir yorum yapılamamıştır. Mezarın sol tarafında uyluk kemiğinin yanında renkli iki cam alabastron[358], ayakucunda oturur vaziyette üç adet terrakotta kadın figürini[359], ikisi tipik Geç Korint Dönemi'ne ait üç adet minyatür skyphos[360], biri siyah figürlü ördeklerin betimlendiği bir friz ile dekore edilmiş iki adet krateriskos[361] bulunmuştur. Bunun yanı sıra bir adet kâse[362], bir tane cam amphoriskos[363] ve bir adet de strigilis bulunmuştur[364] (Lev. 55, Res. 1). Beyaz ve mor renkli bir cam amphoriskos, görünüşe göre mezar içerisine gömünün ayakucuna doğru atılmış ve bu yüzden kırılarak pek çok parçaya ayrılmıştır[365]. Genel olarak değerlendirildiğinde ise buluntuların ayakucu etrafında dağıtılmış olduğu anlaşılmaktadır (Res. 43).

---

354 Jörg Gebauer, "Die archaische…", s. 78.
355 Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 15.
356 a.g.e., s. 16.
357 Bkz. Plan 5, 8-9.
358 Dieter Bischop, "Funde früher Sandkerngläser", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, s. 142, kat. no. 2-3.
359 Ute Mrogenda, "Figürliche Terrakotten", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, s. 36, kat. no. 1-3.
360 Christian Ellinghaus, "Korinthische und…", s. 64, kat. no. 4-5.
361 Filges 1992: 136, kat. no. 56-57; Federico Utili, *Die archaische…*, s. 227, kat. no. 511-512.
362 Federico Utili, *Die archaische…*, s. 166, kat. no. 120.
363 Dieter Bischop, "Funde früher…", s. 142, kat. no. 1.
364 Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 16.
365 Dieter Bischop, "Funde früher…", s. 141.

Bu buluntular arasında özellikle terrakottalar, stil özellikleri ile M.Ö. 500'lü yıllardan hemen kısa bir süre önce üretilmiş olmalıdır[366]. Ayakucunda parçalara ayrılmış olarak saptanan amphoriskos da yine terrakottalar gibi M.Ö. 500 lerden hemen önceye tarihlendirilmiştir[367]. İki cam alabastron ise M.Ö. 5. yy ilk yarısına aittir[368]. Minyatür skyphoslar da tıpkı diğer buluntular gibi M.Ö. 500 lerden hemen önceye ait olmalıdır[369].

Res. 43: *Buluntuların mezar içerisindeki dağılımı (Stupperich 1990)*

Bu tür minyatür skyphoi, M.Ö. 500 lu yıllara kadar tarihlenebildikleri için tarihleme işleminde herhangi bir sorun yaratmamışlardır. Ancak bu geç minyatür skyphoslar ile daha eskiye tarihlenenler arasında hiçbir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumda belki aryballoi için de uzun süre aynı boyama stili ile üretildikleri düşüncesi çıkarılabilir. Bu lahit mezar, M.Ö. 540-520 yılları arasına tarihlenmiş ve bu tarihle Assos'un en erken lahit mezarlarından biri olduğu düşünülebilir. Buluntuları ile M.Ö. 5. yy'a tarihlenen C X açmasının 7 nolu lahit mezarı da minyatür skyphos içeren bir başka mezardır[370].

[366] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 16.
[367] Dieter Bischop, "Funde früher…", s. 141.
[368] a.g.e., s. 142.
[369] Christian Ellinghaus, "Korinthische und…", s. 64.
[370] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 16.

Troas bölgesindeki komşu kentlerden Antandros, Melis nekropolü'nde, M.Ö. 6. yy ikinci yarısına gelindiğinde ilk lahit mezarlar görülmeye başlamaktadır. Bu ilk lahitler, pişmiş topraktan yapılmıştır. Belirlenmiş olan ilk örnek, başı doğuya bakacak şekilde doğu-batı yönünde yerleştirilmiş, trapezoidal yapıda ve gövdesi de küvet şeklinde olan 30 nolu lahit mezardır[371] (Lev. 55, Res. 2). Mezar, hafifçe semerdamlı bir kapak ile kapatılmıştır. Dış ve iç yüzü zayıf bir siyah astar ile dekore edilmişken, iç pervazın beyaz astar üzerine meander ve yıldız motifleriyle bezendiği dikkat çekmektedir. Mezar içerisinde ise orta yaşlı bir yetişkine ait iskeletin dışında herhangi bir buluntuya rastlanılmamış, yalnızca tıpkı Klazomenai lahitlerinde olduğu gibi ayakucunun hemen dış kısmında parçalar halinde bir masa tipi amphoraya rastlanılmıştır. Muhtemelen bu mezarın hediyesi olan amphoranın yerli bir üretim olması nedeniyle sadece M.Ö. 6. yy'a ait olduğu düşünülmüştür[372]. Gerek form ve gerekse dekorasyon açışından Klazomenai lahitlerine benzemesi yanı sıra mezar hediyelerinin de mezarın dış kısmına konulmuş olması bu benzerliği pekiştirmektedir[373]. Bu pişmiş topraktan lahitler, Erken Klasik Dönem'de yani M.Ö. 470'li yıllardan sonra yerini, taştan lahit mezarlara bırakmıştır[374].

Tenedos nekropolünde de monolitik taşın oyulması ile oluşturulmuş lahit mezar örnekleri ile karşılaşılmaktadır. Diğer mezar formlarına oranla oldukça az sayıdaki örnekler, 1990 ve 1991 yılı kazı çalışmalarında saptanmış olan iki lahit mezardan ibarettir[375]. Bu mezarların ilki 1990 yılı çalışmalarında belirlenen 6 nolu lahit mezardır[376]. Semerdamlı bir kapak ile kapatılmış olan lahit, Tenedos nekropolünde bulunan mezarlar içerisindeki en zengin buluntu grubuna sahip olan mezardır. Zaman içerisinde yoğun bir tahribata uğramış ve erimiş olan kemik kalıntıları çevresinde uzanan mezar buluntuları, üç adet stemless kyliks, dört adet bolsal, iki adet skyphos, bir adet bodur lekythos, bir adet krem kabı, bir adet minyatür tabaktan oluşan Attik seramikler (Lev. 57, Res. 1) ve iki adet ayakta duran kadın figürini, iki adet oturan kadın figürini, bir adet kadın maskı, bir adet erkek protomu ile 17 adet figürin parçasından oluşur[377]. Bu buluntu grubu ile lahit, M.Ö. geç 6. yy - erken 5.

---

[371] Gürcan Polat, Yasemin Polat, "Antandros 2003-2004 Yılı Kazıları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2006, s. 98.
[372] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü…", s. 274.
[373] Bilge Hürmüzlü, Klazomenai-Akpınar Nekropolisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 247.
[374] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü…", s. 275.
[375] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 198.
[376] Turhan Özkan, "1990 Yılı Tenedos….", s. 2.
[377] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 22.

yy'a tarihlendirilmiştir[378]. Geniş buluntu yelpazesi içerisinde biraz daha geç döneme ait örneklerin varlığı, olasılıkla mezarın ikincil bir kullanım gördüğünü ortaya koyar.

Tenedos nekropolünde saptanan düzgün plaka taşlar ile oluşturulmuş olan lahit mezarların çoğunda defin işlemi tamamlandıktan sonra lahdin içinin ağız seviyesine kadar küçük çakıl taşlı toprakla doldurulmuş olması da oldukça ilginç bir durumdur. Bu işlem gerçekleştirildikten sonra lahitler kabaca düzlenmiş kapaklar ile kapatılmıştır[379].

Assos batı nekropolünün Arkaik Dönem'e ait oldukça az sayıdaki lahit mezarları, buluntu grupları değerlendirildiğinde, M.Ö. 6. yy ikinci yarısından M.Ö. 5. yy ilk çeyreğine kadar tarihlendirilmiştir.

[378] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 221.
[379] Nurten Sevinç, "Bozcaada (Tenedos) Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı", Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Sayı: IV, 1994, s. 312.

3.2. KLASİK DÖNEM MEZARLARI

Assos batı nekropolünün Klasik Dönem mezarları, genel itibariyle batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun üst kesiminde yer almaktadır. Arkaik Dönem'in baskın gömü geleneği olan kremasyonun, bu dönemle birlikte yerini inhumasyon gömülere bıraktığı saptanan mezar örneklerinin yoğunluğundan anlaşılmaktadır. Mezar yolunun üst kesiminde, yol kenarı boyunca uzanan lahit mezarlar, bu dönemin en yaygın gömü tipidir (Res. 54). Taş sanduka mezarlar da inhumasyon geleneğin diğer bir temsilcisidir. Dönemin, kremasyon gömü geleneğinin varlığına işaret eden tek mezar, yine bu hat boyunca uzanan lahitlerden biri içerisinde belirlenen urne mezardır.

3.2.1. Kremasyon mezarlar

Yunan dünyasında Klasik Dönem'de, kremasyon gömü geleneğinin önceki dönem tipleri ile varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Birincil kremasyon mezarların kullanımında basitleştirme eğilimi dışında fark edilebilir bir değişim görülmemektedir. Bu basitleştirme, birincil kremasyon mezarların içerisinde yer alan havalandırma kanallarına artık daha az sıklıkla karşılaşılmasıyla açıklanabilir. Bu dönemde ikincil kremasyonlar, önceki dönemlerden daha yaygındır ve ölü küllerinin konduğu urne kaplarında büyük çeşitlilik görülür. Kilden urneler, kaba ve açkılanmamış örnekler ile şekil olarak bazı günlük kullanım kaplarına benzeyen itinayla boyanmış kaplar veya daha itinalı yapılmış olan kırmızı figürlü kaplar oluşturmaktadır. Tüm bu kap çeşitleri özellikle urne olarak üretilmemiş ve çoğu apaçık günlük kullanım amaçlarına hizmet etmiştir. Urnelerin her biri, içlerine ölü külleri konulduktan sonra doğrudan toprak içerisine yerleştirilmiş ve mezar taşları ile işaretlenmiş veya koruyucu kutular içine konmuştur. En genel tiplerini bronz kazanlar ve hydriaların oluşturduğu metal urneler, kapaklı taş kutuların içine yerleştirilmiştir. Bunun yanı sıra bu kutuların içine yerleştirilmiş olan kil urne örneklerine de rastlanılmıştır. Bazı örneklerde saptanmış olan kumaş kalıntıları, ölü küllerinin kumaşlara sarılarak urnelere konduğuna ve bazen de urnelerin bu kumaşlarla örtüldüğüne işaret eder (Lev. 57, Res. 1). Kerameikos'ta iyi korunmuş istisnai bir örnek, kremasyon işlemi sonrasında ölü küllerinin nasıl dikkat içerisinde mor renkli bir kumaşa toplanarak bronz bir kazana yerleştirilip üzerinin kumaş ile sarıldığını gösterir. Bu urne, öncelikle ahşaptan bir sandığa ve daha sonra taş bir kutuya yerleştirilerek, inşa edilmiş bir mezarın altına gömülmüştür.

Bu dönemde Arkaik Dönem'de olduğu gibi bebeklerin kremasyonuna çok fazla rastlanılmamaktadır. Atina agorasında Klasik ve Hellenistik Dönemler'e ait yanık kalıntıların bir grubu, bebek kremasyonları olarak değerlendirilmiştir. Küçük, sığ, düzensizce şekillenmiş bu tortular, Arkaik Dönem mezarlarına ait, kül, yanmış ahşap kalıntıları, bazıları hayvan kemiklerine ait tanımlanamamış kemikler ve yanmış seramikler içeren adak hediyelerinin konulduğu yerlere benzemektedir. İkamet alanlarındaki kalıntılarda düzensiz olarak bulunmuş olan bu kapların tipleri, taklit alabastra, şerit kulplu bantlı tabaklar, siyah boyanmış pyxis ve açkılanmamış minyatür pişirme kaplarından oluşmaktadır (Lev. 57, res. 2). Belki de mezar buluntuları arasındaki günlük kullanım kapları, cenaze törenine katılmış olan kişiler tarafından yapılan yanmış kurbanları kapsayan dinsel ayinde kullanılmış olabilir.

3.2.1.1. Urne Mezarlar

Arkaik Dönem'de yoğun olarak kendini hissettiren kremasyon gömü geleneğindeki mezar çeşitliliği, bu dönemden sonra yerini yanlızca urne mezar geleneğine bırakmıştır.

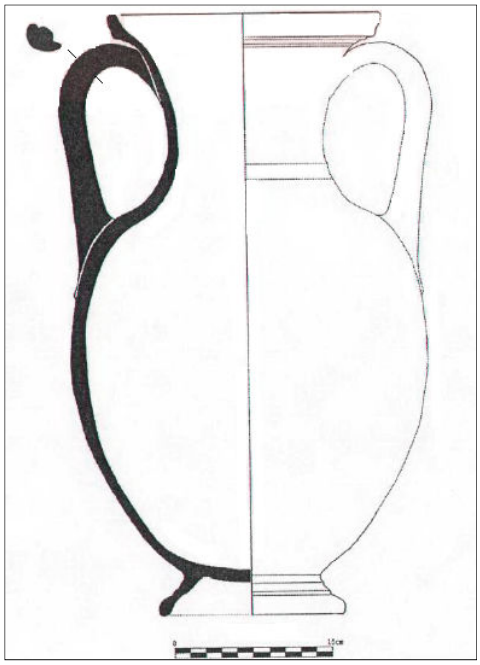
Nekropol alanının C IX açmasının 13 nolu lahit mezarında belirlenen bir amphora stil özellikleri ile M.Ö. 5. yy ortalarından önceki zaman dilimine tarihlenmelidir. Bu tarih ile urne, Assos'taki Klasik Dönem'e ait ilk ve tek kremasyon gömüdür[380] (Res. 41; Lev. 54, Res. 1). Muhtemelen lahit içerisindeki son gömü olan kremasyon mezar, genç bir kadının yakılarak küllerinin Klasik bir amphora içerisine konduğuna işaret eder. Bu amphora üstüne kapak olarak konmuş, iyi kalitede, üzerinde palmet motifleri olan Geç Korint Dönemi'ne ait bir aryballos mezarın köşesinde belirlenmiştir[381] (Lev. 54, Res. 2).

Lahit içerisinde belirlenmiş olan iskelet kalıntıları, dokuz inhumasyon gömünün varlığına işaret etmektedir. Mezar buluntuları ile Geç Arkaik Dönem'den Klasik Dönem'e değin kullanıldığı anlaşılan lahit, olasılıkla bir aile mezarlığı şeklinde değerlendirilmiştir[382]. İnhumasyon gömülerin ve bir kremasyon gömünün birlikte belirlenmiş olması da mevcut gömü geleneğinin, devam eden süreçte ailelerin tercihlerine göre değişkenlik gösterebileceğini ortaya koyar.

---

[380] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 11. Bkz. plan 5, 8, 9.
[381] a.g.e., s. 17.
[382] a.e.

Benzer bir uygulamayla aynı açmanın 8 nolu lahit mezarında karşılaşılmıştır. Bu mezarda, biri sürahi formlu bir kaptan, diğeri ise bir amphoradan oluşan M.Ö. 3.yy'dan 2.yy'a kadar tarihlenebilen iki Hellenistik urne bulunmuştur. Bu iki urnenin de inhumasyon gömülerden sonra lahit içerisine konmuş olduğu düşünülmektedir[383].

Res. 44: *Antandros'tan urne mezar (Yağız 2005)*

Antandros Melis Nekropolü'nde, 2001 yılından beri yürütülen kazı çalışmalarında-tıpkı Assos'ta olduğu gibi-günümüze değin Klasik Dönem'e ait yalnızca bir urne mezarla karşılaşılmıştır[384]. Bu urne de tıpkı Assos örneğinde olduğu gibi yekpare taştan oluşturulmuş, 60 nolu lahit mezarın içerisine, inhumasyon gömünün ayakucu yerine başucuna yerleştirilmiştir[385]. İçinde yanmış kemikler ve külleri içeren urne, bir amphoradan oluşmaktadır (Res. 44). Lahit mezarın, içerisindeki tek inhumasyon gömünün buluntuları ile M.Ö. 430-400 yılları arasına tarihlendirilmiş olması, mantıken urnenin bu tarihten sonra lahte yerleştirildiği sonucunu doğurmaktadır[386].

[383] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 11.
[384] Kahraman Yağız, Antandros Urneleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 42.
[385] Gürcan Polat, Yasemin Polat, "Antandros 2002 Yılı Kazıları", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, cilt 1, 2004, s. 457.
[386] Kahraman Yağız, Antandros Urneleri…, s. 42.

Stil özellikleri dikkate alındığında ve farklı bölgelerdeki benzer örneklerle karşılaştırıldığında ise urnenin M.Ö. geç 5. yy'a ait olduğu ve inhumasyon gömüden kısa bir süre sonra lahit içerisine konmuş olması gerektiği düşünülmüştür[387].

Tenedos (Bozcaada) adasında bulunanan ve M.Ö. 7. yy'dan 4. yy içerisine kadar zengin mezar örneklerinin görüldüğü nekropolde, bugüne kadar yürütülmüş olan kazı çalışmalarında, Arkaik ve Klasik Dönem'de herhangi bir kremasyon gömüye rastlanılmamış olması oldukça ilginçtir[388].

Troas bölgesindeki bir diğer komşu kent olan Parion'da ise halen yürütülen kazılarda nekropolün en erken tarihli urne mezarı, Erken Hellenistik Dönem'e aittir. Dolayısıyla Klasik Dönem'e ait herhangi bir kremasyon gömüye henüz rastlanılamamıştır[389].

Assos batı nekropolünde, Arkaik Dönem'e ait pek çok urne mezar örnekleri ile karşılaşılmasına rağmen Klasik Dönem'e gelindiğinde bu yoğun uygulamanın neredeyse tamamen yerini inhumasyon gömülere bıraktığı görülmektedir. Nekropol alanının tamamı kazılmadığı için urne mezarların kazılmamış alanlarda olabileceği de ihtimaller dâhilindedir ancak Troas bölgesindeki komşu antik kentlerin Klasik Dönem'e ait urne mezarlarındaki oranın da yok denecek kadar az olması, ilk ihtimali oldukça güçlendirir.

3.2.2. İnhumasyon Mezarlar

Yunan kentlerine bakıldığında bu dönem'de inhumasyon defin geleneğinin, şahsi veya aile tercihlerine göre daha önceki gömü tiplerinden biri seçilerek devam edildiği görülür. Belirlenmiş olan mezar örneklerinden anlaşıldığı kadarıyla dini törenler ve mezar hediyelerinde çok belirgin farklılıklar yoktur. M.Ö. 4. yy boyunca Atina'da, Kerameikos'ta ve Diocharian kapısı dışında uzanan alanda belirlenmiş olan kremasyon gömülerin sayılarında gözle görülür bir şekilde azalma vardır.

En basit şekilde inhumasyon mezar, ölünün boyutlarına göre toprağa açılan boş bir alanda veya çukurdan oluşmaktadır. Bazen bu mezarın duvarları sıvanmış veya yüzeyi hoş stucco tekniği ile bezenmiştir. Mezarların bazılarında tabut parçaları veya örtü için kullanışmış olan plakalara ait olabilecek parçalar belirlenmektedir. Ölüye sunulan adak hediyeleri

[387] Kahraman Yağız, Antandros Urneleri…, s. 43.
[388] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 207.
[389] Hasan Kasapoğlu, "Parion Nekropolü…", s. 493.

genellikle yüksek kalitede olmamakla birlikte mezarın içine veya mezar yakınında bir alana yerleştirilmiştir.

İlk kez Geç Arkaik Dönem'de ortaya çıkan kiremit mezarlar, Klasik Dönem'de yaygınlaşmaya başlamıştır. Kimi zaman üzerinde boya bezemeler bulunan pişmiş topraktan geniş düz çatı kiremitleri, ölünün üzerine onu tamamen koruyan bir çadır gibi yerleştirilmiştir. Bu iki çatı kiremidi arasındaki ölünün baş ve ayak kısımlarındaki açıklıklar ise eklenmiş olan kiremitler ile kapatılmıştır ya da açık bırakılmıştır. Ölüler genellikle toprak zemine yerleştirilmiştir. Bununla birlikte bazı mezarlarda ölülerin kiremit üzerine veya taş döşenmiş bir zemin üzerine de yatırılmış olduğu da görülmektedir. Mezarların içerisinde veya hemen dışında belirlenmiş olan mezar hediyeleri ne çok sayıda ne de yüksek kalitededir.

Klasik Dönem'in lahitleri, toprak içerisine açılmış olan çukurların kireçtaşı ve mermerden plakalarla döşenmesi ve kapatılması ile oluşturulmuştur. Yetişkinler için lahitler, ya monolitik yada kompositttir ve bu lahitler yatay veya hafifçe üçgen biçimli kapak ile kapatılmıştır. Klasik Dönem'de çocuklar taş lahitler içinde defnedilmiş ancak daha sıklıkla yetişkinlere ait lahitlerin daha küçükleri ve daha ucuz tipleri tercih edilmiştir. Kilden yapılmış küvet şeklindeki mezarlar genellikle çocukların defnedilmesinde kullanılmıştır (Lev. 37, Res. 1). Nadiren bu kil küvetlerde yetişkinlerin de defnedildiği belirlenen örneklerden anlaşılmaktadır. Tıpkı lahitlerde olduğu gibi bu mezarlarda da mezar hediyeleri, mezarın iç kısmında yer almaktadır.

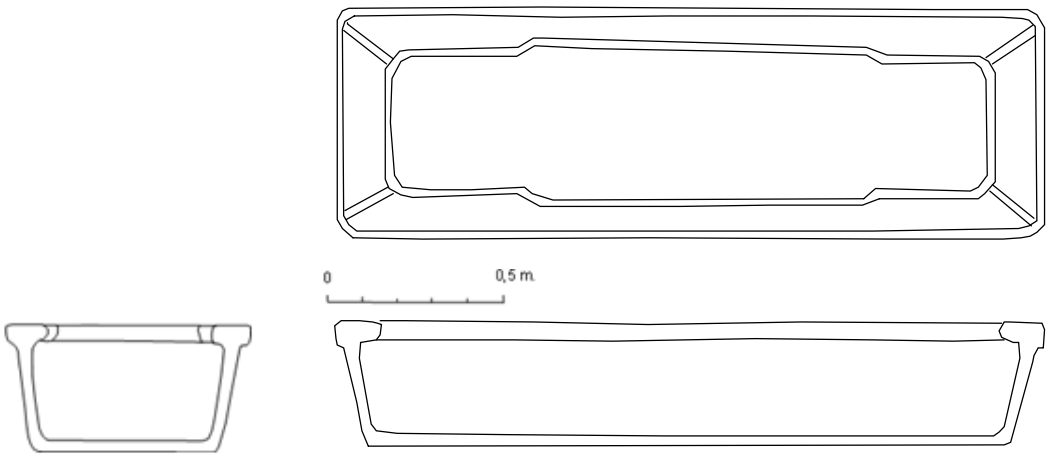
Çocuklar aynı zamanda toprağa açılan çukurlar içerisine de gömülmüştür. Bu mezarların üzerleri düz çatı kiremitleri veya su boruları için kullanılmış olanlara benzeyen yuvarlak kil borular ile kapatılmıştır. Bir kap içerisine konularak defnedilen çocuk gömüleri de yine dönemin yaygın gömü tiplerinden biridir ve bu mezarlar genellikle özel bebek mezarlıklarına defnedilmiştir. Önceki dönemlerde olduğu gibi Klasik Dönem'in gömü kaplarında da büyük çeşitlilik dikkat çekmektedir. Çocuk gömülerinde sıklıkla kullanılan Kios amphoralarının bir örneği Thorikos'ta bulunmuştur. İçinde küçük bir çocuğa ait iskelet kalıntılarının belirlendiği bu amphoranın omuz kısmında "ERIAS" kelimesi yazılmıştır. Bu kelime muhtemelen onun mezara ait bir kullanım olduğuna işaret eder. Benzer şekilde Vari'de de bir kremasyon mezarda belirlenmiş olan bir kap üzerinde "PYRES" kelimesi kremasyon işleminde kullanılan odun yığınlarına işaret etmektedir.

3.2.2.1. Lahit Mezarlar

Batı nekropolünde, dönemin egemen gömü tipi olan lahit mezarlar, pişmiş toprak, plaka ve monolitik taşlardan oluşturulmuştur[390]. Belirlenen pek çok örnekten anlaşıldığı kadarıyla bu mezarların üzerleri genellikle düz ve ağır kapaklar ile kapatılmıştır. Yekpare bir lahit mezarın üçgen çatılı bir kapak ile kapatılmış olması ise ünik bir örnek olması ile Hellenistik Dönem geleneğinin öncüsü olarak değerlendirilebilir. İn situ olarak bulunan çok az örnekten anlaşıldığı kadarıyla, üzerleri biraz toprakla örtülen mezarları işaretlemek için küp şeklinde taştan isim blokları kullanılmıştır.

3.2.2.1.1. Pişmiş Toprak Lahitler

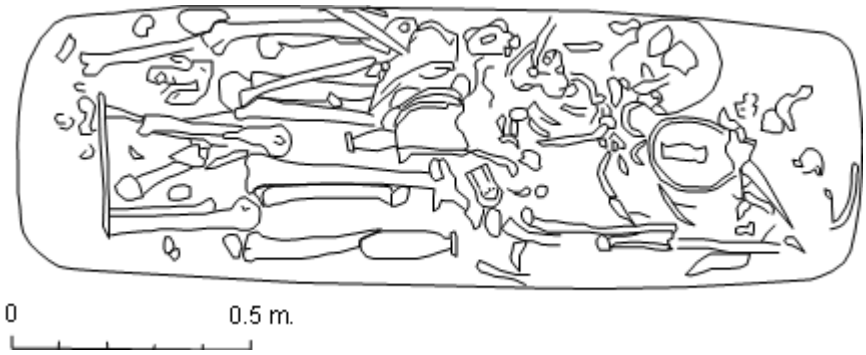
1991 yılında yapılan kazı çalışmalarında CBK XX nolu mezar konstrüksiyonunun arka duvarı altında, oldukça derinde ilk kez Erken Klasik Dönem'e tarihlenen kilden bir lahit mezar bulunmuştur[391] (Res. 45). C IX açmasının 4 nolu mezarı olan bu lahitin duvarları, çapraz olarak yukarı doğru genişlemektedir ve kenar kısımları da dışarı doğru hafif çıkıntıya sahiptir, içeri doğru ise bu çıkıntı daha belirgin şekilde oluşturulmuştur. Lahitin iç ve dış kenarları ise gelişigüzel yuvarlak, çubuk kenar süsleri ile dekore edilmiştir. Lahit, üzerinde yer alan dolgu toprağın basıncı ile çok sayıda parçaya ayrılmış halde tespit edilmiş olsa da daha sonra restore edilebilmiştir[392]. Mezarın üst kısmı muhtemelen Arkaik Dönem'in kremasyon mezarlarının işaretlenmesinde kullanılmış olan çok sayıda düzgün taş plaka stel ile kapatılmıştır (Lev. 58, Res. 1).

Res. 45: *4 nolu mezar (Stupperich 1993)*

[390] Bkz. Plan 6, 8, 9.
[391] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 73.
[392] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 24.

Her iki kısa kenar üzerinde ise muhtemelen Hellenistik Dönem'e ait olan içleri boşaltılmış iki lahit, çapraz olarak konumlandırılmıştır. Lahit mezar üzerinde iki isim taşı bulunmuştur ancak taşların doğrudan bu iki Hellenistik lahite ilgili olup olmadığı açık değildir (Lev. 58, Res. 2). Amerikalıların yapmış oldukları kazılar sırasında, bu isim taşlarının yerlerinin değiştirilmiş olma ihtimali de vardır[393]. İkinci olasılık daha mümkün gözükmektedir ki isim bloklarının formu ve köşelerindeki yuvarlak çubuk motifleri, üzerinde Appaia[394] ismi yazılı olan isim bloğu gibi basit bloklarla karşılaştırıldığında daha geç bir döneme ait oldukları anlaşılmaktadır. Muhtemelen kazı çalışmaları sırasında belirlenmiş olan bu iki isim bloğu, tesadüf eseri kil lahit üzenine yan yana gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Lahit kapağının alışılmış bir şekilde kilden yapılmamış olması, mezarın ikinci bir kullanım için plaka taşlarla kapatılmış olabileceğini akla getirse de böyle bir durum söz konusu olmamalıdır. Olasılıkla geç dönem lahitlerinin her iki kenara yerleştirilmesi ile tahribata uğrayan bu lahitin kil kapağı yerine, mezarı kapatmak için yakınlarda bulunan Arkaik Dönem'in kremasyon mezarlarının taş plaka stelleri kullanılmıştır.

Res. 46: *4 nolu mezarın iç kısmı (Stupperich 1993)*

Mezar içerisinde iki genç erkeğe ve çok genç bir kıza ait iskelet kalıntıları, mezarı üç kez defin işlemine sahne olduğunu gösterir[395] (Res. 46; Lev. 59, Res. 1). Mezarın içerisinde belirlenmiş olan buluntular ise, orta kısmında, iskelet kalıntılarının el bölgesinde, biri diğerine göre daha büyük olan ve üzerinde baklava dilimli geometrik motifler ile üç

[393] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 16.
[394] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 14.
[395] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 25.

meander motifi bulunan iki alabastron[396] (Lev. 59, Res. 2), parlak, açık kırmızı renkli ve alt kısmı düzleştirilmiş, Klasik Dönem'in sert üslup özellikleri gösteren küçük bir terrakotta kadın protomu (Lev. 60, Res. 1), baş bölgesinde siyah figürlü, omuzdan kulplu attik bir lekythos[397] (Lev. 60, Res. 2) ve aynı alanda spiral şekilli bir çift küpe veya kolye benzeri metal obje[398] (Lev. 61, Res. 1), benzer şekilde kurşun-gümüş alaşımlı üç objeden oluşur. Bu buluntular ile lahit mezar, M.Ö. 5. yy ilk çeyreğinin sonu veya ikinci çeyreğinin başına tarihlendirilmelidir[399].

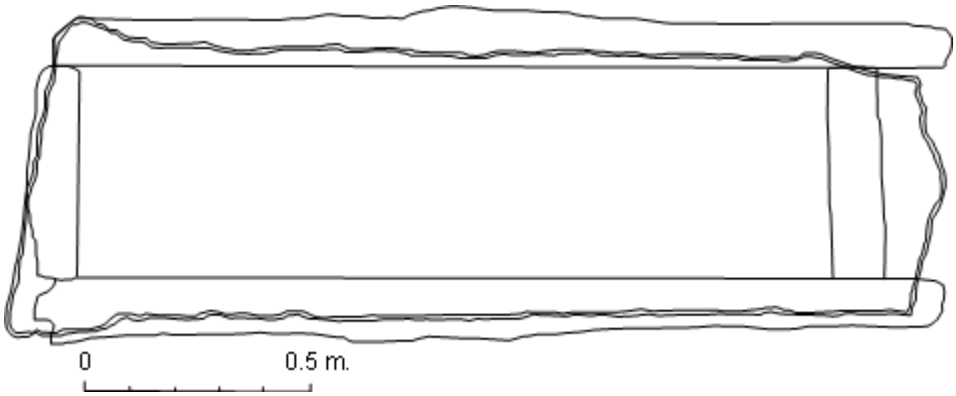
Kil lahitler, pithos gömü geleneğinin yerini, taş lahit mezarlara bırakmasında bir geçiş ürünüdür. Klazomenai'de yaygın olarak görülen zengin boya bezemeli kil lahitlerin aksine bu lahit, boya bezemesiz, kırmızımsı rengi ve üzerindeki bezemeleriyle biraz farklılık göstermektedir. Benzer şekilde yerel üretim olan başka bir örneğin olmamasına rağmen mezar, Geç Arkaik Dönem'in pithos mezarlarının materyali ile karşılaştırılabilir. Muhtemelen aynı döneme ait parlak kırmızımsı hamurlu kilden benzer bir lahitin köşe parçası, K VIII / IX açmalarında belirlenmiştir ve bu parça da lahitlerin öncüsü olan pithoi gibi kil lahitlerin Assos'un yerel üretimi olduğunu doğrulamaktadır[400].

3.2.2.1.2. Taş Plaka Lahitler

Assos batı nekropolünde en erken örneklerinin küçük çocuklara ait olduğu, düzgün plaka taşların, iki uzun ve iki kısa kenar ile tabana yerleştirilerek oluşturulduğu ve üst kısmının da yine aynı şekilde bir plaka ile kapatıldığı lahit mezarlar mevcuttur. B VIII açmasında düzgün plaka taşlarla[401] oluşturulmuş bu türden bir grup lahit mezar, içerdikleri az sayıda mezar buluntuları arasında yer alan terrakotta ve seramikler ile Klasik Dönem'e ait olmalıdırlar. Bu açmanın 10 nolu lahit mezarı, taş döşeli yolun koruma duvarının hemen arkasında 11 nolu lahit mezarın yanında yer almaktadır. Mezar içerisinde belirlenmiş olan çok az sayıdaki kemiklerle mezar sahibi kişi ya da kişiler hakkında yorum yapmak oldukça zordur[402] (Lev. 61, Res. 2). Mezar buluntuları ise yoğun toprak tabakanın altında

[396] Axel Filges, "Korinthische und attische Keramik der archaischen und klassischen Zeit II", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, s. 123, kat. no. 55.
[397] a.g.e., s. 115, kat. no. 39.
[398] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 176, kat. no. 30.
[399] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 25.
[400] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 61.
[401] Bkz. Resim 47.
[402] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 17.

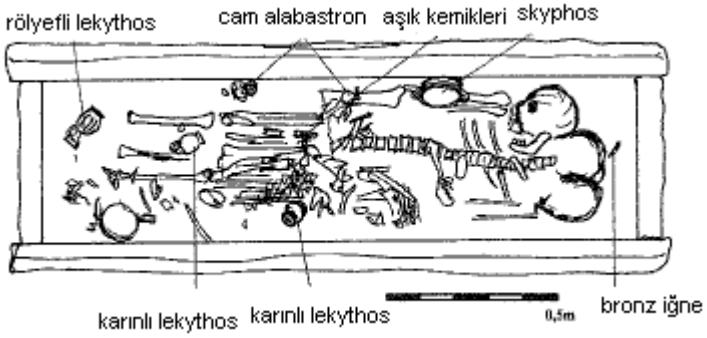
belirlenmiş olan biri siyah glazürlü[403] (Lev. 62, Res. 1), diğeri ise palmetlerle bezeli, kırmızı figürlü iki karınlı lekythos[404] (Lev. 62, Res. 2), demir bir bıçak, bronz bir yüzük, biri bronz, diğeri ise tıpkı B IX açmasının 7 nolu lahitinde olduğu gibi gümüşten iki sikke ve bir aşık kemiği oluşturur. 11 nolu lahit mezardaki (Lev. 63, Res. 1) iskelet kalıntılarının çevresinde yer alan buluntular ise boyun bölgesinde bir bronz sikke, yarım ay şeklinde bir takı, sol bacak kemiği yanında, 10 nolu mezarda bulunan örneğin aynısı olan palmetlerle bezeli, kırmızı figürlü karınlı lekythos[405] (Lev. 63, Res. 2) ve orta kısımda yer alan bir kâseden oluşur. Her iki lahit de mezar buluntuları ile olasılıkla aynı zaman dilimine yani M.Ö. 4. yy başlarına tarihlendirilmelidir.

Res. 47: *B IX açmasının 2 nolu lahit mezarı (Stupperich 1993)*

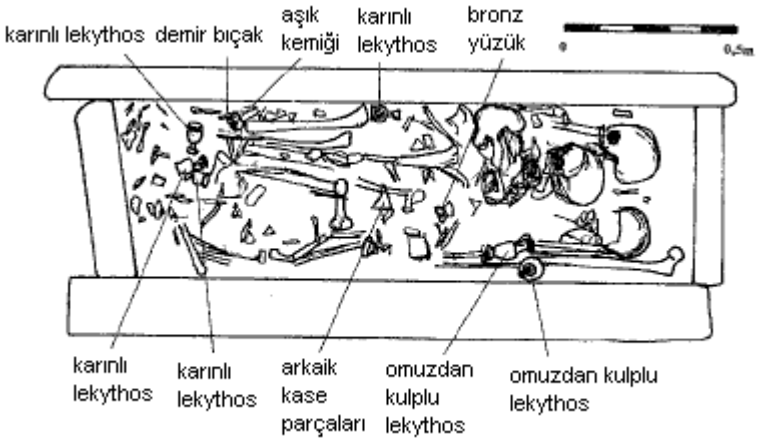
Bu iki lahitin hemen yanında yer alan 6 nolu lahit içerisindeki üç gömüden yalnızca birinin genç bir kadına ait olduğu belirlenebilmiştir (Res. 48). İskelet kalıntılarının baş kısmında bronz bir iğne, sağ kol yakınında kylix kulplu, siyah glazürlü bir kâse[406] (Lev. 64, Res. 1) ve biri sol, biri sağ bacak kemikleri ve diğeri ayakucunda olmak üzere M.Ö. 5. yy sonu 4. yy başına işaret eden basit, karınlı üç lekythos[407] (Lev. 64, Res. 1), sağ bacak yanında camdan beyaz renkli bir alabastronun parçası, bronzdan yarım ay şekilde iki takı ve orta kısımda bir aşık kemiği yer almaktadır.

[403] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 83, kat. no. 29.
[404] a.g.e., s. 85, kat. no. 35.
[405] a.g.e., s. 85, kat. no. 34. Bkz. Levha 64, resim 1.
[406] a.g.e., s. 89, kat. no. 41.
[407] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 84-85, kat. no. 32-33, 36.

Res. 48: *6 nolu lahit mezar (Stupperich 2006)*

3 nolu lahit mezardaki iskeletlerden anlaşıldığı kadarıyla mezara, üç yetişkin ve bir çocuk defnedilmiştir (Lev. 64, Res. 2). Bu iskelet kalıntılarının çevresinde yer alan ikisi boya bezemesiz üç kap, sivri dipli bir amphoriskos[408] ve lekythos formlu bir kap[409] (Lev. 65, Res. 1) olasılıkla M.Ö. geç 5. yy'a aittir. Mezarın sağ üst köşesinde yer alan Geç Korint aryballosu[410] (Lev. 65, Res. 2), AVII açmasının 6 nolu lahit mezarında rastlanılmış olan fayans aryballosla[411] (Lev. 53, Res. 1) oldukça benzerlik göstermektedir. Bu M.Ö. 6.yy ilk yarısına tarihlenen aryballosun mezar içerisinde yer almasına rağmen mezarın bu kadar erken dönemden beri kullanılmış olması ihtimal dışıdır. Buluntu olasılıkla eski bir mezara aittir ve de bir aile mezarı olarak kullanılan bu lahitin içerisine yerleştirilmiştir. Bu buluntuların dışında mezarın sol tarafında lekythos parçaları da bulunmuştur[412].

Res. 49: *5 nolu lahit mezar (Stupperich 2006)*

[408] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 91, kat. no. 46.
[409] a.g.e., s. 92, kat. no. 49.
[410] a.g.e., s. 72, kat. no. 3. Federico Utili, *Die archaische*..., s. 201, kat. no. 348.
[411] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 94, kat. no. 52.
[412] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 18.

B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarı ise B IX açmasının 2 nolu lahit mezarının hemen yanında ve İmparatorluk Dönemi'ne ait büyük bir mezar konstrüksiyonunun arka duvarının çaprazında yer almaktadır. Mezarda belirlenen iskeletler, genç bir kadın, birisi bebek, iki çocuğun mezar içerisine defnedildiğine işaret etmektedir (Res. 49). Bu iskelet kalıntılarının ayakucunda üçü baklava motifleri ile biri ise çizgi oluklarla süslü, karınlı dört lekythos[413] (Lev. 66, Res. 1), sol kol yanında M.Ö. 5. yy ikinci yarısından, biri palmet motifleriyle süslü, diğeri ise siyah iki omuzdan kulplu lekythos[414] (Lev. 66, Res. 2), sağ ayak yakınında demirden bir bıçak, birkaç aşık kemiği, orta kısımda bronzdan bir yüzük ve iğne yer almaktadır. Bu buluntuların dışında, mezarın orta kısmında belirlemiş olan yanmış bir İyon kâsesinin ve sürahi formlu bir kabın parçaları, olasılıkla Arkaik bir kremasyon mezara aittir ve tesadüf eseri mezarın içerisine düşmüştür[415].

5 nolu lahit mezarın çaprazında ve 7 nolu pithos mezarın hemen önünde bitişik olarak yer alan 1 nolu lahit mezar üzerinde in situ olarak bir isim bloğu belirlenmiştir. Mezar içerisinde muhtemelen 40 yaşlarında bir kadına ve bir bebeğe ait iskeletlerle karşılaşılmıştır. Bu iskeletlerin başucunda özellikle de sol köşede yer alan 18 adet bronz sikke olasılıkla bir para kesesinin varlığına işaret eder[416]. Bundan başka mezarda, gri renkli küçük bir hydria[417] (Lev. 67, Res. 1), demirden bir bıçak, iki boncuk ve görünüşe göre kolye ucu olarak kullanılmış olan kalın bir takı veya ağırşak ve bir midye kabuğu tespit edilmiştir.

B VIII açmasının 4 nolu lahit mezarı, Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait CBK XIX nolu mezar konstrüksiyonunun temeli altında yer almaktadır. Bu yapının inşasında lahitin tahribata uğramamış ve açılmamış olduğu açıkça görülmektedir. Kazı çalışmaları sırasında güçlükle açılabilmiş olan lahit içerisine ilk olarak bir erkek, daha sonra cinsiyeti belirlenemeyen bir yetişkin ve son olarak da genç bir kadın defnedilmiştir[418]. Bu gömülere ait mezar buluntuları ise M.Ö. 5. yy sonlarına ait oluk bezemeli, karınlı attik bir lekythos[419] (Lev. 67, Res. 2), siyah glazürlü bir olpe[420] (Lev. 67, Res. 3), büyükçe basit bir lekythosun dağılmış parçaları ve F IV açmasında bulunan M.Ö. erken 6. yy'a ait urne mezarların

[413] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 83, 86-87, kat. no. 30, 37-39.
[414] a.g.e., s. 78-79, kat. no. 17, 20.
[415] Thorsten Dreßler, "Die äolisch-assische…", s. 39.
[416] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 18.
[417] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 94, kat. no. 51.
[418] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 19.
[419] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 84, kat. no. 31.
[420] a.g.e., s. 90, kat. no. 44.

kapağı olarak kullanılan kaplardan şekil olarak biraz farklı olan tek kulplu gri bir kâseden oluşur. Büyükçe attik bir kabın kırılmış ve yanmış kaidesi, muhtemelen gömülerden biri için adanan bir adakla yakılmış ve daha sonra da mezar içerisine konulmuştur[421]. Mezardaki diğer buluntular ise iki bronz iğne, basit bir bronz yüzük ve kilden kare bir levhadır.

C X açmasının 9 nolu lahit mezarı, alışılmamış bir şekilde Arkaik Dönem'e ait olan 18 nolu pithos mezarın arkasında, 13 ve 17 nolu pithos mezarların arasında yer almaktadır. Düz plaka taşlardan oluşturulmuş lahit mezarın üzeri de iki parça halinde plaka taşlardan kapak ile kapatılmıştır. Mezar içerindeki iskelet kalıntılarının yoğun tahribata uğramış olmasına rağmen gömüler arasında belirlenen kum tabaka sayesinde mezar içerisinde iki farklı gömünün varlığı saptanmıştır. Mezarın alt kısmında yer alan ilk gömünün sağ ön kol bölgesinde mezar hediyesi olarak sadece bronzdan bir ayna belirlenmiştir[422] (Lev. 67, Res. 4). Üstteki gömünün omuz kısmına yakın bir alanda tespit edilmiş nike benzeri iki (Lev. 68, Res. 1), çıplak, oturur pozisyonda bir, aynı tipte khiton ve manto giymiş iki ayakta kadın figürinlerinden oluşan küçük bir terrakotta grubu ise kesin olarak M.Ö. 4 yy'a işaret etmektedir. Bu buluntuların yanı sıra mezar içerisinde bronz bir sikke de bulunmuştur[423].

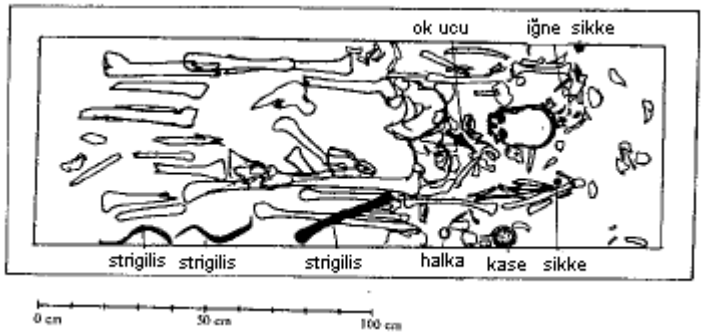
Andezit taşından düzgün plakalar ile oluşturulan bu lahit mezarların, şekil itibari ile Arkaik Dönem'de birkaç örneğine rastlanan ve çocuklar için tasarlanmış olan taş sanduka mezarlar ile aynı olması, mezarların yetişkinler için de tercih edildiğini ortaya koyar. Genel olarak değerlendirildiğinde taş plaka mezarlar, buluntu grupları ile M.Ö. 5. yy sonundan M.Ö. 4. yy ikinci çeyreğine kadar tarihlendirilmiştir.

3.2.2.1.3. Monolitik Lahitler

Assos batı nekropolünde, taş döşeli mezar caddesinin üst terasında, cadde kenarına paralel olarak uzanan Klasik Dönem lahit mezarlarının diğer bir türü de yekpare andezit bloğun iç kısmının oyulması ile oluşturulan lahit mezarlardır. Bu bölgede yer alan örneklerin ilki, C IX açmasının 5 nolu monolitik lahit mezarıdır. İçerisinde yer alan iskelet kalıntılarının

[421] Jörg Freydank, "Korinthische, attische und…", s. 91.
[422] Dieter Bischop, "Metallfunde: Geräte aus Bronze, Blei und Eisen", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, s. 150.
[423] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 19.

oldukça parçalanmış durumda olması ve mezar buluntularının da sadece bronz yüzük[424] ve iğne gibi birkaç metal nesneden oluşması sebebi ile mezarın hangi döneme ait olduğu konusunda bir yorum yapmak oldukça zordur[425]. Ancak konumu değerlendirilip etrafındaki diğer mezarlar ile karşılaştırıldığında olasılıkla Klasik Dönem'e ait olduğu savunulabilir. Bu lahitin hemen önünde bulunan C X açmasının 22 nolu lahit mezarı içerisinde, başın hemen yanında, ince bir iğne ve kâğıt inceliğinde soğan benzeri birbirinden ayrılmış, ufalanmış bronz parçaları yanı sıra ayak bölgesinde Attik kırmızı figürlü, karınlı bir lekythos belirlenmiştir (Lev. 68, Res. 2). Bu kap formu ve üzerindeki sfenks betimi ile M.Ö. 5 yy'a tarihlenir. Lahitin iç duvarında gömünün üst kenarı boyunca uzanan ve açıkça gözlemlenebilen beyaz bir iz, kuzey ve batı kenarlarda oldukça yoğundur. Bu durum, beyaz maddenin özellikle kuzey ve batı kenarlara daha fazla döküldüğüne işaret eder[426].

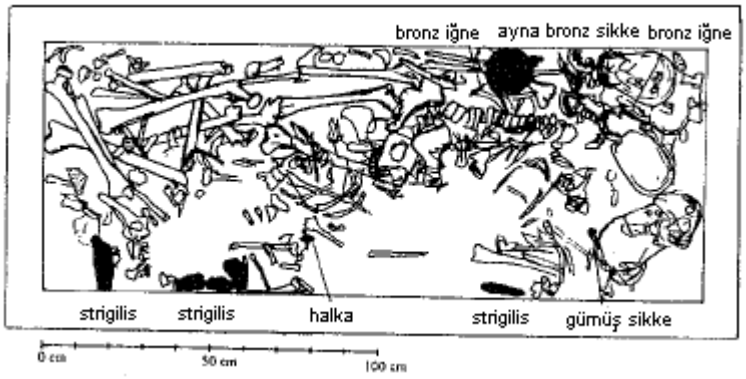

Res. 50: *12 nolu lahit mezar (Stupperich 1996)*

C IX açmasının 12 nolu lahit mezarı, aynı alanın 13 ve 19 nolu lahit mezarlarının arasında yer almaktadır. Mezar içerisinde hemen hemen yalnızca metal buluntuların belirlenmiş olması, Hellenistik Dönem'in bazı lahitlerini anımsatsa da lahit, Klasik Dönem'e aittir. İlk olarak genç bir kızın defnedildiği lahitte, sırasıyla yer alan diğer gömüler, bir erkek, bir kadın ve son olarak da orta yaşlı bir erkekten oluşur (Res. 50). Ağız bölgesinde veya onun çevresinde belirlenmiş olan dört sikke, aşina olunan dini inancın bir ürünüdür[427]. Mezardaki ilk gömüye ait iskeletin sol üst kolu hizasında, seramik bir tabak yanı sıra olasılıkla ahşaptan bir objeye veya küçük bir kutuya ait iki çivi, sağ omuzda bronz bir

[424] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 169, kat. no. 14.
[425] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 19.
[426] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 20.
[427] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 17.

iğne[428], sol elin yakınında iki demir yüzük[429] ve sol ayağın yanında üç strigilis bulunmuştur. Bu strigilislerden biri, en üstteki gömü ile bağlantılıdır ancak diğer ikisinin konumları sebebiyle hangi gömü veya gömülere ait oldukları konusunda yorum yapmak güçtür. Mezar içerisindeki son gömüye ait diğer buluntu da göğüs kısmında yer alan 8 cm. uzunluğundaki demirden bir ok ucudur[430].

Res. 51: *7 nolu lahit mezar (Stupperich 1996)*

Bu lahitin hemen arkasında, B IX açmasının iyi işçilik gösteren 7 nolu lahit mezarı, bulunmaktadır (Res. 51). Lahit, taş döşeli yolun koruma duvarının arkasında, bu yolun eksenine çapraz oluşturacak şekilde konumlandırılmıştır[431]. Bu lahit mezar ile taş döşeli yolun koruma duvarı arasında, lahitler için küçük taş parçaları ile oluşturulmuş bir bölge duvarı yer almaktadır[432]. Lahitin çatlamış olan düz kapağı üzerinde, isim bloklarından oluşturulmuş geç döneme ait duvar kalıntıları da mezarın duvara oldukça yakın olduğunu ispatlamaktadır (Lev. 69, Res. 1). Mezar içerisinde belirlenmiş olan dört gömüye ait kemiklerin oldukça iyi durumda olduğu görülse de özellikle sol tarafta yoğun bir tahribatın gerçekleştiği açıktır (Lev. 68, Res. 3). Gömü hediyelerinin mezar içerisinde mevcut olması, bu tahribatın mezar soyguncuları tarafından değil de daha sonraki gömülerle gerçekleştiğine işaret eder. Bu mezar buluntularını, sol tarafta iki veya muhtemelen üç strigilisin tamamen korozyona uğramış parçaları, demir bir bıçak yanı sıra alışılmış yerel giyim tarzının bir unsuru olarak düşünülebilecek demir bir yüzük, sağ tarafta demir saplı

[428] Ellen Reiblich, "Ringe und Ohrringe…, s. 136, kat. no. 28.
[429] a.g.e., s. 128-129, kat. no. 1, 5.
[430] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 18.
[431] a.e.
[432] a.g.e., s. 15.

bronz bir ayna (Lev. 69, Res. 2), birkaç bronz iğne, kolye veya ağırşak benzeri bir nesne, baş kısmında ise biri bronzdan, diğeri Assos'un ender olarak görülen gümüşten kent sikkesi oluşturur[433].

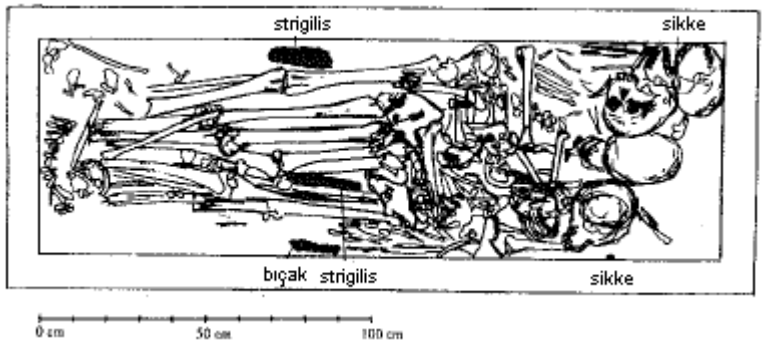
C IX açmasının 10 nolu lahit mezarı, yanındaki her iki lahit mezardan daha küçük boyutta ve daha derinde belirlenmiştir. Lahit mezarın ayakucunun bir köşesi, taş ocağında ufalanmış veya vurarak parçalanmış olmalıdır ki bu durum mezarın iç kısmı hazırlanırken o köşenin çok fazla yontulmayarak olduğu gibi bırakılmasıyla anlaşılmaktadır. Diğer kenar da buna uygun olarak biçimlendirilmiştir. Mezarın içerisinde, Bir mezarın buluntuları olmayan çok sayıda Arkaik seramik parçası ile siyah topraklı bir kül tabaka tespit edilmiştir. Bu buluntular, olasılıkla Arkaik Dönem'e ait tahribata uğramış bir kremasyon mezarın lahit içerisine konmuş olduğuna işaret etmektedir[434]. Mezar içerisindeki iskelet kalıntıları, küçük bir çocuk, onun üzerinde bir kadın, bir erkek ve en üstte genç bir erkeğe aittir. İskeletlerin bacak bölgesi toprakla örtülmüş ve bu nedenle oldukça iyi korunmuştur. Vücudun üst kısmı ise oldukça dağılmış ve kısmen de tahribata uğramıştır. Muhtemelen bu tahribat mezar soyguncuları tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak antik çağda olasılıkla komşu lahitlerin toprağa gömülmüş olmasıyla da meydana gelmiş olabilir. Mezar içerisindeki buluntular ise muhtemelen genç erkeğin omuz kısmındaki bir demir iğne ve kadının çenesinde bronz bir küpenin tel parçalarından oluşur. Mezarın yalnızca ayakucundaki toprakla kaplı alan dışında, tüm duvarlarının etrafında açıkça izlenebilen beyaz kireç izleri günümüze kadar korunmuştur. Ayakucunun solunda belirlenmiş olan yanmış odunlara ait yoğun kömür parçacıkları, belki de bir mezar adağına işaret eder[435]. Mezar içerisindeki buluntulardan tarihleme için yeterli ipuçları elde edilememiş olsa da mezarın, çevresindeki Klasik Dönem'e ait örneklere oranla daha derinde olmasıyla tarihin de daha erken bir dönemden başlaması gerektiği sonucu çıkarılabilir.

C IX açmasının 19 nolu lahit mezarı, özellikle itinalı bir şekilde yapılmış olmasıyla dikkati çeker. Yanında yer alan 16 nolu lahit mezarın aksine lahit, oldukça simetrik olan üçgen çatılı bir kapak ile kapatılmıştır. Mezar içerisindeki dört iskeletin üçü, orta yaşlı erkeklere, diğeri ise daha genç bir kadına aittir (Res. 52). Genel itibariyle bu dört iskelet kalıntısının da iyi bir şekilde korunmuş olması, antropolojik sonuçlardan daha zengin veriler elde

[433] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 18.
[434] a.g.e., s. 16.
[435] a.e.

edilmesini sağlamıştır[436]. Mezarın en aşağı kısmında yer alan ilk erkek gömüye ait iskelet üzerinde ağır bir adezyon[437], omurganın kısmen açık ve sertleşmiş olmasından ve bir uyluğun kalçada gelişmiş olmasından anlaşılmıştır. Olasılıkla bu durum kişiye oldukça acı vermiştir.

Lahitin kenar ucu ve kapağı arasında kireç benzeri beyaz bir maddenin izleri gözlemlenmiş ve aynı izlerle mezar içerisindeki toprakta da karşılaşılmıştır. Mezar içerisinde belirlenmiş olan buluntular sayıca az olsa da gömülerin yaşıyla doğrudan alakalıdır. Bacakların bulunduğu alanda demirden iki strigilis ve bir bıçak yanı sıra biri doğrudan en son gömünün çene atında olan üç bronz sikke saptanmıştır. Ayrıca bu çene altının iç kısmında, sağ tarafın biraz gerisinde belirlenen yeşil bir iz de muhtemelen başka bir nesnenin varlığına işaret etmektedir[438].

Res. 52: *19 nolu lahit mezarı (Stupperich 1996)*

C X açmasının 7 nolu lahit mezarının yanında yer alan 4 nolu lahit mezar, önündeki 3 nolu lahit mezarın hemen bitişiğine dikkatlice aynı hizaya gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Mezar içerisindeki iskelet kalıntılarından anlaşıldığı üzere mezara iki yetişkin defnedilmiştir. Mezarın sol kenarında bir üst kol kemiği üzerinde ne amaçla kullanıldığı belirlenemeyen 2.3 cm uzunluğunda demirden bir iğne tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra mezarın köşesinde belirlenen biri siyah[439], ikisi kırmızı figürlü üç küçük karınlı lekythos[440] (Lev. 69, Res. 3), M.Ö. 4. yy başlarına tarihlendirilmelidir[441]. İskeletlerin ayakucunda

[436] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 16.
[437] Serös zarların iltihabi vetireleri sonunda meydana gelir. Operasyonlardan sonra da diğer vücut bölgelerinde de görülebilir- iki ayrı parçanın yeni bir doku bandı ile anormal birleşmesidir.
[438] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 17.
[439] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 130, kat. no. 46.
[440] a.g.e., s. 127-128, kat. no. 41, 43.
[441] a.g.e., s. 139.

birisi kırılmış olan sürahi formlu biraz büyükçe iki kap, yine aynı bölgede üç ve karın bölgesinde bir tane olmak üzere dört çok renkli ağırşak belirlenmiştir[442].

Büyük ölçüde kemik ve mezar hediyeleriyle kaplanmış olan yüzeyin üzerinde, hemen hemen deri türünden bir katmanın saptanmış olması, olasılıkla defin işlemi sırasında ölünün üzerine dökülen bazı yağlı kremlerden kaynaklanmıştır[443].

C X açmasının diğerlerine oranla biraz daha küçük olan 7 nolu lahit mezarı, yaklaşık olarak 25 cm. kalınlığında oldukça ağır bir kapak ile kapatılmıştır. Küçük zaman aralıkları içerisinde kadın ve erkek gömülerin kısmen gruplandığı mezarda çok sayıda buluntuyla karşılaşılmıştır (Lev. 70, Res. 1). Mezardaki seramik buluntuları, Geç korint minyatür skyphos[444] (Lev. 70, Res. 2), kırmızı figürlü bir çukur tabak, siyah omuzdan kulplu üç lekythos[445] (Lev. 70, Res. 3) ve üzerinde palmet motifleri olan üç lekythostan[446] oluşmaktadır. Bu palmetli lekythosların, daha aşağıda yer alan gömüye ait olduğu belirlenmiştir. Biri bir skyphosa ve diğeri de ondan daha büyük bir kaba ait iki kırılmış kaide, muhtemelen defin sırasındaki bir ayine işaret etmektedir. Biri mavi ve sarı renklerle bezeli olan iki cam amphoriskos[447] mezarın içerisine atılmıştır[448] (Lev. 71, Res. 1). Bu boya bezemeli amphoriskosun kırılmış olan parçalar, iskeletin sağ kolunun kenarında belirlenmiştir. Mor ve beyaz renklerle bezenmiş olan diğer amphoriskos ise sağlam bir şekilde iskelet kalıntılarının sol tarafında belirlenmiştir. Bu amphoriskosun çok benzer bir örneğine mezarın hemen bitişiğinde bulunan 2 nolu lahit mezar içerisinde de rastlanılmıştır. Mezar içerisindeki terrakotta buluntular ise aşınmış olan üç figürin, lahit içerisinde parçaları iki farklı alanda belirlenmiş bir at (Lev. 71, Res. 2), bir kadın maskesi ve oturan kadın figürini oluşturmaktadır. Bu terrakottalar, her seferinde aşağı tabakalarda defnedilmiş olan ölünün vücudunun üst kısmındaki alana yerleştirilmiştir. Bununla birlikte daha iyi korunmuş terrakotta buluntular ise ayakucundaki alana yayılmıştır. Bu terrakotta buluntular, küçük bir atlı (Lev. 71, Res. 3), önünde büyük bir kap bulunan bir maymun (Lev. 71, Res. 4), yerde oturan iki genç figürleri, bir silen (Lev. 71, Res. 5), lirli bir

[442] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 19.
[443] a.g.e., s. 13.
[444] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 115, kat. no. 15.
[445] a.g.e., s. 119-120, 122, kat. no. 26-27, 29.
[446] a.g.e., s. 123-124, kat. no. 31-33.
[447] Dieter Bischop, "Gläser aus…", s. 211-212, kat. no. 1-2.
[448] a.g.e., s. 211-212.

Ephebe[449], ayakta duran bir petasos[450] takmış bir adam ve bir güvercinden oluşur. Fayanstan bir koçbaşı ve Rodos özellikleri gösteren kalın koyu puanlı Hippalektryon[451] şekilli fayans lekythos da üst tabakaya ait olan fayans buluntulardır. Kurşundan küçük bir dikdörtgen prizma, şekilsiz olan bir diğer kurşun obje ile bulunmuş[452] ve ikisi de olasılıkla küçük bir hayvan veya bir kurbağa betiminin kaide parçalarıdır[453] (Lev. 72, Res. 1). Mezar içerisinde mücevher olarak ince işçilik gösteren, gümüş tellerden yapılmış küpe[454], ilk olarak sol kenarda kolun tüm çevresinde muhtemelen bir mücevhere ait çok sayıda küçük bronz objeler, fibula parçaları ve yarım ay şekilli 9 küpe[455] belirlenmiştir. Bundan başka metal olarak bilinmeyen bir objeye monte edilmiş, küçük çivi deliklerine sahip delikli ince bir sac belirlenmiştir. Ayak kısmına yakın bir yerde belirlenmiş olan bu parça ile belki de mezar içerisinde yer alan bir kutunun varlığından söz edilebilir. El yakınında koyu sarı bir boncuk veya ağırşak tespit edilmiştir[456]. Her iki kenarda iki grup halinde bulunmuş, oyun taşı olarak kullanılan aşık kemikleri, bu konumlarıyla muhtemelen mezar içerisindeki iki gömüye de aittir[457]. Buluntuların tümü değerlendirildiğinde ve önünde duran lahit mezarla karşılaştırıldığında, bu lahit mezar M.Ö. erken 5. yy veya belki de M.Ö. 470 li yıllara tarihlendirilmelidir.

D X açmasının 55 nolu lahit mezarı ise yamacın yukarı kısmında, Roma İmparatorluk Dönemi mezar konstrüksiyonları yakınında bulunur (Lev. 72, Res. 2). Üzeri pürüzlü ağır bir kapağa sahip olan lahitin kısa kenarı, içerdiği altı gömüye rağmen mezar hediyesi bulunmayan 46 nolu lahit mezar ile bitişik durumdadır. Bu yüzden 55 nolu mezarın tarihi de 46 nolu mezarın zamansal açıdan konumunun belirlenmesinde yaklaşık olarak bir ipucu verebilir[458]. 55 nolu lahit mezarda bir çocuk ve bir yetişkine ait iskelet kalıntıları, mezarın defin için iki kez kullanıldığını ortaya koymaktadır (Lev. 72, Res. 3). Wolska'nın yapmış olduğu antropolojik incelemelere göre yoğun tahribata uğramış kemikler, 20 yaşında genç bir kadına ve 1-2 yaşlarında küçük bir çocuğa aittir. Lahit içerisinde zengin mezar hediyeleri belirlenmiştir. Bunlar, mezarın tüm köşelerine, ölünün çevresine ve

[449] Yunanlılar'da 18-20 yaş arası gençlere verilen isim.
[450] Yoksul Yunan halkinin taktığı şapka.
[451] Horoz ve atın birleşimi olan bu tip, ilk kez Geç Arkaik Dönem'in Attik vazo resimlerinde mitolojik bir yaratık olarak görülmüştür.
[452] Dieter Bischop, "Metallfunde: Geräte…", s. 162, kat. no. 49.
[453] a.g.e., s. 162.
[454] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 176, kat. no. 31.
[455] a.g.e., s. 172, Kat. no. 21.
[456] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 16.
[457] a.g.e., s. 17.
[458] a.g.e., s. 13.

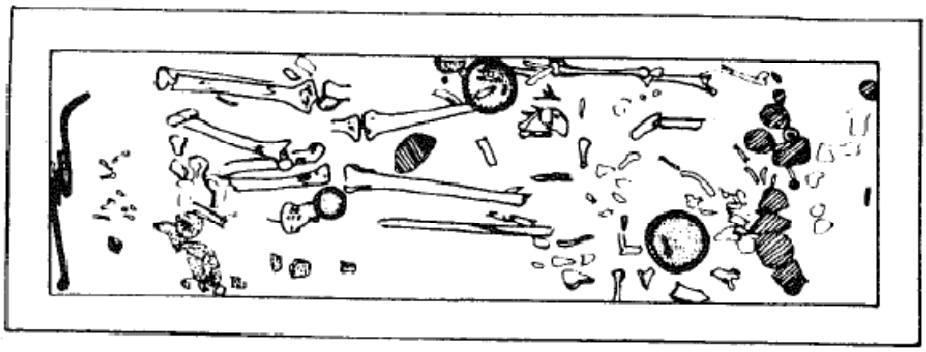
ayakuçlarına, küçük çocuğun yanına veya üzerine yerleştirilmiştir. Buluntu gruplarının başında ise çok sayıda farklı boyut ve Geç Arkaik'ten (Lev. 73, Res. 1) sert üsluba (Lev. 73, Res. 2) kadar farklı stil özelliklerinin görüldüğü kadın maske protomları gelir. Bu buluntuların benzerleri 1988 yılında belirlenmiş olan bir lahitte de görülmektedir. Burada terrakottalarla benzer zamanda benzer yerde mümkün olan stil çeşitliliği okunur ki bu saptamaya kalıp tekniğindeki işçilik yardımcı olmuştur. Maske protomlarının birkaç örneğinde özellikle diademler üzerinde boya kalıntılarına rastlanılmıştır. En geç protom örneği ile mezar M.Ö. 5. yy 2. çeyreğine tarihlenmelidir[459]. Diğer terrakottalar da sivri başlıklara sahip, iki oturmuş kadın, aynı formda yaygın olarak görülen, kol ve bacakları ayrı olarak yapılmış iki kadın kuklası (Lev. 73, Res. 3), kolunun pozisyonu ile muhtemelen çifte fülüt çalan ayakta bir kadın, iki güvercin ve sert üslubun sonlarına ait tamamen kırılmış olan üzerinde peplos olan bir kadından (Lev. 73, Res. 4) oluşur. Mezar içerindeki seramik buluntularını ise mezarın baş kısmında yer alan karınlı, sürahi formlu bir kap[460] (Lev. 74, Res. 1), sağ omuz kısmında nar formlu siyah rölyefli lekythos[461] (Lev. 74, Res. 2), ayak kısmında üç lekythos, düz siyah bir karınlı lekythos[462] (Lev. 74, Res. 3), kare şeklinde motifler veya sarmaşık motifleri ile dekore edilmiş omuzdan kulplu lekythos[463] (Lev. 74, Res. 4) oluşturmaktadır. Bu buluntular, yüzyıl ortasından sonraki bir zamana işaret eder[464]. Daha açık bir ipucu da mezarda bulunan bir sikkedir ve bu sikke üzerinde Athena başı bulunmaktadır. Athena başı Assos'un bronz sikkelerinin ön yüzüne M.Ö. 5. yy ortalarından sonra eklenmiştir. Böyle bir ipucu diğer buluntular için de önemlidir. Mezarda belirlenen diğer buluntular ise üçü alışılmamış tarzda kum çekirdek tekniğinde yapılmış camdan dört alabastron[465] (Lev. 74, Res. 5), birkaç küçük aşık kemiği, demirden bir yüzük ve yine demirden bir strigilistir[466].

Bu lahit mezarın çevresinde saptanan çok sayıdaki tterrakotta figürin parçaları, görünüşe göre soyulmuş olan diğer lahit mezarlardan etrafa dağılmıştır. Lahitin aşağı kısmında belirlenen aralarında bir kukla kolu, oturan bir figür ve bir kybele kalıntısı bulunan bir grub terrakotta parçaları, olasılıkla Erken Hellenistik Dönem'e ait bir gömünün buluntularıdır.

---

[459] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 14.
[460] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 132, kat.no. 49.
[461] a.g.e., s. 134, kat.no. 52.
[462] a.g.e., s. 133, kat.no. 50.
[463] a.g.e., s. 122, kat.no. 30.
[464] a.g.e., s. 139.
[465] Dieter Bischop, "Gläser aus…", s. 213-214, kat. no. 4-7.
[466] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 15.

Benzer formda lir tutan başsız bir terrakotta figürin, 7 nolu lahit mezarın yakınında yer alan D I açmasının 10 nolu lahit mezarında[467] bulunmuştur. Yine C X açmasının 8 nolu lahit mezarının yakınında yer alan tahribata uğramış bir lahitin çevresinde dağılmış buluntular belirlenmiştir[468]. C X açmasının 8 nolu lahit mezarına ise mezar hediyesi olarak bronz bir ok ucu, iki siyah glazürlü kâse[469] (Lev. 75, Res. 1), Haimon grubunun[470] beyaz zemin üzerine araba ile yolculuk sahnesinin betimlendiği siyah figürlü Attik bir lekythos[471] (Lev. 75, Res. 2) yerleştirilmiştir. Bronz ok ucunun Pers savaşlarıyla bağlantısı olmasa da diğer buluntular M.Ö. 470 li yıllara işaret etmektedir[472]. Kâseler, lekythos ile aynı yükseklikte ve hemen ağız kısmının yanında belirlenmiştir. Bu kaplar iskeletin kalçasının yaklaşık olarak 30 cm. uzağındadır. Bu buluntuların yanı sıra karınlı, sürahi formlu bir kap ile küçük bir bıçak, iskeletin sağ ayağı yanında, mezarın köşesinde, sol kolun yakınında demirden iki basit fibula parçaları, ayakucunda demir bir bıçak[473] (Lev. 75, Res. 3) belirlenmiştir. Bunun dışında mezar içerisindeki diğer metal buluntular, demirden bir yüz ve bronz bir yüzükten oluşmaktadır. Görünüşe göre mezar iki kez defin için kullanılmış ve özellikle baş kısmı yoğun bir tahribata uğramıştır[474]. Mezar buluntularının tamamının gruplandırılması zor gibi gözükse de lekythos ve diğer iki kâse ikinci gömüye ait olmalıdır.

Res. 53: *12 nolu lahit mezar (Stupperich 1992)*

Tıpkı aynı açmanın 4 nolu lahit mezarında olduğu gibi lahit yüzeyindeki kemikler ve mezar hediyelerinin üzerinde hemen hemen deri türünden bir katmanın saptanmış olması,

[467] Ute Mrogenda, "Figürliche Terrakotten", s. 43, kat. no. 17-18.
[468] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 17.
[469] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 134-135, kat. no. 53-54.
[470] Bu grup genellikle M.Ö. erken 5. yy'da görülmektedir.
[471] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 120, kat. no. 27.
[472] a.g.e., s. 139.
[473] Dieter Bischop, "Metallfunde: Geräte…", s. 151, kat. no. 4.
[474] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 18.

olasılıkla defin işlemi sırasında ölünün üzerine dökülen bazı yağlı kremlerden ileri geldiği şeklinde yorumlanmıştır[475].

Yine C X açmasında bu döneme tarihlenen 12 nolu lahit mezarı içerisinde belirlenmiş olan seramik buluntular, bir tanesinin tondo kısmında palmet baskı bezemelerin bulunduğu iki siyah glazürlü kap, olasılıkla mezar içerisine atılmış olan biri oldukça parçalanmış iki küçük kâse ve karınlı, kırmızı figürlü bir lekythostan oluşmaktadır. Mezar bu buluntular ile M.Ö. 5. yy ikinci yarısına tarihlendirilmelidir[476] (Res. 53). Mezar içerisindeki metal buluntular ise baş kısmında demirden iki iğne[477] (Lev. 75, Res. 4) ve biri bu bölgede olmak üzere bronzdan iki kalın sikke, ayak bölgesinde belki bir sandalete ait olan çengelli bir obje, ayakucunda çapraz olarak yan yana biri bronz ve biri demirden iki strigilis, yine aynı alanda strigilislerin önünde daha eski bir strigilise ait olabileceği düşünülen metal parçaları ve demir bir yüzükten[478] oluşur. Sadece tek bir iskelete ait kalıntıların fark edilebildiği mezardaki ilk gömünün kalıntılarının mevcut durumu, geçmişte lahit içerisinde yoğun bir tahribatın gerçekleştirildiğini açıkça kanıtlar[479]. Mezarın baş bölgesinde tespit edilen bir grup küçük taş ise muhtemelen ölünün başı için bir altlık olarak tasarlanmıştır.

B IX açmasının 1 nolu lahit mezarı, alandaki 10 lahit içerisinde, parçalar halinde düz plaka taşlardan oluşturan 2 ve 4 nolu lahit mezarlar arasında yer alır. Mezar içerisinde iki erkek ve bir genç kıza ait iskelet kalıntıları yanı sıra M.Ö. erken 4. yy' tarihlenen, üzerinde defneyaprakları ve dalların oluşturduğu bezemeler yer alan kırmızı figürlü attik minyatür bir lebes[480] (Lev. 75, Res. 5), lekythos benzeri bir kap[481] (Lev. 76, Res. 1), beş bronz sikke, bir bronz ayna, demirden bir çatal, bir bıçak ve bir strigilis tespit edilmiştir[482]. Bu alanın zengin mezar buluntuları içeren tek örneği, 1 nolu lahitin çaprazında mezar sokağının hemen yanında bulunan 6 nolu lahit mezardır. Mezarda belirlenmiş olan iskelet kalıntıları üzerinde yapılan antropolojik incelemeler, kemiklerin 11 kişiye ait olduğunu ortaya koymuştur. Mezar buluntuları, bir grup attik kap ve bazı metal aletlerden oluşur[483]. Mezarın tüm köşelerinde ve şaşırtıcı olarak da baş kısmı yanı sıra yaklaşık olarak bacaklar

[475] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 13.
[476] a.g.e., s. 18.
[477] Dieter Bischop, "Metallfunde: Geräte…", s. 160, kat. no. 44-45.
[478] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 128, kat. no. 1.
[479] Reinhard Stupperich, "Zweiter Vorbericht …", s. 18.
[480] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 127, kat. no. 63.
[481] a.g.e., s. 122, kat. no. 53.
[482] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 22.
[483] a.g.e., s. 23.

arasına yerleştirilmiş olan seramik buluntular, üzerinde uçan bir eros figürü betimlenmiş olan kırmızı kırmızı figürlü, karınlı attik bir lektythos[484] (Lev. 76, Res. 2), üzerinde pul motifleri bulunan bir amphoriskos[485], (Lev. 76, Res. 3) kırmızı hamurlu bir olpe[486] (Lev. 76, Res. 4), tümü beyaz zemin üzerine siyah figür tekniğinde bezenmiş omuzdan kulplu altı lekythos[487] (Lev. 77, Res. 1), sivri başlıklı oturan terrakotta kadın figürininden; metal buluntular ise bronz bir strigilis, demir bir bıçak ve anlaşıldığı kadarıyla bu bıçağın kılıfı, demir bir iğne ve muhtemelen bronz bir yüzüğe ait parçalardan[488] oluşur. Hiç kuşkusuz bu buluntular, stil özellikleri ile M.Ö. 5. yy'ın geniş yelpazesinde üretilmiştir.

Res. 54: *Klasik Dönem lahitlerinin dizilimi (Assos Kazı Arşivi)*

Troas bölgesindeki komşu kentlerden Antandros Melis Nekropolü'nde, Erken Klasik Dönem'den yani M.Ö. 470'li yıllardan itibaren, pişmiş toprak lahitler, yerini taştan lahit mezarlara bırakmıştır[489].

[484] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 118, kat. no. 44.
[485] a.g.e., s. 126, kat. no. 62.
[486] a.g.e., s. 125, kat. no. 61.
[487] a.g.e., s. 112-116, kat. no. 35-38, 40-41.
[488] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 167, kat. no. 11.
[489] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 275.

Lahitler genellikle gözenekli tüf taşından, masif bloğun içinin oyulması ile oluşturulmuş ve üçgen çatılı tek parça kapaklar ile kapatılmıştır. Pişmiş toprak lahitlerde olduğu gibi taştan lahitler de başı doğuya bakacak şekilde doğu-batı yönünde yerleştirilmiştir[490]. Bu lahitler içerisindeki en erken örnek, M.Ö. 470-450 yıllarına tarihlenen 107 nolu mezardır (Lev. 77, Res. 2). Lahit içerisinde yan yana uzanan en az iki kişiye ait iskeletin bulunduğu ve bunlardan kuzeydekinin başının kuzeyinde bir kylix, sağ eli hizasında bir lekythos ile ayakucunda, üst kısmı eksik bir masa amphorası, güneydeki iskeletin sol kolunun yanında iki adet lekythos ile bir adet amphoriskos saptanmıştır. Buluntu konumlarından anlaşıdığı üzere, hediyelerin yerleştirilmesinde herhangi bir düzen görülmemektedir[491].

Tenedos nekropolünde bu döneme ait tek örnek, 1991 yılı kazı çalışmalarında saptanmış olan monolit taştan oluşturulmuş 7 nolu lahit mezardır (Lev. 77, Res. 3). Üzeri açık bir şekilde bulunmuş ve tahribata uğrayarak kısmen korunmuş olan lahit mezarın boyutları ile bir çocuğa ait olduğu düşünülmüştür[492]. Mezar içerisinde herhangi bir iskelete rastlanılmamış olması, zaman içerisinde kemiklerin erimiş olabileceğini akla getirmiştir. Buluntular ise bodur bir lekythos, ayakta duran iki ve oturan üç kadın figürininden oluşmaktadır[493]. Bu buluntular ışığında lahit mezar M.Ö. 430-350 yılları arasına tarihlendirilmiştir[494].

Assos batı nekropolünde, Klasik Dönem ile inhumasyon gömülerin egemen olduğu görülmektedir. Bu gömü geleneğinin tek temsilcisi olan lahit mezarlar içerisinde monolitik taştan oluşturulmuş örnekler, diğer tipteki lahit mezarlar ile aynı bölgede konumlandırılmıştır. Yekpare taşın oyulması ile oluşturulan bu lahitlerin, diğerlerine oranla daha çok işçilik gerektirmesi, bu türden mezarların maliyetinin daha fazla olduğu düşüncesini akla getirir. Klasik Dönem ile farklı tiplerin ortaya çıktığı lahit mezar geleneğinde, ileriki süreçte hemen hemen sadece monolitik lahitlerin tercih edildiği görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde mezar buluntuları ile monolitik lahitler, taş plaka lahitlerden daha erkene, M.Ö. 5. yy ikinci çeyreğinden, M.Ö. 4. yy ilk çeyreğine kadar tarihlendirilmiştir.

---

[490] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 275.
[491] Gürcan Polat, Yasemin Polat, "Antandros 2003-2004…", s. 95.
[492] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 199.
[493] a.g.e., s. 30.
[494] a.g.e., s. 222.

3.2.2.1.4. İsim Blokları

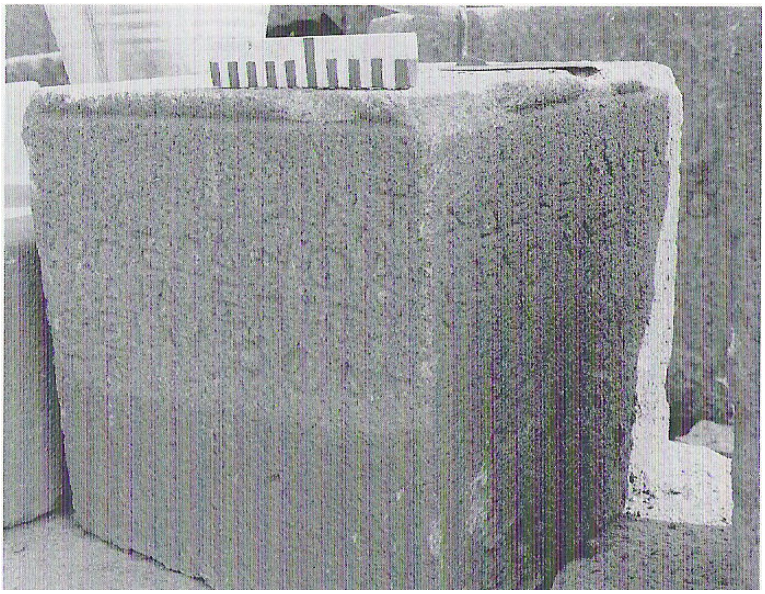
Lahitlerin kare isim bloklarıyla işaretlenmesi, başka yerlerde örneklerine az rastlanan bir uygulamadır. Ancak çok az örnekte, isim blokları lahit mezarlar üzerinde in situ olarak belirlenmiştir[495]. Tarihlendirilebilir mezar buluntuları ile isim taşlarının tipi zamansal olarak tam bir uyum içerisindedir. Assos için tipik olan bu mezar işaretlerinin gelişimi, pek çok örneğin yıkıntılar arasında bulunması veya daha geç dönem yapılarında kullanılmış olmasıyla takip edilebilmiştir.

Res. 55: *İsim bloklarının ilk örneklerinden biri (Assos Kazı Arşivi)*

Bu isim taşlarının serisi, ön cephesinde tek isim yazılı olan kare bloklarla başlar (Res. 55). Bu form, M.Ö. erken 5. yy'ı kapsamaktadır. Ancak Hellenistik bir lekythos, bir bronz yüzük ve bir portre başın bulunduğu bir lahit mezar üzerinde yer alan oldukça basit bir isim blok taşı, bu uygulamanın Hellenistik Dönem'de de bu şekilde devam ettiğine işaret eden bir örnektir. İlk dekorasyon örnekleri, isim yazılı olan kısmın kenarlarda yer alan yuvarlak çubuklarla görülür.

[495] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 64.

Res. 56: *Üzerinde çok sayıda yazıt bulunan isim bloğu (Stupperich 1993)*

Bu bloklara bazen daha sonraki gömülere ait isimleri eklenmektedir (Res. 56). Bunun yanı sıra 1989 yılındaki kazı çalışmalarında belirlenmiş olan, içerisinde altı iskeletin bulunduğu bir lahit üzerinde yer alan isim bloğunda sadece "Appaia"[496] ismi yazılmış olması, kimi zaman aile isminin de tek başına yeterli olduğuna işaret eder[497].

Lahit üzerindeki toprak yüzeye konan bu örneklerin yanı sıra Larichos aile mezarlığındaki basit şekilde dekore edilmiş isim blokları gibi doğrudan lahitin üzerine konulmuş örnekler de mevcuttur [498].

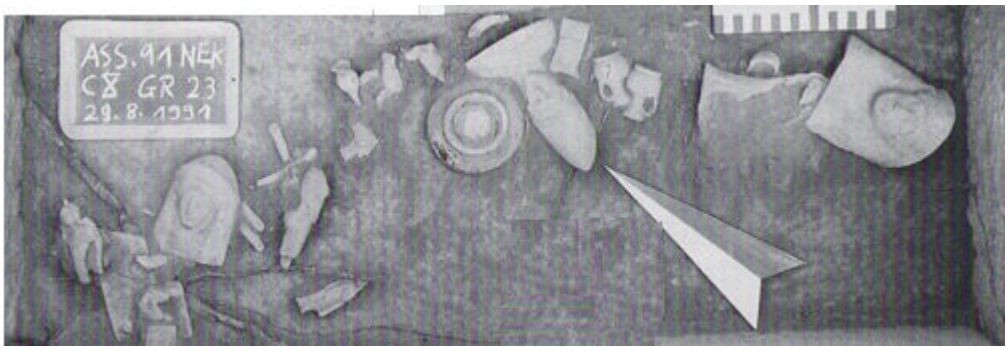
3.2.2.2. Taş Sanduka Mezarlar

En erken örneklerine Arkaik Dönem'de rastlanan taş sanduka mezarlar, bu dönemde çocuklar için tercih edilen tek gömü biçimidir. Arkaik Dönem'deki örnekler ile aynı özellikler gösteren bu mezarlar, beş adet düzgün plaka taşın iki kısa ve iki uzun kenar ile tabana yerleştirilmesi ile oluşturulmuş, yine üst kısımları düzgün bir plaka taş ile kapatılmıştır.

[496] Reinhard Stupperich, "Vorbericht über…", s. 14.
[497] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 26.
[498] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 65.

İlk dönem kazılarında batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun üst kısmında XXXI nolu yapı Arkaik yazıtlı stunun doğusunda saptanan plaka taşlardan oluşturulmuş 71 nolu mezar, bu türden çocuk mezarlarından biridir. 1.10 m. x 0.72 m. lik ölçüleriyle mezar, bir çocuğa ait olmalıdır. Kazı yayınlarında mezar içerisindeki kemik kalıntıları hakkında herhangi bir veriye ulaşılamamakla birlikte, buluntuların üç terrakotta kuş figürini, bir bronz kulp, bir terrakotta kadın protomu, bant şeklinde altından bir kolye ile toka, bir cam mühür ve bir terrakotta at üzerinde betimlenmiş binici figürininden (Lev. 78, Res. 1) oluştuğu belirtilmiştir[499]. Bu buluntulardan özellikle de terrakottalar ile mezarın Klasik Dönem'e ait olduğu sonucuna varılabilir.

C X açmasının 22 nolu lahit mezarı ve 17 nolu pithos mezarı arasında yer alan 23 nolu taş sanduka mezar, görünüş itibariyle bir çocuk mezarını anımsatır. Parçalar halinde, düz plaka taşlardan oluşturan mezar, üçgen alınlıklı bir kapak ile kapatılmıştır[500]. Mezar içerisinde küçük bir çocuğa ait çok az sayıdaki kemikleri, sadece kafatası kalıntıları oluşturur. Mezarın iç duvarı boyunca, tıpkı hemen yan tarafındaki 22 nolu lahit mezarda olduğu gibi, beyaz bir maddeye ait izlerle karşılaşılmıştır. Mezar buluntuları ise çok sayıda aşık kemiği ve zengin terrakotta figürinlerden oluşur.

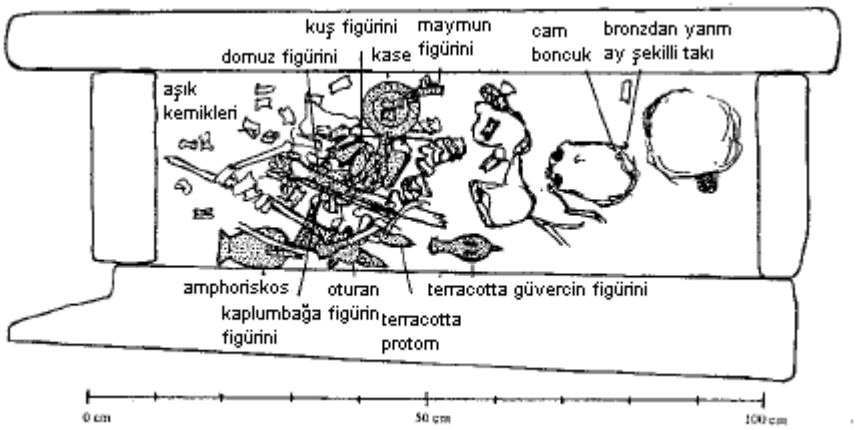

Res. 57: *Gömü hediyelerinin dağılımı (Stupperich 1993)*

Mezar hediyeleri, çocuk cesedinin aşağısına kalın bir sıra halinde yerleştirilmiştir[501] (Res. 57). Olasılıkla ölü, mezar içerisine konulmadan önce dip kısmı tahribata uğramıştır. Terrakotta buluntular arasında kırmızı renkli, güçlü bir ateşle pişmiş, iki kırılmış figürin dikkat çekicidir. Bunların biri geniş kaideli üzerinde doğulu kıyafetler bulunan at binicisi

[499] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 289.
[500] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 21.
[501] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 63.

(Lev. 78, Res. 2) ve diğeri de büyük bir baş süsüne sahip ayakta bir kadındır. Bu buluntular, açıkça mezar adağı ile yakılmış ve kırılmıştır. Atlı biniciye ait terrakottanın atından geriye sadece kaide üzerindeki ayakların kalmış olması da yakma işleminden sonra bu buluntulara ait parçaların mezara konduğunun ve eksik parçaların da olasılıkla yakma işleminden geriye kalan kül tabaka içerisi olabileceğinin kanıtıdır. Aynı şekilde bu terrakotta buluntularla birlikte, kırılmış olan bir skyphosa ait yatay gri kulplar ve iki güvercin figürinine ait parçalar da muhtemelen mezar adağıyla birlikte yakıldıktan sonra temsili olarak mezar içerisine konulmuştur. Mezar içerisindeki terrakotta buluntuların büyük bir kısmı ise tümdür ve pişirilmemiştir. Bu terrakottalar arasındaki kadın figürinlerini, biri yüksek sivri başlık taşıyan dört kadın protomu ve küçük, ayakta duran bir kadın figürini oluşturur (Lev. 78, Res. 3-4). Üzerinde küçük bir yastık bulunan kırmızımsı hamurlu minyatür bir klinenin (Lev. 78, Res. 5) çocuğa ait bir oyuncak olma ihtimalinin yanı sıra günümüzdeki ahiret inancı gibi ölümden sonraki yaşam inancıyla bağlantılı olarak günlük yaşamda kullanılan bir mobilyanın küçültülmüş bir sembolü gibi mezar içerisine yerleştirilmiş olma olasılığı da vardır. Mezar içerisindeki diğer bir terratotta buluntu da muhtemelen mezar sahibine ait iyi kalitede üretilmiş, üzerinde sadece sakkos[502] olan çıplak bir kadın kuklasıdır[503] (Lev. 79, Res. 1). Sanduka mezarda belirlenmiş olan bütün bu buluntuların yanı sıra tüm olarak bulunmuş küçük bir attik kap, karınlı iki lekythos[504] (Lev. 79, Res. 2) ve kâse benzeri hafif derince bir tabaktan oluşan seramik buluntuların gösterdiği zengin stil özellikleri ile mezar M.Ö. 5. yy sonlarına tarihlenir[505].

Res. 58: *8 nolu taş sanduka mezar (Stupperich 1996)*

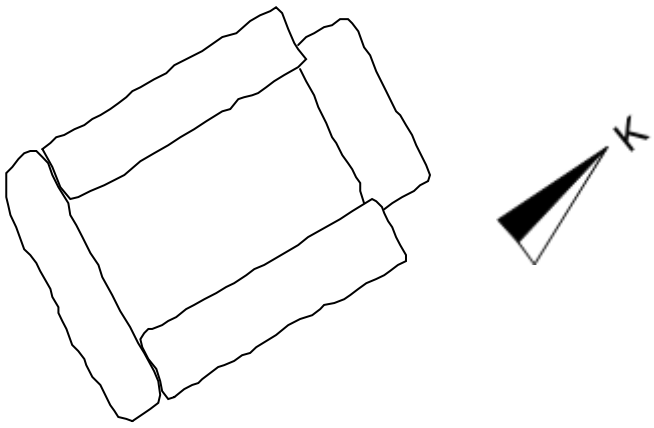
[502] ceket.
[503] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 21.
[504] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 120, kat. no. 47-48.
[505] a.g.e., s. 120.

B IX açmasının 7 ve 9 nolu lahit mezarları arasında yer alan 8 nolu taş sanduka mezar, küçük plaka taşlar ile oluşturulmuştur[506] (Res. 58). Mezarda yaklaşık olarak 10 cm. kadar sert kahverengi bir toprak üzerine yatırılmış ve kısmen de bu toprakla örtülmüş, biri bebek ve diğeri 5-6 yaşlarındaki bir çocuğa ait iskeletler belirlenmiştir[507]. Mezar içerisinde ilk dikkati çeken şey, kafatasının hemen yanında küçük taşlardan oluşturulmuş bir çelenktir. Mezar buluntuları-özellikle de terrakottalar- üst üste iki tabaka halinde belirlenmiş ve buluntuların, her iki gömü için sınıflandırılmasını sağlamıştır. Mezarın baş kısmında belirlenmiş olan kafatasının hemen sağ yanında yarım ay şeklinde bir takı[508] ve mavi renkli bir cam boncuk[509] (Lev. 79, Res. 3) muhtemelen boyunda veya başörtüsünde taşınan ziynet eşyalarına işaret etmektedir. İşlevi tam olarak anlaşılamayan küçük boyutlardaki üç kristal obje[510] (Lev. 79, Res. 4), içbükey olarak yapılmış iki yuvarlak disk, bir oyun taşı ile bir küpe yanında yer alan belki de günümüzde kullanıldığı gibi koruyucu özelliği olduğuna inanılan, batıl inançlarla alakalı piramit şekilli bir takı mezar içerisindeki diğer kişisel buluntulardır[511].

Bu buluntuların yanı sıra mezarın orta kısmında iki seramik kap, ters çevrilmiş bir kâse, sol ayak kemiğinin hemen altında bir amphoriskos ve sağ ayak kemiğinin üstünde çok sayıda aşık kemiği belirlenmiştir. Aşık kemiklerinin gömünün biraz ilerisinde daha yoğun şekilde görülmesi, bu oyun kemiklerinin kâse içerisinde mezarın sağ tarafına konduğu ve daha sonra zaman içerisinde, iskeletin ayağı üzerine ve çevresine dağılmış olduğunu düşündürmektedir. Kâsenin hemen yanında bir çift terrakotta güvercin figürini (Lev. 79, Res. 5), C X açmasının M.Ö. geç 5. yy'a tarihlenen 23 nolu taş sanduka mezarında[512] bulunmuş olan kırık bir skyphosun kulplarındaki güvercinleri anımsatır. Sağ bacağın bele yakın olan üst kısmı altında bulunmuş olan bir grup terrakotta, palmetlerle üslü bir arkalığa sahip, taht üzerinde oturan bir kadın figürini, bir yaban domuzu, bir kaplumbağa, bir güvercin figürinleri, sivri şapkalı bir kadın protomu ve önündeki kaba doğru eğilmiş muhtemelen istifra eden oturur pozisyonda sarhoş bir maymun figürininden (Lev. 80, Res. 1) oluşur[513].

---

[506] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 19.
[507] Wanda Wolska, Wladimir Wolski, "Hyperostosis porotica…", s. 169.
[508] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 133, kat. no. 17.
[509] Dieter Bischop, "Gläser aus…", s. 220, kat. no. 29.
[510] a.g.e., s. 217, kat. no. 12-14.
[511] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 19.
[512] Bkz. sayfa 102.
[513] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 19.

Res. 59: *7 nolu taş sanduka mezar (Özkan 1993)*

Bu terrakottaların konumları ile hangi gömüye ait oldukları konusunda bir yorum yapılabilir. Olasılıkla alt kısımda yer alanlar 5-6 yaşlarındaki çocuğa, üst kısımdakiler ise bebek gömüsüne aittir. Stil özellikleri ile terrakottalar, mezarın muhtemelen M.Ö. 5. yy ortalarına ait olduğuna işaret eder[514].

Tenedos nekropolünde de taştan sanduka mezar örnekleri ile karşılaşılmaktadır. Şimdiye kadar tespit edilen iki çocuk mezarı, bu türden mezarların kısa ve uzun kenarlarının plaka taşlarla, tabanının ise sıkıştırılmış topraktan ileri geldiği ve kapak olarak kabaca işlenmiş blok taşların kullanıldığını ortaya koymuştur. Her iki mezarda da ele geçen buluntuların tamamını pişmiş toprak figürinler oluşturmuştur. Bu buluntular, ağırlıkla M.Ö. 5. ve 4. yy'a işaret etmiştir[515]. Bu mezarlardan biri, 1990 yılı çalışmalarında saptanmış olan 7 nolu sanduka mezardır[516]. Mezar içerisinde baş kısmı kuzeye doğru yatırılmış olan bir çocuğa ait oldukça yoğun şekilde erimiş olan kemik kalıntılarının yanı sıra bir kadın maskı, ayakta duran bir kadın figürini ve aşırı şekilde tahrip olmuş olan 7 adet mask parçası belirlenmiştir[517]. Mezar, bu buluntu kontexi ile M.Ö. 4. yy'a tarihlendirilmiştir[518].

Arkaik Dönem'in devamı niteliğindeki taş sanduka mezar geleneği, Klasik Dönem ile yetişkinler için de tercih edilen bir gömü biçimi olmuştur. Mezar buluntularındaki zenginliğin Arkaik Dönem'e oranla gözle görülür bir şekilde artış gösterdiği Klasik Dönem

[514] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 20.
[515] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 199.
[516] Turhan Özkan, "1990 Yılı Tenedos….", s. 3.
[517] Turhan Özkan, Tenedos Arkaik…, s. 23.
[518] a.g.e., s. 221.

taş sanduka mezarlarında şekil itibari ile bir fark yoktur. Genel olarak değerlendirildiğinde taş sanduka mezarlar, buluntu grupları ile M.Ö. 5. yy ortalarından sonlarına değin tarihlendirilmiştir.

3.3. HELLENİSTİK DÖNEM MEZARLARI

Assos batı nekropolünün Hellenistik Dönem mezarları, genel olarak batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun her iki yanında yer almaktadır[519]. Arkaik ve Klasik Dönemler'de orta ve kenar kısmı kullanılan, yukarı kesimin üst kenarı ve aşağı kesimin orta bölümü, bu dönemin mezarları için tahsis edilmiştir[520]. Klasik Dönem'de yaygınlığını yitiren kremasyon gömü geleneği, urne ve ostothek mezarlar ile tekrar önem kazanmıştır. Dönemin inhumasyon gömüleri ise lahit, mezar alanları ve kiremit mezarlardan oluşmaktadır.

3.3.1. Kremasyon

Yunan dünyasında, M.Ö. 317 ve 316 yıllarında Demetrius Phalereus tarafından mevcut kanunlarda yapılan değişiklikler Atinalıların ve dolayısıyla diğer Yunan kentleri sakinlerinin günlük yaşamları yanı sıra gömü ritüellerini de etkilemişti. Onun, giderlere yönelik oluşturduğu kanunlar, politik bir güç olarak önemini kaybetmeye başlamasıyla, Hellenistik dünyada gözle görülür şekilde refahın gerilemesine yol açtı. Küçük değişikliklerle birlikte Hellenistik Dönem'in mezarlarındaki mütevazı gömü tipleri ve mezar hediyeleri, bu mevcut durumun bir sonucuydu.

Atina'da bu dönem nekropollerinde, özellikle Kerameikos'da gömü geleneğinin devam ettiği görülmekle birlikte M.Ö. 4. yy sonlarına doğru, erken dönemlere ait pek çok mezarın üzeri yapay bir toprak örtüyle kaplanarak düzleştirilmiştir. Olasılıkla erken dönem mezarlarının tahribatını önlemek ve yeni mezarlara zemin hazırlamak için tasarlanan bu yeni alanlarda mezarlar, belirlenmiş olan parsellerde, düzenli bir şekilde taş duvarlarla çevrelenmiş olan mezar alanlarında bulunmaktaydı.

Önceki dönemlerde olduğu gibi Kerameikos ve diğer nekropollerde inhumasyon ve kremasyon genel gömü biçimlerini oluşturmakla birlikte inhumasyon daha yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Klasik Dönem'de önemini kaybeden kremasyon gömü geleneği, Hellenistik Dönem'in ortalarına doğru tekrar yaygın olarak tercih edilmeye başlar. Hellenistik Dönem'de

[519] Bkz. Plan 1.
[520] Bkz. Plan 7-9.

kremasyon gömüler, tıpkı diğer dönemlerde olduğu gibi birincil ve ikincil kremasyon şeklindedir.

Birincil kremasyonların, Klasik Dönemki örneklerden gözle görülür bir farkı bulunmamakla birlikte ikincil kremasyonlarda farklılık sadece ölü küllerinin konduğu kaplardaki çeşitlilik ile kendini gösterir. Form olarak silindirik kapaklı, boya bezemeli urneler, bu dönemin yeni malları arasında dikkati çekmektedir. Kil urnelerin yanı sıra bu dönemde taştan yapılmış ve grifonlarla dekore edilmiş urnelerle de karşılaşılmaktadır. Bu taş urnelerin pek çok tipi bulunmaktadır ve bazı kapların taş veya metal bir kapak ile örtülüp özel olarak tasarlanmış kurşundan kutular içerisinde saklanmış olduğu da anlaşılmıştır. Metal kapların urne olarak kullanıldığı örneklere ise daha az rastlanılmıştır.

Urneler, genellikle toprak ve kaya yarıklarına açılmış çukurlara veya koruyucu taşlarla oluşturulan sandukalara yerleştirilmekte ve üzerlerine de mezar işaretleri konularak belirtilmekteydi. Bu ikincil kremasyonların bazılarında özellikle de sanduka içerisine konulmuş olanlarda, kavrulmuş kemikler ve kül kalıntıları arasında altından çelenk parçaları belirlenmiştir (Lev. 80, Res. 3). İnce altın yaprakların bazılarında yanık izlerine rastlansa da bu oldukça azdır ve muhtemeldir ki bu çelenkler, prothesis[521] süresince ölünün başında durmakta ve kremasyon işleminden önce çıkartılmaktadır. Urneler dışında bu dönemde yekpare taşın oyulmasıyla oluşturulmuş kare şekilli osthotekler de ikincil kremasyon uygulamalarında kullanılmaktadır.

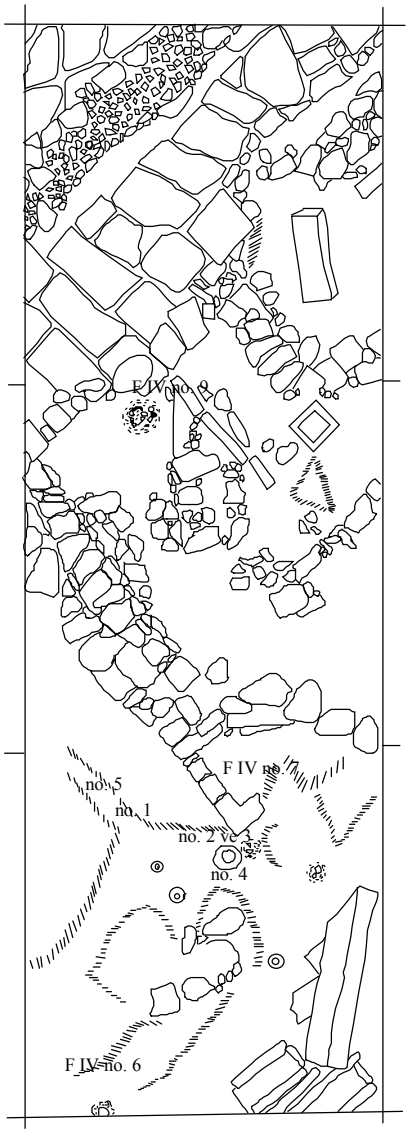
3.3.1.1. Urne Mezarlar

Assos batı nekropolündeki kremasyon geleneği, Hellenistik Dönem'in ortalarından itibaren tekrar yaygınlık kazanmıştır. Taş döşeli yolun teraslanarak düzleştirilen yan kısımlarında ve özellikle de aşağı kısıma inşa edişmiş olan mezar alanlarında kremasyon ve inhumasyon gömüler yan yana belirlenmiştir[522].

Bu dönemin yaygın kremasyon gömü tipi, Arkaik Dönem'de olduğu gibi, urne mezarlardır. Etrafı taşlar ile sabitlenerek toprağa yerleştirilen ya da lahit mezarlar içerisine konulan urne mezarlar genel olarak 30-35 cm. yüksekliğindeki kırmızımsı veya kırmızı kahverengi

[521] Bkz. sayfa 13.
[522] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 67.

amphoralar ve sürahi formlu kaplardan oluşmaktadır[523]. Arkaik Dönem'in urne ve kül dökme mezarlarının aksine, Hellenistik Dönem'in urne mezarlarında tüm kemiklerin toplandığı anatomik sonuçlarla kanıtlanmıştır[524].

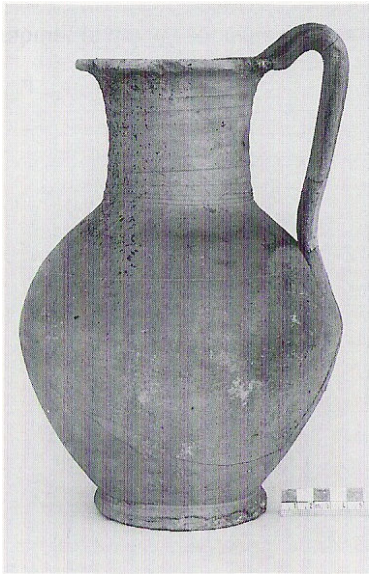

Res. 60: *F ve G IV açmaları (Utili 1999)*

E IV açmasında Amerikan kazılarında saptanmış olan Arkaik Dönem urne mezarlarının uzandığı sondajın yukarısında, muhtemelen dikdörtgen şekilli iki küçük mezar alanının

[523] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 15.
[524] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 67.

kalıntılarına rastlanılmıştır (Res. 60). Bu bölgenin biraz aşağısında yer alan F IV açmasının 8 nolu mezarı beraberinde saptanmış olan birkaç seramik parçası ile kremasyon gömü geleneğiyle defnedilmiş olan yaşlı bir kadına aittir ve görünüş itibariyle M.Ö. geç 4. yy'dan erken Hellenistik Dönem'e kadar tarihlendirilebilir. Bu mezarın hemen çaprazında, taş döşeli yolun koruma duvarının hemen yanında belirlenmiş olan aynı alanın 9 nolu mezarı ise genç bir erkeğe ait kemik kalıntılarını içeren parçalanmış bir urneden oluşur. Bu urnenin yakınında saptanan, boya bezemeli bir binici rölyefi ve üzerinde kartal başının betimlendiği Geç Hellenistik bir sigillata parçası dikkat çekicidir[525].

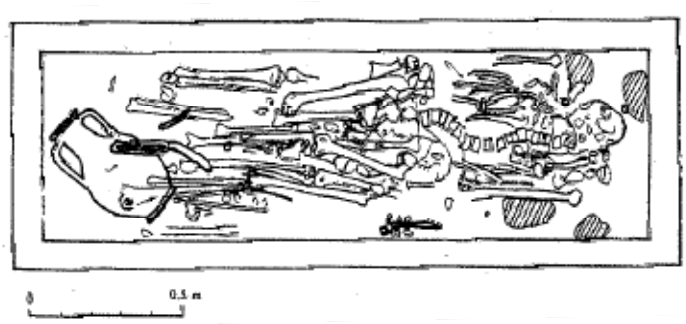
Res. 61: *3 nolu urne mezar (Stupperich 1993)*

C IX açmasının Hellenistik Dönem'e ait olan 1 ve 6 nolu lahit mezarlarının baş kısmın hemen bitişiğinde, tahribata uğramış birer urne mezar belirlenmiştir. Açmanın 2 ve 3 nolu mezarlarını oluşturan urneler, konumları ile muhtemelen lahitlerden daha sonra alana yerleştirilmiştir. 1 nolu lahit mezarın başucuna bitişik olarak duran 3 nolu urne, sürahi formlu, kırmızı renkli bir kaptan oluşmaktadır (Lev. 81, Res. 1; Res. 61). Bir bölümü kırık olan urnenin ağız kısmı ise derin bir tabak ile kapatılmıştır. Urne içerisinde ise yanmış kemik ve küllerin yanı sıra üzerinde palmet kabartması bulunan demirden bir yüzük[526]

[525] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 14.
[526] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 165, kat. no. 6.

(Lev. 81, Res. 2) ve yine demirden bir ok ucu yer almaktadır. Bu urnenin şekil itibariyle Hellenistik Dönem'e ait olduğu açıktır[527].

Benzer şekilde Hellenistik Dönem'e ait bir urne, aynı açmanın 7 nolu lahit mezarı içerisinde de belirlenmiştir. Bu urne, lahit içerisindeki inhumasyon gömülerden sonra yerleştirilmiştir (Res. 62). Bu nedenle bir genelleme yapılırsa; Hellenistik Dönem'de urne mezarların yani kremasyon gömülerin inhumasyon gömülere göre daha yeni bir gömü âdeti olduğu söylenebilir. Mezar içerisindeki üç inhumasyon gömünün ayakucunda çapraz olarak duran bu urne, kırmızımsı renkli büyükçe bir amphoradan oluşur[528].

Res. 62: *C IX açmasının 7 nolu lahit mezarı (Stupperich 1993)*

Yine aynı açmanın 8 nolu lahit mezarında, biri sürahi formlu bir kaptan, diğeri ise bir amphoradan oluşan M.Ö. 3.yy'dan 2.yy'a kadar tarihlenebilen iki urne bulunmuştur (Lev. 81, Res. 3). Hellenistik amphora içerisine, kremasyon işleminden sonra ölünün baş kısmından ayaklarına kadar hemen hemen tüm gövdesine ait yanmış kemikler konulmuştur. Bu kemikler arasında yer alan çene kemiği ve dişlerin yanı sıra belirlenen bronz bir sikke, olasılıkla kremasyon işlemi sırasında ölünün ağzında bulunduğuna işaret eder. Bu yanmış kemiklerden genç bir kadın ve yeni yürümeye başlayan küçük bir çocuğun defnedildiği saptanmıştır[529]. Mezardaki sürahi formlu diğer urnede yer alan kemiklerin anatomik bir düzen içerisinde olmadığı görülmektedir ancak belirlenen kemikler arasında boyun omurlarının parçaları, kafatası parçaları, bir kaburga ve sağ üst kol kemiğinin yanmış parçaları yanında demirden büyük bir Orta Kelt fibulası[530] yer almaktadır. Bu

[527] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 15.
[528] a.e.
[529] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 11.
[530] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen…", s. 157, kat. no. 56.

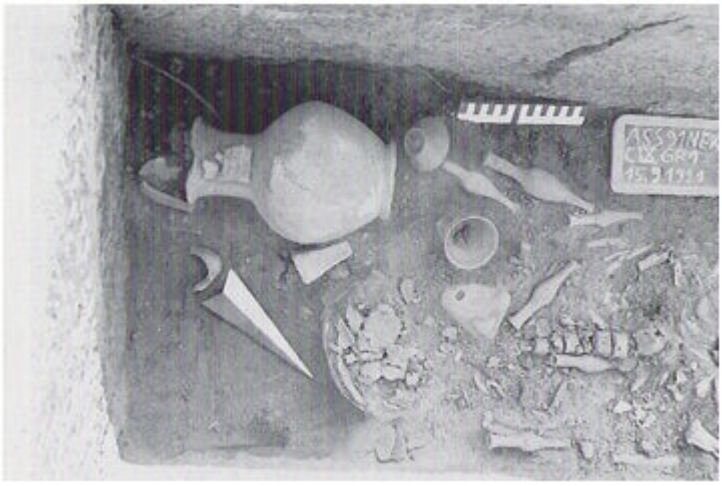
yanmış kemikler muhtemelen 40 yaşlarında bir adama aittir ve fibula da ölünün sağ omzuna iliştirilmiştir. Anadolu'nun diğer bölgelerinde, aynı fibula örnekleriyle birlikte belirlenen diğer buluntuların, Galat kollarının M.Ö. 3. yy'da Anadolu'ya girmesi ile yaygınlaşan mezar hediyeleri olduğu saptanmıştır[531]. Bu fibula ile belki de paralı bir askerin Assos'ta görev almış olduğu düşünülebilir[532]. İkinci bir ihtimal de bu adamın, mezar içerisindeki diğer urne ile bağlantısının olduğudur. Mezar içerisindeki ilk urnede yer alan kadın ve çocuk gömüsünün, ikinci urnede bulunan adamın eşi ve çocuğu olduğu ve Assoslu bir aileye ait lahit içerisine defnedildiği düşünülebilir[533].

Res. 63: *urne mezar (Stupperich 1993)*

B IX açmasının 3 nolu lahit mezarı içerisinde de kırmızı renkli, içi kemiklerle dolu bir amphora ile karşılaşılmıştır (Lev. 83, Res. 2; Res. 63). Mezar içerisindeki inhumasyon gömülere ait buluntular, Klasik Dönem'in sonlarına işaret etmesi ile mezarın Hellenistik Dönem'de açılarak bu urnenin, başucuna yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

[531] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen…", s. 157.
[532] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 11.
[533] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 67.

Res. 64: *Urne mezarın konumu (Stupperich 1993)*

Yine C IX açmasının 1 nolu lahitinin başucuna[534] bitişik olarak duran 3 nolu urne dışında lahitin içerisinde de bu 3 nolu urneye benzer şekilde, sürahi formlu, kırmızı renkli bir kap, inhumasyon gömülerin başucunda, sol tarafta belirlenmiştir (Res. 64). İçerisinde herhangi bir kül izine rastlanılmayan kabın "kenotaph" olma ihtimali yanı sıra boyut olarak büyük olsa bile mezar hediyesi olma ihtimali de bulunmaktadır[535]. Bu türden bir mezar hediyesine, Antandros'un Melis nekropolünde, Klasik Dönem'e ait 107 nolu lahit mezarlarda da rastlanılmıştır[536].

80 li yıllarda yürütülen kazı çalışmalarında belirlenen bir lahit mezarda, yine inhumasyon gömülerin yanında kremasyon gömülere rastlanılmıştır. Kremasyon işlemi sonucunda kısmen erimiş olan kemikler, 50 yaşlarını aşkın bir erkeğe, oksitlenmiş olan yanmış kemikler ise 20 yaşlarında bir kadına ve onunla birlikte yeni doğmuş veya anne karnındaki bir bebeğe aittir[537]. Bu farklı cinsiyetlere sahip kişilerin kalıntıları, aynı urne içerisine boşaltılmıştır. Mezar içerisindeki strigilis benzeri bir metal nesnenin parçaları, sikke ve cam parçaları, gelişmiş bir Hellenistik kültürü yansıtmaktadır. Spesifik olarak cinsiyete göre farklı yakma usulunun uygulanmış olduğu görülmekte birlikte çiftler muhtemelen benzer zamanda ölmüş ve birlikte gömülmüştür. Antropolog W. Wolska bu tür uygulamaların paralellerinin orta doğu Avrupa ve Balkanlarda, Geç Antik Çağ'dan, Erken

[534] Bkz. sayfa 122, Resim 70.
[535] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 15.
[536] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 275.
[537] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 13.

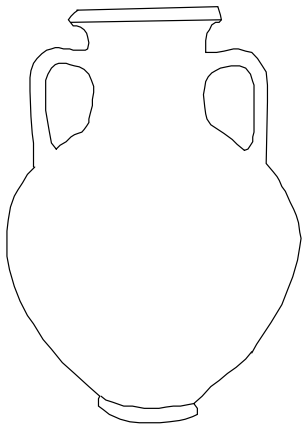
Orta Çağ'a değin görüldüğünü ifade eder. Dikkati çeken önemli bir durum da aynı urne içerisine defnedilmiş olan bu çiftten erkek olanın kemik kalıntılarının lahit içerisine itinalı bir şekilde anatomik pozisyonda yerleştirilmiş olduğudur. Açıkça bu durum, mezar içerisindeki inhumasyon gömünün taklit edildiğini gösterir[538]. Mezar buluntularından bu türden uygulamaların Hellenistik Dönem sonu veya Roma İmparatorluk Dönemi başlarından itibaren başlamış olduğu savunulabilir.

CBK XIX nolu Roma dönemi mezar konstrüksiyonunun yan duvarı yanında, Roma Dönemi'ne ait mezar caddesinin aşağı doğru eğimli olan yan kısmında yer alan B VIII açmasının 2 nolu lahit mezarı içerisinde de iki kişinin defnedildiği ikincil bir kremasyon gömüyle karşılaşılmıştır. Lahit mezar içerisindeki tek inhumasyon gömünün başucuna bırakılan küresel bir amphoradan oluşan bu urne mezar, içerdiği kavrulmuş ve oksitlenmiş olan beyaz ve sarımsı kemikler, bir kadın ve bir kızın birlikte defnedildiğine işaret etmiştir. Bu kremasyon gömü içerisindeki kadına ait iskelet, eksiksiz olarak bulunurken muhtemelen yedi yaşlarında olan kıza ait iskeletten çok az sayıdaki yanmış kemiklere ulaşılabilmiştir[539]. Açıkça aynı zamanda belki de aynı hastalıktan ölmüş olan bu iki kişi, aynı ateşte yakılmıştır. İçerisinde herhangi bir buluntuya rastlanılmamış olan bu mezar, inhumasyon gömülerden sonra mezar içerisine konduğu düşünüldüğünde ve inhumasyon gömülerin de M.Ö. 1. yy'a ait olduğu varsayıldığında, Hellenistik Dönem sonlarına ait olduğu savunulmalıdır.

Hellenistik Dönemle birlikte komşu antik kentlerden Antandros'ta da kremasyon mezarlarda bir artış görülmüştür. Farklı gömü uygulamaları içerisinde en yaygın olanı şüphesiz urne mezarlardır. Muhtemelen merkezi bir kremasyon alanında yakılan ölünün külleri, bu urnelere konup üzeri de hem mezar hediyesi, hem de kapak olarak bir kap ile kapatılmıştır[540]. Hellenistik Dönem içerisinde, yüzyıllar arasında urne formlarında farklılıklar görülmektedir. Bazen, tıpkı 112 nolu mezarda olduğu gibi urne mezarlarda gömü hediyesi olarak unguantariumlar konulmuştur. Bu uygulamanın yanı sıra mezar hediyelerinin urnenin hemen yanına yerleştirilmiş olduğu örneklerle de karşılaşılmıştır[541]. Bu türden örneklerin belki de en güzel örneği olan 62 nolu urne mezarın hemen yanına, bir

[538] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 13.
[539] a.g.e., s. 12.
[540] Gürcan Polat, Yasemin Polat, "Antandros 2002…", s. 457.
[541] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 277.

krater, bir balık tabağı ve bir lekaneden oluşan mezar hediyeleri konulmuştur[542] (Lev. 82, Res. 3).

Res. 65: *Urne mezar (Sevinç 1994)*

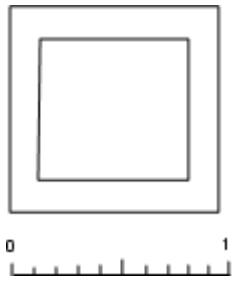
Arkaik ve Klasik Dönem mezar örneklerinin yoğun olarak görüldüğü Tenedos nekropolünde, 1992 yılı kazı çalışmalarında saptanmış olan 3 nolu lahit mezar içerisinde, inhumasyon gömünün hemen yanına bırakılmış iki urne saptanmıştır. Bu mezarlar, öncü iki dönemin mezar örnekleri içerisinde saptanamayan kremasyon gömülerin ilk örnekleridir[543]. Çift kulplu monokrom bir testiden ibaret olan ilk urne mezar (Res. 65), gerek stil özellikleri gerekse içerisindeki demirden bir bıçak, bir pazubent ve iki fibula gibi metal buluntular ile Hellenistik Dönem'e ait olmalıdır. Olasılıkla bu kremasyon mezarlar, lahit içerisindeki son gömülerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Klasik Dönem'de yaygınlığını yitiren urne mezarların, Hellenistik Dönem ile Troas bölgesinde yeniden tercih edilen bir gömü biçimi olarak ortaya çıktığı savunulabilir. Öncü uygulamalarda toprağa yerleştirilen urne mezarların, bu dönem ile yaygın olarak, aile mezarlıkları gibi değerlendirilen lahit mezarların yani inhumasyon gömülerin ayak ya da başucuna konulduğu görülmektedir.

[542] Gürcan Polat, Yasemin Polat, "Antandros 2002…", s. 457.
[543] Nurten Sevinç, "Bozcaada (Tenedos) Nekropolü…", s. 313.

3.3.1.2. Osthotek Mezarlar

İkincil kremasyon gömü uygulamalarının bir diğer tipi de Hellenistik Dönem'de karşımıza çıkan "ostothek mezarlar" dır. Yaklaşık olarak 1 m. boyutlarında, dikdörtgen veya kare blok taşların içinin oyulması ile oluşturulan ostothekler, ölü küllerinin ve mezar hediyelerinin konulmasının ardından, hafif semerdamlı veya düz kapaklar ile kapatılmıştır (Res. 66). Bu gömü türü olasılıkla lahit mezarlar göz önünde bulundurulup, kremasyon gömü tiplerine alternatif olarak tasarlanmıştır[544].

Res. 66: *Ostothek mezarlar (Assos Kazı Arşivi)*

Amerikalıların yapmış olduğu kazı çalışmalarında, taş döşeli yolun aşağı kısmında belirlenen dikdörtgen mezar alanlarından, K VII/VIII/IX açmalarında yer alan CBK XXVII-XXIX nolu mezar alanlarında bu türden, ostothek mezarlara rastlanılmıştır[545].

CBK XXVII nolu mezar alanının duvarlarla çevrilmiş iç kısmı, ilk dönem araştırmalarında tamamen kazılarak boşaltılmıştır. Kazı çalışmaları sırasında belirlenen altı ostothek Bacon'ın planında görülse de sonraki dönemlerde alanda yapılan kazı çalışmalarında çoğuyla karşılaşılmamıştır. Amerikan kazılarının yayınlarında "küçük taş kutular" olarak betimlenmiş olan ostothek mezarlar için, her iki mezar alanında da pek çok örneği ile karşılaşıldığı ve içerisinde yanmış kemikler ile küllerin bulunduğu vurgulanmıştır[546] (Res. 79).

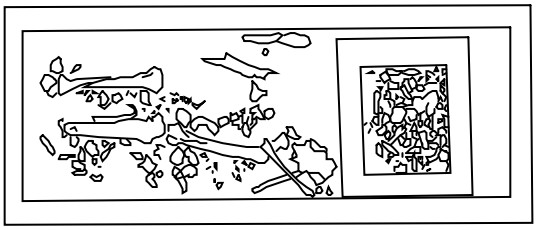
[544] Peter Marshall Fraser, *Rhodian Funerary Monuments,* Oxford University Press, London 1977, s. 13.
[545] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 279.
[546] a.e.

Res. 67: *Mezarın mevcut durumu (Assos Kazı Arşivi)*

İki mezar alanı arasındaki bölümde, tıpkı Bacon'ın planında gösterildiği gibi kırık taşlardan oluşturulmuş ve dik açılı olarak yukarı doğru kıvrılan ince bir duvar belirlenmiştir. Bu duvarın iç kısmında, tıpkı Amerikalıların CBK XXVII nolu mezar alanında bulmuş oldukları, altı ostothek mezar gibi, aynı tipte bir örneğe rastlanılmıştır. Bu mezar açıldığında, öncelikle bilinçli olarak ağzına kadar doldurulmuş veya karıncalar tarafından taşınmış toprakla karşılaşılmış ve bunun kaldırılmasıyla anatomik dizide, yanmış kemiklerin yanı sıra sadece, üzerinde basit süslemeler olan, ince bir tabaka şeklinde, oldukça deforme olmuş altından diadem[547] belirlenmiştir[548].

[547] Hellenistik Dönem'in ikincil kremasyon gömülerinde bu türden mezar hediyeleriyle karşılaşılmaktadır. Atina'da ikincil bir kremasyon mezarda saptanan ve benzer işçiliği yansıtan altından bir çelenk, Assos'taki uygulamanın istisnai bir durum olmadığını kanıtlamaktadır. Ayrıca Bkz. sayfa 108, Levha 80, resim 3.
[548] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 10.

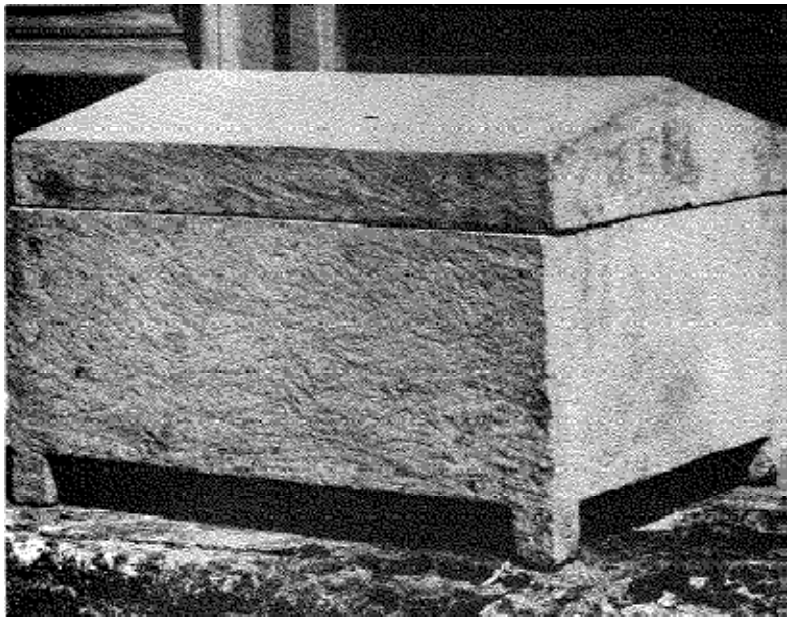
Res. 68: *Mezarın konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

Bu duvarın hemen yanında paralel olarak uzanan CBK XXVIII nolu mezar alanı içerisinde Bacon'ın planında görünen dört kare kül kutusu da yoğun tahribata maruz kalmış ve kazı çalışmalarında bulunamamıştır[549].

Bu iki mezar alanının batısında, taş döşeli yolun aşağı kısmında, aynı düzlemde yer alan Larichos mezar alanı içerisinde de benzer tipte ostothek mezarlara rastlanılmıştır. İlk dönem kazı raporlarından aktarıldığına göre kremasyon ve inhumasyon gömülerin yan yana bulunduğu bu mezar alanındaki toplam 32 gömüden 26 tanesi, ostothek mezarlardan oluşmuştur[550]. İn situ olarak alanın kuzeydoğu köşesinde yer alan 9 nolu lahit mezar içerisinde saptanan 70 cm. ölçülerinde kare bir ostothekin sadece ölü külleri içerdiği görülmüştür [551] (Res. 68).

F IV açmasında yer alan ve küçük bir mezar alanının köşesinde belirlenmiş olan kapaksız kare osthotek, şekil itibariyle CBK XXVII-XXVIII nolu Hellenistik mezar alanları arasındaki küçük eklentide belirlenen osthotek mezarı anımsatır[552] (Res. 60). Herhangi bir gömü hediyesine rastlanılmamış olan mezardaki kemikler, olasılıkla mezar soyguncuları tarafından karıştırılmış ya da dışarı boşaltıldıktan sonra tekrar mezar içerisine konmuştur. Bu osthotekin hemen bitişiğinde Larichos mezar alanının kuzey köşesinde belirlenmiş olan kırılmış bir parça da olasılıkla yine bir osthotek mezarın varlığına işaret eder[553].

[549] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 10.
[550] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 280.
[551] a.g.e., s. 281.
[552] Reinhard Stupperich, "Beobachtungen zu…", s. 61.
[553] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 14.

Res. 69: *Rodos'tan ostothek mezar (Fraser 1977)*

S 3 açmasında, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler'e ait farklı tipteki mezarların arasında, tıpkı nekropolün diğer alanlarında olduğu gibi tahribata uğramış ve içi boşaltılmış olan ostotheklere rastlanılmıştır (Lev. 34, Res. 1). Bu mezarlar olasılıkla Hellenistik Dönem'e ya da Roma Dönemi'ne ait olmalıdır.

Rodos'ta, bu türden mezar örnekleri ile sıklıkla karşılaşılmaktadır. Geç Hellenistik ve erken İmparatorluk Çağı'na değin varlığını sürdüren, dikdörtgen ve silindirik anıtlar ile en yaygın gömü tipi olan ostothek mezarlar, genellikle beyaz kireçtaşından ve istisnasız olarak dikdörtgen şeklinde oluşturulmuştur. Bu şekli ile lahit mezarların minyatürleri gibi görünmektedir. Küçük kare ayaklar üzerinde duran ostothek mezarların boyutları, çoğunlukla 30-50 cm. uzunluğunda, 30-35 cm. genişliğinde ve üçgen çatılı kapak ile birlikte yüksekliği 20-25 cm. arasında değişir. Büyük bir kısmı yazıtsız olan bu mezarların, yazıtlı örneklerinde yazıtların kapaklarda ve kısa kenara kazınmış olduğu görülmektedir. Çok az örnekte, saptanmış olan yazıtlar M.Ö. 3 yy'a işaret etmiştir. Belirlenen örneklerden anlaşıldığı kadarıyla bu mezarlar genellikle oda mezarlar içerisine, lahit mezarlarla birlikte, yan yana yerleştirilmiştir[554].

[554] Peter Marshall Fraser, *Rhodian Funerary…*, s. 12.

Benzer örneklere Pergamon ve Sardis'te de rastlanılmaktadır. Assos ve Rodos örneklerini, bu ostothek mezarlardan ayıran en belirgin fark, Pergamon ve Sardis'teki örneklerin dekoratif unsurlara sahip olmalarıdır[555] (Lev. 83, Res. 1).

Sonuç olarak Assos batı nekropolünde saptanmış olan çok az sayıdaki tahribata uğramamış mezar örnekleri değerlendirildiğinde, Hellenistik Dönem'e ait mezar alanlarında bulunmaları, mezarların Hellenistik Dönem'e ait oldukları varsayımında bulunulabilir. Yine çok az buluntu içeren mezarlardan biri içerisinde saptanmış olan ince yapraklı altın diademin, Hellenistik Dönem kremasyon gömülerinde sıkça görülen bir uygulama olması, en azından bu mezarın Hellenistik Dönem'e ait olabileğine işaret eder.

3.3.2. İnhumasyon

Hellenistik Dönem'de Yunan dünyasındaki inhumasyon gömü geleneği, önceki dönemlerden bilinen uygulamalarla devam etmiştir. Basit toprak ve kayalara oyulmuş mezarlar görünüşe göre korumasız bir şekilde oluşturulmuştu. Bu türden benzer örneklerin bazılarında ise mezar çukurlarının, daha erken dönemlere ait mezar anıtlarından kopmuş olan birkaç taş plaka ile örtülmüş olduğu saptanmıştır. Kireçtaşı, mermer veya materyallerin bir birleşiminden oluşan plaka taşlar genellikle bu basit mezar çukurlarının yanı sıra monolitik ve kompozit lahitlerin kapatılmasında da kullanılmıştır.

Hellenistik Dönem'de, inhumasyon gömülerin en yaygın tipilerinden biri kiremit mezarlardır. Bu dönemin kiremit mezarlarını Klasik Dönem örneklerinden ayıran en belirgin fark, bu dönemde kiremitlerin gözle görülür şekilde daha oval olmasıdır.

İnhumasyon gömülerin genelinde, basit toprak, lahit ve kiremit mezarlar içerisinde farklı boyutlarda çiviler saptanmıştır. Bazılarında ise ahşap parçalarının günümüze kadar ulaşmış olması, bir tabutun veya sehpanın varlığını kanıtlar niteliktedir. Ancak ahşap kalıntılarının bulunmadığı mezarlarda belirlenen çivilerin işlevi hakkında yorum yapmak oldukça zordur.

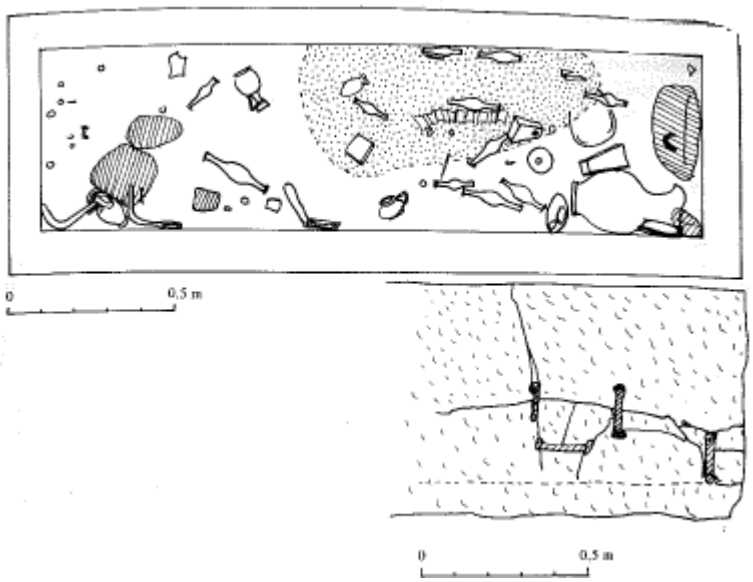
Bu dönemde çocuklar, genellikle kilden lahit benzeri küvetler içerisine defnedilmekte, bu uygulamanın kimi zaman yetişkinler için de kullanıldığı bilinmektedir. Çok az örnekte mezarların iç ve dışının boya ile dekore edildiğine işaret eden izler günümüze dek

[555] Peter Marshall Fraser, *Rhodian Funerary…*, s. 13.

ulaşabilmiştir. Daha küçük çocuklar ve bebekler ise tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi farklı tiplerdeki kilden kaplara, özellikle de amphoralar içerisine konarak defnedilmiştir. Çocuklar için kremasyon uygulamasının varlığından söz edilmekle birlikte kanıtlar oldukça az sayıda ve belli belirsizdir.

3.3.2.1. Lahit Mezarlar

Geç Arkaik Dönem ile artarak süregelen lahit mezar geleneği, Klasik Dönem'de en yaygın gömü tipi olmuş ve Hellenistik Dönem ile ağır ve kaba görünümünden biraz daha sıyrılarak daha itinalı üretilmiştir. Ağırlıklı olarak monolitik lahitlerin tercih edildiği bu dönemde, mezar yüzeylerinin, iç ve dış kenarların düzgün ve keskin hatlar ile şekillendirildiği görülmektedir. Klasik Dönem mezarlarında kullanılan kaba ve ağır kapaklar bu dönemde biraz daha yassı ve düz bir hal almıştır. Klasik Dönem'e ait sadece bir örnekte görülen basit üçgen çatılı kapak, bu dönemde yaygınlaşmış ve düz kapaklarla birlikte isteğe bağlı olarak kullanılmıştır. Yine tıpkı Klasik Dönem'de olduğu gibi mezarlar, çoğunlukla isim blokları ile işaretlenmiştir.

Res. 70: *1 nolu lahit mezar (Stupperich 1993)*

Genel olarak taş döşeli mezar caddesinin üst kesiminde, Roma mezar yapılarının hemen aşağısında uzanan Hellenistik Dönem lahitleri ile İlk dönem kazılarında da karşılaşılmıştır, bunlardan ilki XXI nolu stunlu mezar yapısının arka kısmında belirlenen 75 nolu lahit

mezardır. 2.05 m. x 0.75 m. ölçülerindeki lahit, monolitik bir bloktan oluşturulmuştur. İçerisindeki gömü sayısı tam olarak saptanamamış olan mezar, zengin gömü hediyeleri içermiştir. Bu buluntular, ayakucunda sürahi formlu iki kap ve içerisinde beyaz bir maddeye ait kalıntıların bulunduğu küçük bir kap, baş bölgesinde bronz bir nesneye ait parçalar, orta kısımda üç küçük terrakotta ağırşak, bir tanesinin sap kısmı, ince deri şeritlerle sarılmış olduğu iki bronz strigilis, bakır bir ayna parçaları, bronz bir yüzük ve muhtemelen demir ok uçlarının aşınmış demir parçalarından oluşmuştur[556]. Buluntuların büyük bir çoğunluğunu metal nesnelerin oluşturması ve ayakucundaki iki büyük kap Hellenistik Dönem'in gömü repertuarında sıkça görülen mezar hediyeleridir.

İlk kazı çalışmalarında saptanan örneklerin bulunduğu taş döşeli yolun üst kesiminde, sonraki kazı çalışmalarında da pek çok lahit mezar ile karşılaşılmıştır. Roma imparatorluk dönemi mezar konstrüksiyonunun önünde yer alan C IX açmasının 1 nolu lahit mezarı, bu örneklerden biridir. Lahit, masif bloğun içinin oyulmasıyla oluşturulmuş ve başucu üzerine isim bloğu konarak işaretlenmiştir. İçerdiği zengin gömü hediyeleri, mezarın ekseriyetle Hellenistik Dönem'e ait olabileceğini düşündürmüştür (Res. 70; Lev. 83, Res. 2). Muhtemelen taşıma veya nekropol alanına yerleştirme sırasında kırılmış olan lahitin başucundaki kısmın, çok sayıda kurşun kenet ile birleştirildiği görülmektedir[557]. Mezar içerisinde bir erkeğe ve bir çocuğa ait büyük ölçüde parçalanmış iskelet kalıntıları yanı sıra mezar yüzeyinin sağ tarafındaki büyük bir alanda yanmış kemikler ve kül izleri belirlenmiştir[558]. Baş kısmının sol yanında, köşede, yapım itibariyle Hellenistik urnelere benzeyen büyük, kırmızı, sürahi formlu bir kap bulunmuş, ancak içerisinde ölü küllerine ait bir bulgulara rastlanılmamıştır. Bu kap, bir "kenotaph" olma olasılığının yanında belki de yanlışlıkla veya bilinçli bir şekilde erkek gömüyle birlikte mezara konulmuş ve daha sonra mezarda dağılmış olan kül ve yanmış kemiklerin konduğu bir urne de olabilir. Ancak anlaşıldığı üzere mezar içerisindeki kremasyon gömü, inhumasyondan daha eskidir ve bu durum gömü geleneğinde bir geçiş evresine ya da her iki gömü tipinin aynı dönemde mezar içerisinde paralel olarak görülebileceğine işaret eder[559]. Bir varsayım da evli bir çiftten ilk olarak kadının öldüğü ve kremasyon geleneğiyle, küllerinin urneye konularak defnedildiği ve daha sonra ölen kocasının, lahit içerisine inhumasyon geleneği ile defnedilirken, eşine ait urnenin de yanına konulmuş olabileceğidir. Mezar içerisindeki toprağın elenmesiyle

[556] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 290.
[557] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 17.
[558] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 13.
[559] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 17.

bulunmuş olan küçük bir inci, olasılıkla kremasyon gömüye aittir. Büyükçe yassı bir taşın lahit içerisinde iskeletin baş kısmında bulunması, C X açmasının Klasik Dönem'e ait 12 nolu lahit mezarındaki[560] gibi bir altlık olarak kullanılmış olduğuna işaret eder. Aynı zamanda benzer şekilde iki taşın ayak-baldır bölgesinde belirlenmiş olması da taşların, ikinci gömü olan çocuğun defnedilmesi sırasında konduğu ve bu gömüyle alakalı olduğu düşüncesini akla getirir. Mezar içerisinde belirlenmiş olan yedi sikkenin üçü, beklenildiği üzere baş yakınında, ikisi, iskeletin sol diz bölgesinde-aynı zamanda bu bölge çocuğun defnedildiği alandır-son iki sikke de yanık tabakada içerisinde yan yana durur şekilde tespit edilmiştir. Bu durumda sonuç olarak mezar içerisine her bir ölü için en az iki sikke bırakıldığı görüşü savunulabilir. İskeletin ayakucunda solda iki demir strigilis ve yine aynı şekilde bir üçüncüsü de sol kol hizasında belirlenmiştir. Mezar içerisindeki 13 unguanterium, mezarın farklı bölgelerine dağılmış bir durumda belirlenmiştir. Ancak yoğun olarak kapların göğüs bölgesinde yoğunlaştığı da dikkati çeker. Aynı bölgedeki diğer buluntuları ise alt kısmında gorgo rölyefi ve üzerinde imza olarak basılmış EYBOY [/--?] yazısı olan küçük, parlak kırmızı bir megara kâsesi[561] (Res. 71), kırmızı hamurlu bir tabak ve kilden iki büyük ağırşak oluşturur. Bu buluntuların yanık izlerinden sonra kremasyon mezar için konulduğu açıktır. Mezarın orta kısmında biraz derine inildiğinde basit tek kulplu bir kap, kolye benzeri bir nesneye ait bronz parçacıkları ve üzerinde Assos sikkelerinden bilinen grifon rölyefi bulunan, kurşundan 241 gram ağırlığında kare bir ağırlık belirlenmiştir.

Res. 71: *Rölyefli megara kâsesi (Stupperich 1993)*

[560] Bkz. sayfa 97.
[561] Norbert Kramer, "Megarische Becher", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, s. 74, kat. no. 1.

Ayak bölgesinde, yoğun bir şekilde, ayakkabı için biraz büyük görünen bir grup küçük tırnak ve demirden perçin, belirlenen birkaç ahşap obje ile mezar içerisinde küçük bir kutunun varlığına işaret eder. Bu buluntular muhtemelen erkek gömüye aittir. Mezarın farklı alanlarında bulunmuş demirden dört iğne de açıkça ölünün elbisesini tutturmak için kullanılmıştır. Mezar içerisinde belirlenmiş olan bronzdan, küçük, çömelmiş çıplak bir kadın figürinin (Lev. 84, Res. 1), günümüzde de inançları gereği insanların üzerlerinde taşıdıkları ya da boyunlarına taktıkları muska benzeri, bir kolye olduğu düşünülebilir. Şaşırtıcı bir şekilde mezar yüzeyinde belirlenmiş olan ve bu mezar kontexinin çok uzağında yer almayan siyah glazürle dekore edilmiş karınlı lekythos[562] (Lev. 84, Res. 2) ve lekythos benzeri bir kap[563] (Lev. 84, Res. 3), formları ile Klasik Dönem'e aittir ve M.Ö. geç 5. yy veya M.Ö. 400 lü yıllarda üretilmiştir[564]. Lahit mezar içerisindeki bu kaplar, belki de başka bir gömüyle bağlantılıdır. Muhtemelen tesadüf eseri tahrip edilmiş olan daha eski bir gömünün mezar hediyeleri ve belki de ailenin atalarına ait olan bir mezarın buluntuları, bir aile lahti gibi düşünülerek mezar içerisine konulmuş olabilir. Diğer bir olasılık ise mezarın Klasik Dönem'e ait olduğu ve Hellenistik Dönem'de açılarak zengin buluntularla bir define sahne olduğudur. Ancak mezar içerisindeki stratigrafiden anlaşıldığı kadarıyla mezarın bu şekilde kullanılmış olmadığı savunulmalıdır. Aralarında kırmızı renkli bir kâseye ait parçalarının bulunduğu bazı seramik parçaları da mezar hediyelerinin çevresinde belirlenmiştir. Mezarın kenarlarında saptanmış olan daha eski parçalar da olasılıkla dolgu toprağından mezar içerisine düşmüş olmalıdır[565].

C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı (Lev. 81, Res.3; Lev. 84, Res. 4), aynı alanın Arkaik Dönem'e tarihlenen 11 nolu birincil kremasyon mezarının kuzey kesimi üzerinde yer almaktadır. Mezar içerisinde biri küçük bir kıza ve diğer ikisi de orta yaşlı iki erkeğe ait üç inhumasyon gömü yanı sıra kremasyon gömü geleneğinde iki de urne mezar belirlenmiştir. Stil özellikleri ile tanımlama ve tarihlendirme için çok fazla ipuçlarına ulaşılamayan mezar buluntuları, yoğun olarak metal objelerden oluşur. Bunların mezar içerisindeki dağılımı şu şekildedir; bir elin yanında demirden üç yüzük[566] (Lev 85, Res. 1) ve kilden bir ağırşak, diğer elin sol yanında metal bir bıçak ve kilden bir ağırşak, uyluk bölgesinde demirden altı strigilis ve bronzdan bir bıçak, muhtemelen ölülerin ağızlarına konmuş olan kafatasların

[562] Axel Filges, "Korinthische und attische…", s. 119, kat. no. 45.
[563] a.g.e., s. 121, kat. no. 52.
[564] a.g.e., s. 130.
[565] Reinhard Stupperich, "Dritter Vorbericht…", s. 18.
[566] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 128-129; kat. no. 2, 4.

çene bölgelerinde dört bronz sikke, ayakucunda iki urne. Bu iki urne, mezardaki inhumasyon gömülerin tarihlendirilmesi için terminus ante quem teşkil eder. Urnelerin biri içinde belirlenen Orta Latène (Kelt) fibulasının[567] M.Ö. 3. yy'a işaret etmesiyle mezardaki inhumasyon gömülerin bu tarihten önce mezar içerisine defnedildiği kabul edilmelidir[568]. Bu durum, M.Ö. geç 3.yy'da inhumasyon gömü geleneğinden kremasyon gömü geleneğine geçişin varlığını kanıtlar niteliktedir. Buluntuların dışında mezarda-daha önceki lahit mezarlarda da karşılaşıldığı gibi- iç duvarın uzun kenarı boyunca dökülmüş olan yoğun kireç birikintileri de dikkat çekicidir[569].

8 nolu lahitin çaprazında, aynı alanın orta kısmında yer alan 9 nolu lahit mezar içerisinde belirlenmiş olan kemikler, diğer lahite oranla daha kötü korunmuştur. Mezar yüzeyine dağılmış olan parçalanmış kemikler ve kahverengiye dönmüş omurga parçaları ile leğen kemiği, genç bir kadına işaret etmekte ve mezar içerisindeki diğer kemik kalıntıları arasında bulunan kafatası, dişler, üst kol kemiğinden mezara aynı zamanda üç-dört yaşlarında bir çocuğun defnedildiği de anlaşılmaktadır. Bu çocuğun başucunda, bir bronz sikke ve ayakucunda, iki demir strigilis bulunmuş olması, cinsiyetin erkek olabileceğini düşündürmektedir. Ender görülen bir durum olmasının yanında bu strigilislerin kadın gömüyle bağlantılı olma ihtimali de vardır. Genç bir anne ve çocuğa ait olduğu düşünülen mezarın az sayıdaki diğer buluntuları ise genç kadının ağız kısmı kenarında saptanan bronz bir sikke ve elinin hemen yanında olasılıkla defin sırasında parmakta takılı olan demir bir yüzükten[570] oluşur[571].

C IX açmasının 8 nolu lahit mezarının arkasında ve İmparatorluk Dönemi'ne ait mezar konstrüksiyonunun arka duvarına tamamen bitişik olarak duran 15 ve 16 nolu lahit mezarlar, bu konumlarıyla görünüşe göre yapının boyutunda da tamamen etkili olmuştur. Yarısı mezar yapısına bitişik olarak duran 15 nolu lahit mezarın kapağı kırılmış ve açık olan başucunda, lahit kapağının farklı büyüklüklerdeki parçaları yanı sıra aralarında Geç İmparatorluk Dönemi'ne ait sigillata parçalarının da bulunduğu M.S 3. hatta 4. yy'a kadar giden farklı seramik parçaları dökülmüş ve günümüze kadar mezar içerisinde korunmuştur. Ancak mezar kapağının kırılmasıyla soyulmuş olduğu da açıktır. Kemiklerin çoğunun

[567] Bkz. sayfa 111, Levha 82, resim 1.
[568] Dieter Bischop, "Fibeln der archaischen…", s. 157.
[569] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 12.
[570] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 165, kat. no. 3.
[571] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 13.

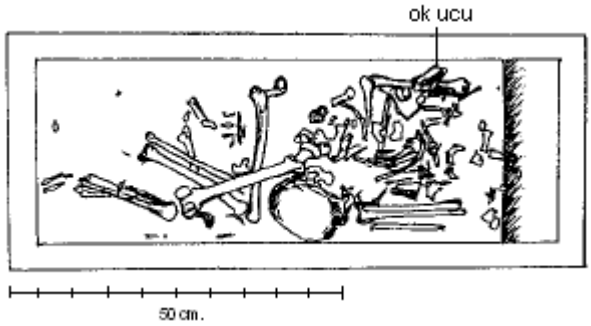
mezar içerisinde mevcut olmaması da bu durumu ispatlamaktadır. Mezarın alt kısmındaki kemiklerin, yalnızca birkaç uzun kemiğin belirlendiği üst kısma oranla daha iyi korunmuş olması da dikkat çekicidir. Tahribata uğramış bu kemiklerin sahibi, orta yaşlı bir erkektir. Olası mezar soygunundan geriye kalanlar ise sol kenarda iki strigilis ve demir bir yüzük[572], çene hizasında bronz bir sikkeden oluşmaktadır. Mezar, bu mevcut durumuyla Hellenistik lahitlerle uyum sağlamaktadır ve bu döneme ait bir lahit olabileceğini savunmak yanlış olmayacaktır. Muhtemelen mezar içerisine tek kişi defnedilmiş ve bu buluntuların dışında mezardan çok fazla buluntu kaybolmamıştır. Bu yüzden mezarın soyulmuş olma ihtimalinin yanı sıra soyulmamış da olabileceği ve mezar içerisinde belirlenen geç antik sigillata parçalarıyla Geç İmparatorluk Çağı'nda tahribata uğramış olduğu savunulabilir[573].

C IX açmasının 15 nolu lahit mezarının hemen yanında ve imparatorluk dönemine ait mezar konstrüksiyonunun yan duvarında bitişik olarak yer alan 18 nolu taş sanduka mezar, görünüş itibariyle bir çocuğa aittir. Düzgün plaka taşlarla inşa edilmiş olan mezarın uzun kenarlarından birini, yaslandırılmış olan 15 nolu lahit mezar oluşturur. Bu durum da taş sanduka mezarın lahit mezardan sonra oluşturulduğunu kanıtlar. Olasılıkla lahit mezarın sahibi olan kişinin ailesinden bir olan çocuk, kısa bir süre sonra lahitin yanına, taş sanduka mezar içerisinde defnedilmiştir. Kapağı içine çökmüş olan mezarda belirlenen ayak kemiği, kafatası ve diş parçaları, mezar sahibinin yaklaşık 6 yaşlarında bir erkek çocuğu olduğuna işaret etmektedir. Mezar buluntuları ise sağ tarafta yer alan üç demir strigilis ve iki bronz iğne ile iki aşık kemiğinden oluşur[574]. Mezar kapağının kırılmış olan parçasının altında kalarak korunmuş olan bu buluntuların dışında, mezardaki olası diğer buluntuların, imparatorluk çağı mezar yapısının inşası sırasında ya da sonraki süreçte alınmış olabileceği de ihtimaller dahilindedir. Aynı zamanda mezar üzerinde in situ olarak bulunmuş olan kaideli küçük bir isim bloğu (Lev. 85, Res. 2) ile kırılmış olan kapağa ait parçaların karıştırılmış ve bazı parçaların hemen yan tarafa konmuş olması da mezardaki talanı yansıtır. Üç strigilis ve iki bronz iğne ile mezarın, açıkça Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülebilir[575].

16 nolu lahit mezar ise bu 15 nolu lahit mezarın hemen arkasında bulunmaktadır. Lahit mezarın İmparatorluk Dönemi mezar konstrüksiyonu ile tahribata uğramamış olduğu

[572] Ellen Reiblich,"Ringe und Ohrringe…", s. 129, kat. no. 7.
[573] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 13.
[574] a.e.
[575] a.g.e., s. 14.

düşünülse de belki yine bu dönemde veya daha erken dönemlerde bir tahribata uğradığı açıktır. Mezar içerisindeki kemikler, oldukça dağılmış durumda olsa da yaklaşık olarak anatomik dizilimde oldukları görülmektedir (Res. 72). Lahit, 1.54 m. lik ölçüsü ile diğer lahitlere oranla oldukça küçüktür. Bu boyutu ile içerisinde belirlenmiş olan iskelet kalıntıları karşılaştırıldığında, ölünün mezara sığmayacak kadar uzun olduğu görülmektedir[576]. Kemiklerin konumları göz önünde bulundurulduğunda, yaşlı bir adama ait cesedin ayaklarının mezara sığması için büküldüğü ve kafatasının da yaklaşık 13 cm. yüksekliğindeki taştan bir yastık üzerine yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Ancak taşın eğimi ile zaman içerisinde, kafatasının aşağıya doğru yuvarlanarak mezarın ortasına kadar geldiği görülmektedir. Bacak kemiklerinin bir parça birbirinden ayrı durması, kalçanın kırılmış ve bir yarısının sağ üst kol üzerinde yer alması, belki de zengin mezar buluntuları içeren, ağır bir kapakla kapatılmış olan mezarın, İmparatorluk Dönemi mezar konstrüksiyonunun temel atılması sürecinde açılarak talana uğradığına işaret eder. Mezarda hiçbir buluntuya rastlanılmamış olması da bu fikri destekler niteliktedir. Mezar sahibinin sağ üst kolunda belirlenen bir ok ucu olasılıkla tedavi edilememiş ve bu kişinin ölümüne neden olmuştur. Hellenistik Dönem'e ait lahitlerin pek çoğunda genelde çok az ya da hiçbir buluntuya rastlanılmaması, olasılıkla bu lahitin de Hellenistik Dönem'e ait olabileceği ihtimalini güçlendirir[577].

Res. 72: *16 nolu lahit mezar (Stupperich 1996)*

C IX açmasının 14 nolu lahit mezarı, aynı alanın 15 nolu lahiti ile B IX açmasının 9 nolu lahit mezarı arasında yer almaktadır. Düzgün plaka taşlardan oluşturulan mezarın, üzerine düzgünce kapatılmış olan kapağının kaldırılmasıyla, alışılmamış bir şekilde yalnızca sert bir dolgu toprak ile karşılaşılmıştır. Bu toprak görünüşe göre kapağın herhangi bir aralık

[576] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 14.
[577] a.e.

kısmından içeriye dolmamış veya karınca gibi böcek türlerinden biri ile mezara taşınmamış, bilakis bilinçli olarak mezarın içerisine dökülmüştür. Bu toprak içerisindeki çok az sayıdaki gri seramik ve kemik parçacıkları olasılıkla tesadüfen mezar içerisine boşaltılan toprakla mezara taşınmıştır. Mezarın bu durumu göz önünde bulundurulduğunda bir kenotaph olabileceğini savunmak yanlış olmayacaktır[578].

Mezarın dış kısmında ayakucunda belirlenmiş olan yaklaşık 10-15 cm. çapında oldukça yoğun siyah bir tabaka, Erken Hellenistik Dönem'e ait beyaz-sarı renkli cam bir alabastronun kırılmış parçaları[579] (Lev. 85, Res. 3), kantharos formlu bir skyphosun ve siyah glazürlü bir kylixin parçaları (Lev. 85, Res. 4) yanı sıra biri parlak ve diğeri kaba kırmızı hamurlu kaplara ait parçalar ve hayvanlara ait kemik parçaları içermektedir. Mezarın ayakucunda belirlenen bu tabaka olasılıkla ölü için gerçekleştirilmiş olan bir adakla ilgidir. Bu tabakanın mezarla ilişkisi olduğu kabul edilirse, içerdiği seramik buluntulardan mezar için M.Ö. geç 3. yy tarihi öngörülebilir[580].

C X açmasının Klasik Dönem'e ait 9 ve 12 nolu lahit mezarlarının biraz ilerisindeki imparatorluk dönemi mezar konstrüksiyonları önünde art arda yerleştirilmiş olan tahribata uğramamış üç lahit görünüşe göre Hellenistik Dönem'e aittir. Bu mezarların yanında tam tanımlanamayan mezarlar da vardır. Yek pare taştan özenli bir şekilde yapılmış üç lahitten biri zengin mezar hediyeleriyle dikkat çekmektedir. Üç mezarın da aynı zamana ait olduğu düşünülse de bu zengin buluntulara sahip mezarın tarihlendirilmesi tamamen problemli görünür[581].

B VIII açmasının 2 nolu lahit mezarı, CBK XIX nolu Roma Dönemi mezar konstrüksiyonunun yan duvarı yanında, Roma Dönemi'ne ait mezar caddesinin aşağı doğru eğimli olan yan kısmında yer almaktadır. Yekpare taştan oluşturulmuş lahit üzerinde in situ olarak duran isim bloğunda "Phileia" yazıtı okunabilir durumdadır. Mezar içerisinde orta yaşlı bir kadına ve genç bir kıza ait iskelet kalıntıları saptanmıştır. Bunun dışında üst kısımda bir kadın ve bir çocuğa ait gömü kalıntılarını içeren bir urne ve daha aşağıda da bir erkeğe ait gömü tabakasına rastlanılmıştır. Bu iki gömü arasında bilinçli olarak dökülmüş bir toprak tabakası da dikkat çekmektedir. Erkeğe ait gömü tabakası içerdiği yanık izleri

[578] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 14.
[579] Dieter Bischop, "Gläser aus…", s. 215, kat. no. 10.
[580] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 15.
[581] a.g.e., s. 16.

ile ilk bakışta birincil bir kremasyon gömüyü anımsatmaktadır[582]. Kremasyon işleminin lahit içerisinde yapılmış olması da şüphesiz lahitte bir tahribata yol açmıştır[583]. Yakma işlemi neticesinde anatomik olarak arta kalan mor ve siyah renkteki kemik kalıntılarından 40-50 yaşlarında bir erkeğin defnedilmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu tabakada M.Ö. geç 1. yy'a işaret eden çok sayıda unguanterium, bir sigillata kâseye ait parçalar, demirden plaka şeklinde bir nesneye ait parçalar, muhtemelen bir strigilise ait dağılmış metal parçaları yine bir bıçağa ait olan parçalar ve damgalı iki sikke ele geçmiştir. Ayrıca lahit içerisine birincil kremasyon ile önceden defnedilmiş olan erkek gömünün başının yanına bırakılmış amphoradan bir urne yer almaktadır. Bu ikincil kremasyon gömü gerçekleştirildikten sonra olasılıkla mezar sahibi olan kadının ismi mezar taşına kazınmıştır. Bu üstteki gömü tabakasına küresel bir koku kabı ve urne formunda bir amphora bırakılmıştır. Bu iki amphora, kil kalitesi olarak Arkaik Çağ'ın büyük boyutlu pişirilmiş kaplarından daha kaba görünmektedir[584].

Troas bölgesindeki komşu antik kentlerden Antandros, Parion ve Tenedos nekropollerinde, Hellenistik Dönem'de oldukça az sayıdaki lahit mezar örnekleri ile karşılır ve Assos yerel andezit taşından ürettiği lahitleri ile bölgenin lahit mezar geleneğine hakim olan kenttir.

3.3.2.1.1. İsim Blokları

Hellenistik Dönem'e ait çok az lahit üzerinde insitü olarak saptanmış olan isim bloklarından anlaşıldığı kadarıyla, Klasik Dönem'de ortaya çıkan uygulamanın biçimsel olarak devam ettirildiği ancak dekoratif unsurlar ile bezendiği görülür. Bu dekoratif unsurların başında isim bloklarının kenarlarındaki kaset benzeri düzemeler dikkati çeker. Bu dönemde yaygın olarak görülen dört tarafında yumurta ok dizileri bulunan düz kaset bloklar, zamanla yerini üzerinde rozet bezemelerin bulunduğu daha yüksek dikdörtgen bloklara bırakmıştır. B VIII açmasının 2 nolu lahit mezarı üzerine yerleştirilmiş olan ve iyi işçilik gösteren kaset mezar taşı in situ olarak bulunmuş örneklerden biridir (Res. 73). Üzerinde Phileia yazıtının bulunduğu isim bloğuna sahip olan lahit içerisinde belirlenen çok sayıdaki yağ ve koku kapları ile mezar, Roma İmparatorluk Çağı başlarına tarihlendirilmiştir[585].

---

[582] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 12.
[583] Bu türden bir uygulamaya Parion nekropolündeki bir lahit mezarda da rastlanmıştır.
[584] Reinhard Stupperich, "Fünfter Vorbericht…", s. 12.
[585] a.e. Bkz. sayfa 128.

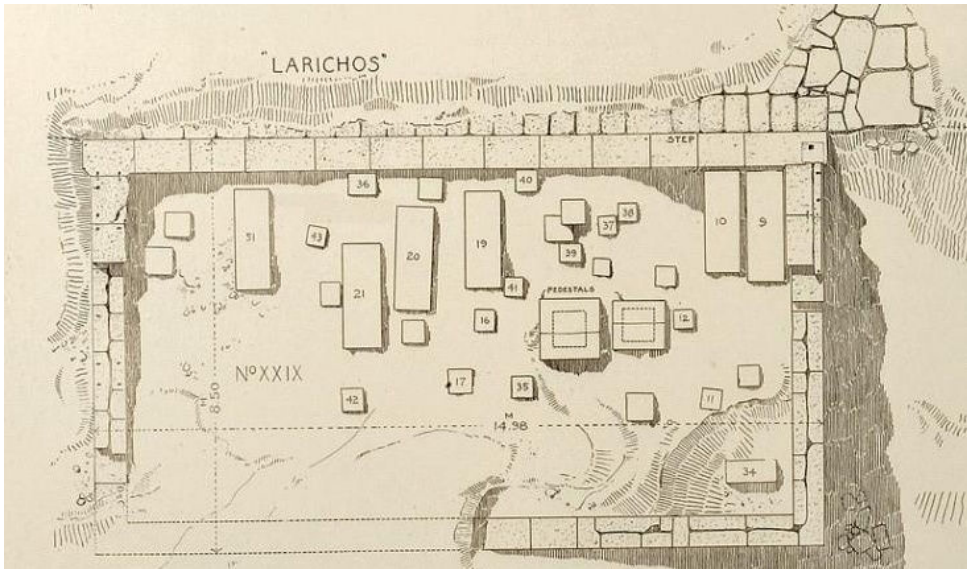
Res. 73: *isim bloğu (Stupperich 2006)*

İsim, kasetin ön kenarının üst şeridi üzerinde bulunmaktadır. Ancak birkaç örnekte bu yazıtların apaçık başka materyaller kullanılarak yapıldığı ya da mezar için konulmuş olan stel üzerine dahi bu yazıtların yerleştirildiği görülmektedir. Birçok yerde yaygın olarak görülen bu türden basit bir mermer mezar stelinden, aynı zamanda mermer fiyatlarının yansıtmış olduğu anlaşılmaktadır ve Assos'ta Roma imparatorluk çağı öncesinde görülen çok ender bir örnektir. Stel, kaset taşı benzeri bir bloğa sağlam bir şekilde monte edilmiştir. İsim formları, yerel Aiolik özelliklerine sahiptir. İsim öğelerinde de çoğunlukla babanın sıfat olarak ifadesi görülmektedir. Lahit, çok sayıda gömü içermiş olmasına rağmen stel üzerinde tek ismin bulunması, muhtemelen yazının tüm aile için yazılmış olduğuna işaret eder. Diğer bir olasılık ise daha erken tarihlere ait bir yazıtın, andezit taşının kolay korozyona uğrayan yüzeyinden silinmiş olabileceğidir. Muhtemelen de yazıt daha uzun verilere sahiptir ve bu veriler ara sıra güncellenmiştir[586].

[586] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 65.

3.3.2. Mezar Alanları

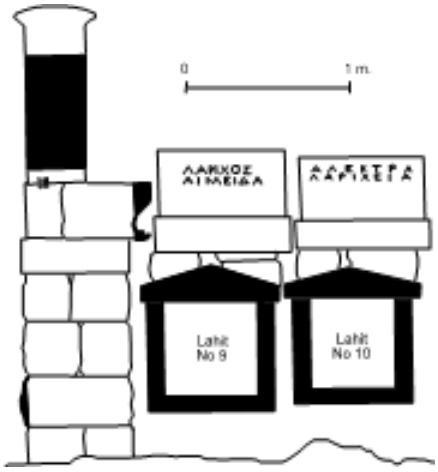
Assos batı nekropolünde yer alan aile mezar alanları yani diğer bir değişle aile mezarlıkları, genellikle taş döşeli yola bakan kenar kısımlara, alana yerleştirilen ilk lahitten önce, düzgün olmayan kırık taşlarla oluşturulan bir duvarın örülmesiyle başlanmıştır. Bazı durumlarda taşların lahite yaslandığı ve kapak boyunca uzandığı görülmektedir. Daha sonraki süreçte bu duvar yeniden oluşturulmuştur. Hellenistik Dönem'de bu duvarların yerine bosajlı dikdörtgen kesme taşlardan örülen duvarlar inşa edilmiştir[587]. Aile mezarlıklarındaki bu uygulamanın nedeni, olasılıkla alanının ileriki tarihlerde genişleme ihtimalinden ileri gelmektedir. Diğer taraftan duvar tekniklerinin zamanla değişim göstermesi de yeni lahitlerle hem alanın genişletilmiş hem de alanı çevreleyen duvarların yeniden inşa edilmiş olabileceğine işaret eder. Bu alanlarda belirlenen isimlerde benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum, aynı kişinin soyuna veya aynı ailede bulunan kişilere, birbirine benzer ya da aynı isimlerin verilmiş olması ile açıklanabilir. 1990 yılında yapılan kazı çalışmalarında belirlenmiş olan üç-dört yeni isim bloğunda "Atropeza" veya "Antropeza" isimleri okunmakta ve bu isimler de yan yana gömülmüş akrabalık bağı olabilecek iki bireyin mezarlarının varlığına işaret etmektedir. Yan yana duran bu iki lahit içindeki iskeletlerin kalça kemikleri incelendiğinde genetik olarak benzerlikler gözlemlenmiştir[588].

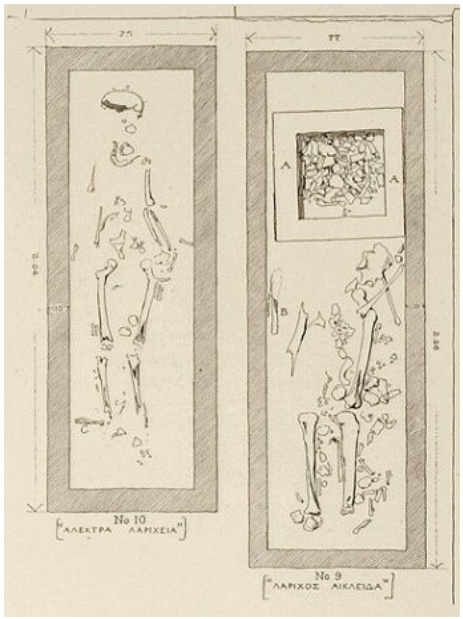
Res. 74: *Mezarlığın konumu (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

[587] Reinhard Stupperich "Grabungen in der…", s. 65.
[588] a.g.e., s. 66.

Assos batı nekropolünde, batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun aşağı kısmında, XXX nolu mezar yapısının tam karşısında yer alan XXIX nolu mezar alanı, bu türden aile mezarlıklarının en güzel örneğidir (Res. 20-74). İlk kazı çalışmalarını Amerikalı ekibin gerçekleştirildiği bu alanda, saptanan isim bloklarının üzerinde aile ismi olarak geçen "ΛΑΡΙΧΟΣ" yazıtı ile Larichos ailesine ait olduğu düşünülmüştür. Bu isimle adlandırılan dikdörtgen planlı mezar alanının ön yüzü, yalnızca cadde ile sınırı belirlemek için oldukça alçak bir duvarla çevrilmiştir ve açık bir şekilde doğrudan mezar caddesine bakmaktadır. Diğer üç kenar ise sağlam bir şekilde oluşturulmuş istinat duvarı ile çevrilmiştir (Res. 77).

Res. 75: *kesitten görünümü (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

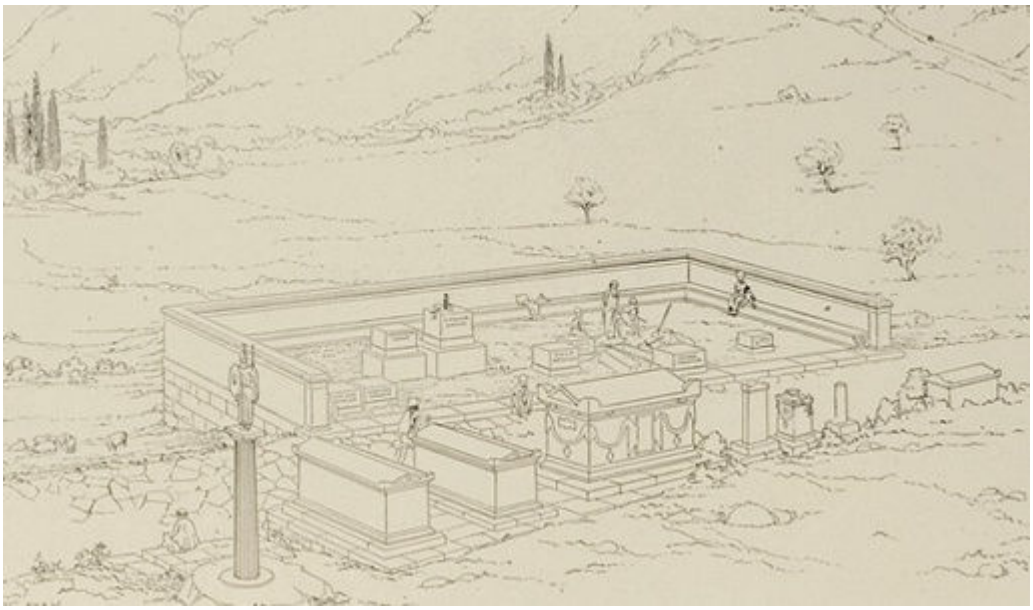
Res. 76: *9 ve 10 nolu lahitler (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

15.09 m. x 8.5 m. ölçülerindeki mezar alanının içerisi, temel seviyesine değin toprakla doldurulmuş ve daha sonra üç kenara oturma sıraları eklemiştir. Alan içerisinde saptanmış olan 32 gömünün 6 tanesi farklı boyutlarda ve muhtemelen mezar sahibinin boyutlarına göre oluşturulmuş olan lahitlerden, diğerleri ise yanmış kemikler içeren osthoteklerden oluşmaktaydı. Alana dağılmış ve lahit mezarların işaretlenmesinde kullanılmış olan yazıtlı isim bloklarından yalnızca iki tanesi in situ olarak 9 ve 10 nolu lahitlerin üzerinde saptanmıştır[589] (Res. 75). Bu lahitlerin üzerleri, üçgen çatılı kapaklar ile kapatılmadan önce kapağın, lahit duvarlarına temas edeceği üst kısmına bağlayıcı bir madde sürülmüştür. Pek

[589] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 280.

çok defa kullanılmamak üzere sabitlenmiş olan lahitlerin kapağı kaldırıldığında, her ikisinde de yaklaşık olarak 4 cm. kalınlığında bir toz tabakası içerisinde, birer gömüye ait iskeletler görülmüştür[590].

2.26 m. uzunluğunda ve 77 cm. genişliğindeki 9 nolu lahit mezar içerisinde, bir inhumasyon gömüye ait kemiklerin dışında, bir de yaklaşık 70 cm. ölçülerinde kare bir osthotek saptanmıştır (Res. 68-76). Kremasyon işleminden sonra ölüye ait kalıntıların konmuş olduğu bu osthotek içerisinde başka bir buluntuya rastlanılmamıştır. Lahit içerisindeki iskeletin sol eli yakınında, korozyona uğramış bronz bir strigilis ele geçmiştir. 2.04 m. uzunluğunda ve 75 cm. genişliğindeki 10 nolu lahit mezar içerisinde ise ahşap bir tarağın belirlenmiş ve bu buluntu ile mezar sahibinin kadın olduğu varsayımında bulunulmuştur (Res. 76). Lahitlerin üçgen çatılı kapakları üzerine, kaideli isim bloklarının yerleştirilmesi için destek taşları konularak düz bir zemin elde edilmiştir (Res. 75). İsim blokları da bu taşlar üzerine, mezar alanının yüzeyinde görülecek şekilde yerleştirilmiştir. 9 nolu lahit üzerinde yer alan isim bloğunda "ΛΑΡΙΧΟΣ ΑΙΚΛΕΙΔΑ", 10 nolu lahit üzerinde ise "ΑΛΕΚΡΑ ΛΑΡΙΧΕΙΑ" yazıtları bulunmaktadır[591] (Res. 76).

Res. 77: *Mezarlığın olası görünümü (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

[590] a.g.e., s. 281. Mezarların birçok kez kullanılmak üzere açılmamış olması, az sayıdaki buluntuların in situ olarak günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.
[591] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 281.

2006 yılı kazı çalışmalarında, alanın yüzey toprağının tesviyesi sırasında saptanmış olan bir kiremit mezar[592], akıllarda şüphe uyandırmış ve 2007 yılında alan tekrar kazılmıştır. Yüzeydeki görünür olan isim blokları dışında, ilk kazının planı ile karşılaştırıldığında, 51, 21 ve 19 nolu lahitlerin taban kısımları ve çok sayıda lahit parçalarına rastlanılmıştır (Res. 78). Kazı çalışmaları sırasında saptanan yoğun Hellenistik mal grupları içerisinde özellikle de siyah glazürlü olanlar oldukça dikkat çekicidir. Mezar alanının güney kenarı boyunca uzanan altı sıra döşeme taşı, lahit tabanları ile aynı seviyede olmakla birlikte planda görülmemektedir. Anlaşılan mezar alanının bu köşesi ilk kazı çalışmalarda tam olarak kazılmamıştır.

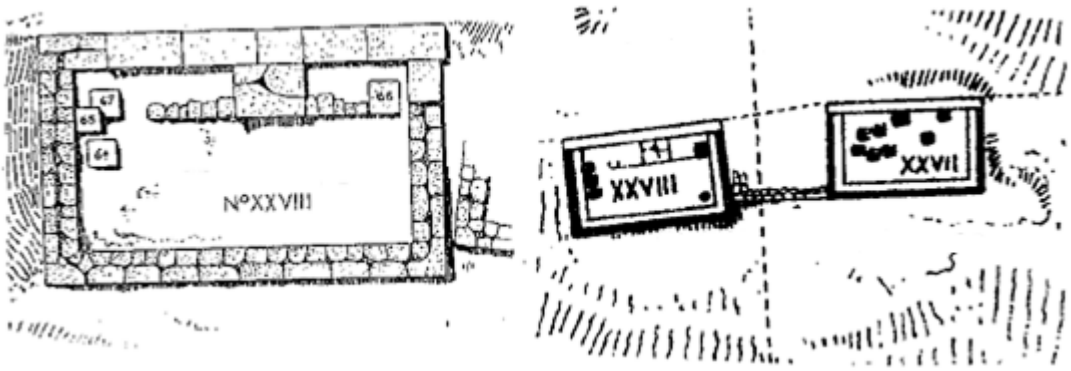
Res. 78: *Alanın mevcut görünümü (Assos Kazı Arşivi)*

Larichos mezar alanın konumu ve Amerikan kazılarında saptanmış olan 9 ve 10 nolu lahitlerde yer alan az sayıdaki mezar buluntuları yanı sıra mezar formları ile alanın Hellenistik Dönem'e ait olduğunu savunulabilir.

Larichos mezar alanının benzer bir örneği, Attika'da karşımıza çıkmaktadır. Mezar alanı, gerek boyutları, gerekse içerdiği yekpare taştan oluşturulmuş ve üçgen çatılı kapaklar ile kapatılmış olan lahitleri ile Larichos mezar alanı anımsatmaktadır (Lev. 86, Res. 1). Bu

[592] Bkz. sayfa 138.

lahitlerin mezar buluntuları ile M.Ö. 4. yy ilk yarısına tarihlendirilmiş olması, Klasik Dönem'de ortaya çıkan mezar alanlarının Hellenistik Dönem'de de varlığını sürdürdüğüne işaret eder[593].

Res. 79: *CBK XXVII- XXVIII nolu mezar alanları (Clarke-Bacon-Koldewey 1902)*

Amerikalıların yapmış olduğu kazı çalışmalarında taş döşeli yolun aşağı kısmında belirlenen diğer dikdörtgen mezar alanları, Larichos mezar alanının doğusunda, KVII/VIII/IX açmalarında yer alan CBK XXVII- XXVIII nolu alanlardır[594] (Res. 79).

Bu mezar alanlarından ilki olan CBK XXVII nolu alan, tıpkı Larichos örneğinde olduğu gibi dikdörtgen bir yapıya sahiptir. Ön cephesi, düzgün dikdörtgen taşlarla oluşturulmuş olan alanın yan duvarları, nispeten daha küçük taşlarla örülmüş, arka duvarı ise yoğun bir tahribata uğrayarak günümüze kadar ulaşmamıştır (Lev. 86, Res. 2). Bu duvarlarla çevrilmiş alanın içi, ilk dönem araştırmalarında tamamen kazılarak boşaltılmıştır. Kazı çalışmaları sırasında belirlenen altı kare kül kutusu Bacon'ın planında görülse de sonraki dönemlerde alanda yapılan kazı çalışmalarında çoğuyla karşılaşılamamıştır[595]. Alan içerisinde yana devrilmiş olarak duran kaideli büyük bir isim bloğu, Larichos mezar alanındaki örnekleri anımsatmaktadır (Res. 80). Mezar alanının ön cephe duvarı, muhtemelen taş döşeli yol ile sınır teşkil etmekteydi çünkü Amerikalıların planları incelendiğinde bu duvarın önünde herhangi bir koruma duvarı görülmemekle birlikte kazı raporlarında da ön cephe duvarının, yol ile mezar alanı arasında bir sınır teşkil ettiği sonucuna varılmıştır.

[593] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Greek Burial…*, s. 107.
[594] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 279.
[595] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 9.

Mezar alanının yoğun şekilde tahribata uğramış olan arka duvarıyla bağlantılı olan kapı eşiği bloğunun fonksiyonu ve zamansal açılımı hakkında bir yorum yapılamamıştır. Bu yapı elemanı, mezar konstrüksiyonuyla örtüşmekle birlikte muhtemelen sonradan boşlukları doldurulan iki mezar yapısıyla ilgili değildir[596]. Bu aynı zamanda CBK XXVII ve XXVIII arasındaki bölümde de görünmemektedir.

Res. 80: *isim bloğunun konumu (Stupperich 1996)*

İki mezar alanı arasındaki bölümde tıpkı Bacon'ın planında gösterildiği gibi kırık taşlardan oluşturulmuş ve dik açılı olarak yukarı doğru kıvrılan ince bir duvar belirlenmiştir (Res. 67). Planda, bunun yanı sıra duvarın taş döşeli yola kadar devam edebileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmuştur (Res. 79). Alt kısmı dikdörtgen şeklinde temellendirilmiş olan duvarda ve devam eden kısımlarında muhtemelen Bacon'ın tespit edemediği ortostatlar bulunmaktadır. Aşağı doğru inen yan duvarının köşesi CBK XXVIII nolu mezar alanının köşesine bitişik olarak CBK XXVII nolu mezar alanına doğru ilerlemekte ve bu alanın köşesinde sonlanmaktadır[597]. Bu duvar hakkında, diğerlerine göre biraz daha erken tarihli bir mezar alanına ait ve olasılıkla daha büyükçe olan CBK XXVII nolu mezar alanı ile tahribata uğramış olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra CBK XXVII nolu mezar alanını genişletmek için diğer mezar alanına dek örülmüş bir çevre duvarının uzun kenarı olduğu da savunulabilir. Bu duvarın iç kısmında tıpkı Amerikalıların CBK XXVII nolu mezar alanında bulmuş oldukları altı kare kül kutusu gibi aynı tipte bir örneğe rastlanılmıştır[598] (Res. 67).

---

[596] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 9.
[597] a.g.e., s. 10.
[598] a.e.

Bu duvarın hemen yanında paralel olarak uzanan CBK XXVIII nolu mezar alanının duvarlarını oluşturan taşlar, alanda dağılmış durumda ve yalnızca arka duvarın bir kısmı ve köşesi günümüze kadar korunabilmiştir. Yaklaşık 100 yıllık süreçte taş hırsızlarınca yağmalanan bu alandan geriye taş yığınları dışında ilk kazılarda yapılmış olan çizimler kalmıştır (Res. 79). Bacon'ın planında bu alan içerisinde görünen dört kare kül kutusu[599] da bu yoğun tahribata maruz kalmış ve kazı çalışmalarında bulunamamıştır.

CBK XXVII nolu mezar alanının hemen arkasında, arka duvarın yanında belirlenen yoğun bir seramik tabaka, aynı zamanda Hellenistik Dönem'e ait çok çeşitli terrakotta parçaları da içermiştir. İlk bakışta dikdörtgen blokların üzerinde gibi uzanan bu tabakanın Amerikan kazıları sırasında tespit edilmemiş olması, olasılıkla ilk kazılardan sonra bu tabakanın buraya taşınmış olabileceğini akla getirir. Ancak bu seramik yığını, ne ilk kazılara ne de sonraki dönem kazılarına aittir. Bu durum, olasılıkla yapı taşlarının ortaya çıkmasından sonra, eski kazı çukurlarının tahribata uğrayarak dağıtılmasından ileri gelmektedir. Bu tabakanın biraz altında ise siyahlaşmış taşlar ve renkleri solmuş büyükçe kömür parçaları içeren tahrip edilmemiş bir kum tabaka yer almaktadır. Tabaka içerisinde aynı zamanda M.Ö. 2. yy sonlarına kadar tarihlenen Hellenistik Dönem seramik parçaları ve kemiklere de rastlanılmıştır[600]. Mezar alanının arka duvarının hemen gerisinde bulunan bu yoğun kül tabakanın aşağısında saptanan ve bir at veya bir katırın çene kemiği, mezar alanının arkasında gerçekleştirilmiş olan olası bir mezar adağına işaret eder.

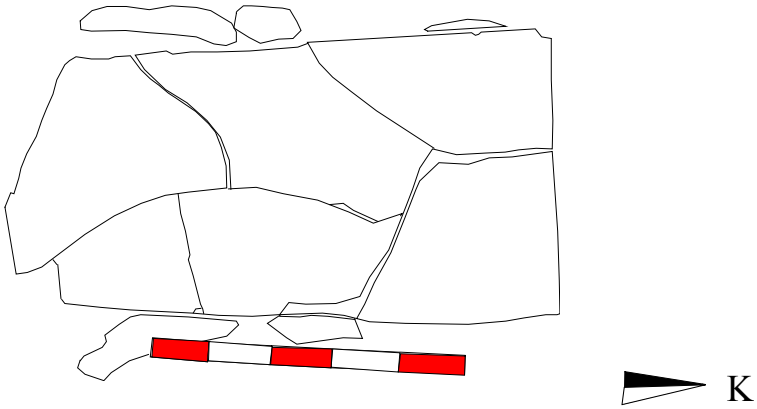
Bu alanlarda kremasyon ve inhumasyon gömülerin yan yana bulunması, her iki gömü biçiminin aynı dönemde, aile bireylerinin tercihlerine göre değişiklik gösterebileceğine işaret etmektedir.

3.3.2.3. Kiremit Mezarlar

Assos batı nekropolünde Hellenistik Dönem'in son inhumasyon gömü tipi olan kiremit mezarlar, ölünün boyuna göre biçimlendirilmiş iki oval çatı kiremidinden oluşur. Zemine yerleştirilen "U" biçimindeki oval kiremidin içerisine yatırılmış olan ölünün üzeri, yine aynı formdaki diğer kiremitin uç kısımları birbiri üzerine gelecek şekilde yerleştirilerek kapatılmıştır. Önceki dönem kazılarında Amerikan ve Alman ekiplerin çalışmalarında

[599] Joseph Thacher Clarke, Francis Bacon, Robert Koldewey, *Investigations at…*, s. 279.
[600] Reinhard Stupperich, "Vierter Vorbericht…", s. 10.

karşılaşılmamış olan bu gömü tipi ilk kez 2006 yılındaki yeni dönem kazılarında belirlenmiştir.

Res. 81: *Kiremit mezar (Assos Kazı Arşivi)*

Larichos mezar alanının yüzey temizliği sırasında saptanmış olan 95 cm. uzunluğunda ve yaklaşık olarak 40 cm. genişliğindeki birbiri ucuna kapatılmış iki çatı kiremidinden oluşan mezar, boyutları itibariyle en çok 2-3 yaşlarında bir çocuğa ait olmalıdır. Defin işlemi ardından mezarın yan kısımları, yatay taş sıraları ile desteklenerek uçların kayması engellenmiştir (Res. 81). Zamanla üst kısmındaki dolgu toprağın basıncı ile parçalara ayrılmış olan kiremit mezarın içerisi ise toprakla dolmuştur. Mezar içerisindeki bu toprağın kaldırılması ile olasılıkla el bölgesi yakınına yerleştirilmiş olan bir avuç kadar midye kabuğu ve yaklaşık 11 cm. uzunluğunda yatay bantlarla dekore edilmiş iğ biçimli tipik Hellenistik bir unguentariuma rastlanılmamıştır (Res. 82). Olasılıkla mezar sahibine ait kemikler ise zamanla eriyerek yok olmuştur.

Res. 82: *Unguentarium (Assos Kazı Arşivi)*

Bu tip unguentaria, M.Ö. 4. yy'da ortaya çıkıp M.Ö. 1. yy'a değin sıkça kullanılan bir kap formudur[601]. Mezar içerisindeki tek buluntu olan unguenterium ise M.Ö. 2. yy'a işaret etmektedir[602].

Res. 83: *Kiremit mezar (Assos Kazı Arşivi)*

Aynı kazı sezonunda, Larichos mezar alanının karşısında taş döşeli yolun üst kesimindeki açmalardan A 1 nolu açmada benzer şekilde bir mezarla karşılaşılmıştır. Yaklaşık 150 cm. uzunluğunda ve 40 cm. genişliğindeki mezarın, biri "U" şeklinde aşağıda ve diğer ikisi ters şekilde bunun üzerine kapatılan üç kiremitten oluşturulduğu görülmüştür (Res. 83). Birbiri üzerine konan uzun kenarların kaymaması için mezarın yanları uzun plaka taşlarla desteklenmiştir. Üst kısmındaki dolgu toprak nedeniyle zamanla çökmüş olan mezarın içerisindeki toprağın yüzeyden dökülmediği, tanecikli yapısından anlaşılmaktadır. Olasılıkla defin işleminin ardından ölünün üzeri kum ile örtülmüştür. Boyutları dikkate alındığında mezar sahibinin 11-12 yaşlarında bir çocuk olduğu düşünülebilir. Kemiklerin yoğun tahribata uğramış olması nedeni ile ölünün cinsiyeti hakkında bir yorum yapılamamıştır. Mezar içerisinde sol el yakınında saptanmış olan bir terrakotta figürin başı, bulunduğu konum itibariyle mezarı destekleyen plaka taşların hemen önünde olması ile mezara ait olup olmadığı şüphelerini doğurmuştur. Mezar içerisinde başka bir buluntuya

[601] Dündar, Erkan, Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, s. 8.
[602] Nurettin Arslan, "2006 Yılı …", s. 54.

rastlanılmamış olması sebebi ile mezarın hangi çağa ait olduğuna dair bir değerlendirme yapılamamıştır. Ancak stil özellikleri değerlendirildiğinde terrakotta kadın figürinin baş kısmının Arkaik Dönem'in sanat anlayışını yansıttığı savunulabilir.

Res. 84: *kiremit mezar (Assos Kazı Arşivi)*

Yine S 3 açmasında aynı kazı sezonunda saptanmış olan bir örnek de diğer iki örneğe oldukça benzemekte ve bu mezar içerisinde de herhangi bir mezar buluntusuna rastlanılmamaktadır (Res. 84).

Troas bölgesindeki komşu kentlerden Antandros'da M.Ö. 4. yy içerisinde stroterlerin[603] birbirine çatılması ile elde edilen çatı kiremidi mezarlar görülmeye başlar. Kiremit mezarlar, ölünün toprağa yatırılmasının ardından üç sıra halinde altı stroterin karşılıklı olarak çatılması ile oluşturulmuştur. Baş ve ayakucundaki açıklıklar ise yine birer stroter ile kapatılmıştır. Mezarın boyutları, ölünün uzunluğuna göre bazen bir sıra daha uzatılmakta ve bazen ise ayakucu ve başucu açık bırakılmıştır[604].

[603] Düz kiremit.
[604] Gürcan Polat, "Antandros Nekropolü …", s. 276.

Bu mezar örneklerinden biri olan 47 nolu kiremit mezar, bir çocuğa ait olup, iki çatı kiremidi arasına yerleştirilmiş cesedin baş ve ayakuçları taşlarla kapatılmıştır. İskeletin dişleri arasına sıkıştırılan bir sikke ve mezara ters olarak bırakılmış öpüşen psykhe ve eros figürinleri ile mezar Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir[605].

Parion nekropolünde ise kremasyon[606] ve inhumasyon gömülerde yaygın bir tip olarak karşılaşılan kiremit mezarlar genellikle semerdamlı olarak oluşturulmuştur[607]. İnhumasyon mezarlarda, ceset mezar çukurunun içerisine doğrudan yatırılmış ve mezar hediyeleri de konulduktan sonra iki kiremidin uzun kenarları çatılarak semerdam şekilli bir örtü meydana getirilmiştir[608]. Baş ve ayak açıklıkları, birer kiremit veya düz bir plaka taşla kapatılan mezarın üzeri ise toprakla kapatılıp hafif bir tümsek oluşturulmuştur.

En erken tarihli örnekte, gömü çukurunun tabanının uzunlamasına yerleştirilmiş olan düz kiremitler ile döşenmiş olduğu saptanmıştır. İnhumasyon olan gömü, bu düz kiremitlerin üzerine yatırılan ölünün üzeri yine aynı şekilde kapatılmıştır. Mezar içerisinde tarihleme konusunda herhangi bir ipucu olabilecek buluntuya rastlanılmazken kuzeydoğusu yakınındaki M.Ö. 4. yy sonlarına tarihlenen küçük boyutlu bodur lekythos, etraftaki diğer mezarlar dikkate alındığında, bu mezara ait olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu varsayımla mezar, Parion nekropolündeki en erken tarihli kiremit mezardır. Tarihlenebilen diğer örnekler ise Roma Dönemi'ne aittir[609].

Yunan dünyasında ilk kez Geç Arkaik Dönem'de ortaya çıkan kiremit mezarlar, Klasik Dönem'de yaygınlaşmaya başlamıştır[610]. Hellenistik Dönemle düşüşe geçen bu gömü biçimi, dönemin sonlarında ve özellikle Roma Dönemi'nde tekrar eski yaygınlığına kavuşmuştur. Gerek Assos batı nekropolünde ve gerekse diğer antik kentlerin nekropollerinde saptanmış olan kiremit mezarlar için hangi döneme ait olursa olsun yapı malzemelerindeki maliyetin oldukça düşük ve mezar buluntularının oldukça az oluşu, mezarların gelir düzeyi düşük aileler tarafından tercih edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

---

[605] Gürcan Polat, Yasemin Polat, "Antandros 2002…", s. 457.
[606] Bkz. sayfa 23.
[607] Hasan Kasapoğlu, "Parion Nekropolü…", s. 488.
[608] Zerrin Aydın Tavukçu, Parion Nekropolü…, s. 158.
[609] Hasan Kasapoğlu, "Parion Nekropolü…", s. 489.
[610] Donna Carol Kurtz, John Boardman, *Thanathos...,* s. 118.

4. SONUÇ

Assos antik kentinde mevcut iki nekropolden biri olan batı nekropolü, süregelen kazı çalışmalarında, kentin en yoğun olarak araştırılan kısımlarının başındadır. Arkaik Dönem'in başından Roma Dönem'i sonuna kadar kesintisiz kullanım görmüş olması ile Antandros nekropolüyle birlikte Troas bölgesindeki iki önemli nekropolden biri olan batı nekropolünde üç mezar caddesi bulunmaktadır.

Batı kapısının önünde uzanan taş döşeli yolun her iki yamacı da Arkaik Dönem'in başından itibaren kullanılmaya başlanmış ve Roma Dönemi'nde artan yer gereksiniminin karşılanabilmesi için bu mezar caddesine, biri paralel ve diğeri yukarı doğru uzanan iki cadde daha eklenmiştir. Eğimli arazini teraslanarak kullanıldığı bu cadde yamaçlarında uzanan mezarlar, genellikle iki ana gömü geleneğinin izlerini günümüze taşımıştır. Bunlardan ilki, ölünün yakılarak küllerinin defnedildiği "kremasyon geleneği", diğeri ise ölünün defnedileceği mezara doğrudan konulmasından ibaret olan "inhumasyon geleneği" dir. Ailelerin inançlarına, ekonomik durumlarına, tercihlerine ve hatta ölen kişinin vasiyetine göre şekillenen bu her iki gömü geleneğinde, dönemler boyunca süregelmiş ve bu süreçte bazılarından esinlenilerek oluşturulmuş farklı gömü biçimleri bulunmaktadır.

Batı nekropolündeki ilk mezar örneklerini birincil ve ikincil olarak gruplandırılan kremasyon gömüler oluşturur. Bugüne değin sadece bir tane örneğine rastlanan birincil kremasyon gömüde, ölü gömüleceği mezar çukurunda hediyeleri ile birlikte yakılmıştır. Kül dökme ve urne mezarların oluşturduğu ikincil kremasyon gömülerde ise ölü, merkezi kremasyon alanlarında yakılmış ve daha sonra arta kalan küllerin bir kısmı alınarak gömüleceği alanlara götürülüp defnedilmiştir. Bu defin işlemi, iki farklı tipin isimlerinden anlaşıldığı üzere mezar çukuruna dökülerek ya da urnelere konarak gerçekleştirilmiştir. Defin işleminin ardından birincil kremasyon mezarda ve kül dökme mezarlarında mezarların çevresi küçük taşlarla çevrilerek toprağın dağılması engellenmiş ya da mezarlar bu şekilde işaretlenmiştir. Amphora ya da sıvi servisinde kullanılan kaplardan oluşan urne mezarlarda ise kül kabı yine küçük taşlar ile sabitlendikten sonra toprakla örtülüp, oval taşlar ve dikdörtgen stellerle işaretlenmiştir. Çocuklar için tercih edilmeyen, yetişkinlere ait bu gömü tiplerinde herhangi bir yön birliği bulunmamakla birlikte, gömüler birbirine yakın gruplar halinde konumlandırılmıştır.

Klasik Dönem'e gelindiğinde, bir lahit mezar içerisinde belirlenen urne mezar, bugüne değin saptanabilmiş olan tek kremasyon gömü olması ile yakma gömü geleneğinin, inhumasyona oranla daha az tercih edildiği ya da geleneğin eski önemini yitirdiğine işaret eder. Troas bölgesindeki diğer antik kentlerden Antandros'ta da yine tek bir örneğe rastlanmış, Tenedos'ta ise şimdiye kadar Arkaik ve Klasik Dönem'e ait herhangi bir kremasyon gömü ile karşılaşılmamış olması, dönemin gömü geleneğinde kremasyonun yaygınlığını kaybettiğini kanıtlamaktadır.

Hellenististik Dönem'in ortalarına doğru ise kremasyon gömülerde yeniden bir artış görülmektedir. Arkaik Dönem'in yaygın gömü biçimi olan urne mezarlar, bu dönemde de sıkça tercih edilmiş olup farklı bir uygulama olarak, aile mezarlığı şeklinde kullanılan lahit mezarların içerisine de konulmuştur. Kremasyon ve inhumasyon gömülerin yan yana görüldüğü bu aile mezarlıklarında, olasılıkla dönemin yaygın gömü tipine uygun olarak ailenin tercihleri şekillenmiştir. Urne mezarlara alternatif olarak bu dönemle görülmeye başlanan diğer bir kremasyon gömü ise ostothek mezarlardır. Yaklaşık olarak bir lahtin yarısı kadar olan boyutu ve yekpare taştan oluşturulması ile küçük bir lahiti anımsatan bu mezarlardan çok azı günümüze değin korunabilmiştir. Bu iki farklı uygulamanın yanı sıra dönemin sonlarına tarihlenen ünik bir örnekte, ölü, birincil kremasyon şeklinde lahit mezarın içerisinde yakılmış ve bu işlem sonucunda lahit hasar görmüştür.

Dönemin kremasyon gömülerinde saptanan kül kalıntılarından, anatomik dizilimin tüme yakın bir şekilde varolduğu anlaşılmıştır. Bu durum da Arkaik Dönem'in aksine, Hellenistik Dönem'de, kremasyon işleminin ardından ölü küllerinin tamamının urne ya da ostothek mezarlara konulduğuna işaret etmektedir. Bir lahit mezar içerisinde saptanan urne mezarda ise biri 50 yaşlarını aşkın bir erkeğe ait kısmen erimiş kemikler ile 20 yaşlarında bir kadına ve yeni doğmuş veya anne karnında olan bir bebeğe ait yanmış ve oksitlenmiş kemik kalıntıları, bu dönem için cinsiyete ya da yaşa bağlı olarak insanların farklı ısılarda yakılmış olabileceklerini düşündürmektedir.

İnhumasyon gömüler ise genel itibariyle-tıpkı kremasyon gömüler gibi- taş döşeli Arkaik yolun üst terası üzerinde yer almaktadır. Arkaik Dönem ile bu gömü geleneği taş sanduka, amphora, pithos ve lahit mezarlar tarafından temsil edilmeye başlanır. Düzgün plaka taşlardan oluşturulan küçük boyutlu taş sanduka mezarlar, çocukların defnedilmesinde kullanılmıştır. Genellikle çocuk mezarlarında minyatür mezar hediyelerinin görülmesine

rağmen bu mezarlarda saptanan büyük boyutlu kaplar, kimi zaman bu türden uygulamaların da olduğunu ortaya koyar. Çocuk mezarlarının bir başka tipi olan amphora mezarlar ise küçük taşlarla sabitlenmiş ve dik şekilde toprağa yerleştirilmiştir. Yetişkinler için ise bu gömü biçimi, büyük boyutlu pithos mezarlardan oluşmaktadır. Ağız kısımları doğuya dönük olan bu mezarlardan ikisinin en üst mezar caddesinde, Roma Dönemi'ne ait bir mezar yapısının inşası sırasında tahribata uğramış olması, mezarların yalnızca taş döşeli yolun her iki yamacında yer almadığını kanıtlamaktadır. Bugüne dek saptanmış olan pithos mezar örneklerinde, ayakları karın bölgesine çekilerek mezara yerleştirilen ölülerden cinsiyetleri belirlenenlerin hemen hepsinin erkek olması oldukça dikkat çekicidir. M.Ö. 6. yy ikinci yarısına tarihlenen bu mezarların sadece erkekler için tercih edilmiş olabileceği düşünülebilir ancak bu döneme ait kadın gömülerine saptanamamış olması bu fikri desteklemez. Olasılıkla belirlenen mezarlarda, tesadüf eseri erkek gömülerle karşılaşılmıştır. Mezarların bazılarında görülen kurşun kenetler ise ikincil kullanım olabileceklerine işaret eder. Diğer bir olasılık da ölen kişinin yeniden geri dönmesi ihtimaline karşılık mezar üzerinde tahribat yapılmış ve daha sonra bu kısımlar kurşun kenetlerle birleştirilmiştir.

Geç Arkaik Dönem ile ortaya çıkan ve daha sonraki süreçte inhumasyon gömü geleneğine hakim gömü biçimi olan lahit mezarların en erken tipleri yekpare taştan oluşturulmuştur. Biçimleri ile öncüsü olan çocuk mezarlarını, yani taş sanduka mezarları anımsatan lahit mezarlar, oldukça kaba ve sade görünümlüdür. Yine aynı şekilde kalın ve kabaca düzleştirilmiş kapaklar ile kapatılmıştır. Geç Arkaik Dönem'de yalnızca üç örneğine rastlanmış olan lahit mezarlar, Klasik Dönem'e gelindiğinde, oldukça tercih edilen bir gömü biçimi olarak varlığını sürdürür. Bu dönem için lahit mezarlar, pişmiş toprak, taş plaka ve monolitik lahitler olarak 3 grupta değerlendirilebilir. Pithos mezarların devamı ya da aynı geleneğin sürdürülme isteğinden ileri gelen pişmiş toprak lahit mezarlar, çok fazla örneğine rastlanmamış olması ile diğer ikisinden ayrılmaktadır. Taş plaka mezarlar ise tıpkı sanduka mezarlarda olduğu gibi iki kısa kenar ile iki uzun kenara ve tabana yerleştirilen 5 plaka taştan oluşmakta ve yine düz kapaklar ile kapatılmaktadır. İlk örnekler ile paralellik gösteren monolitik lahitler, bu dönemde de kaba ve ağır görünümünü sürdürmektedir. Hemen hepsinin düz kapaklar ile kapatıldığı monolitik lahitlerden birinde görülen üçgen çatılı kapak, olasılıkla Hellenistik Dönem geleneğinin öncüsü olmalıdır.

Lahit mezarların yanı sıra Arkaik Dönem'in taş sanduka mezarlarının bu dönemde de varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

Üzerileri tamamen toprakla örtülü olan bu mezarlar, Klasik Dönem ile birlikte kime ya da hangi aileye ait olduğunu belirtmek için ön kısmında isimlerin kazılı olduğu küp şeklinde bloklar ile işaretlenmiştir.

Klasik Dönem'in lahit mezarları içerisinde görülmeye başlanan beyaz toz tabakaları ise olasılıkla Assos'un yerel taşı yani andezit taşını üne kavuşturan materyaldir. Ölü lahit içerisine konduktan sonra gömü hediyeleri yanına yerleştirilmiş ve daha sonra üzerine bu madde dökülmüş olmalıdır. Şap olduğu bilinen bu maddenin ölüyü çok kısa bir zamanda yok ettiği ve bu özelliği ile lahit mezarların yani "sarkophagus" kelimesinin kaynağını oluşturduğu söylenebilir.

Hellenistik Dönem lahitleri, öncü iki döneme oranla daha düzgün ve daha itinalı olarak üretilmiştir. Düz kapakların yanı sıra bu dönemde ortaya çıkan üçgen çatılı kapaklar da tercihe bağlı olarak kullanılmıştır. Bu dönemin lahit mezarları içerisinde de şap izlerine rastlanmaktadır ve tıpkı Klasik Dönem mezarlarında olduğu gibi lahitler küp şeklinde isim blokları ile işaretlenmiştir. Ancak bu isim blokları dönemin kendi dekorasyon anlayışı ile değişikliğe uğramıştır.

İnhumasyon gömü geleneğinde lahit mezarların ortaya çıkışı ile mezarlarda aile mezarlığı kavramı da görülmeye başlar. Bir lahit mezar içerisine aynı aileden çok sayıda bireyin defnedildiği bu aile lahitlerinde daha önceden defnedilmiş olan kişinin tahrip edilmemesine oldukça özen gösterilmiştir. Lahit mezarlardaki bu uygulamanın devamı niteliğinde olan ve Hellenistik Dönem'de görülen aile mezar alanları, taş döşeli yolun aşağı terası boyunca uzanmakta ve nekropolün bu kesiminin aileleri tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Etrafı istinat duvarı ile çevrili bu alanlar içerinde, yazıtlı isim bloklarından anlaşıldığı kadarı ile "Larichos" ailesine ait olanı, inhumasyon ve kremasyon gömüleri yan yana içermesi ile dikkati çeker. Üçgen çatılı kapaklar ile kapatılmış olan ve insitu olarak mezar alanının içerisinde belirlenen iki lahitten anlaşıldığı kadarıyla, lahitler sadece bir kez kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Çünkü lahit kapaklarının kaldırılması sırasında lahit ile kapak arasına bağlayıcı bir madde sürülmüştür ve bu durum da ailenin, lahitleri sadece tek bir bireyin defnedilmesi için yaptırdığı düşüncesini akla getirir. Her iki mezarda da birer bireyin

gömülü olması da bu görüşü destekler. Kişisel mezarları içeren bir alan olduğu varsayıldığında, zengin bir aileye ait olması gereken mezar alanındaki bu iki insitü lahit mezarın hediyeleri, sayı ve nitelikleri ile böyle bir durumun varlığına işaret etmez.

2006 yılı kazı çalışmalarına değin varlığı bilinmeyen kiremit mezarlar ise, iki ya da daha fazla sayıdaki oval kiremitlerden oluşmaktadır. İki kiremidin uç uca getirilerek etrafının taşlarla çevrildiği bu mezar örneklerinden sadece birinin içerisinde Hellenistik Dönem'e işaret eden bir unguentariumun saptanmış olması, mezarların tarihlendirilmesini zorlaştırmıştır. Gerek yapı malzemesi, gerekse mezar hediyelerinin olmayışı, bu mezarların daha ziyade maddi durumu zayıf ailelerin bireylerine ait olabileceğini düşündürür.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Assos batı nekropolünde Arkaik Dönem ile başlayan iki ana gömü geleneğinin, dönemler arasında, pek çok etkene bağlı olarak birbirini takip eden ya da alternatif olarak ortaya çıkan mezar tipleri ile temsil edildiği görülmektedir. Kremasyon gömü geleneğinin en yoğun olarak görülen tipi olan urne mezarlar, Arkaik Dönem'de oldukça tercih edilen bir gömü tipi iken Klasik Dönem'de yaygınlığını kaybetmiş, Hellenistik Dönem'in ortalarına gelindiğinde tekrardan tercih edilmeye başlansa de bu tipe alternatif olarak lahit mezarlardan esinlenilen ostothek mezarlar ortaya çıkmıştır. İnhumasyon gömü geleneğinde ise pithos mezarlar ve küçük boyutlu taş sanduka mezarlar, Geç Arkaik-Erken Klasik Dönem ile yerlerini, pişmiş toprak, plaka taş ve monolitik lahit mezarlara bırakmıştır. Klasik Dönem ile en yaygın gömü tipi olan lahit mezarlar, varlığını Hellenistik Dönem'de de sürdürmüş ve yine bu dönemde diğerlerine oranla maliyeti daha düşük olan kiremit mezarlar görülmeye başlanmıştır.

İki gömü geleneğindeki mezarlar karşılaştırıldığında, kremasyon gömülerin inhumasyon gömülere oranla daha az gömü hediyesi içerdiği görülmektedir. Büyük bir kısmı ölü ile birlikte yakılan bu hediyelerin bazıları üzerindeki daha az miktardaki yanık izleri, yakım işlemi sırasında da ölüye sunulan hediyelerin ateşe atıldığına işaret eder. İnhumasyon gömülerde ise Arkaik Dönem'de genelde gömü hediyelerinin, mezar sahibinin ayak ucuna yerleştirilmesine özen gösterildiği, Klasik Dönem'de ölünün üzeri de dahil olmak üzere mezarın her tarafına yayılan gömü hediyeleri, Hellenistik Dönem'de ise yine ayak uçlarında toplanmıştır. Bu üç dönemdeki mezar buluntularının dağılımı ise şu şekildedir; Arkaik Dönem'in tüm gömülerinde ağırlıklı olarak Frig fibulaları, yarım ay şekilli bronz küpeler ve dönemin yaygın olan kap formlarını içeren Korint malları, Klasik Dönem'de

biçim olarak dönemin heykel sanatını yansıtan terrakotta figürinler ve Hellenistik Dönem'in yoğun metal buluntu grubu.

Mezarların konumları, taş döşeli yolun üst terasının bölümlere ayrılarak kullanıldığını gösterir. Arkaik Dönem'de orta bölümü kullanılan bu terasın yola bakan kısmı Klasik Dönem'de, üzerinde Roma mezar konstrüksiyonlarının yükseldiği yukarı kısmi ise Hellenistik Dönem'de tercih edilmiştir.

KAYNAKÇA

Akurgal, Ekrem. "Çandarlı (Pitane) Kazısı", Türk Arkeoloji Dergisi, X-1, 1960, 5-6.

Akyurt, Metin. *M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.

Arnaoutohlou, Ilias. *Ancient Greek laws: A Sourcebook,* Routledge, London and New York 1998.

Arslan, Nurettin. "Zwei figürliche Vasen aus Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 65, Sayı: 1, 2008a, 13–17.

"2006 Yılı Assos Kazı Çalışmaları", Türk Arkeoloji ve Etnografya dergisi, Sayı: 8, 2008b, 49-58.

Bakır, Güven; Yaşar Ersoy, "1997 Yılı Klazomenai Çalışmaları", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, CCilt: 2, 1999, 67-74.

Başaran, Cevat; Ali Yalçın Tavukçu, "Parion Kazısı 2005", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 1, 2007, 609-628.

Beazley, John Davidson. *Attic White Lekythoi,* Oxford University Press, London 1938.

Bekki, Salahaddin. "Türk Halk Anlatılarında Ölüm Ruhu Motifi", Milli Folklor Dergisi, Sayı: 9, 2005, 34-47.

Blanck, Horst. *Einführung In Das Privatleben Der Griechen und Römer,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1996.

Bischop, Dieter. "Funde früher Sandkerngläser", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, 139–146.

"Metallfunde: Geräte aus Bronze, Blei und Eisen", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, 49–172.

"Gläser aus griechischer und römischer Zeit", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 211–257.

"Fibeln der archaischen bis römischen Zeit in Assos", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, 139–166.

"Gefäße aus Metall", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, 215–226.

Buchholz, Hans Günter; Peter Robert Franke. *Methymna: archäologische Beiträge zur Topographie und Geschichte von Nordlesbos,* Philipp von Zabern Verlag, Mainz 1975.

Burkert, Walter. *Homo Necans. Interpretationen altgriechischer Opferriten und Mythen*, De Gruyter, Berlin 1972.

Ancient Mystery Cults, Harvard University Press, Cambridge 1987.

Busse, Friederike. "Hellenistische Terrakotten I", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, 99–126.

"Hellenistische Terrakotten II", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, 181–214.

Clarke, Joseph Thacher. "A Doric Shaft and Base Found at Assos", The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts, Cilt: 2, 1886, 267-285.

Clarke, Joseph Thacher; Bacon, Francis H.; - Koldewey Robert. *Investigations at Assos,* Expedition of the Archaeological Institute of America, London 1902.

Daremberg, Charles; Saglio, Edmond. *Dictionnaire des Antiquités. Grecques et Romaines,* Graz 1963.

Dreßler, Thorsten. "Die äolisch-assische archaische Keramik", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, 27–48.

Dündar, Erkan, Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Ellinghaus, Christian. "Korinthische und attische Keramik", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990a, 63–66.

"Klassische und hellenistische Glanztonkeramik", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990b, 67–78.

Erdal, Yılmaz Selim. "Bakla Tepe Geç Tunç Çağı Mezarlarından Gün Işığına Çıkarılan Yanmış İnsan İskelet Kalıntılarının Antropolojik Analizi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, 2002, 115-130.

Ferguson, John. *Among the Gods: an Archaeological Exploration of Ancient Greek Religion,* St Edmundsbury Press, New York 1989.

Fraser, Peter Marshall. *Rhodian Funerary Monuments,* Oxford University Press, London 1977.

Filges, Axel. "Hellenistische und Kaiserzeitliche unverzierte dünnwandige Keramik", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, 79–90.

"Korinthische und attische Keramik der archaischen und klassischen Zeit", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, 109–144.

"Korinthische und attische Keramik der archaischen und klassischen Zeit II", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 101–134.

Freydank, Jörg."Korinthische, attische und einheimische Keramik der archaischen und klassischen Zeit", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, 69–102.

Garland, Robert. *The Greek Way of Death,* Cornell University Press, New York 1985.

Gates, Charles Warner. *Burial at Ialysos and Kameiros (Rhodes) in the Mid-Archaic Period, ca. 625-525 B.C.,* Los Angeles 1979.

Gebauer, Jörg. "Die archaische geglättete graue Keramik", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, 65–102.

"Verschiedene Graue Waren", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 73–100.

Hanfmann, George Maxim Anossov ve diğerleri. *Sardis from Prehistoric to Roman Times: Results of the Archaeological Exploration of Sardis, 1958-1975,* Harvard University Press, Cambridge 1983.

Hitzl, Ingrid. *Die Griechischen Sarkophage der Archaischen und Klassichen Zeit,* Studies in Mediterranean Archaeology and Literature Press 1991.

Hürmüzlü, Bilge, Klazomenai-Akpınar Nekropolisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003, Ege Üniversitesi, İzmir.

Iren, Kaan. "Archaische Ostgriechische Keramik 1991", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1991, 37–52.

Janßen, Tido. "Bemerkungen zu den Grabpithoi der Westtor-Nekropole", Asia Minor Studien, Cilt: 5. 1992, 103–108.

Kinch, Karl Frederik. *Fouilles de Vroulia (Rhodes),* Berlin 1914.

Karagöz, Şehrazat. *Anadolu'dan Mezar Stelleri: Arkaik-Greko Pers-Hellenistik-Roma-Bizans Çağları,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1984.

Kasapoğlu, Hasan. "Parion Nekropolü Mezar Tipleri", Doğudan Yükselen Işık-Arkeoloji Yazıları. Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, 2006, 481-520.

Kramer, Norbert. "Megarische Becher", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, 71–98.

Kurtz, Donna Carol; Boardman, John. *Greek Burial Customs,* The Cameot Press, London 1971.

Thanathos: Tod und Jenseits bei den Griechen, çev. Maria Buchholz, Philipp von Zabern Verlag, Mainz 1985.

Kübler, Karl. *Die Nekropolen des 10. bis 8. Jahrhunderts, Kerameikos. Ergebnisse der Ausgrabungen,* Kerameikos V, I, Walter de Gruyter Verlag, Berlin 1954.

Die Nekropolen des späten 8. Bis frühen 6. Jahrhunderts, Kerameikos. Ergebnisse der Ausgrabungen. Kerameikos VI. Cilt: II, Walter de Gruyter Verlag, Berlin 1970.

Lefkowitz, Mary R.; Fant Maureen B. *Women's Life in Greece and Rome,* Gerald Duckworth Press, London 1982.

Love, Iris C. "Kantharos or Karchesion? A Samothracian Contribution", Essays in Memory of Karl Lehmann, 1964, 204-222.

Merkelbach, Reinhold. *Die Inschriften von Assos,* Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1976.

Mikalson, Jon D. *Ancient Greek Religion,* Blackwell Publishing, Oxford 2005.

Mrogenda, Ute. "Figürliche Terrakotten", Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, 35–54.

Özeren, Öcal; Funda Ünal, Ahmet Üner, "Antandros Nekropolü 1995 Yılı Kurtarma Kazısı", VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 1997, 161-177.

Özkan, Turhan."1990 Yılı Tenedos Nekropol Çalışmaları." Müze Kurtarma Kazıları Semineri, II, 1992, 1-10.

Tenedos Arkaik ve Klasik Nekropolü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1993, Ege Üniversitesi, İzmir.

Polat, Gürcan."Antandros 2001 Kazıları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2002, 21-26.

"Antandros Nekropolü Ölü Gömme Gelenekleri", III- IV. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu Ek 2, 2008, 271-280.

Polat, Gürcan; Yasemin Polat, "Antandros 2002 Yılı Kazıları", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 1, 2004, 453-462.

"Antandros 2003-2004 Yılı Kazıları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2006, 89-104.

Polat, Gürcan; Yasemin Polat ve diğerleri, "Antandros 2001 Kazıları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2002, 21-26.

"Antandros 2005 Yılı Kazıları", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2007, 43-62.

"Antandros 2006 Yılı Kazıları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 2008, 455-476.

Popham, Mervyn R. *Lefkandi I. The Iron Age. The Settlement and Cemeteries,* The Annual of British School at Athens Suppl. 11, London1979.

Pritchett, William Kendrick. *The Greek State at War. Part IV,* Oxford University Press, Los Angeles 1985.

Rafn, Birgitte. *The Post-Geometric Periods Part 1: The Graves of Early Fifth Century B.C.*, Asine II, Paul Aströms Förlag, Stockholm 1979.

Reiblich, Ellen.“Ringe und Ohrringe aus der Westtor-Nekropole von Assos”, Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 163–178.

“Ringe und Ohrringe aus der Westtor-Nekropole von Assos”, Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, 127–138.

Roux, Jean Paul. *Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm,* (çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999.

Sartiaux, Félix. *Les Sculptures et la Restauration du Temple d'Assos en Troade,* E. Leroux, Paris 1915.

Serdaroğlu, Ümit.“Zur Geschichte der Stadt Assos und ihrer Ausgrabungen.” Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990, 1–6.

“Assos 1990 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, 13. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 1992, 43-52.

“Assos kent surlarının 1992 yılı kazı ve restorasyon çalışmaları”, Bergama Belleten, Sayı: 4, 1993, 47-57.

Assos, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1996.

Sevinç, Nurten.“Bozcaada (Tenedos) Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı”, Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Sayı: IV, 1994, 311-320.

Spencer, Nigel.“Early Lesbos Between East and West: A Grey Areaof Aegean Arcaeology”, The Annual of The British School at Athens, 90, 1993, 269-306.

Stupperich, Reinhard. “Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1989”, Asia Minor Studien, Cilt: 2, 1990a, 7–22.

“Kurzer Vorbericht über die Grabungen in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1989 und 1990”, Boreas, Cilt: 13, 1990b, 27–36.

“Zweiter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1990”, Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, 1–32.

"Dritter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1991", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 1–36.

"Beobachtungen zu Gräbern und Grabsitten in der Nekropole von Assos", Laverna, Cilt: 5, 1994, 56-86.

"Grabungen in der Westtor-Nekropole von Assos 1989-1994", Thetis, Cilt: 3, 1996a, 49-70.

"Vierter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1992", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996b, 1–32.

"Fünfter Vorbericht über die Grabung in der Westtor-Nekropole von Assos im Sommer 1993", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, 1–26.

Şahin, Nuran. "Beyaz Lekythos'lar Işığında Klasik Devirde Atinada Ölüm İkonografisi ve Ölü Kültü", Arkeoloji Dergisi, Sayı: IV, 1996, 143-167.

Tavukçu, Zerrin Aydın, Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Texier, Charles. Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, IC. III, (çev. Ali Suat), Ankara 2002.

Utili, Federico. "Früh und hocharchaische bemalte Schalen", Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, 33–64.

"Ostgriechische Teller", Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 53–72.

"Die archaischen Gräber aus E' IV", Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, 43–58.

"Archaische ostgriechische Lekanai". Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1996, 59–70.

Die archaische Nekropole von Assos, Asia Minor Studien, Cilt: 31, Bonn 1999.

"Archaische ostgriechische Amphoren und Kannen", Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006a, 49–60.

"Ein Aryballos des Malers von Berlin F 1090." Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006b, 65–68.

Vermule, Emily. *Aspects of Death in Early Greek Art and Poetry,* University of California Press, London 1979.

Wescoat, Bonna Daix. “Assos ”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in Near East, 1994, 223-225.

Wilson, Andrew I. “Large-Scale Manufacturing, Standardization, and Trade”, The Oxford Handbook of Engineering and Technology in the Classical World. J.P. Oleson (ed.), 2006, 393-417.

Wolska, Wanda; Wolski, Wladimir. “Hyperostosis porotica bei Kindern in der Nekropole von Assos”, Asia Minor Studien, Cilt: 21, 1997,167–190.

Wolska, Wanda. “Pathologische Beobachtungen am Skelettmaterial”, Asia Minor Studien, Cilt: 5, 1992, 173–182.

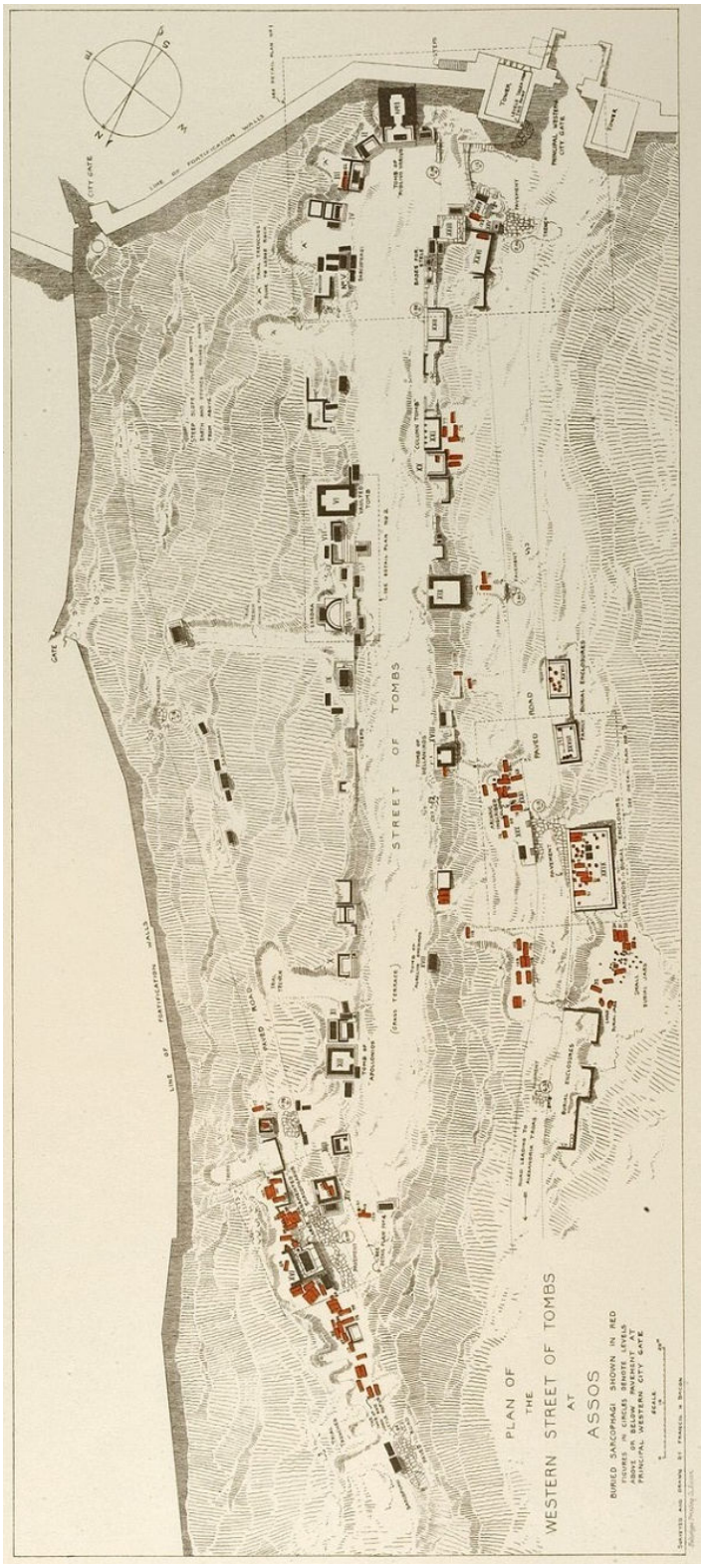
“Aspekte des Bestattungsrituals in der Nekropole von Assos”, Asia Minor Studien, Cilt: 10, 1993, 199–210.

“Die archaischen Körpergräber in der Nekropole von Assos”, Asia Minor Studien, Cilt: 57, 2006, 251–293.

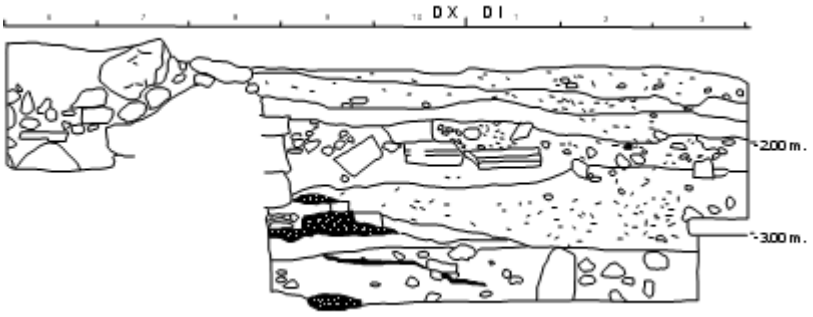
Yağız, Kahraman, Antandros Urneleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2005, Ege Üniversitesi, İzmir.

Yalman, Bedri. “Antandros Nekropol Kazısı”, Müze Kurtarma Kazıları Semineri, III, 1993, 449-487.

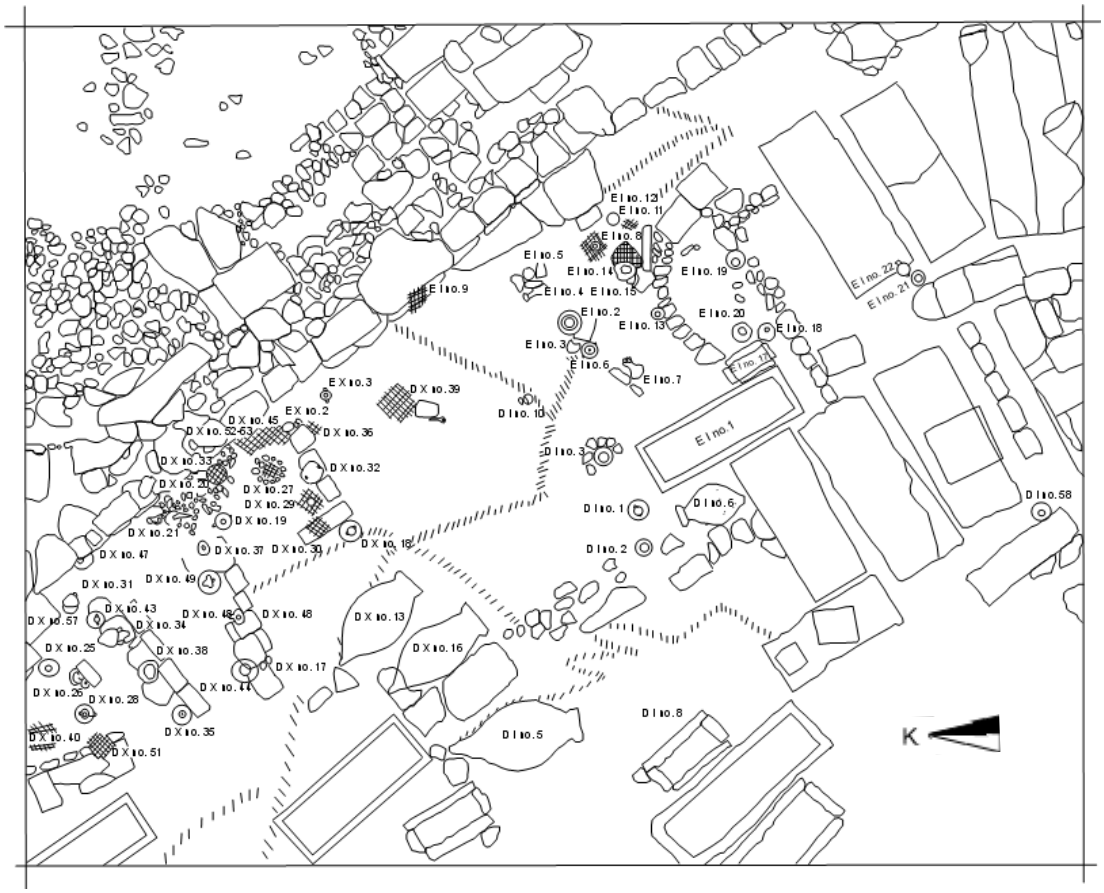
PLANLAR

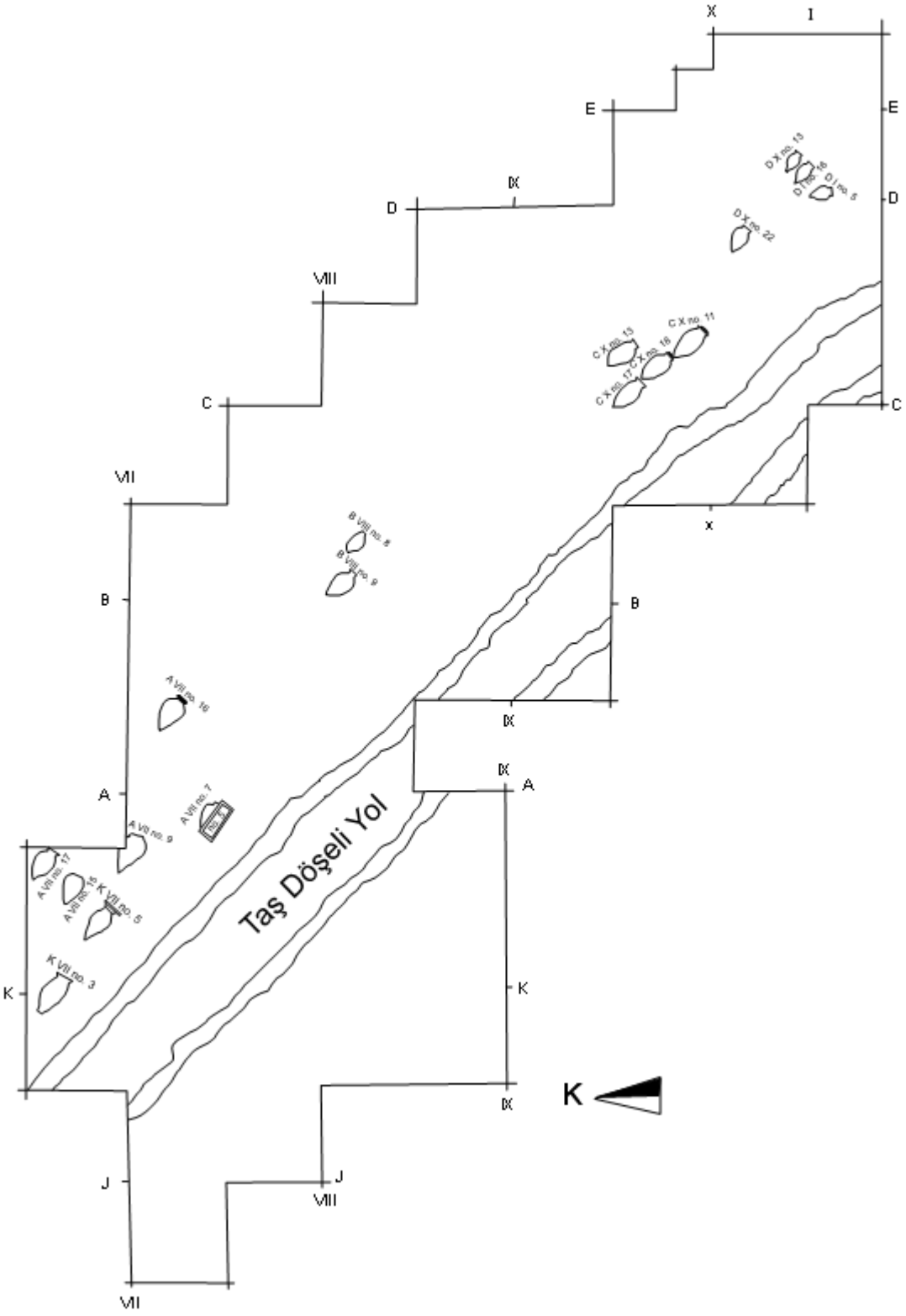
Plan 1: Assos batı nekropolü

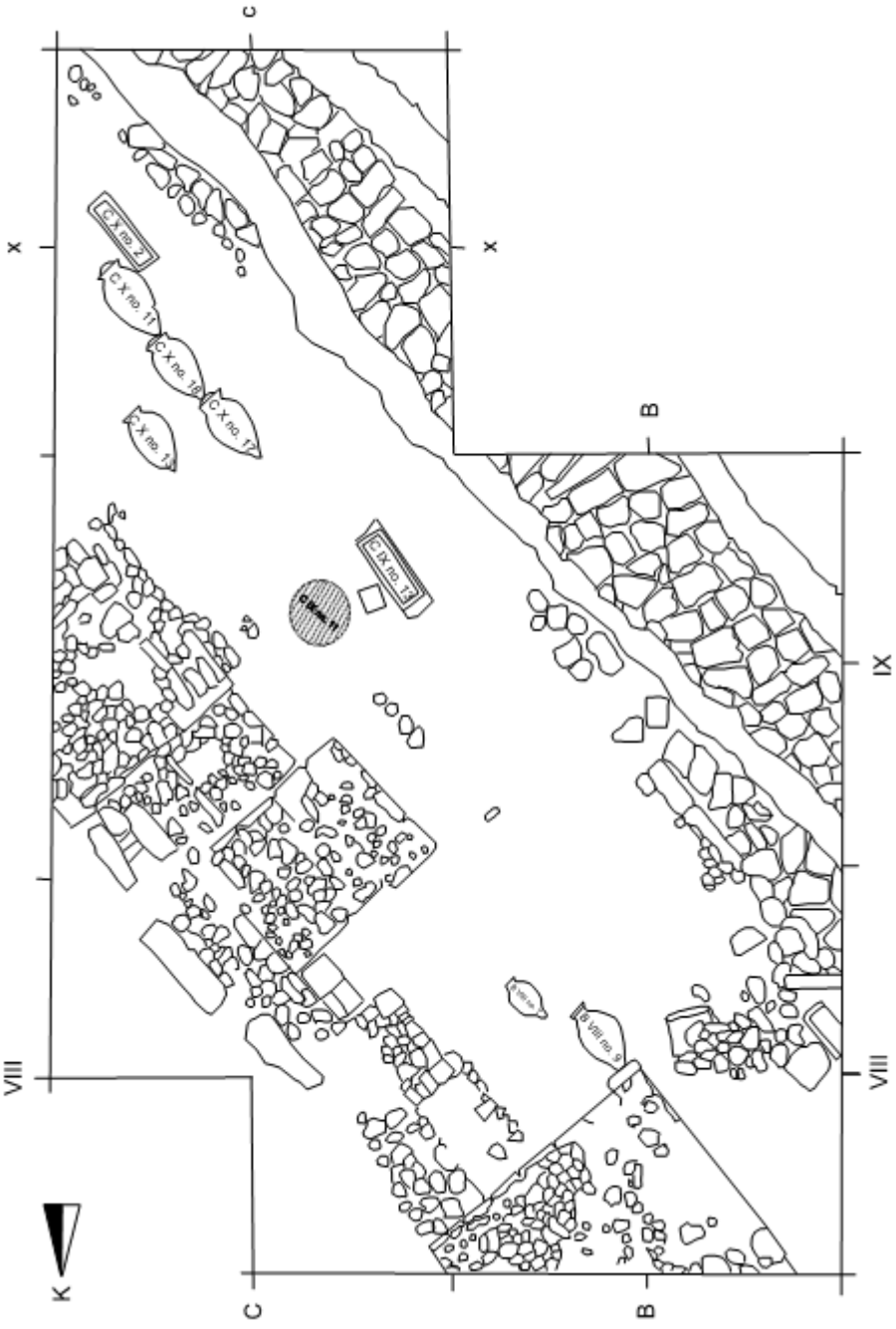
Plan 2: Taban kısmının sol tarafında bir kül dökme ve sağ tarafında da geç Arkaik Dönem'e ait bir lahit mezarın bulunduğu D X, D I açmalarının kesitten görünümü

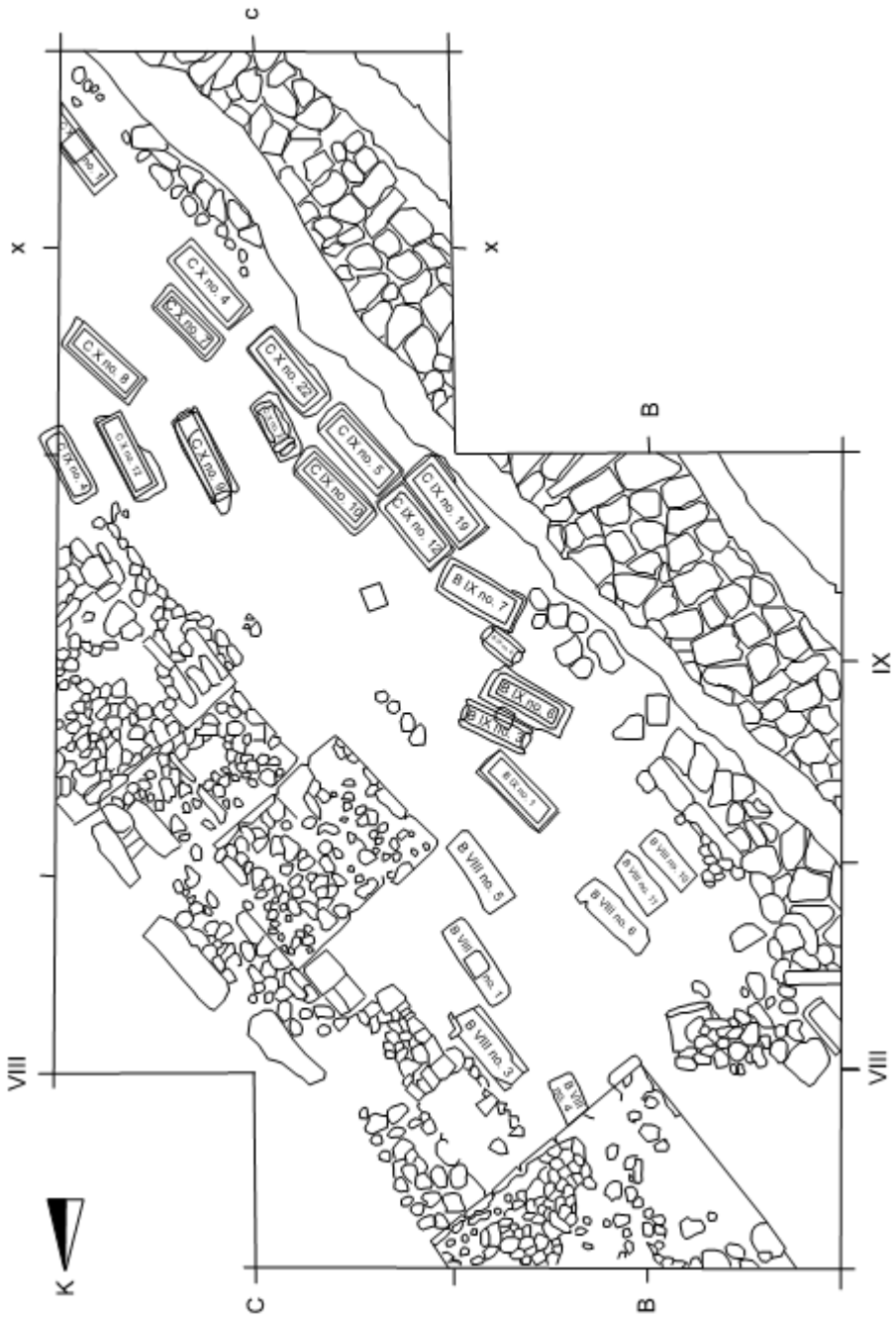
Plan 3: D X, D I ve E X, E I açmaları

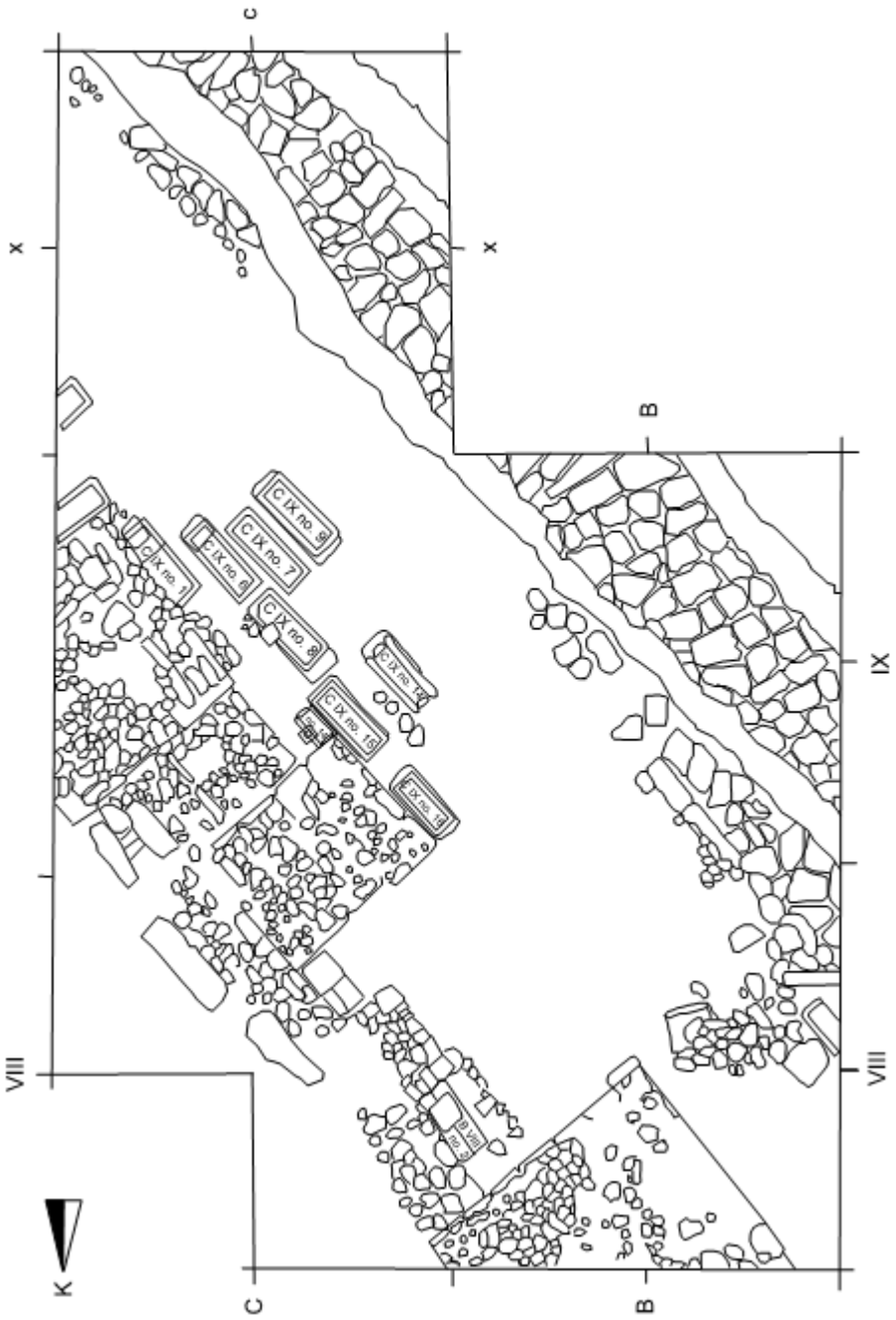
Plan 4: Taş döşeli yolun üst kısmındaki pithos mezarların dağılımı

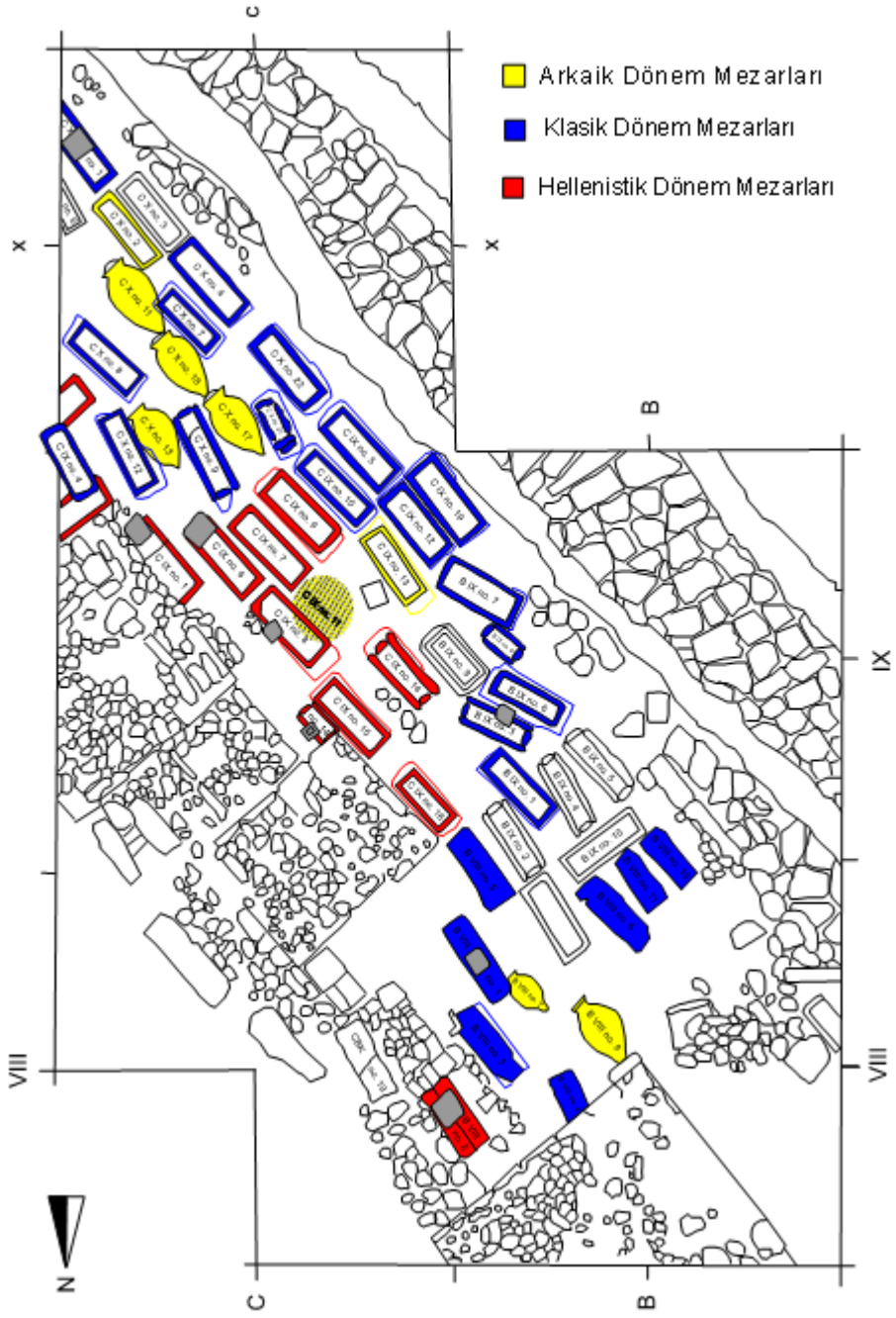
Plan 5: Arkaik Dönem'e ait birincil kremasyon mezarın, pithos ve lahit mezarların dağılımı

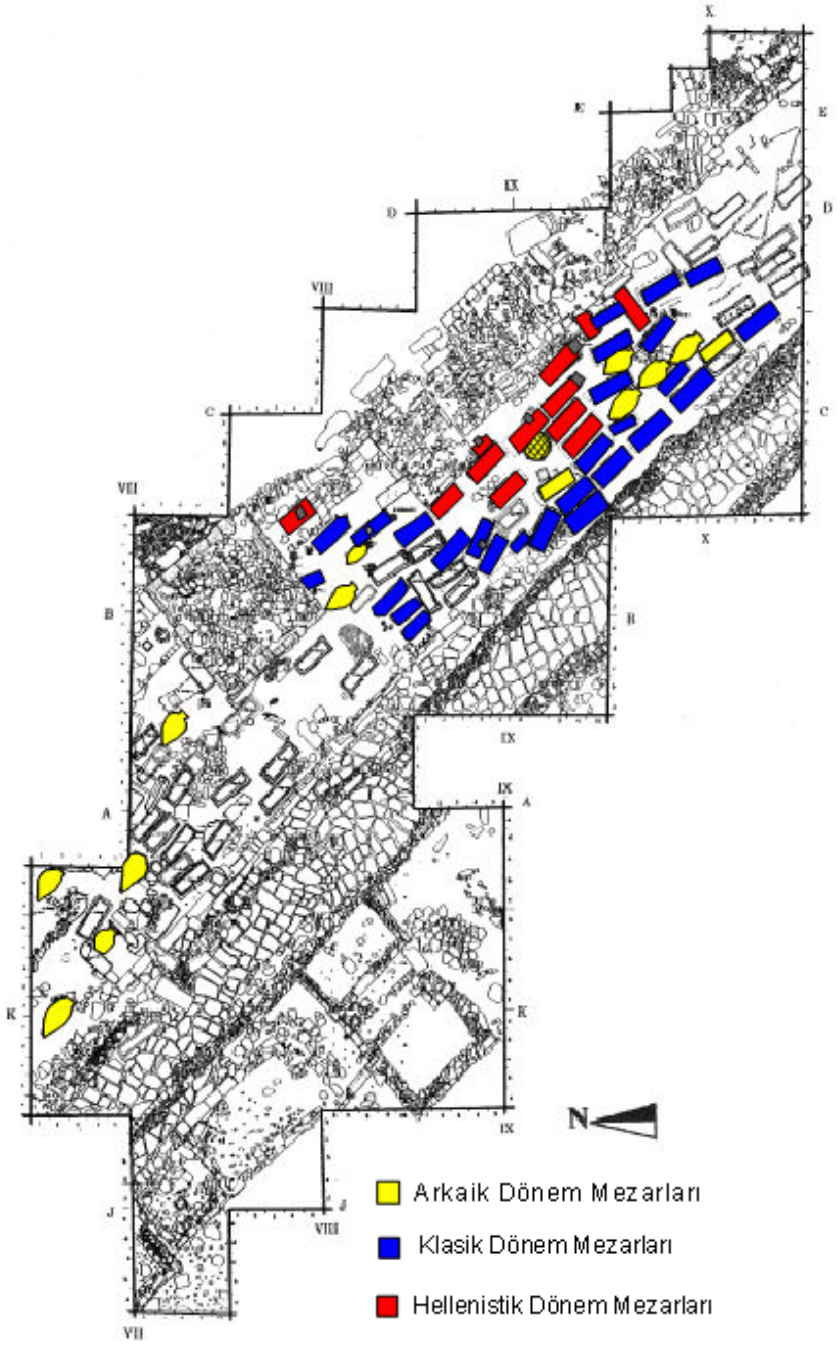
Plan 6: Klasik Dönem'e ait lahit mezarların dağılımı

Plan 7: Hellenistik Dönem'e ait lahit mezarların dağılımı

Plan 8: Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem lahit ve pithos mezarların dağılımı

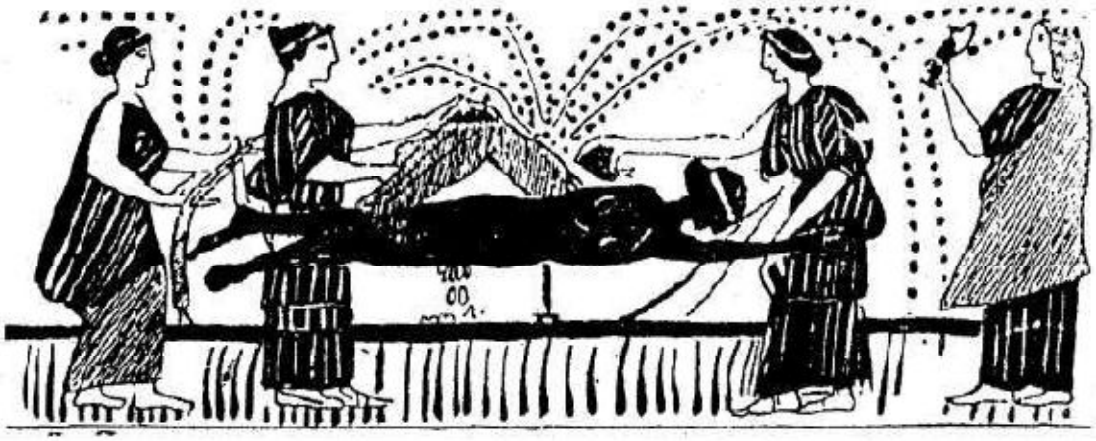
Plan 9: Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem lahit ve pithos mezarların dağılımı

LEVHALAR

Levha 1

Res. 1: Louvre müzesinde bulunan bir loutrophoros üzerindeki ölünün hazırlanışını gösteren tasvir

Res. 2: Atina ulusal arkeoloji müzesinde bulunan siyah figürlü bir pyksis üzerindeki Aktaion'un yıkanmasını gösteren tasvir

Levha 2

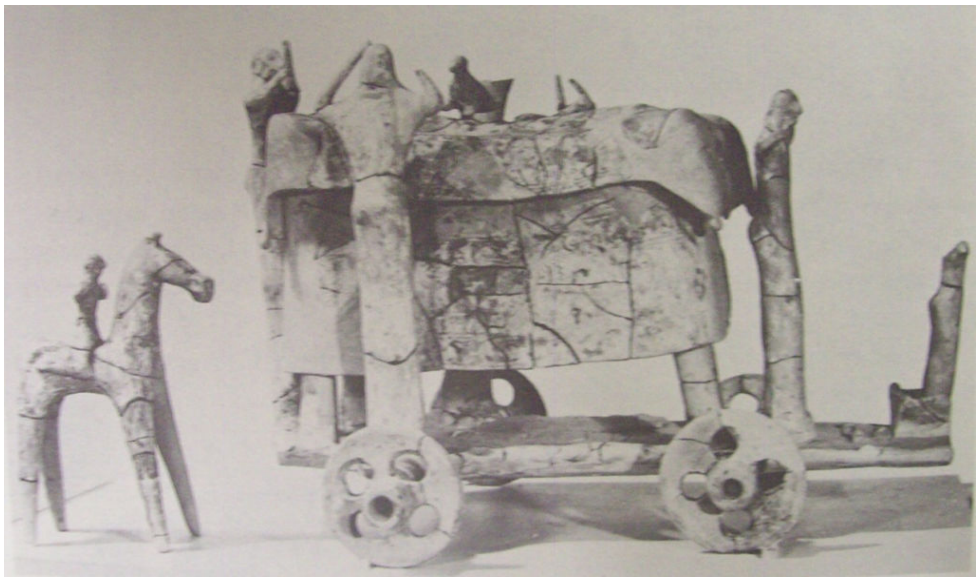

Res. 1: Atina Akropolis müzesinden siyah figürlü bir loutrophoros üzerindeki "prothesis" sahnesi

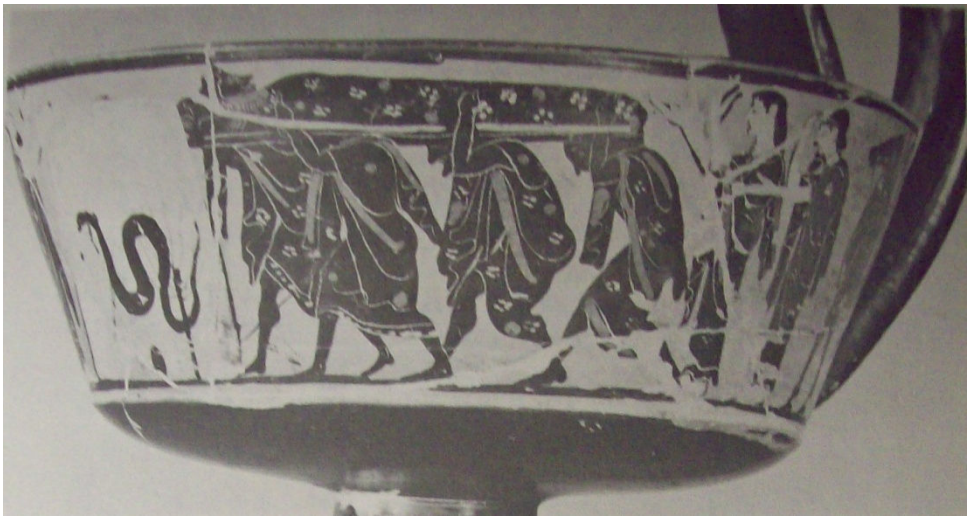

Res. 2: Attik siyah figürlü bir plaka üzerinde prothesis sahnesi ve acılı insanların tasvirleri

Levha 3

Res. 1: Vari'den ekphora sahnesinin tasvir edildiği terrakotta cenaze arabası üzerinde ağlayan kadınlar ve arkada atlı bir çocuk figürini

Res. 2: M.Ö. 6. yy'a tarihlenen siyah figürlü bir kantharos üzerinde ölünün, siyah olarak betimlenmiş olan taşıyıcılar tarafından mezara getirilişi

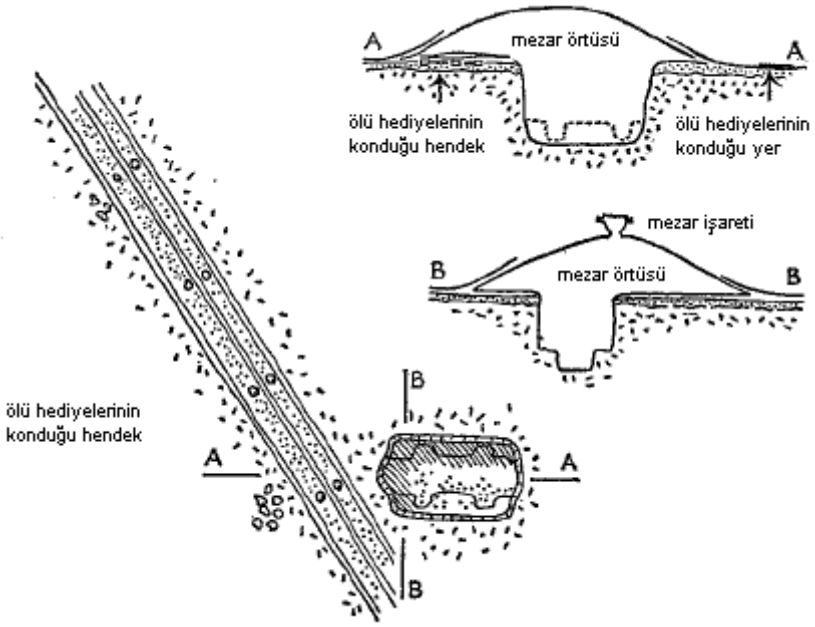
Levha 4

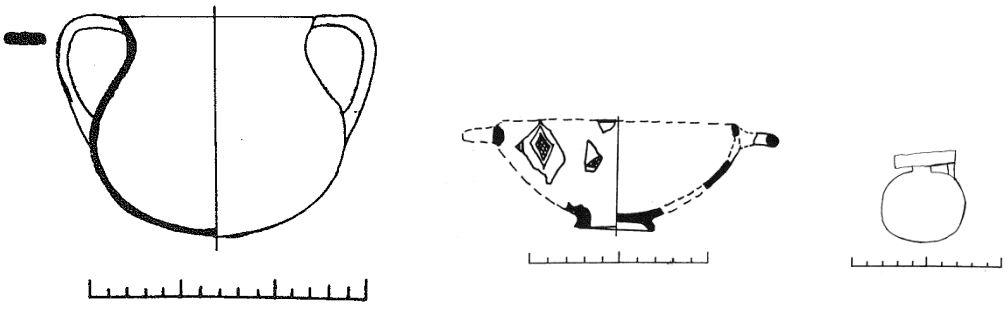
Res. 1: M.Ö. 6. yy'a tarihlenen siyah figürlü bir kantharos üzerinde ölünün, atlı bir araba ve saçlarını yolarak açılarını gösteren kadın ve erkekler tarafından mezara getirilişi

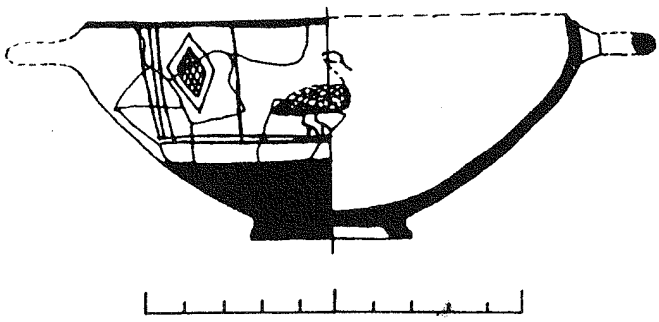
Res. 2: M.Ö. 5. yy'a tarihlenen Attik siyah figürlü bir loutrophoros üzerinde ölünün, tabutla mezara yerleştirildiğini gösteren tasvir

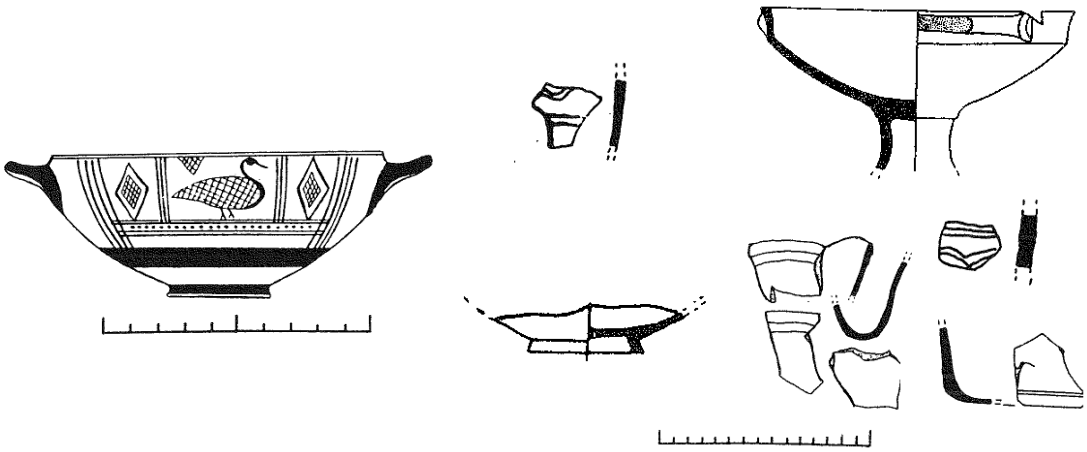
Res. 1: M.Ö. 7. yy ortalarına ait birincil bir kremasyon gömünün planı

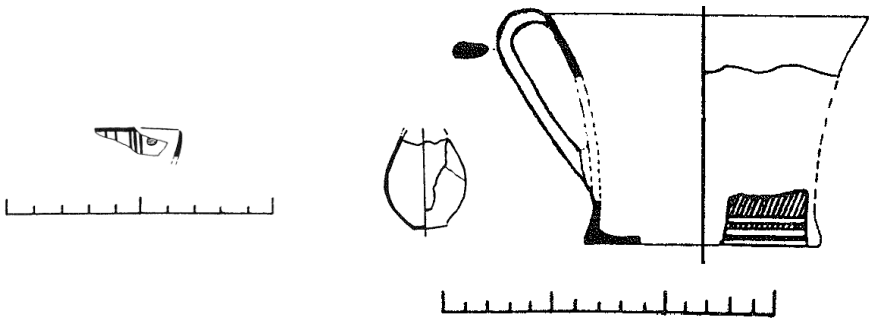
Res. 2: C X açmasının 10 nolu kül dökme mezarının buluntuları

Res. 1: D X açmasının 40 nolu kül dökme mezarında bulunmuş olan parçalara ayrılmış kuşlu kâse

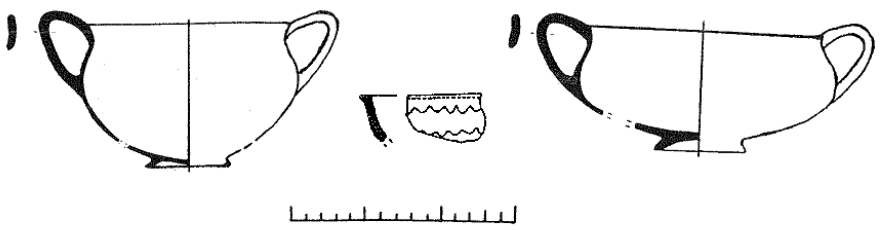

Res. 2: D X açmasının 50 nolu kül dökme mezarının buluntuları

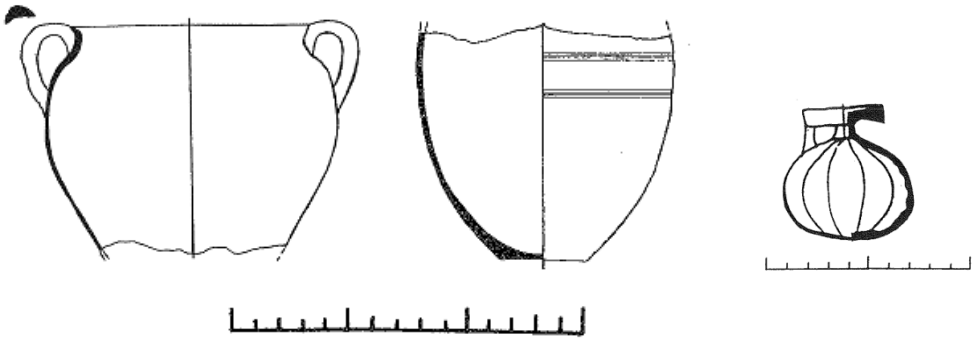

Res. 3: D X açmasının 36 nolu kül dökme mezarının buluntularına ait keramik parçaları

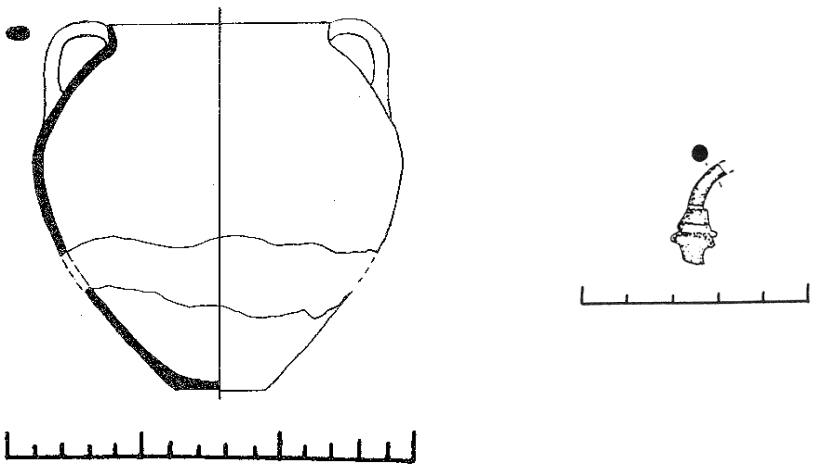
Levha 7

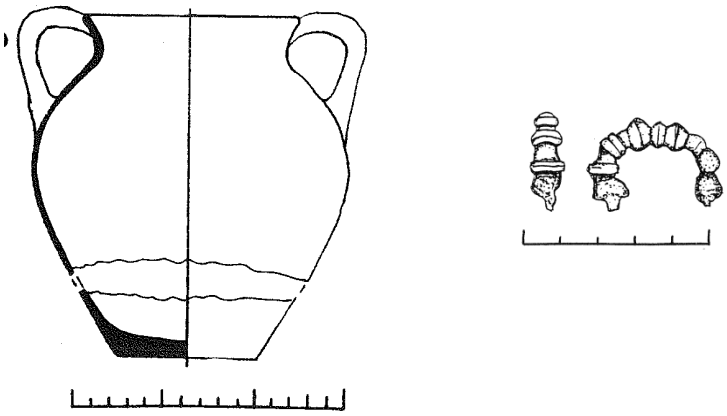
Res. 1: E I açmasının 8 nolu kül dökme mezarının buluntularına ait seramik parçaları

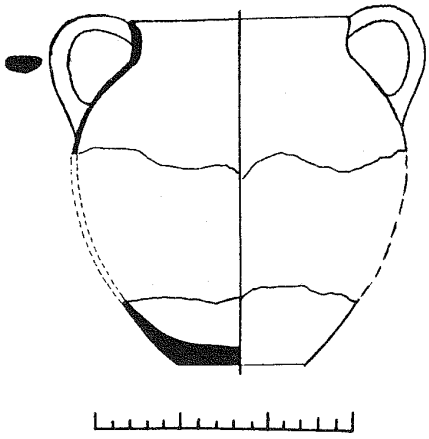
Res. 2: C X açmasının 15 nolu kül dökme mezarının buluntuları

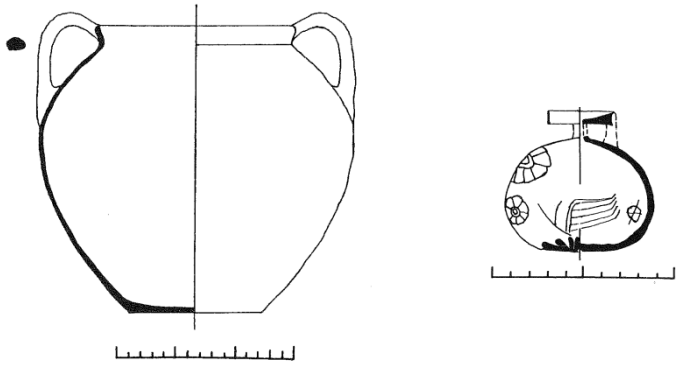
Res. 3: D X açmasının 45 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap ve Frig fibulasının parçası

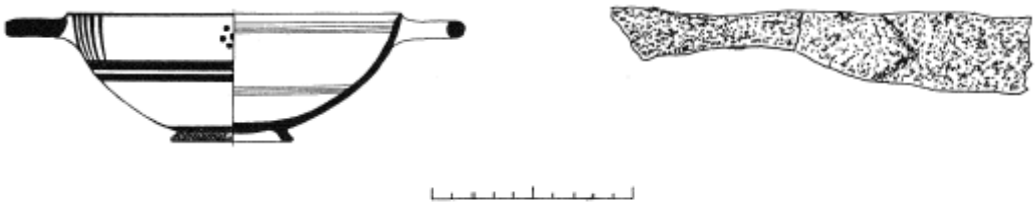
Res. 1: D X açmasının 53 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap ve Frig fibulası

Res. 2: E I açmasının 11 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap

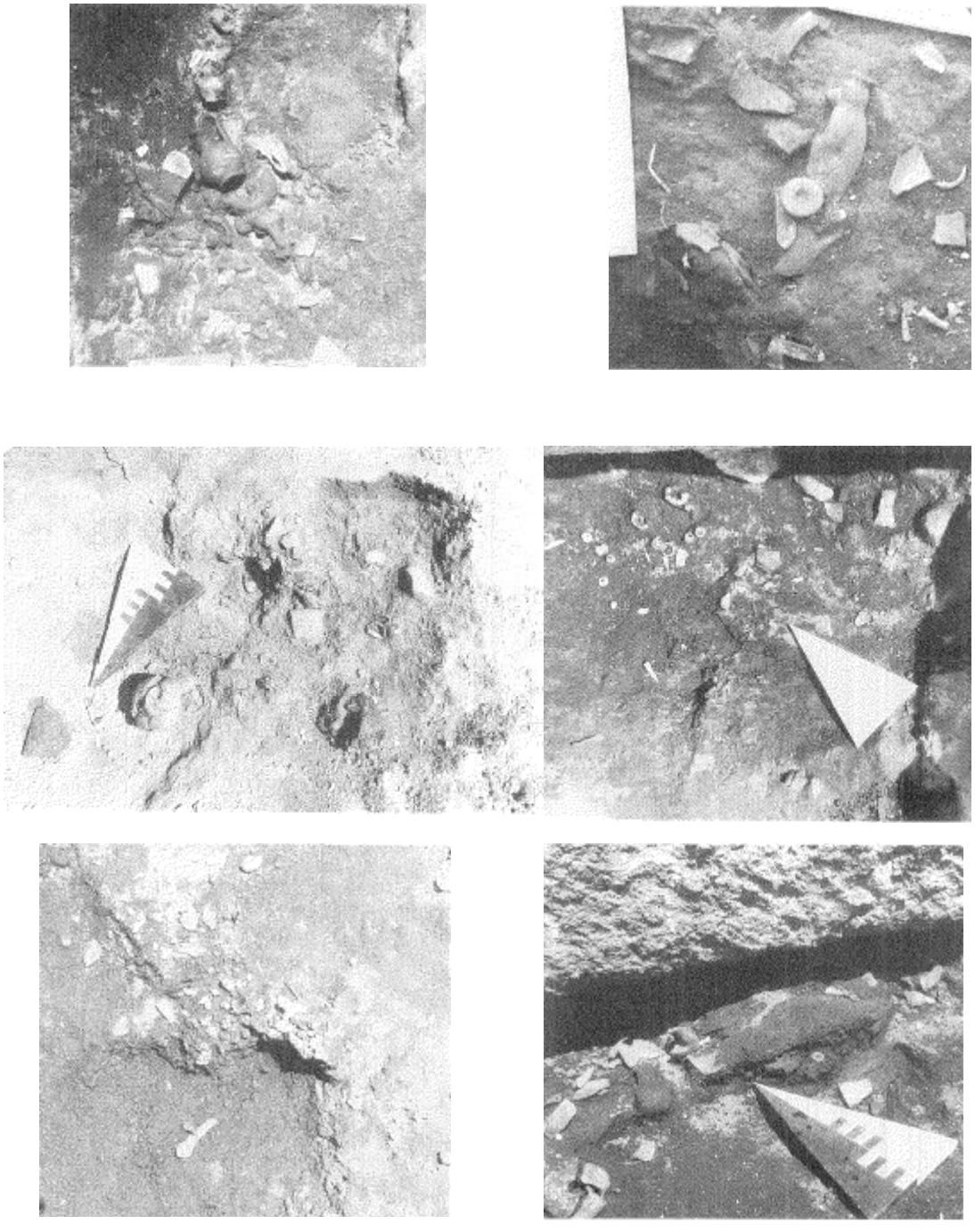
Res. 3: E X açmasının 1 nolu kül dökme mezarında saptanan kulplu tencere formunda kap ve aryballos

Res. 1: D X açmasının 52 nolu kül dökme mezarının buluntuları

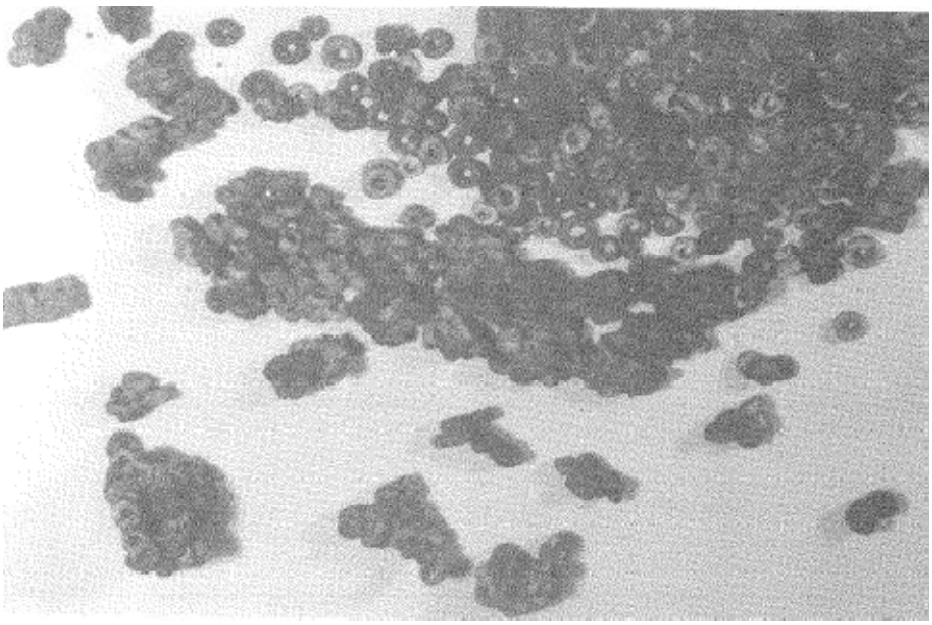

Res. 2: Parion nekropolünde saptanmış olan merkezi kremasyon alanı

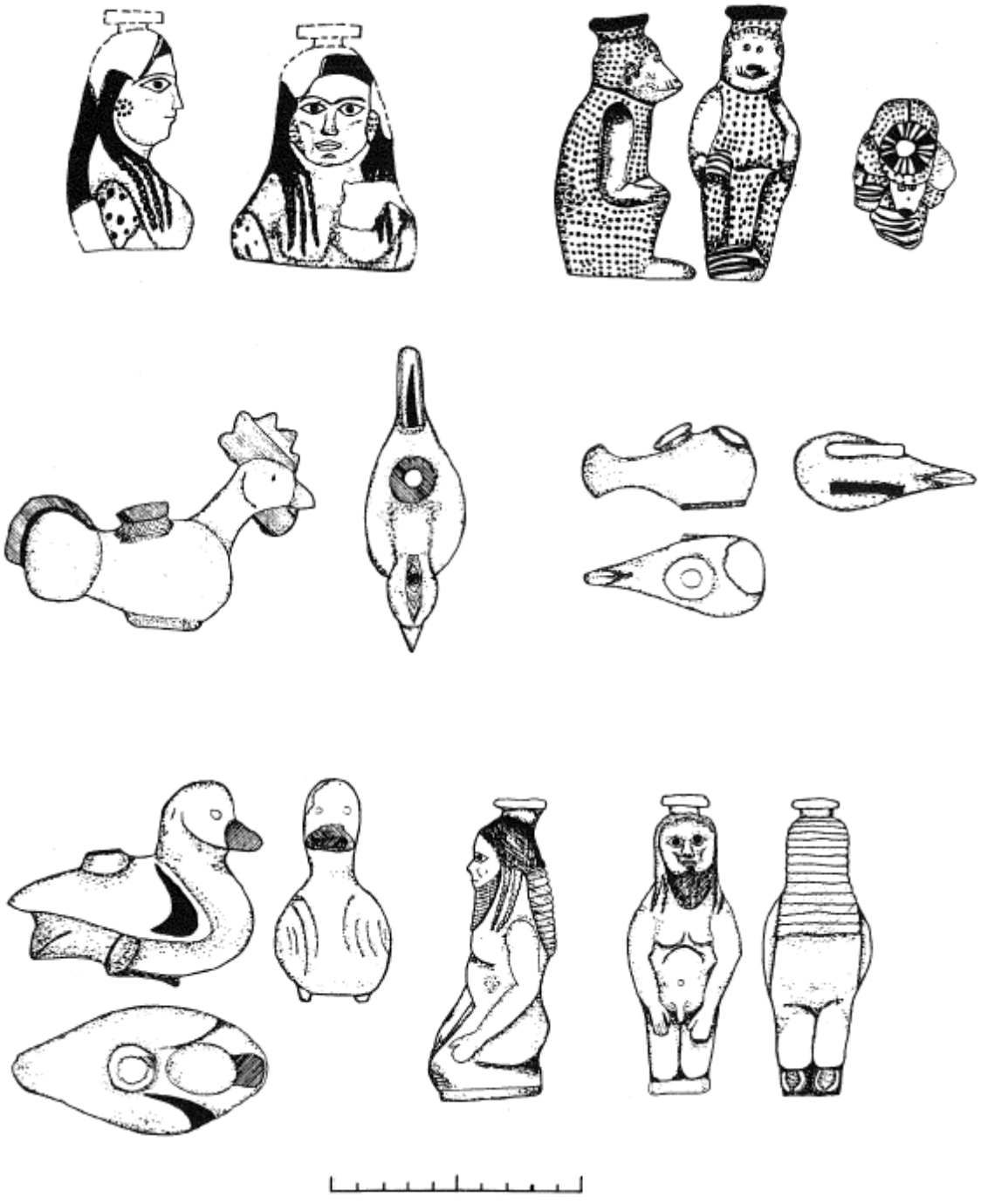

Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarın dağılım alanları

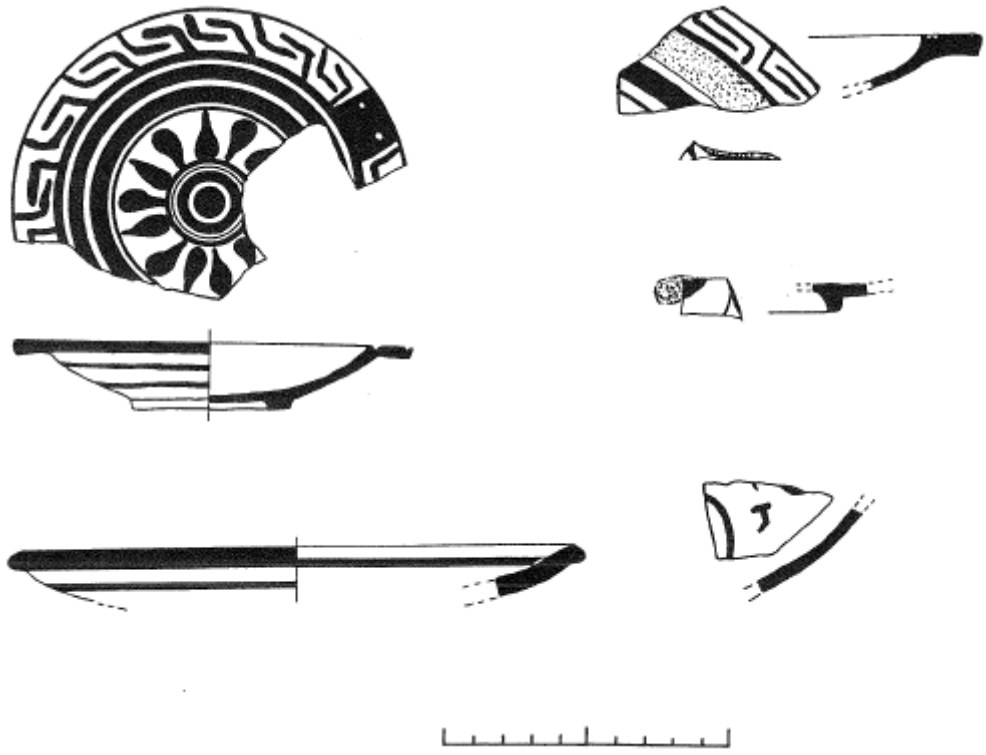
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan, büyüklüğü 0.35 cm. ve genişliği 0.25 cm. olan fayans boncuklar

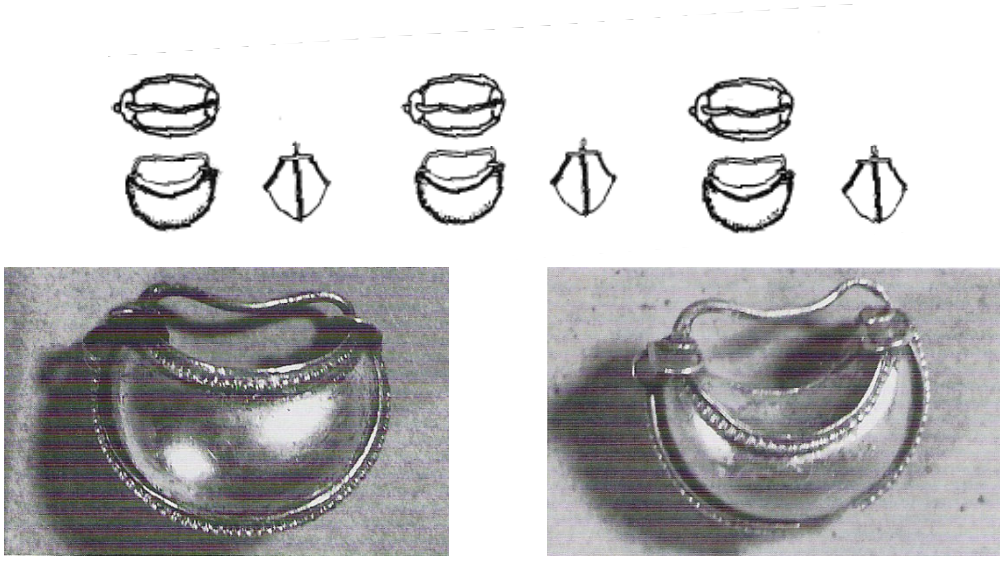
Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan boncuklar

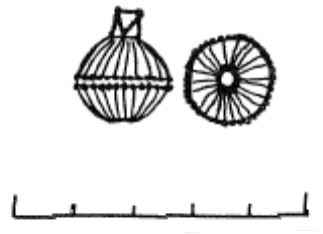
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan değişik biçimlerdeki lekythoi

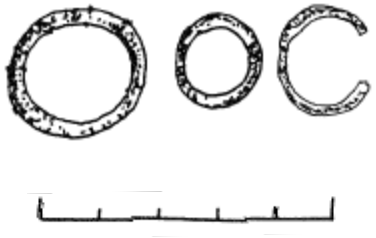
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan boya bezemeli tabaklara ait parçalar

Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan altın küpeler

Res. 1: Bir iğnenin altından başlığı

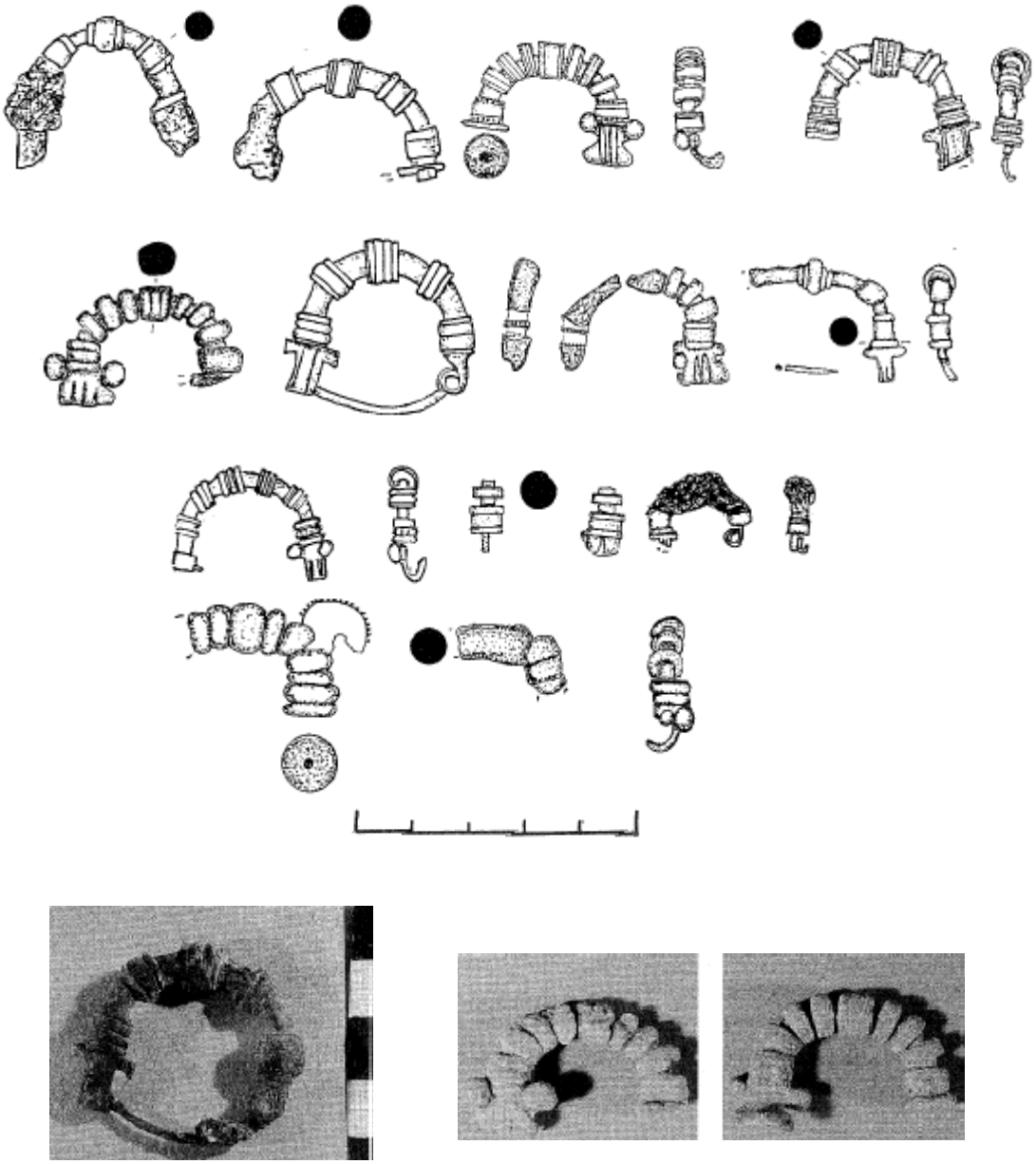
Res. 2: Bronzdan yüzükler

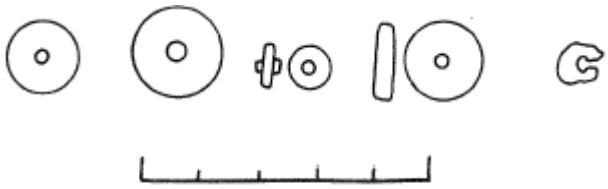
Res. 3: Yarım ay şeklinde bronz küpeler

Res. 4: Aynı bileziğe ait olan parçalar

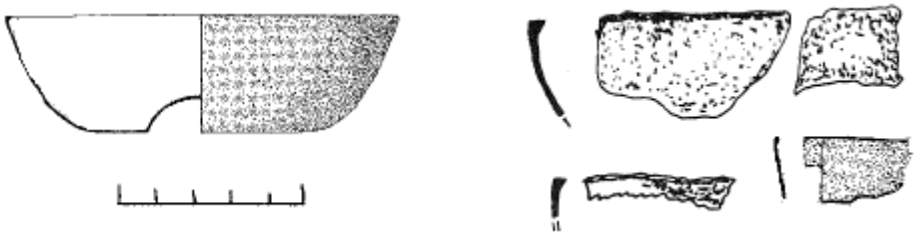

Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan Frig fibulaları

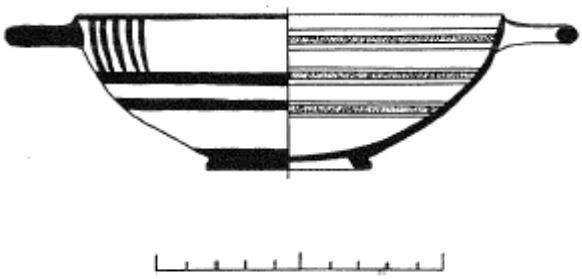

Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan küçük boyutlu kemik diskler

Levha 16

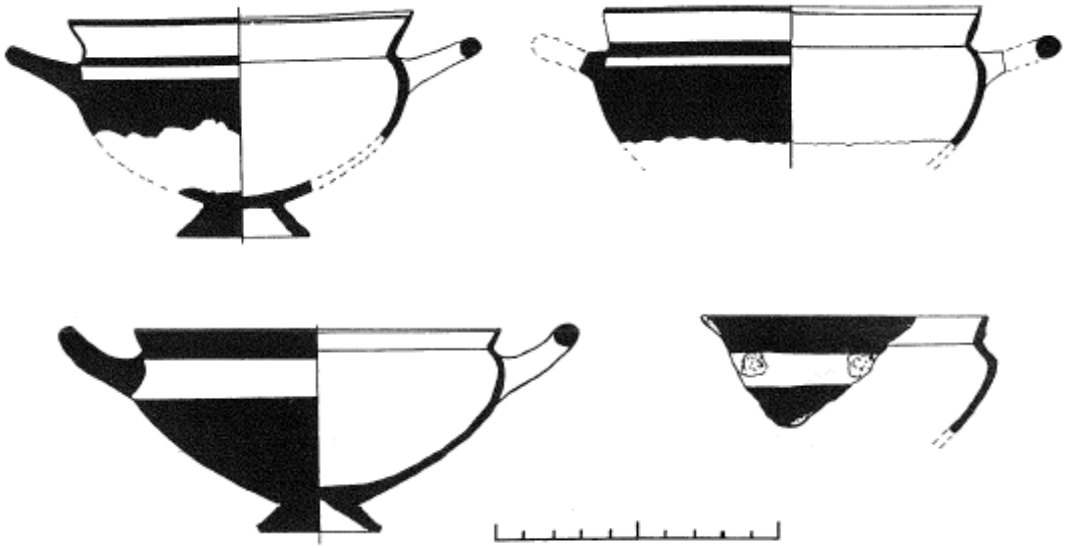
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan metal bir kap ve diğer bir kabın varlığına işaret eden parça

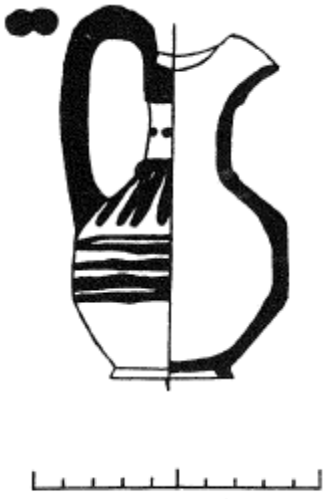
Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan şeritli kâselerden biri

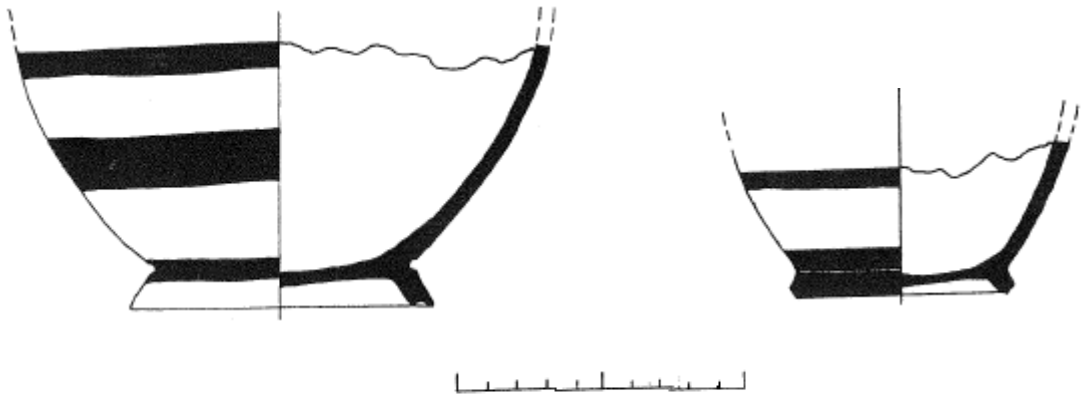
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan bir yarım olmak üzere üç farklı lekanise ait parçalar

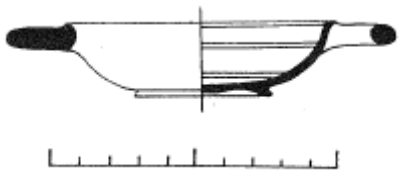
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan köşeli kâseler

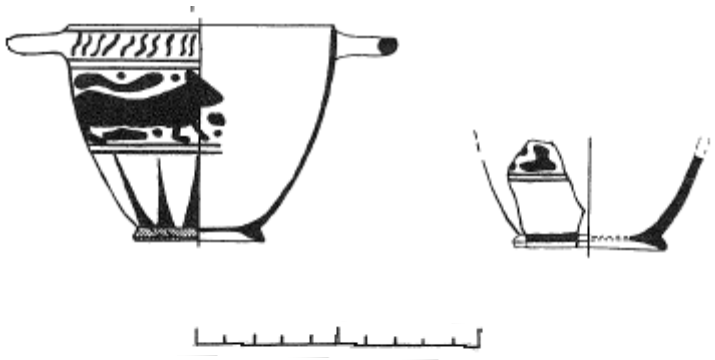
Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan şerit bezemeli küçük lekythos

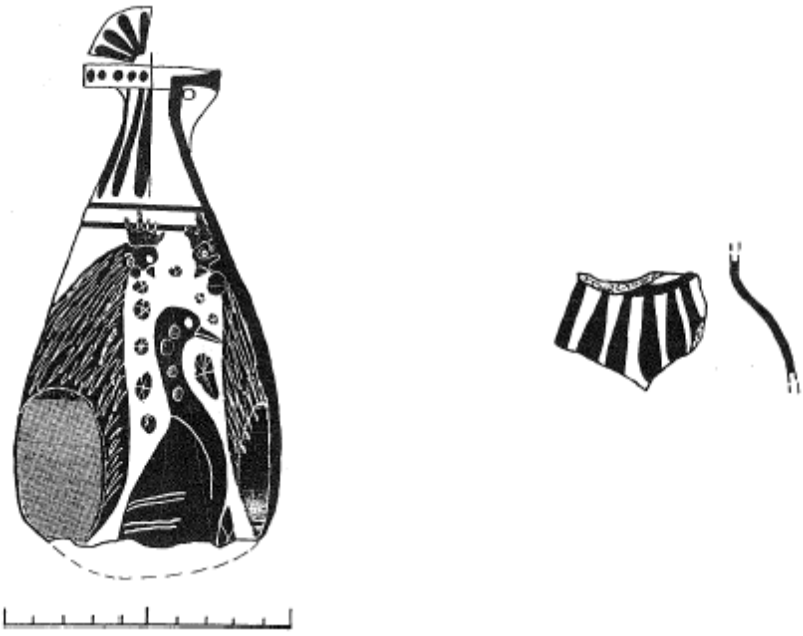
Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan sürahi formlu kaplara ait parçalar

Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan sığ tabak

Res. 3: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan skyphoi

Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan bir alabastron ve farklı bir örneğe ait parça

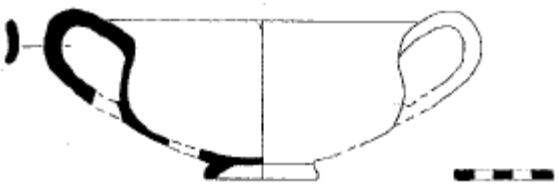
Res. 2: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan ve Berlin F 1090 ressamına ait aryballos

Res. 1: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan aryballoi ve farklı örneklere ait parçalar

Res. 2: C IX açmasının 11 nolu mezarında birincil kremasyon saptanan ve kottabos taşı olduğu düşünülen pişmiş toprak obje

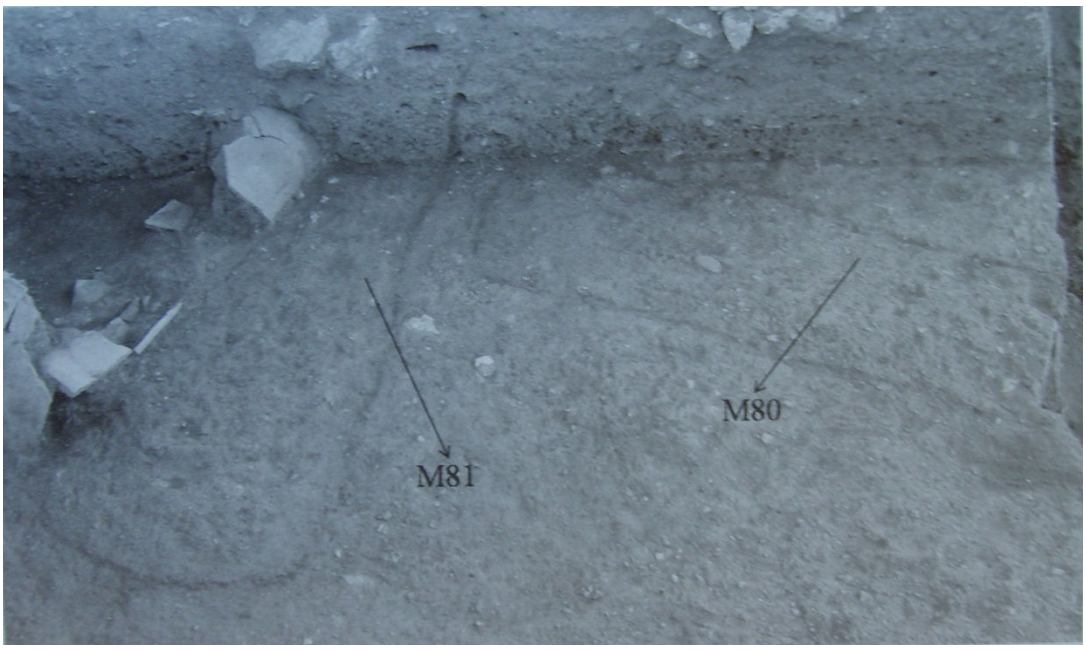

Res. 3: C IX açmasındaki 11 nolu birincil kremasyon mezarda saptanan bir kanthariskosa ait seramik parçaları

Levha 22

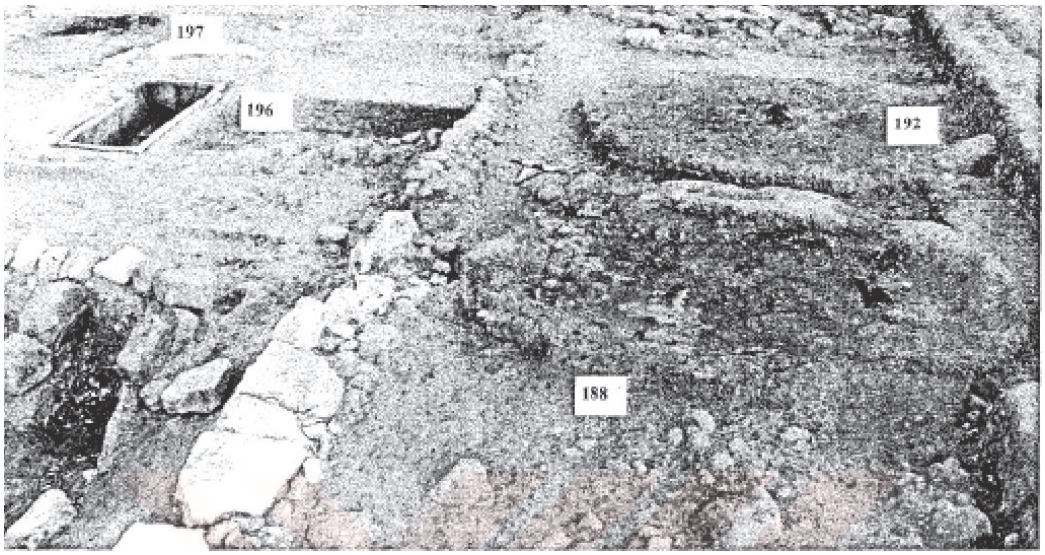

Res. 1: Parion nekropolündeki M80 ve M82 nolu mezarlarda belirlenen kremasyon izleri

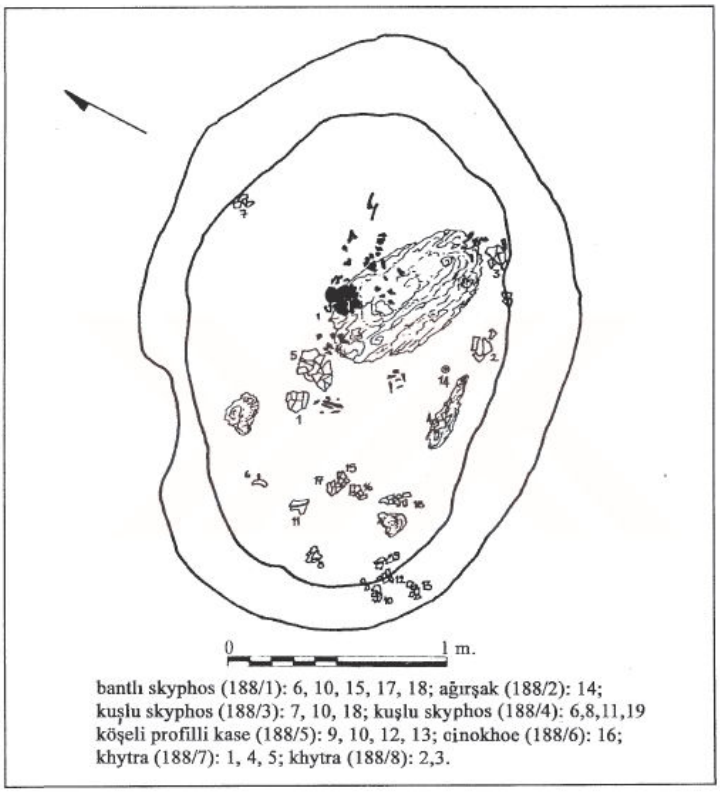

Res. 2: Parion nekropolündeki M80 ve M81 nolu mezarlarda belirlenen kremasyon izleri

Levha 23

Res. 1: Akpınar nekropolünde belirlenmiş olan 188 nolu birincil kremasyon gömü

Res. 2: Akpınar nekropolünde belirlenmiş olan 188 nolu birincil kremasyon gömünün planı

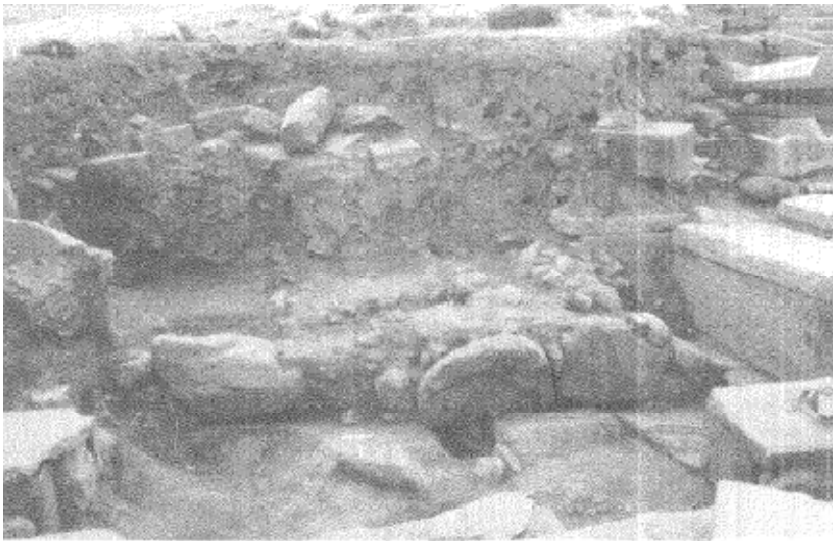

Res. 1: Akpınar nekropolünde belirlenmiş olan 219 nolu birincil kremasyon gömü

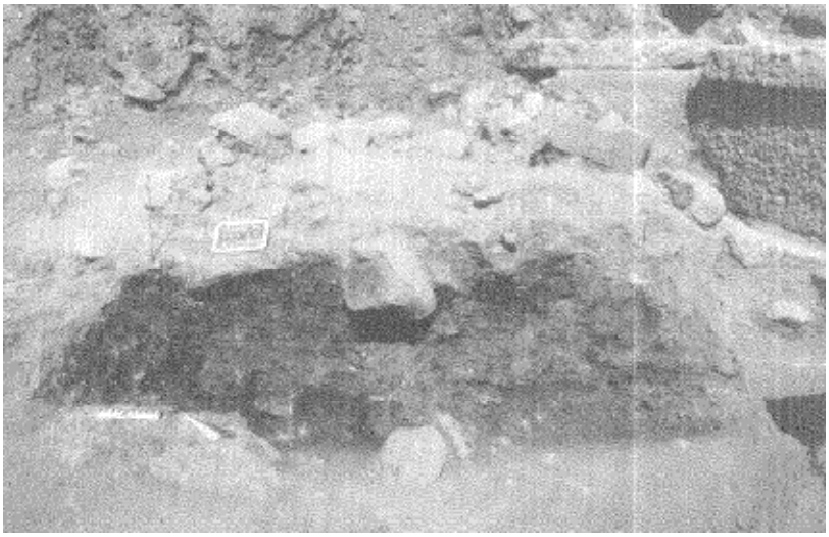

Res. 2: Rodos'ta Vroulia'da belirlenmiş olan birincil kremasyon gömülere ait çukur

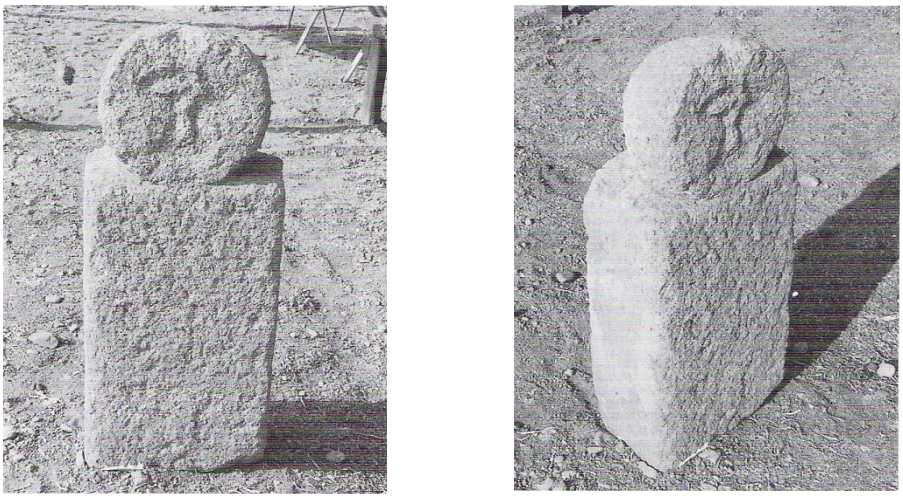
Levha 25

Res. 1: D I açmasında saptanmış olan merkezi yakma yerinin alandaki konumu

Res. 2: D I açmasında saptanmış olan merkezi yakma yerinin görünümü

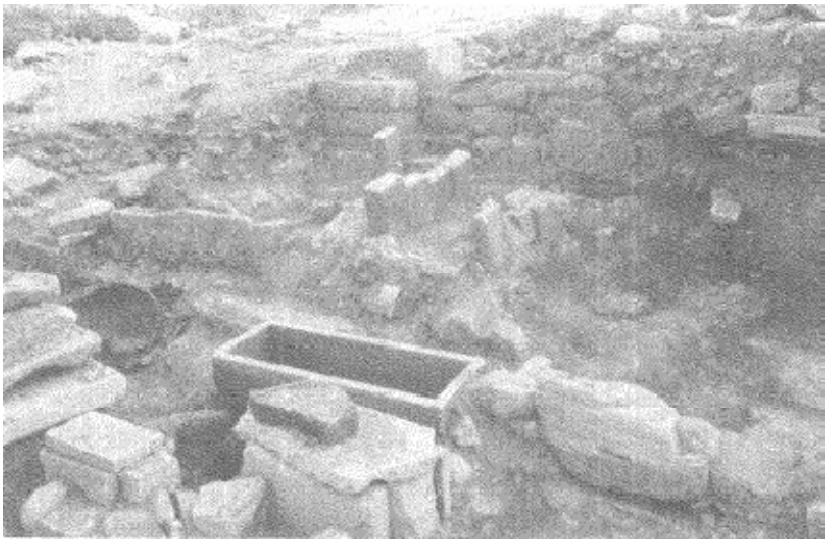

Res. 1: E II açmasında saptanmış olan antropomorfik stelin önden ve yandan görünümü

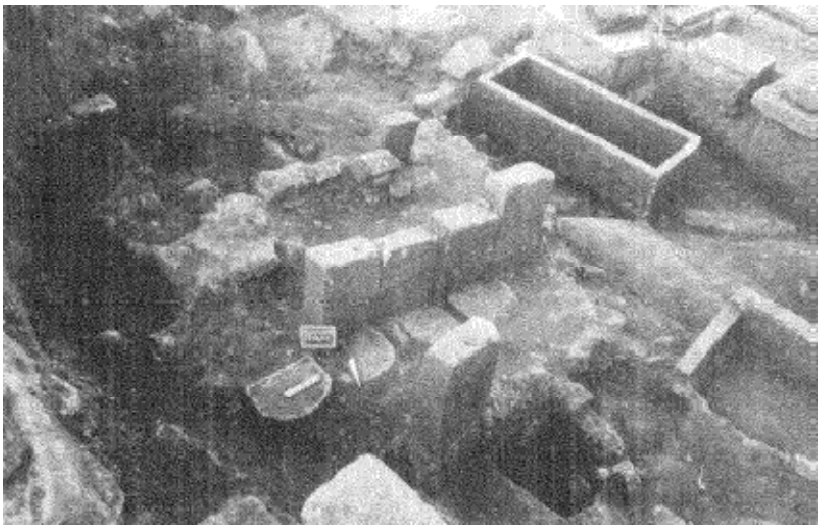

Res. 2: S 3 açmasında saptanmış olan bir urne mezarın taştan kapağı ve güneybatıya doğru uzanan mezar stel sırası

Levha 27

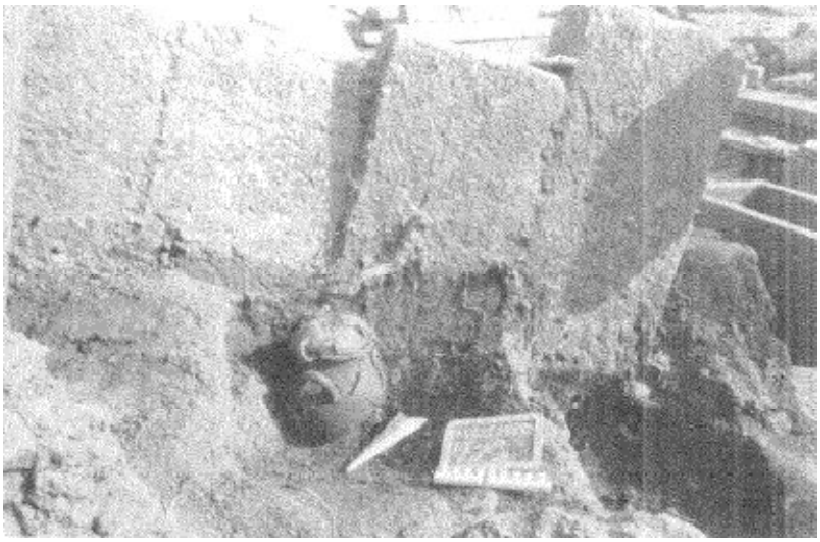

Res. 1: D X açmasının görünümü

Res. 2: D X açmasında belirlenen ve 17, 35, 38, 43 ve 44 nolu urne mezarların bulunduğu stel sırası

Levha 28

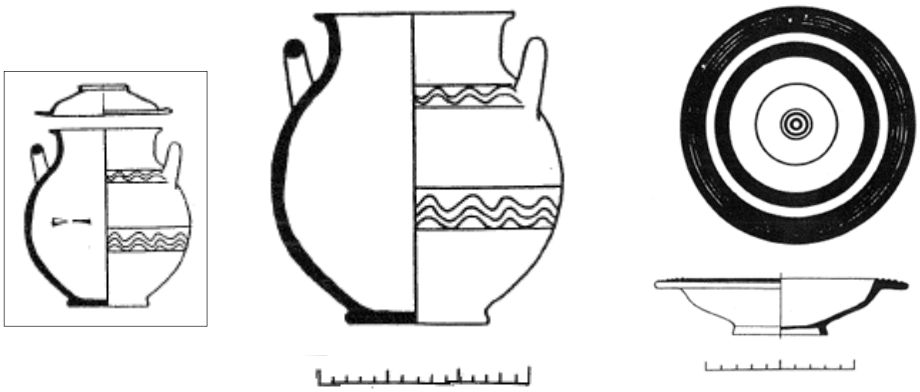
Res. 1: D X açmasında belirlenen 38 nolu urne mezarın konumu

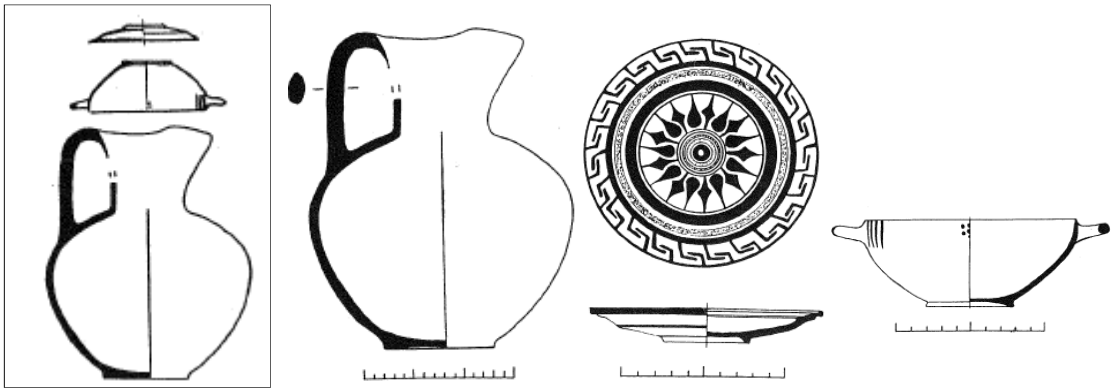
Res. 2: Thera adasındaki Sellada nekropolünde saptanan stel örneklerinden biri

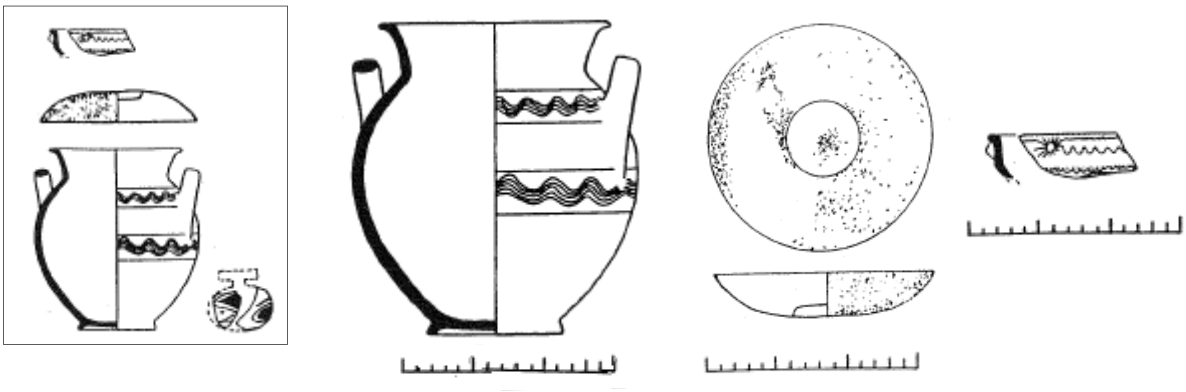
Res. 1: C VIII açmasının iki ayrı mezar numarası verilmesine karşın, tek bir urne mezara ait olduğu düşünülen buluntu grubu

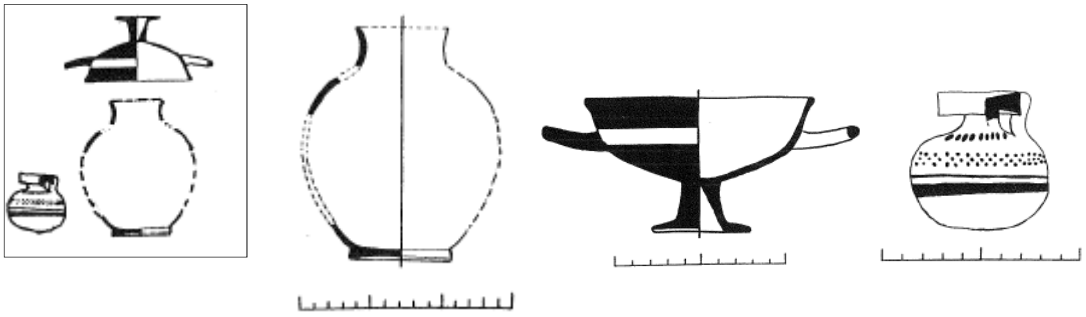
Res. 2: D X açmasının 25 nolu urne mezarı ve boyalı bir kâseden oluşan kapağı

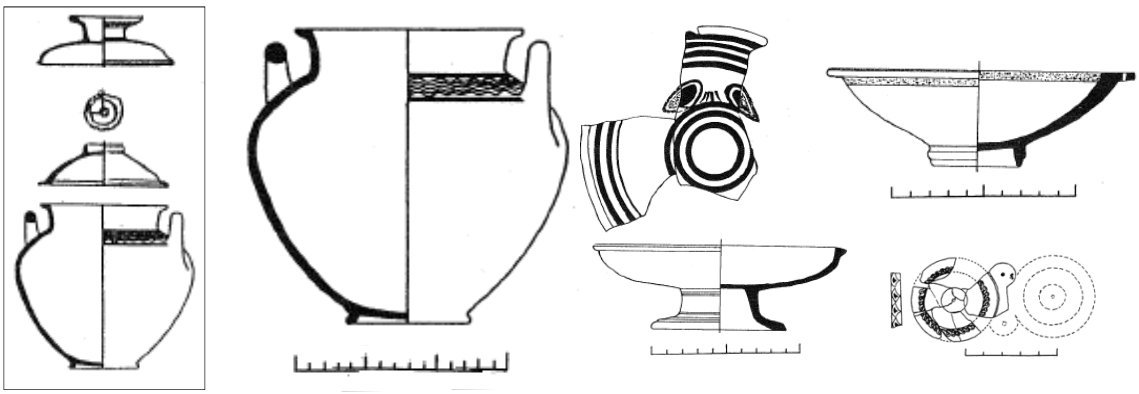
Res. 3: D X açmasının 31 nolu urne mezarı

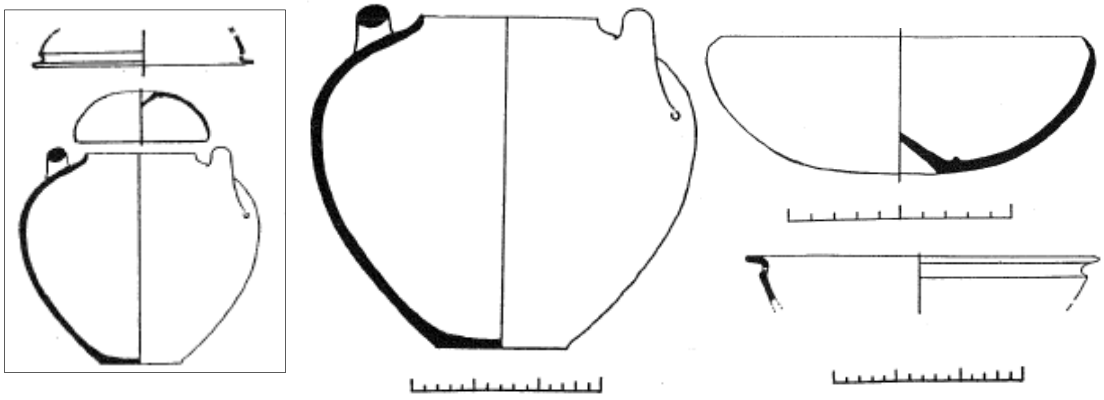
Res. 1: Üst kısmı brozdan bir omphalos ile kapatılan E I açmasının 13 nolu urne mezarı

Res. 2: F IV açmasının 7 nolu urne mezarı

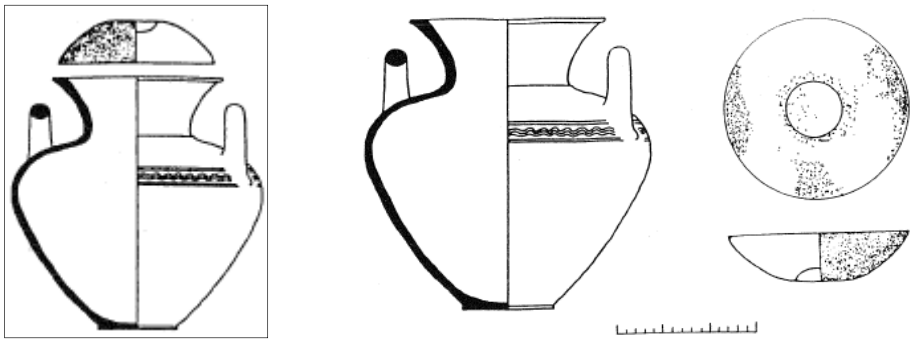
Res. 3: E I açmasının 19 nolu urne mezarı

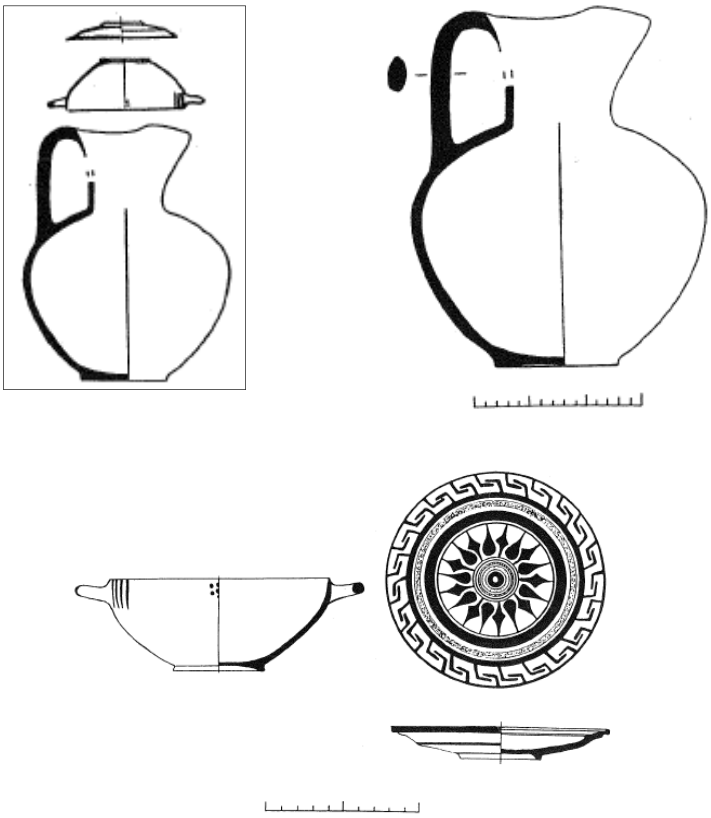
Res. 1: D I açmasının 3 nolu urne mezarı

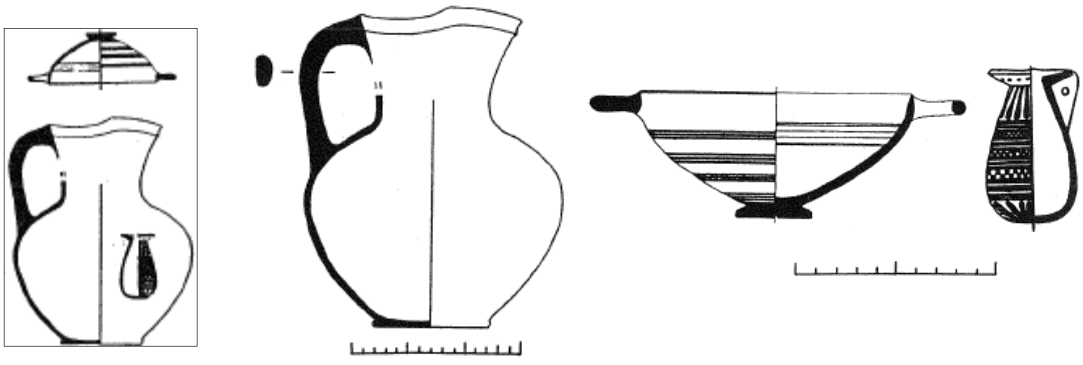
Res. 2: D I açmasının 2 nolu urne mezarı

Res. 3: E I açmasının 2 nolu urne mezarı

Res. 1: D X açmasının 31 nolu urne mezarı

Res. 2: E I açmasının 7 nolu urne mezarı

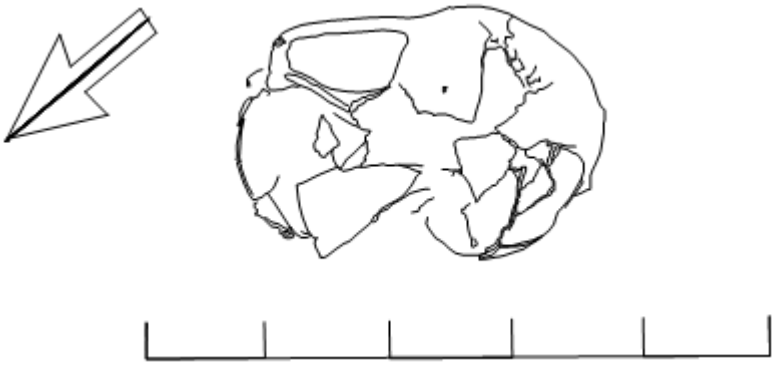
Res. 1: S 3 açmasında saptanmış olan hydria urne mezar ve aryballostan kapağı

Res. 2: urne mezarın belirlendiği andaki mevcut durumu

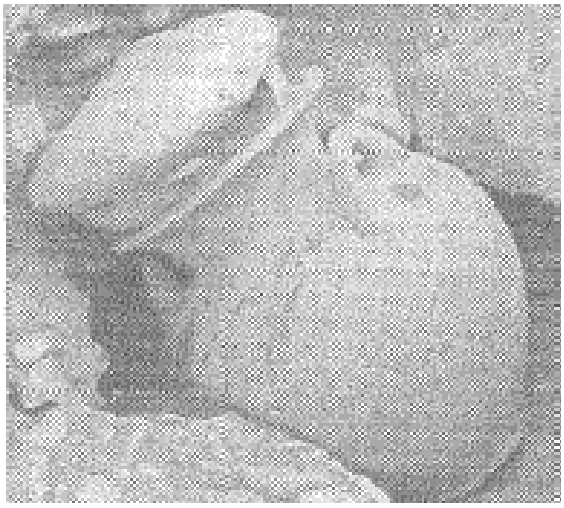
Res. 1: S 3 açmasının görünümü

Res. 2: S 3 açmasının 28 nolu urne mezarın çizimi

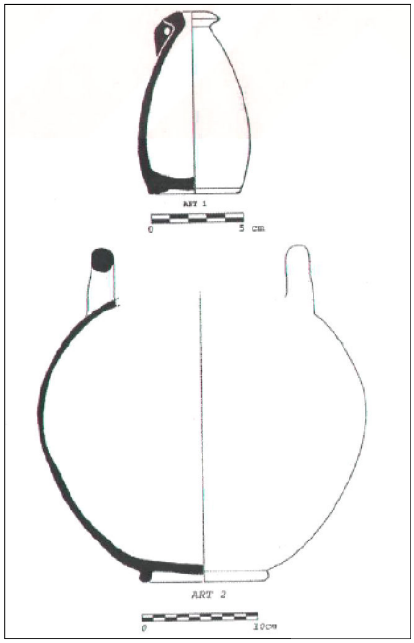
Res. 1: S 3 açmasındaki 28 nolu urne mezarın kapağı

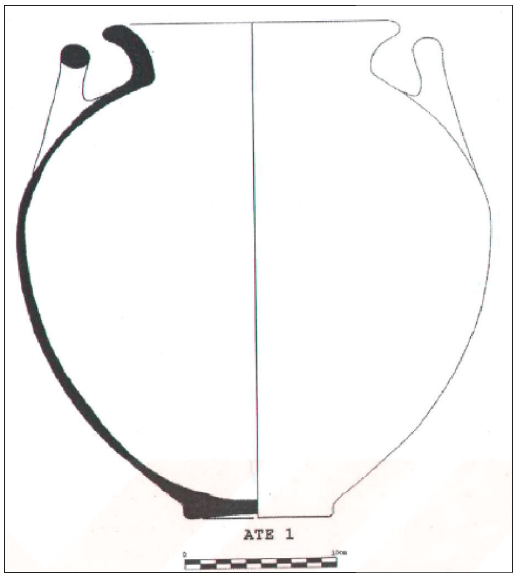

Res. 2: Antandros nekropolünde belirlenmiş olan ve ağız kısmına kapak olarak düz bir şekilde oturtulan kuşlu kâsenin üzerine de taş konulan 76 nolu urne mezar

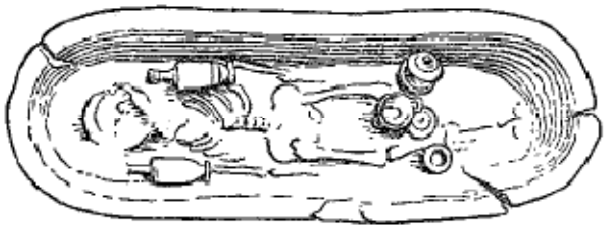

Res. 1: Antandros nekropolünde saptanan podyum

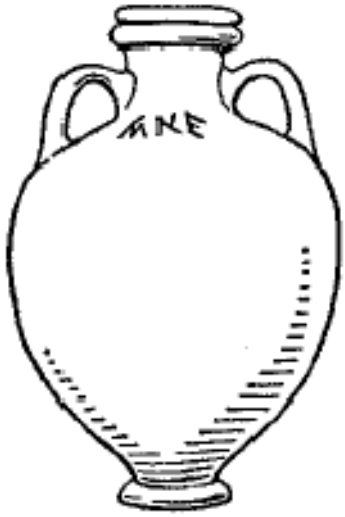

Res. 2: Antandros nekropolünde saptanan podyumun batısındaki 45 ve 42 nolu urne mezarlar

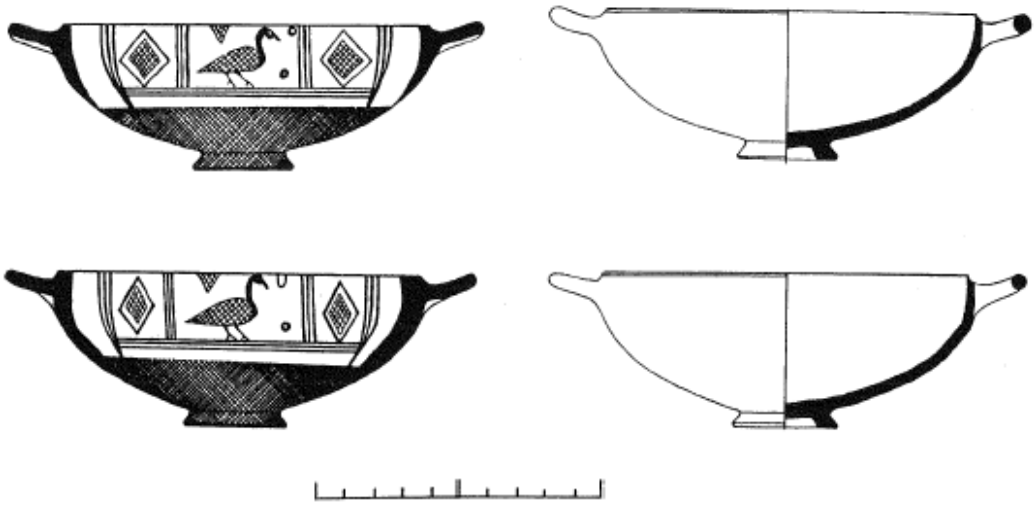
Res. 1: Atina'da Kerameikos'ta belirlenmiş olan M.Ö. 480 li yıllara tarihlenen bir çocuğa ait kilden lahit

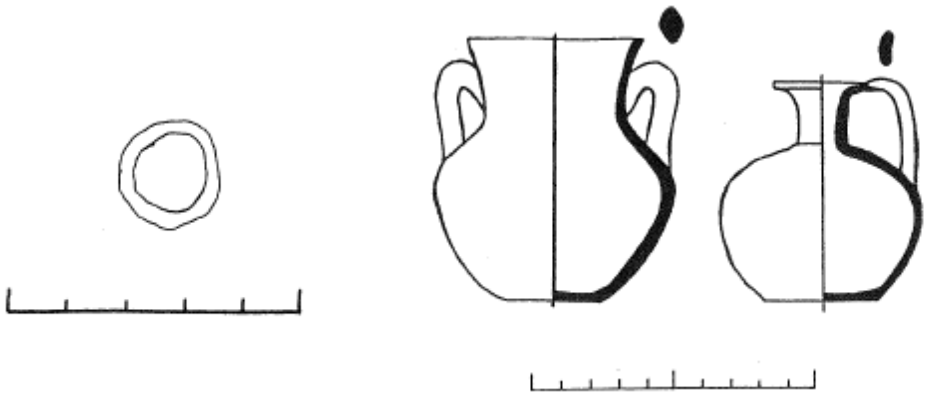
Res. 2: Atina'dan, üzerinde "mne(ma)" yazıtı bulunan amphora

Res. 1: E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarı

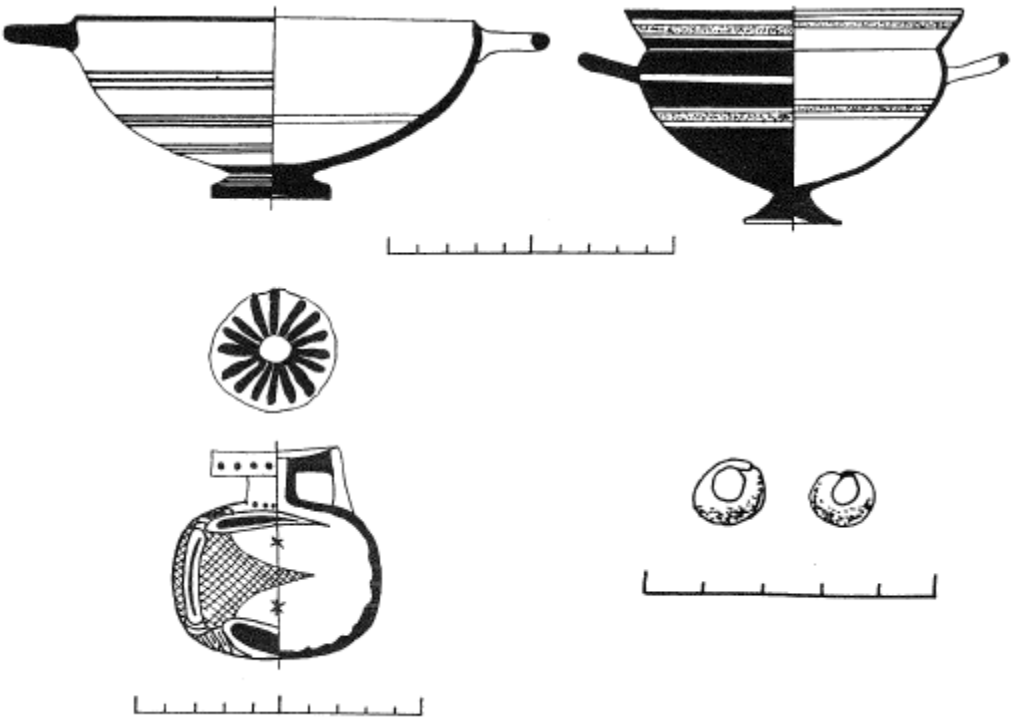
Res. 2: E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarında belirlenen kuşlu kâseler

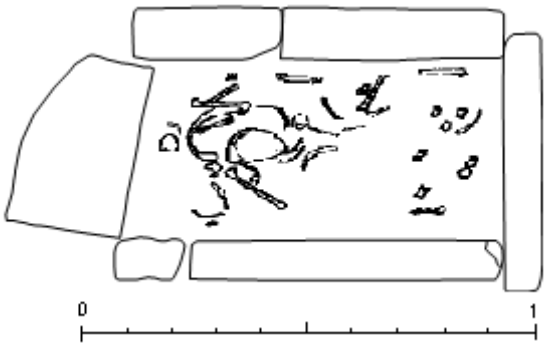
Res. 1: E I açmasının 17 nolu taş sanduka mezarında belirlenen kurşun yüzük, amphoriskos

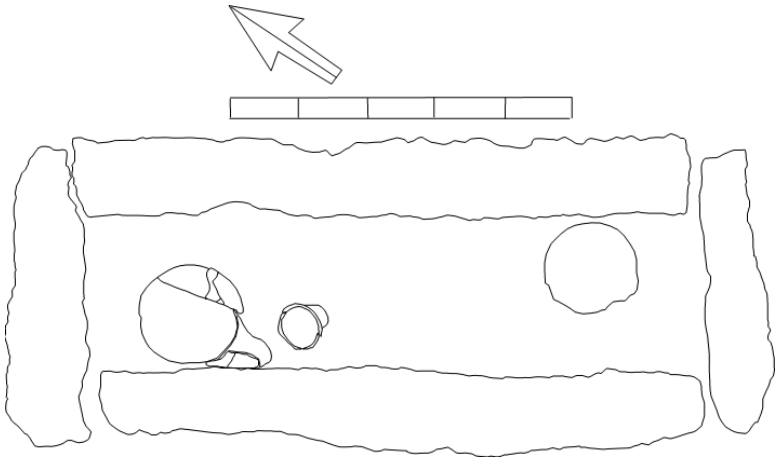
Res. 2: D X açmasının 57 nolu taş sanduka mezarı

Res. 1: D X açmasının 57 nolu taş sanduka mezarının buluntu grubu

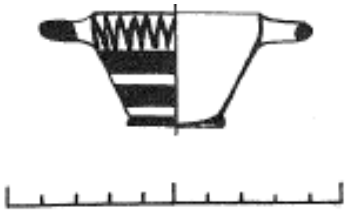
Res. 2: D X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarı

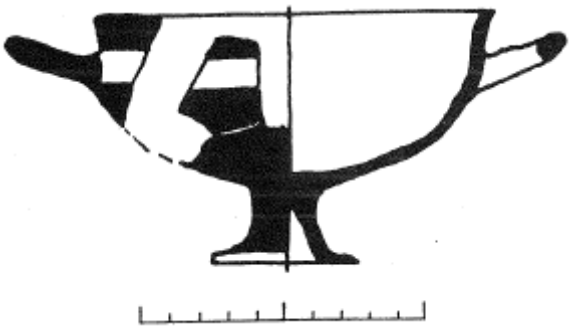
Res. 1: A 1 açmasının 11 nolu taş sanduka mezarı

Res. 2: A 1 açmasının 11 nolu taş sanduka mezarın buluntu grubu

Res. 1: C X açmasının 5 nolu amphora mezarında saptanmış olan skyphos

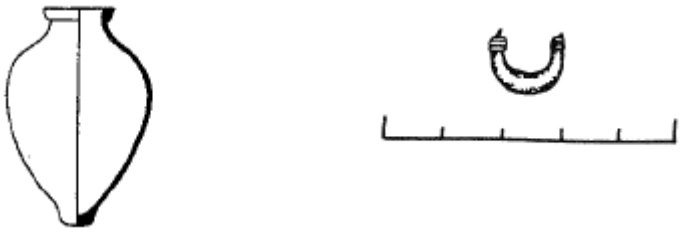
Res. 2: C X açmasının 19 nolu amphora mezarında saptanmış olan kâse

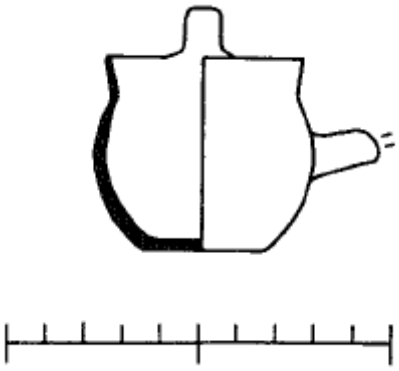
Res. 3: C X açmasının 20 nolu amphora mezarının buluntu grubu

Res. 1: C X açmasının 21 nolu amphora mezarının buluntu grubu

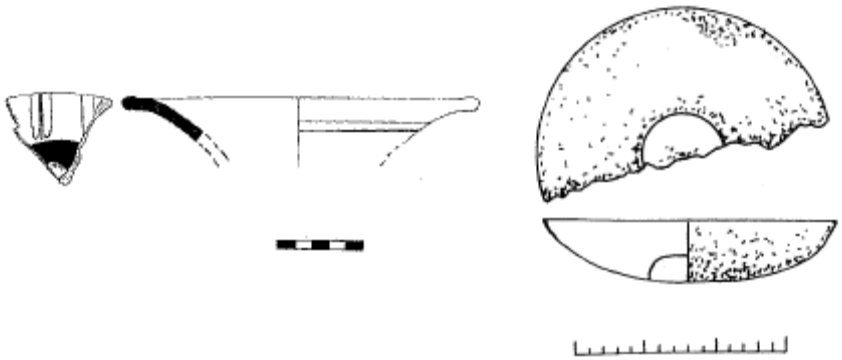
Res. 2: C X açmasının 14 nolu küçük pithos mezarı ve içerisinde saptanan bronz küpe

Res. 3: C X açmasının 19-20 ve 21 nolu amphora mezarları yakınında belirlenen kap

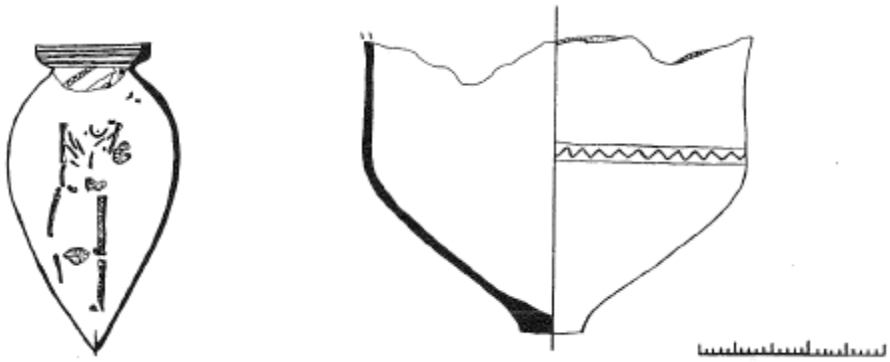
Res. 1: A VII açmasının 7 nolu pithos mezarının görünümü

Res. 2: A VII açmasının 7 nolu pithos mezarında saptanan buluntular

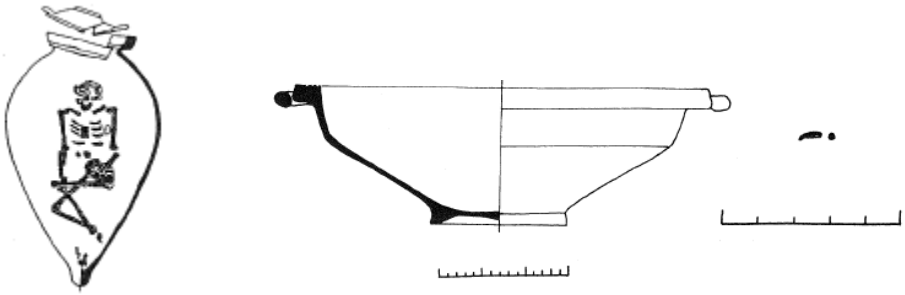
Res. 3: A VII açmasının 9 nolu pithos mezarının buluntuları

Res. 1: A VII açmasının 10 nolu pithos mezarı ve bu mezarın kapağı

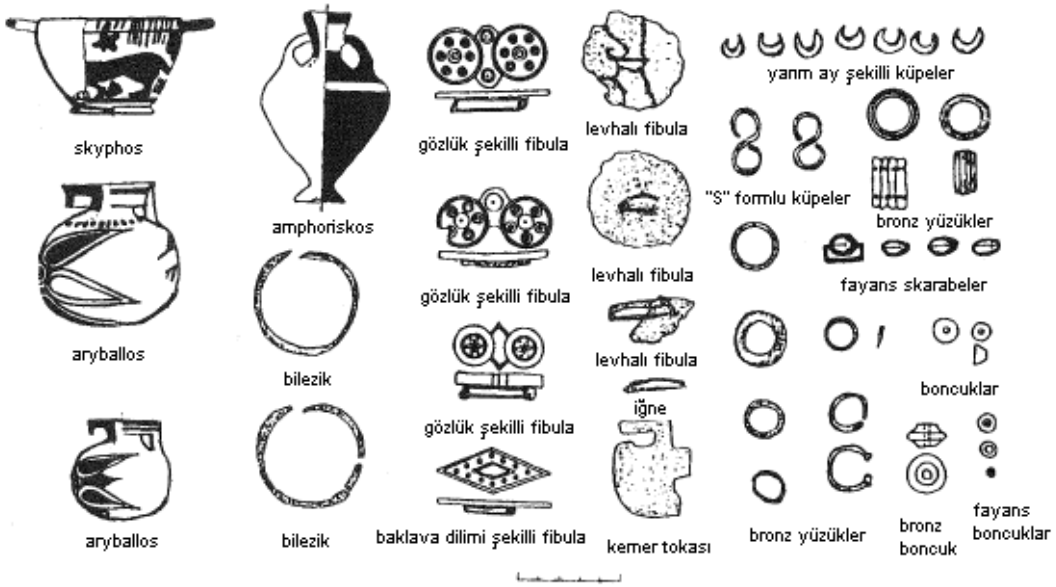
Res. 2: A VII açmasının 15 nolu pithos mezarı ve buluntuları

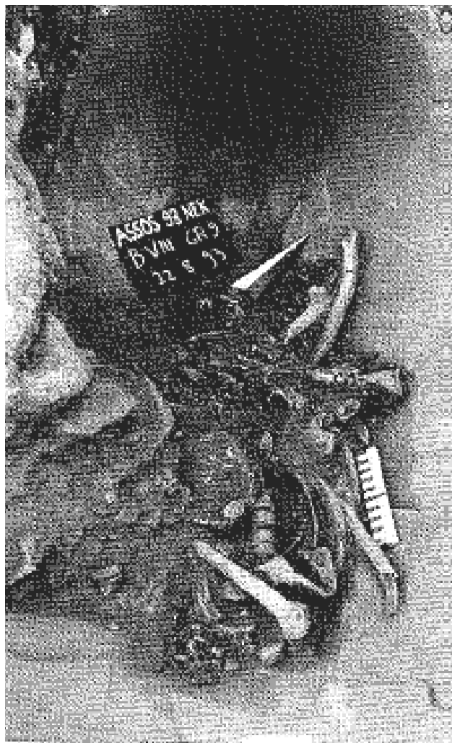
Res. 3: A VII açmasının 17 nolu pithos mezarı ve buluntuları

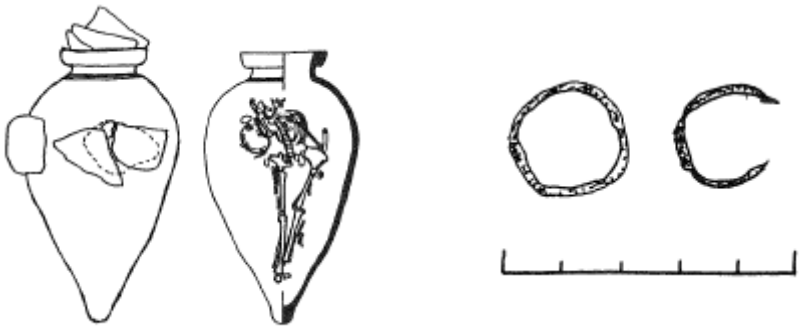
Res. 1: A VII açmasının 18 nolu pithos mezarı

Res. 2: B VIII açmasının 7 nolu pithos mezarında saptanan buluntular

Res. 1: B VIII açmasının 9 nolu pithos mezarının iç kısmı

Res. 2: C X açmasının 11 nolu pithos mezarının mevcut ve kesitten görünümleri ile içerisinde saptanmış olan buluntuları

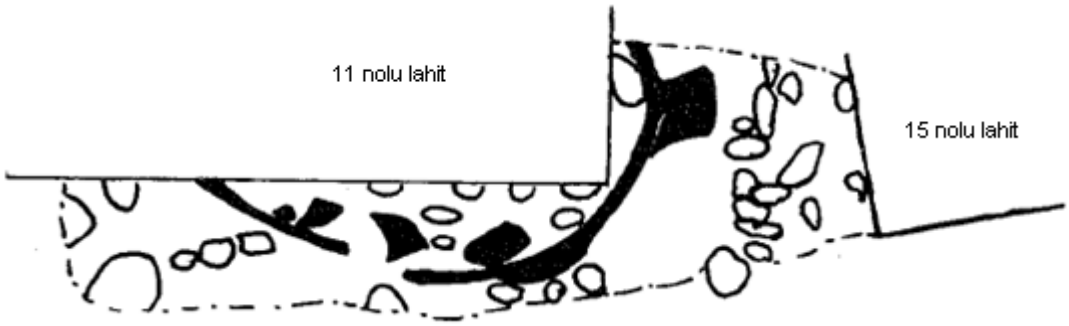
Res. 1: C X açmasının 13 nolu pithos mezarı

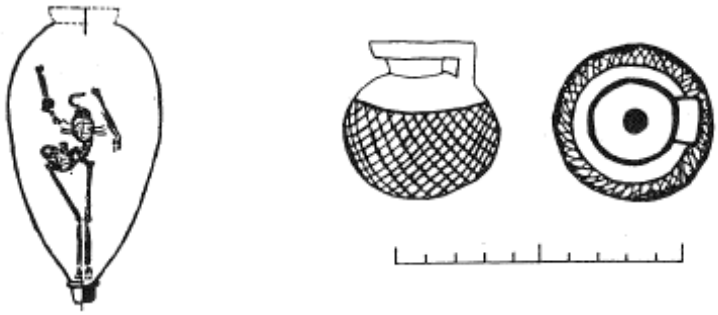
Res. 2: C X açmasının 17 nolu pithos mezarı

Res. 3: C X açmasının 18 nolu pithos mezarı ve buluntuları

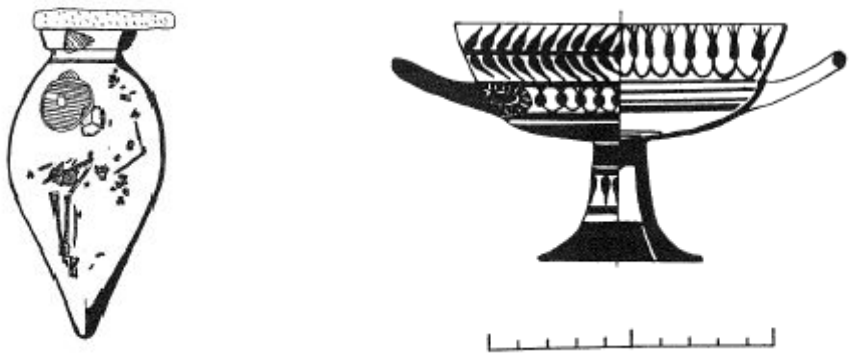
Res. 4: D X açmasının 54 nolu pithos mezarının konumu

Res. 1: K VII açmasının 3 nolu pithos mezarı ve buluntusu

Res. 2: Amerikan kazılarında saptanan bir pithos mezardan fayans aryballos

Res. 1: K VII açmasının 5 nolu pithos mezarı ve buluntusu

Res. 2: Parion nekropolü F3-c açmasında saptanan pithos mezar

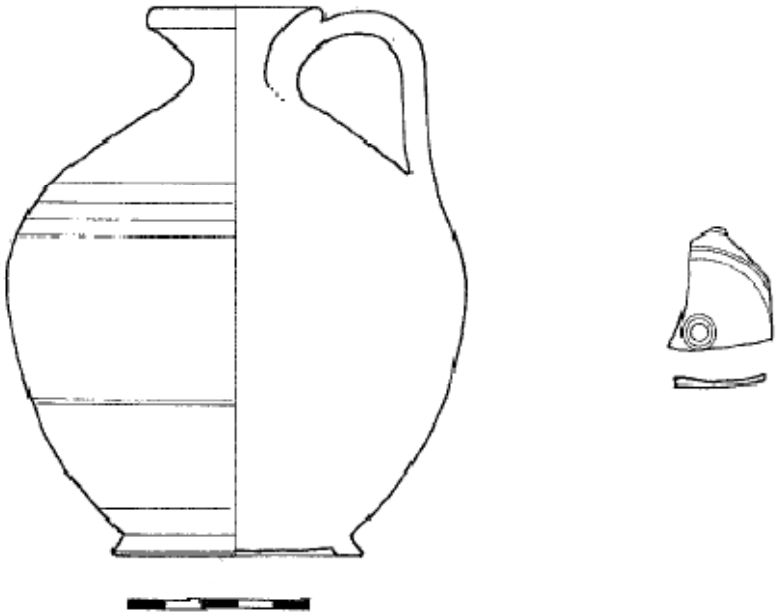
Levha 51

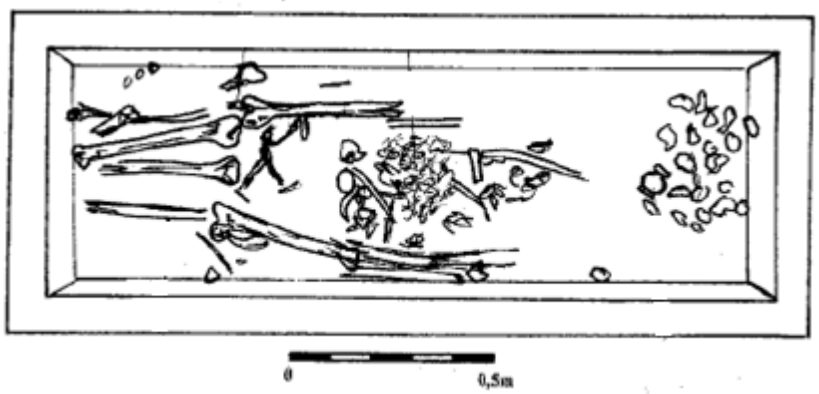
Res. 1: Antandros Melis nekropolünde saptanan 183 nolu pithos mezar

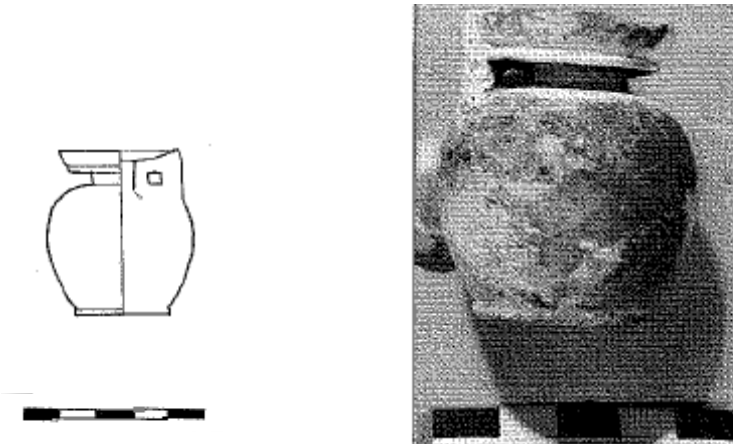
Res. 2: 87 nolu lahit mezarın terrakotta buluntuları

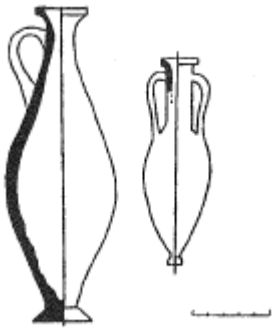
Res. 1: A VII açmasının 4 nolu lahit mezarında saptanan lekythos ve aryballos parçası

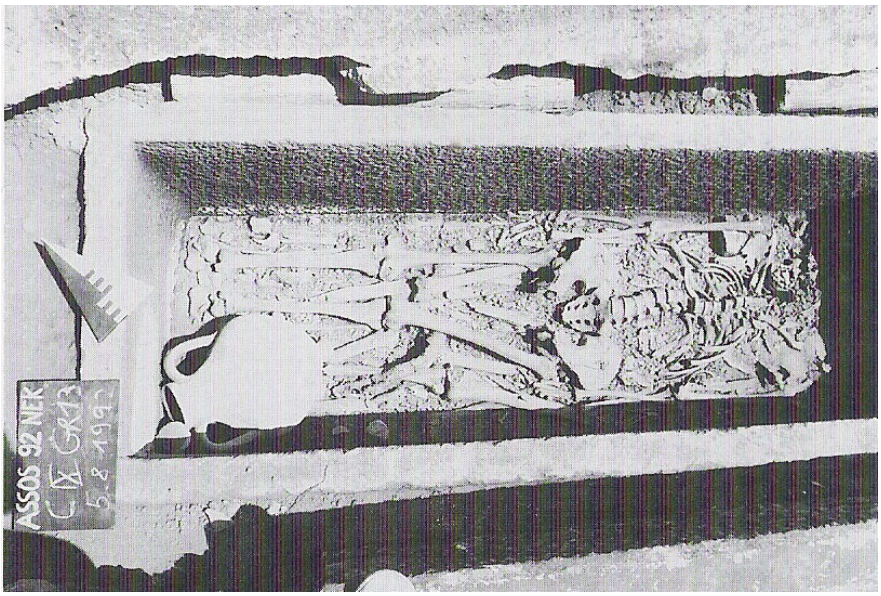
Res. 2: A VII açmasının 6 nolu lahit mezar

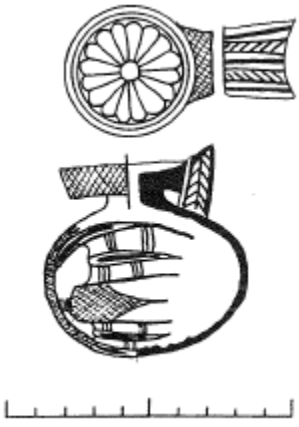
Res. 1: A VII açmasının 6 nolu lahit mezarında saptanan aryballos

Res. 2: B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarında saptanan amphoriskos ve lekythos

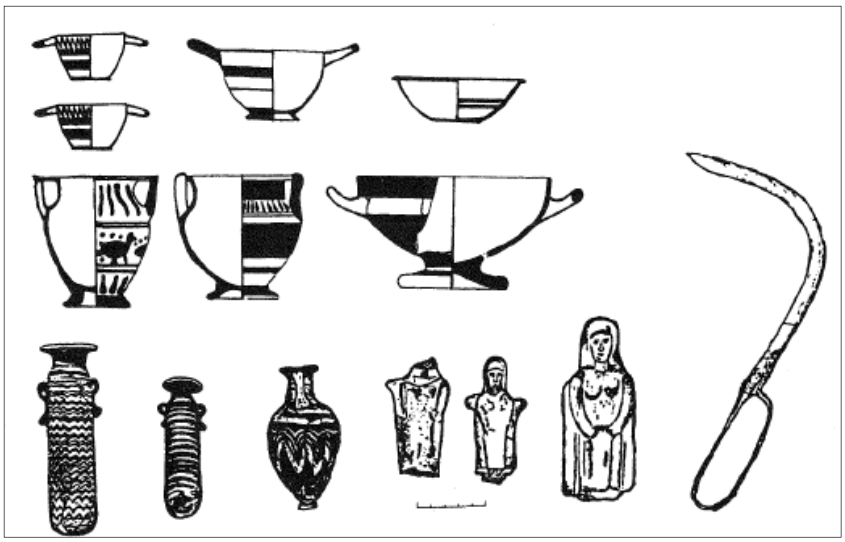
Res. 1: C IX açmasındaki 13 nolu lahit mezar

Res. 2: C IX açmasının 13 nolu lahit mezarında saptanan aryballos

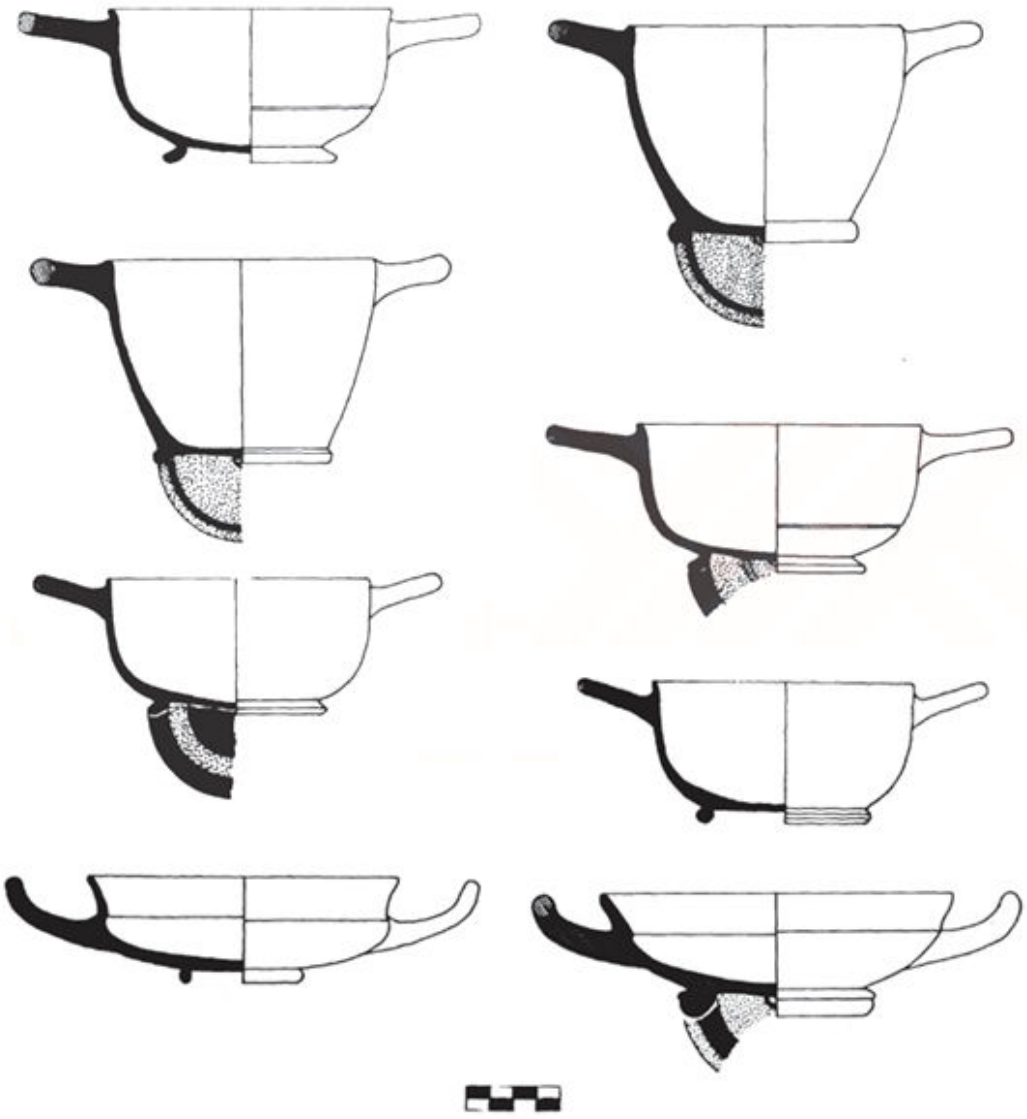
Res. 3: C X açmasının 1 nolu lahit mezarında saptanan sürahi formlu kap

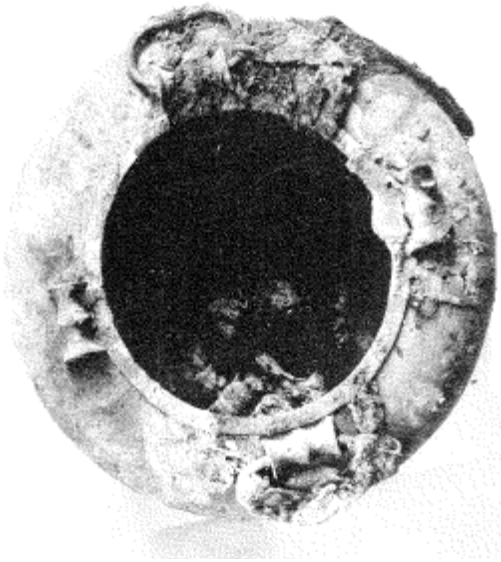
Res.1: C X açmasının 2 nolu lahit mezarının buluntuları

Res.2: Antandros Melis nekropolünden 30 nolu pişmiş toprak lahit

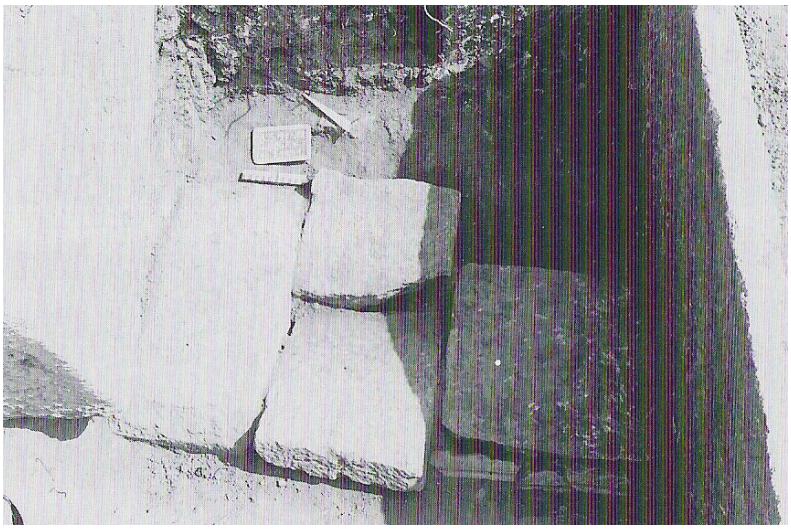
Res.1: Tenedos nekropolünden 6 nolu lahit mezarın seramik buluntuları

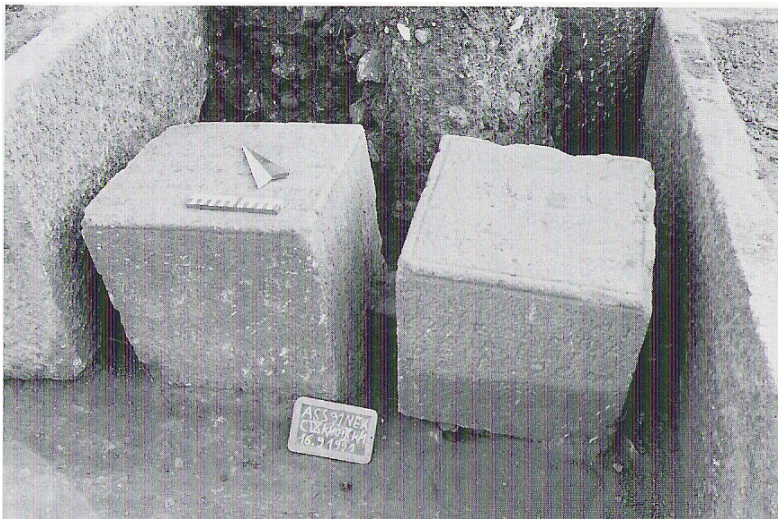
Res .1: içerisinde kumaş kalıntıları belirlenen bronz urne

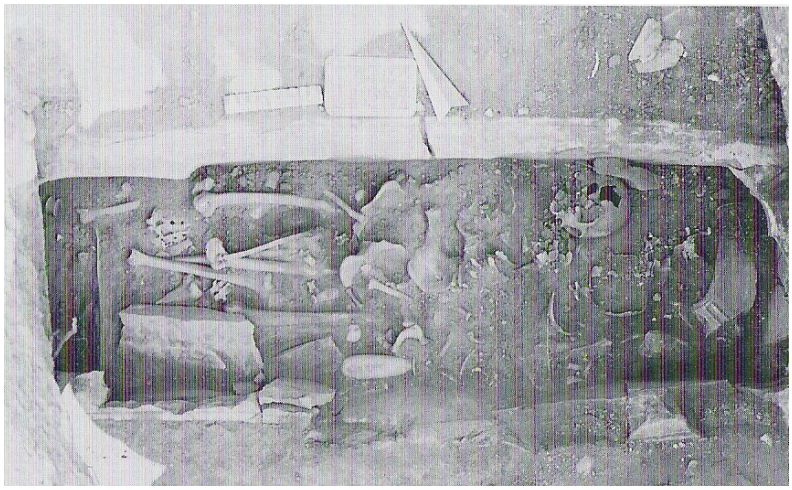
Res. 2: Atina agorasında, yanık tortular içerisindeki seramik grupları

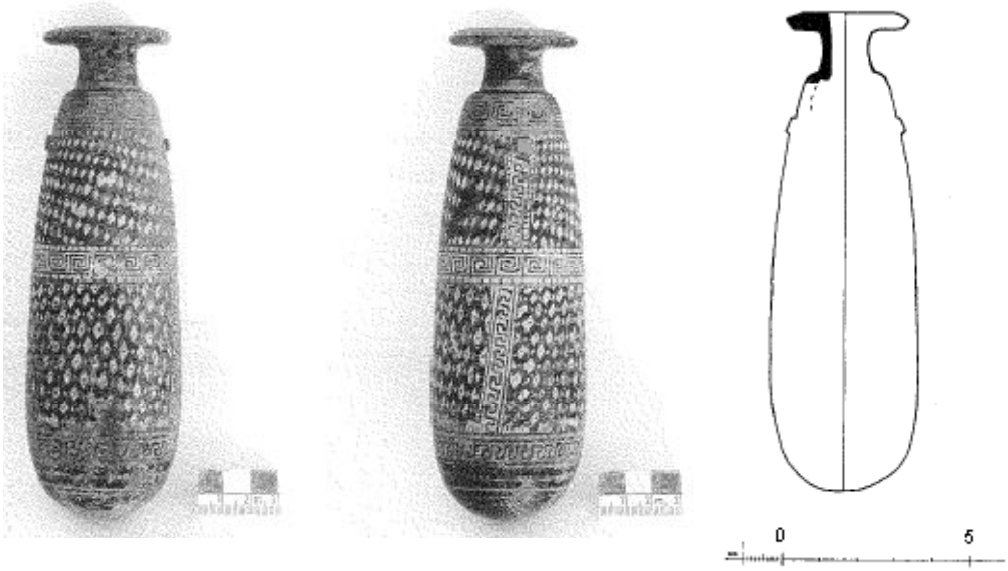
Res. 1: C IX açmasının 4 nolu lahit mezarının görünümü

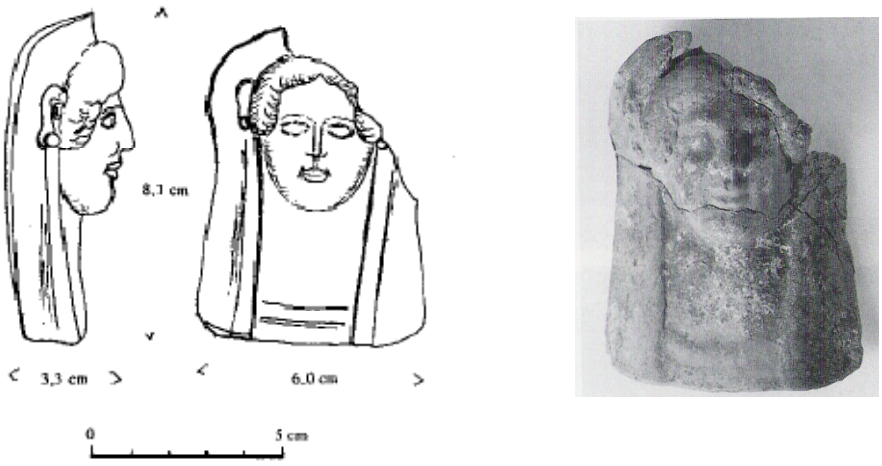
Res. 2: Mezar üzerindeki isim blokları

Res. 1: C IX açmasının 4 nolu lahit mezarı

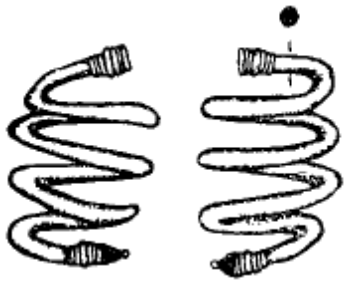
Res. 2: C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında bulunan iki alabastron

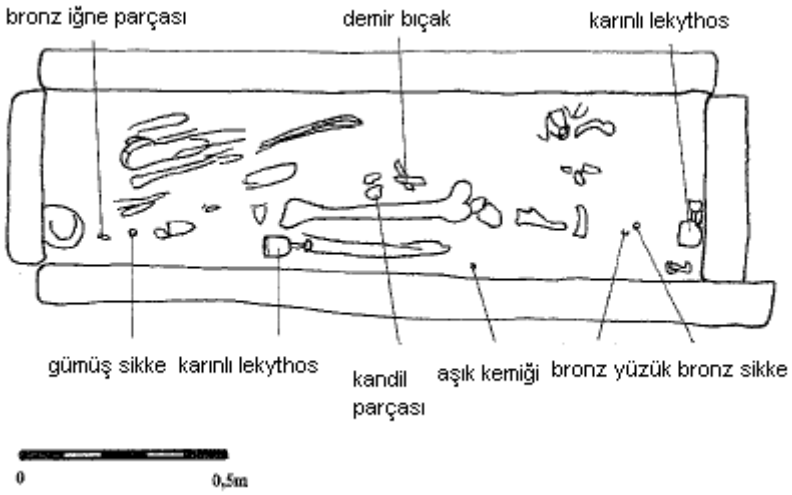
Res. 1: C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen kadın protomu

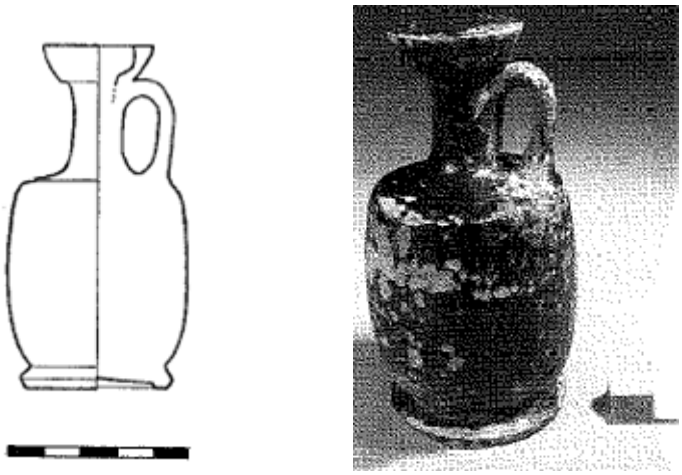
Res. 2: C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen lekythos

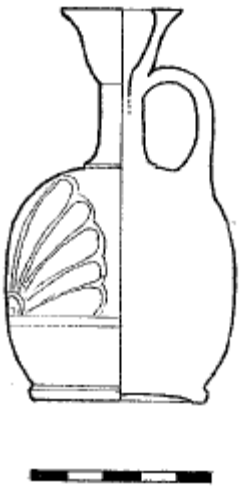
Res. 1: C IX açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen metal objeler

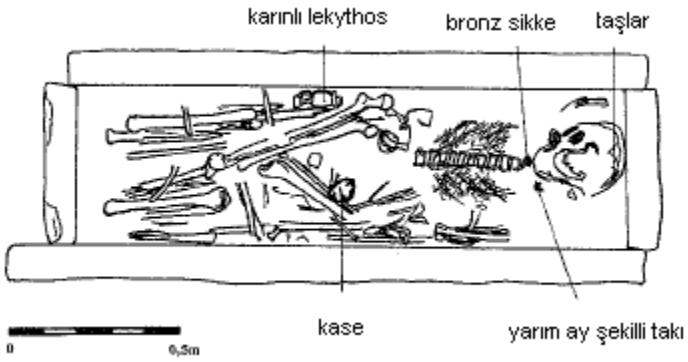
Res. 2: B VIII açmasının 10 nolu lahit mezarı

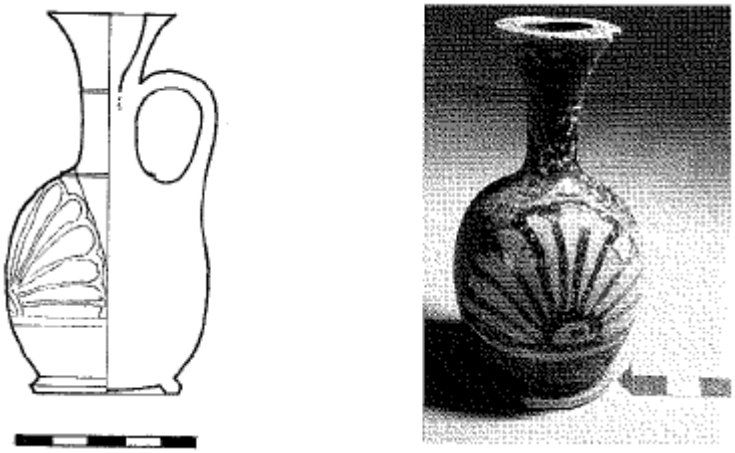
Res. 1: B VIII açmasının 10 nolu lahit mezarında saptanan siyah glazürlü lekythos

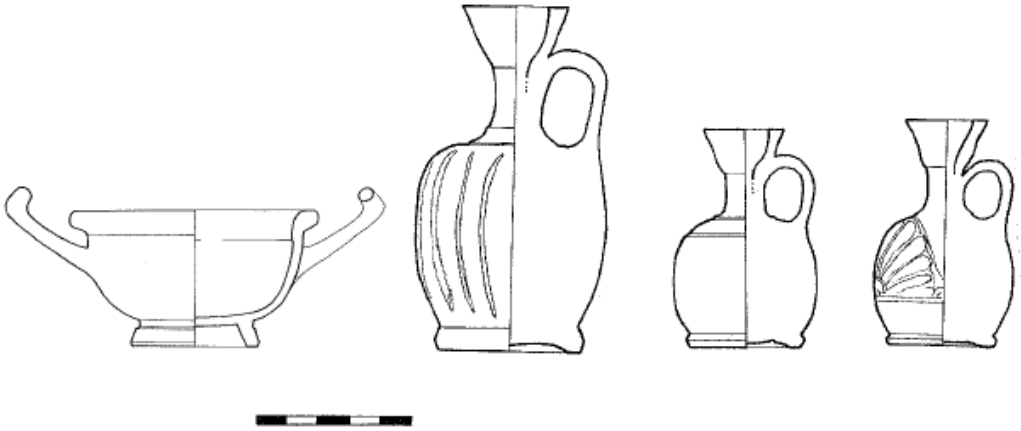
Res. 2: B VIII açmasının 10 nolu lahit mezarında saptanan palmetli lekythos

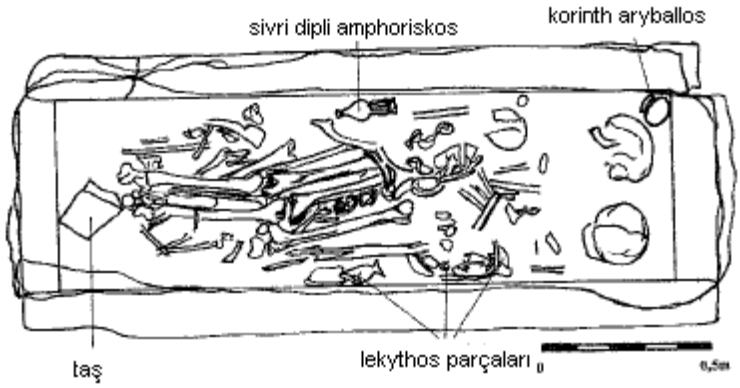
Res. 1: B VIII açmasının 11 nolu lahit mezarı

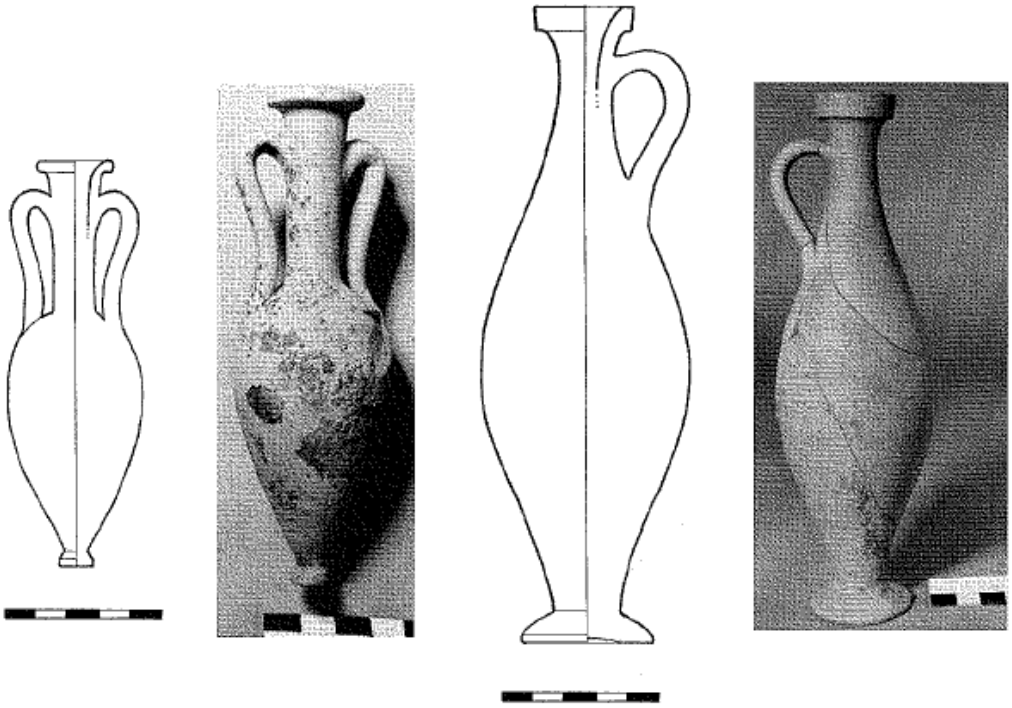
Res. 2: B VIII açmasının 11 nolu lahit mezarında saptanan palmetli lekythos

Res. 1: B VIII açmasının 6 nolu lahit mezarında saptanan seramik buluntuları

Res. 2: B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarı

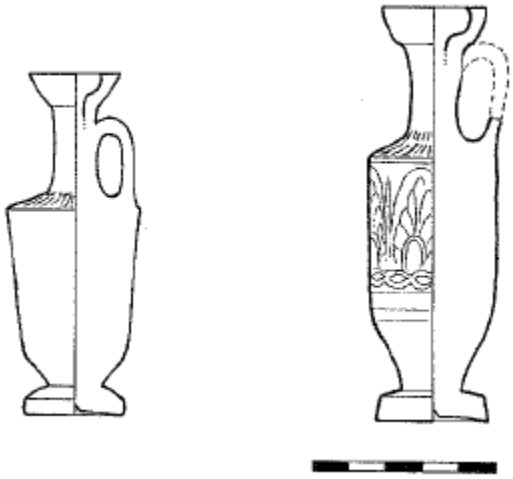
Res. 1: B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarında belirlenen amphoriskos ve lekythos formlu kap

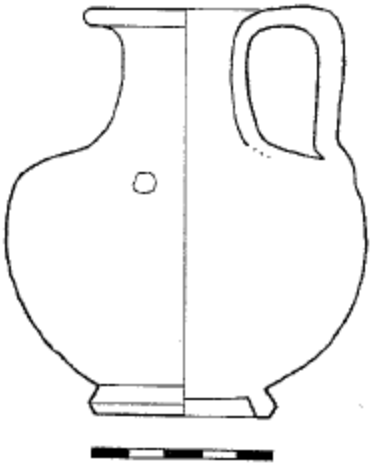
Res. 2: B VIII açmasının 3 nolu lahit mezarında saptanan aryballos

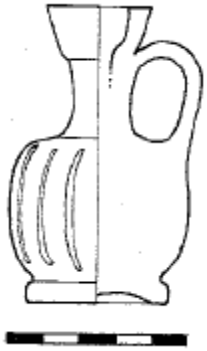
Res. 1: B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarında belirlenen karınlı lekythoi

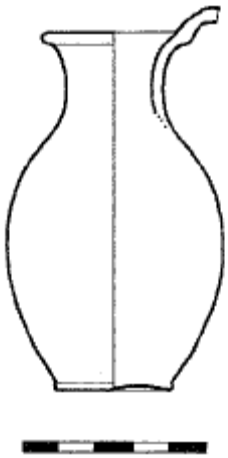
Res. 2: B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarında belirlenen omuzdan kulplu lekythoi

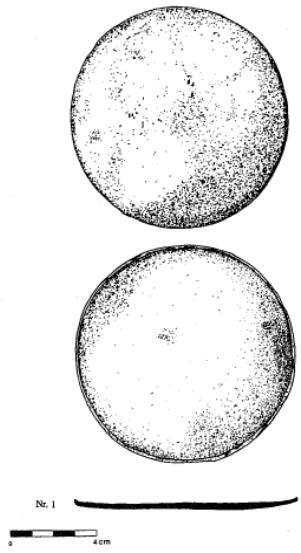
Res. 1: B VIII açmasının 5 nolu lahit mezarında belirlenen hydria

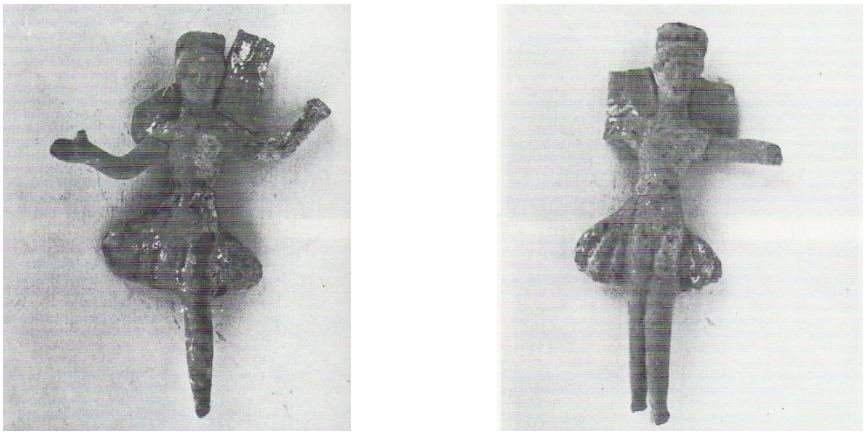
Res. 2: B VIII açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen lekythos

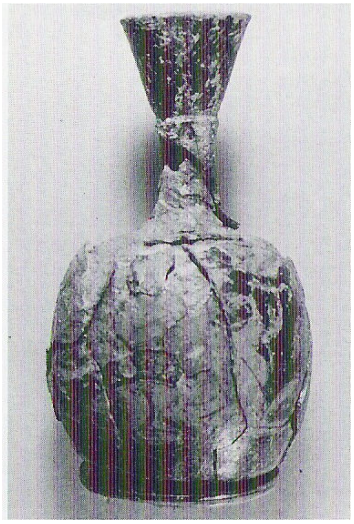
Res. 3: B VIII açmasının 4 nolu lahit mezarında belirlenen olpe

Res. 4: C X açmasının 9 nolu lahit mezarında belirlenen bronz ayna

Res. 1: C X açmasının 9 nolu lahit mezarında belirlenen figürinler

Res. 2: C X açmasının 22 nolu lahit mezarında belirlenen karınlı lekythos

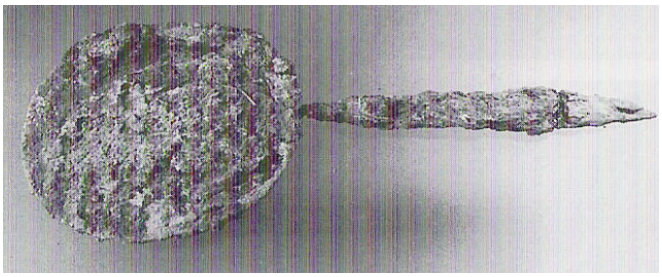

Res. 3: B IX açmasının iyi işçilik gösteren 7 nolu lahit mezarı

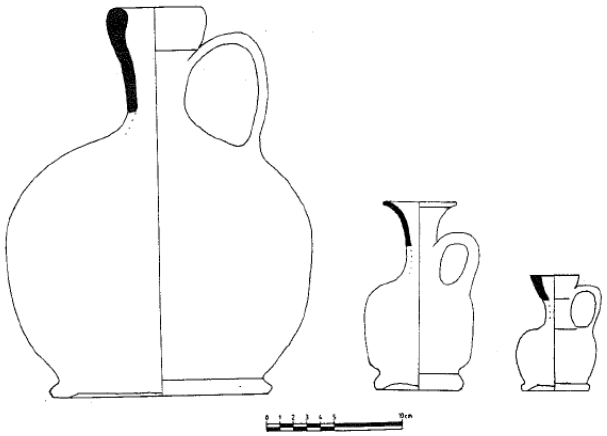

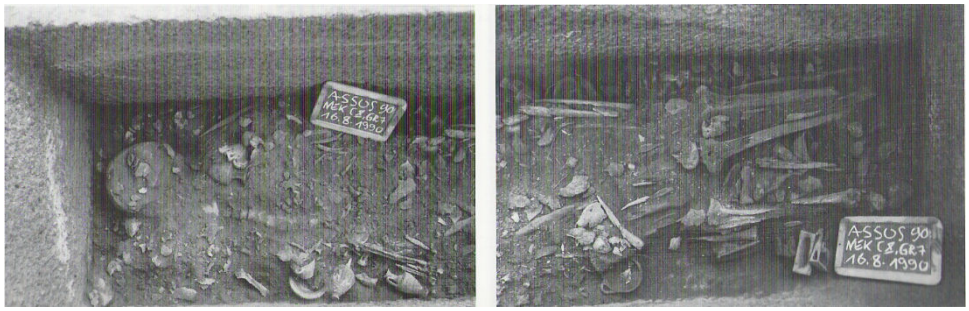
Res. 1: isim bloklarından oluşturulmuş geç döneme ait duvar ve B IX açmasının 7 nolu lahit mezarının görünümleri

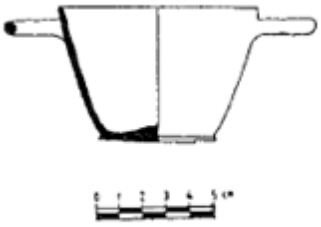
Res. 2: B IX açmasının 7 nolu lahit mezarında belirlenen bronz ayna

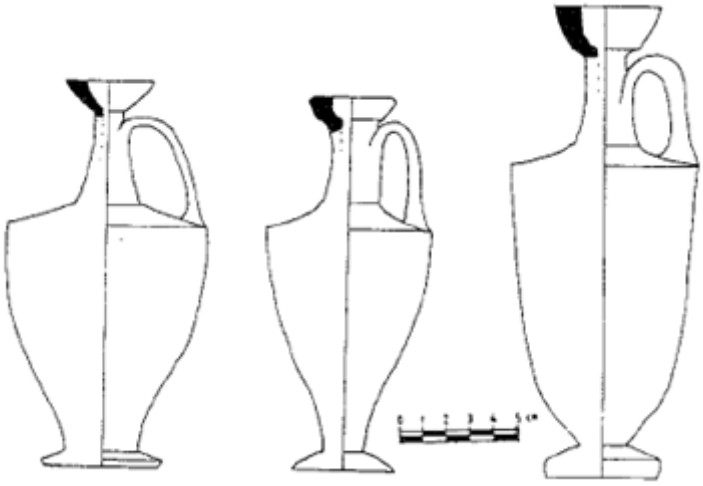
Res. 3: C X açmasının 4 nolu lahit mezarından lekythoi

Res. 1: C X açmasının 7 nolu lahit mezarı

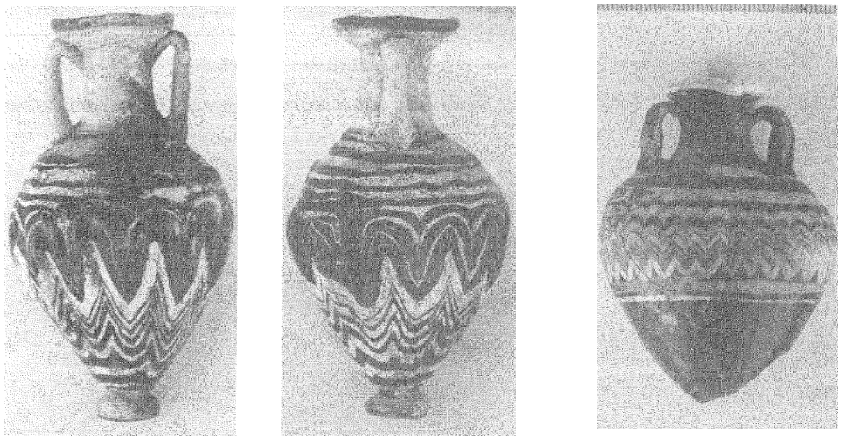

Res. 2: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından skyphos

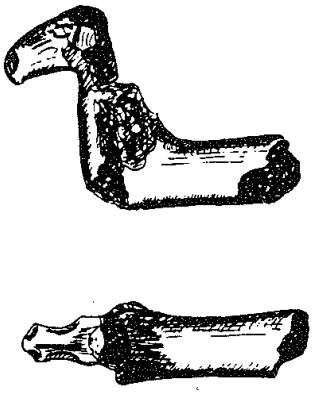

Res. 3: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından lekythoi

Levha 71

Res. 1: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından amphoriskoi

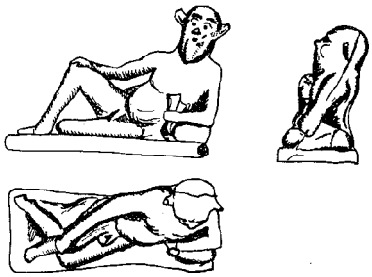
Res. 2: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından at figürini

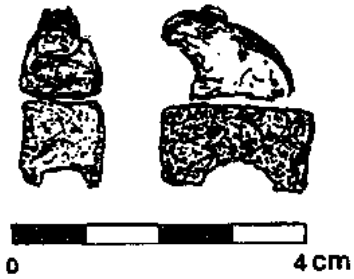
Res. 3: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından atlı binici

Res. 4: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından maymun figürini

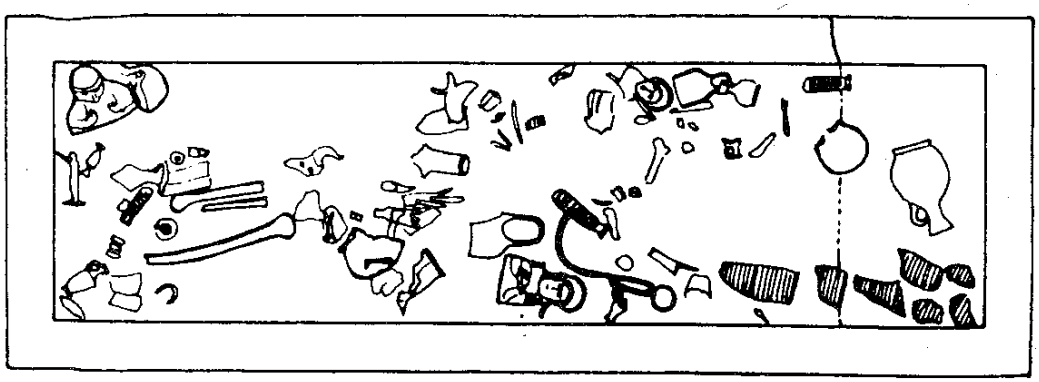
Res. 5: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından silen figürini

Res. 1: C X açmasının 7 nolu lahit mezarından kurşun obje

Res. 2: D X açmasının 55 nolu lahit mezarının konumu

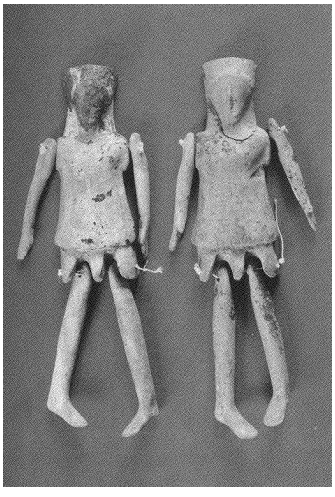
Res. 3: D X açmasının 55 nolu lahit mezarı

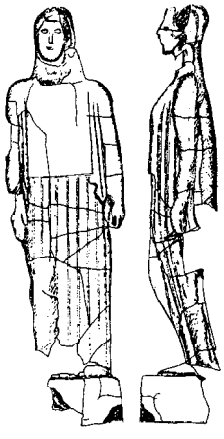
Res. 1: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından maske protomu

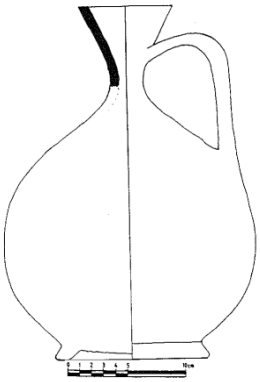
Res. 2: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından kadın protomu

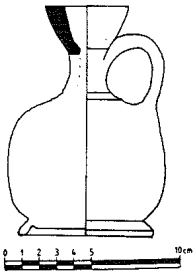
Res. 3: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından terrakottalar

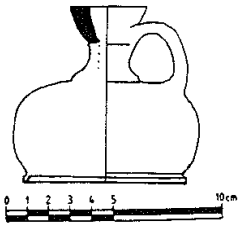
Res. 4: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından peploslu kadın figürini

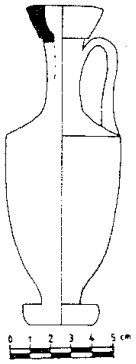
Res. 1: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından sürahi formlu bir kap

Res. 2: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından lekythos

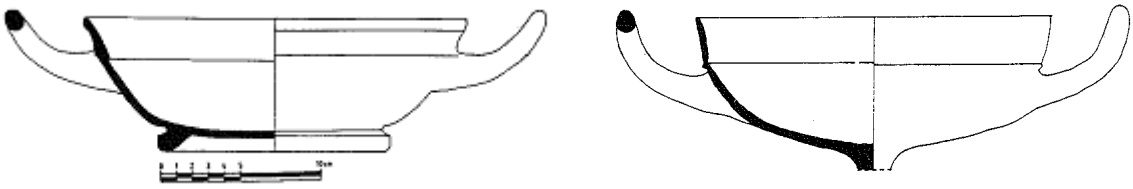
Res. 3: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından lekythos

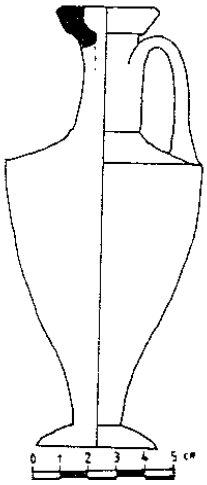
Res. 4: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından lekythos

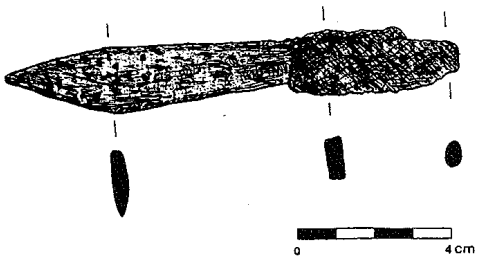
Res. 5: D X açmasının 55 nolu lahit mezarından cam alabastronlar

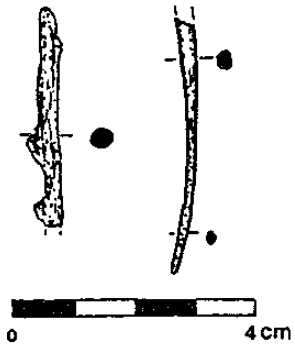
Res. 1: C X açmasının 8 nolu lahit mezarından siyah glazürlü kâseler

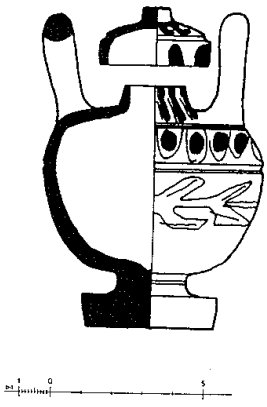
Res. 2: C X açmasının 8 nolu lahit mezarından lekythos

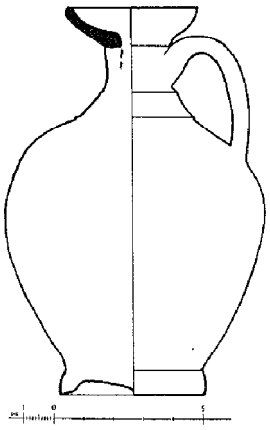
Res. 3: C X açmasının 8 nolu lahit mezarından demir bıçak

Res. 4: C X açmasının 12 nolu lahit mezarından iki demir iğne

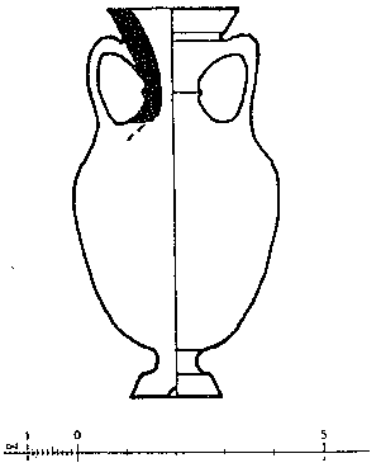
Res. 5: B IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lebes

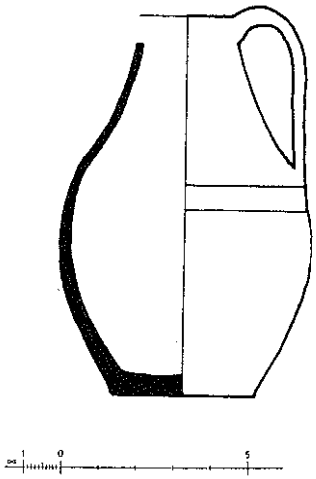
Res. 1: B IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lekythos formlu kap

Res. 2: B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından lekythos

Res. 3: B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından amphoriskos

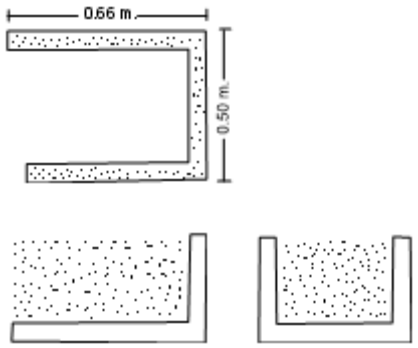
Res. 4: B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından olpe

Res. 1: B IX açmasının 6 nolu lahit mezarından lekythoi

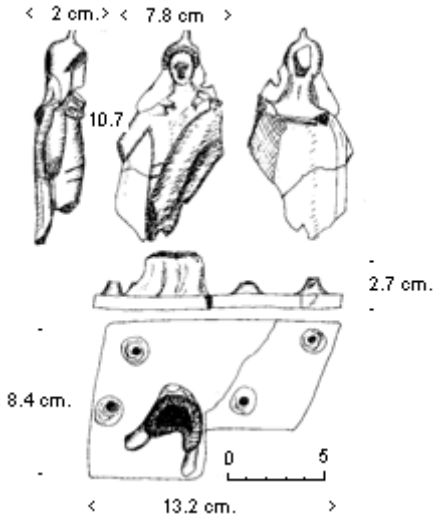
Res. 2: Antandros nekropolündeki 107 nolu lahit mezar

Res. 3: Tenedos nekropolündeki 7 nolu lahit mezar

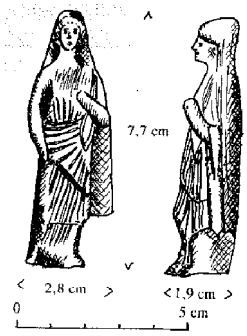
Res. 1: 71 nolu taş sanduka mezardan atlı binici figürini

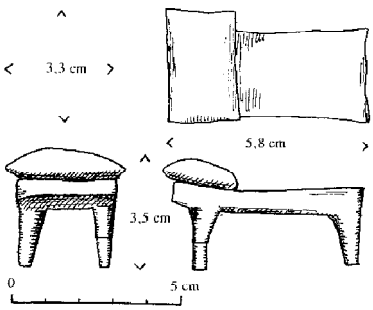
Res. 2: C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından atlı figürin

Res. 3: C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından kadın protomları

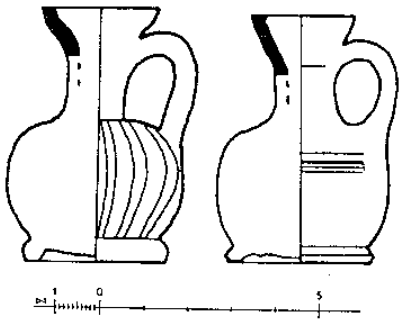
Res. 4: C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından kadın figürini

Res. 5: C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından terrakotta kline

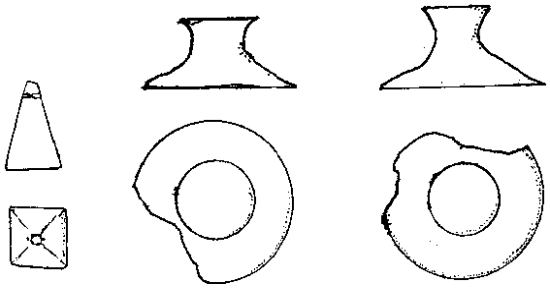
Res. 1: C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından figürin başı

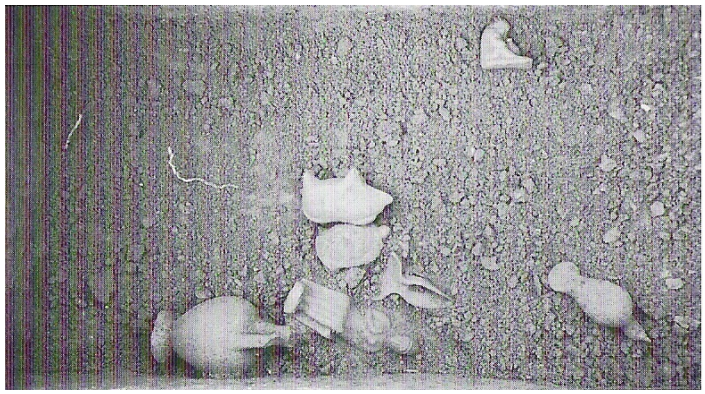
Res. 2: C X açmasının 23 nolu taş sanduka mezarından lekythoi

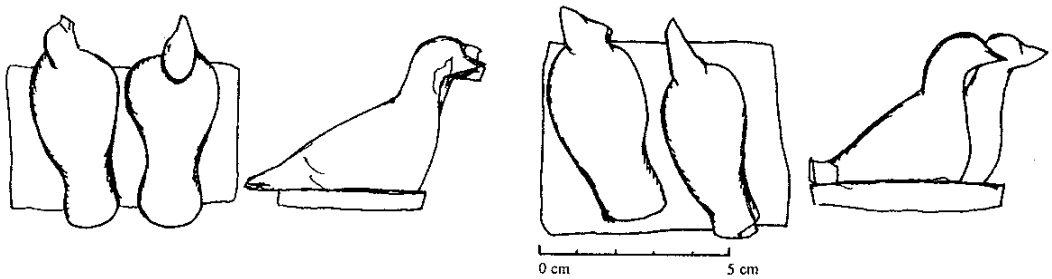
Res. 3: B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından boncuk

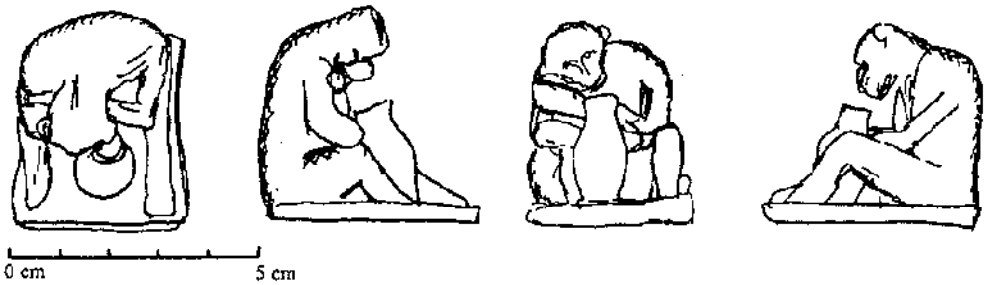
Res. 4: B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından üç kristal obje

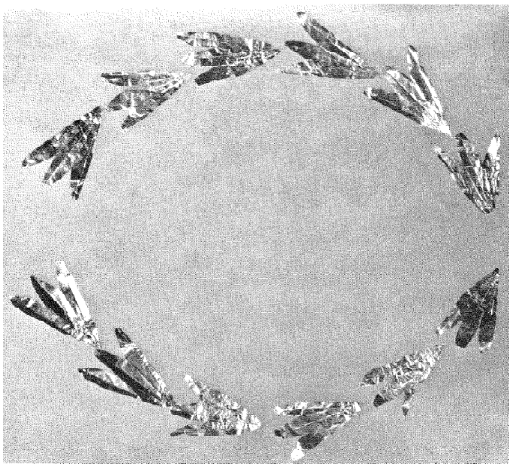
Res. 5: B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarının ortasında yer alan buluntuların dağılımı

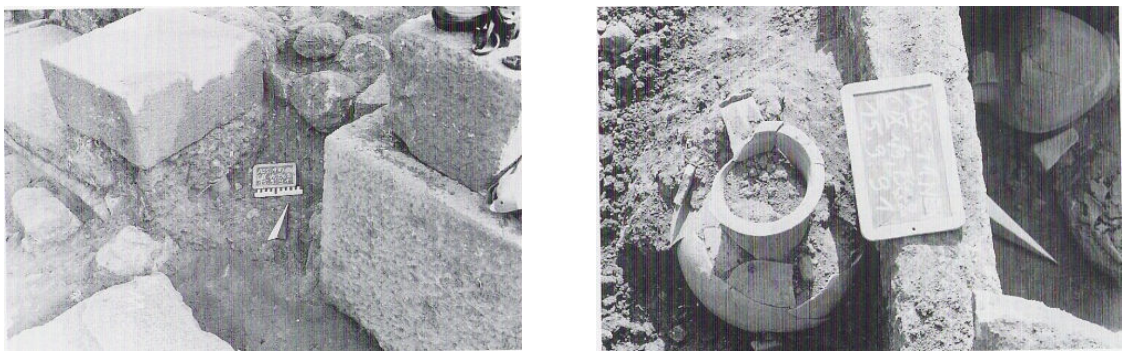
Res. 1: B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından bir çift güvercin figürini

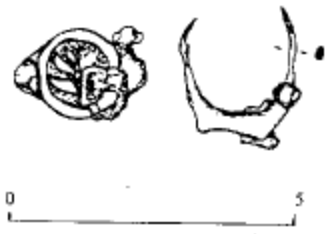
Res. 2: B IX açmasının 8 nolu taş sanduka mezarından maymun figürini

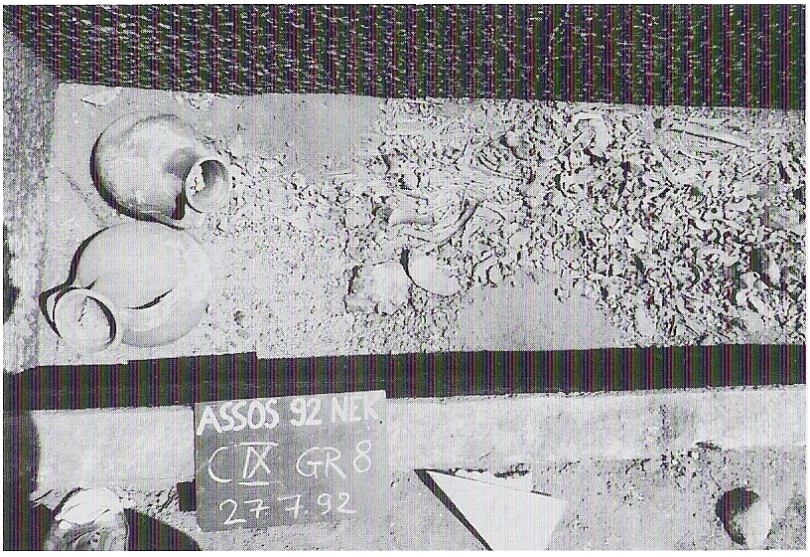
Res. 3: Atina'da bir ostothek içerisinde saptanan altın çelenk

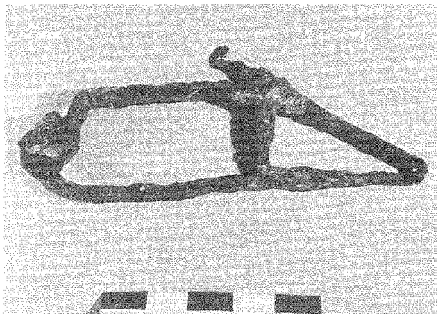
Res. 1: C IX açmasının 3 nolu urne mezarının alandaki konumu

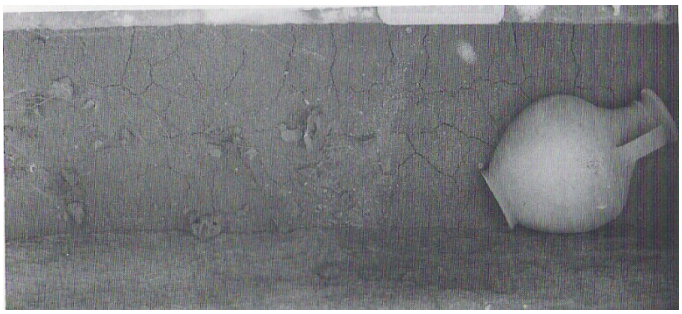
Res. 2: C IX açmasının 3 nolu urne mezarında belirlenen demir yüzük

Res. 3: C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı içerisindeki iki urne mezar

Res. 1: C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı içerisindeki sürahi formlu urne mezarda belirlenen fibula

Res. 2: B IX açmasının 3 nolu lahit mezarında belirlenen urne mezarın konumu

Res. 3: Antandros nekropolünden 62 nolu urne mezar

Res. 1: Sardis'ten ostothek mezar

Res. 2: C IX açmasının 1 nolu lahit mezarı

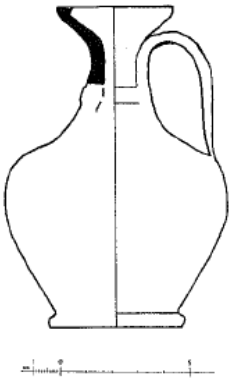
Res. 3: C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından kurşun ağırlık

Res. 1: C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından bronz kadın figürini

Res. 2: C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lekythos

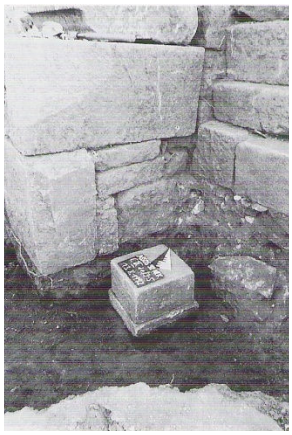
Res. 3: C IX açmasının 1 nolu lahit mezarından lekythos formlu kap

Res. 4: C IX açmasının 8 nolu lahit mezarı

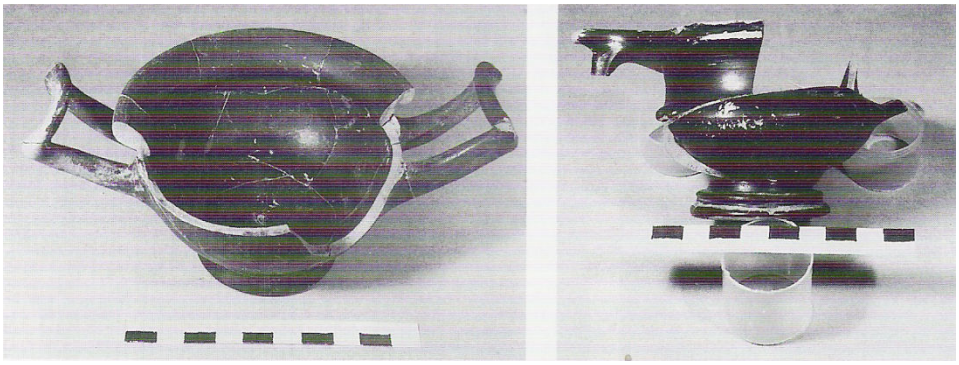
Res. 1: C IX açmasının 8 nolu lahit mezarından demir yüzükler

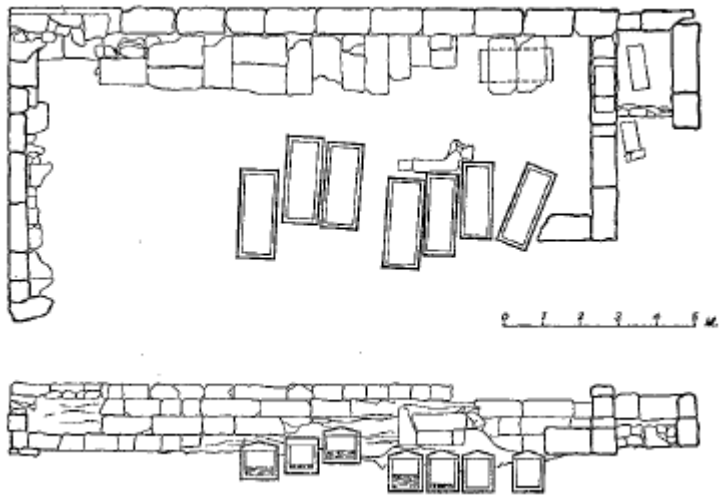
Res. 2: C IX açmasının 18 nolu taş sanduka mezarı üzerindeki isim bloğu

Res. 3: C IX açmasının 14 nolu lahit mezarından cam alabastron

Res. 4: C IX açmasının 14 nolu lahit mezarından siyah glazürlü bir kylixin parçaları

Res. 1: Attika'dan bir mezar alanı